

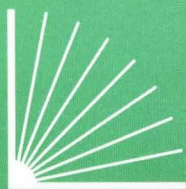
Rapport 3/95

Alle kan ikke bli frisører

Søkning og opptak til videregående opplæring

Evaluering av Reform '94: Underveisrapport våren 1995

**Nina Sandberg
Nils Vibe**

Utredningsinstituttet

FOR FORSKNING OG HØYERE UTDANNING

Rapport 3/95

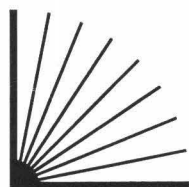
Alle kan ikke bli frisører

**Søkning og opptak til videregående
opplæring**

**Evaluering av Reform '94:
Underveisrapport våren 1995**

**Nina Sandberg
Nils Vibe**

Utredninger om forskning og høyere utdanning

Utredningsinstituttet

FOR FORSKNING OG HØYERE UTDANNING

Oversikt over rapporter om ungdoms utdannings- og yrkesvalg de senere år

Borgersen, Anne Marie & Rolf Edvardsen (1983): *Yrkeskarriere og samfunnsengasjement*. En oppfølgingsundersøkelse av universitetsutdannede kvinner og menn med ulik sosial bakgrunn. Oslo, NAVFs utredningsinstitutt, Melding 1983:5.

Edvardsen, Rolf (1991): *Valg av utdanning og yrke*. Betydningen av kjønn, sosial og geografisk bakgrunn ved utdannings- og yrkesvalg. Oslo, NAVFs utredningsinstitutt, Rapport 12/91.

Edvardsen, Rolf (1993): *Ungdoms utdannings- og yrkesplaner*. Noen sentrale resultater fra en undersøkelse om 16- og 18-åringers utdannings- og yrkesplaner i 1991. Oslo, Utredningsinstituttet for forskning og høyere utdanning, Rapport 13/93.

Eeg-Henriksen, Fride (1983): *Fra skolegang til poengsamling*. Utdannings- og yrkesplaner blant avgangselever ved videregående skole 1980. Oslo, NAVFs utredningsinstitutt, Melding 1983:7.

Grue, Lars (1988): *Ønske det, ville det - men gjøre det ...* En undersøkelse av rekrutteringspotensialet til førskolelærerutdanningen. Oslo, NAVFs utredningsinstitutt, Notat 5/88.

Utdanning og arbeidsmarked. En oversikt over situasjonen på arbeidsmarkedet for ulike typer høyere utdanning. Årlig publikasjon f.o.m. 1985.

ISBN 82-7218-333-1

ISSN 0804-6395

GCS AS - Oslo

© Utredningsinstituttet for forskning og høyere utdanning, 1995

Forord

Utredningsinstituttet er sammen med seks andre forskningsinstitusjoner engasjert i evalueringen av Reform 94. Instituttets arbeid er innenfor evalueringsområdene *Dimensjonering og kapasitet* og *Gjennomstrømning og kompetanse*. Evalueringsarbeidet er planlagt å være ferdig i 1998.

Dette er Utredningsinstituttets underveisrapport fra evalueringen av Reform 94 for våren 1995. Høsten 1994 ble det levert i alt fire underveisrapporter, en om rekruttering og gjennomstrømning i videregående opplæring før innføringen av reformen, en om de fremmedspråklige elevene, en om tilbudsstrukturen på grunnkursnivå for skoleåret 1994-95 og en om søkning og opptak til grunnkursene.

Denne rapporten bygger i noen grad på de fire tidligere underveisrapportene, men det aller meste er likevel nytt stoff. Analysene av det materialet vi hadde tilgang til i fjor høst er ført videre og utvidet i betydelig grad. Nytt materiale er dessuten samlet inn om elevmassen i skoleåret 1994-95 og om det planlagte tilbudet av grunnkurs og kurs på VK1-nivå for skoleåret 1995-96. Det samme gjelder relevante opplysninger om beslutningsprosessen for kurstilbudet de to skoleårene.

Forfattere av denne rapporten er Nina Sandberg og Nils Vibe. Førstnevnte har skrevet kapittel 3, mens sistnevnte har skrevet de øvrige kapitlene. I tillegg har Berit Lødding samlet inn, lagt til rette og bearbeidet datagrunnlaget for kapittel 8.

Et utkast til rapporten er lest av oppfølgingsgruppa for evalueringen av Reform 94. Vi takker for nyttige kommentarer og råd i den forbindelse. Berit Lødding har gitt svært nyttige innspill underveis til deler av rapporten. Endelig ønsker vi å takke det store antallet ansatte i landets 19 fylker som vi har vært i kontakt med i forbindelse med datainnsamling, intervjuer og kommentarer til funn vi har gjort. Ingen nevnt og ingen glemt.

Oslo, juni 1995

Per Olaf Aamodt

Innhold

Sammendrag	9
1 Videregående opplæring før Reform 94	14
1.1 Forhistorien: Laugsopplæring og katedralskole	14
1.2 Steen-komiteén: Videregående skole for alle	14
1.3 Egen lov for å regulere opplæringen i arbeidslivet	15
1.4 Samfunnsendringer og elevtallsutvikling	16
1.5 Rekruttering og gjennomstrømning før Reform 94	19
2 Reformen og hovedmålene	25
2.1 Studie- eller yrkeskompetanse for alle	25
2.2 Kunnskap og kyndighet	26
2.3 Retten til videregående opplæring har sin pris	27
2.4 Omfangsforskriften er diffus i forhold til søkere uten rett ..	30
2.5 Hvor stivt er systemet og hvor rasjonelle er valgene?	32
2.6 Reformens viktigste mål og utfordringer	36
2.7 De viktigste virkemidlene	37
2.8 Sentrale problemstillinger i evalueringen av Reform 94 ...	38
3 Grunnkurstilbudet etter Reform 94	42
3.1 Tilbudet i fylkene for skoleåret 1994-95	42
3.2 Dimensjoneringens mål og rammer	49
3.3 Aust-Agder: Egen sektorplan for videregående opplæring	53
3.4 Sør-Trøndelag: Kampanje for yrkesfag	56
3.5 Rogaland: Bevaring av sterke fagmiljøer	59
3.6 Vestfold: Elevenes valg var viktigst	61
3.7 Elevønsker? Ja vel, men alle kan ikke bli frisører	64
3.8 Oppsummering og anbefalinger	65
4 Søkningen til de nye grunnkursene i 1994	67
4.1 Begrepsavklaring og avgrensning av søkermassen	67
4.2 Nesten hele årskullet søker om opptak	69
4.3 Over halvparten av søkerne med rett tar sikte på studie- kompetanse	70

4.4	Stor oversøkning til musikk/dans/drama, formgivningsfag og helse- og sosialfag	73
4.5	Små muligheter til å styre søkerne gjennom sekundærønskene	75
4.6	Jenter og gutter velger svært forskjellig	76
4.7	43 prosent av grunnkurssøkerne er uten rett til opplæringsplass	78
4.8	11 prosent søker på særskilt grunnlag	79
4.9	Oppfølgingstjenesten	84
4.10	Oppsummering og anbefalinger	84
5	Elevinntaket til grunnkursene i 1994	88
5.1	Fire av fem fikk tilbud i tråd med førsteønsket	88
5.2	Primærsøkere avvises også når det er overkapasitet	90
5.3	Målet om tilbud til søkere med rett er oppfylt	91
5.4	Stor variasjon i tilbudet til søkere uten rett	94
5.5	Fremmedspråklige søkere kommer dårligst ut	97
5.6	60 prosent får tilbud i hjemkommunen	98
5.7	Oppsummering og anbefalinger	101
6	Elevene i skoleåret 1994-95	103
6.1	Nedskjæring i elevtallet ved innføringen av Reform 94	103
6.2	72 prosent av grunnkurssøkerne ble til slutt elever	106
6.3	Økning i andelen av 9. klassekullet som tar videregående opplæring	108
6.4	Dramatisk nedgang i antallet elever over 16 år	110
6.5	Betydelige endringer i rettselevenes fordeling på studieretningene	113
6.6	Rettselevenene fortrenger de voksne på helse- og sosialfag ..	115
6.7	Kjønnssegregeringen opprettholdes	117
6.8	En av åtte som fikk et grunnkurstilbud sa det fra seg	118
6.9	Få plasser står ubenyttet ved skolestart	121
6.10	Oppsummering og anbefalinger	123
7	Frafall fra grunnkurset	126
7.1	To prosent sluttet innen årsskiftet	126
7.2	Modell for prediksjon av frafall	128
7.3	Oppsummering og anbefalinger	131

8 Kurstilbudet for skoleåret 1995-96	132
8.1 Videreføring av tilbudet på grunnkursnivå	132
8.2 Knapt VK1-tilbud i enkelte studieretninger	135
8.3 Over 100 ulike tilbud på VK1-nivå	138
8.4 Opplæringstilbud i små fag krever samarbeid	144
8.5 Mangelfull informasjon om særløpene	146
8.6 Oppsummering og anbefalinger	147
Litteratur	150
Tabelloversikt	155
Figuroversikt	158
Vedleggstabeller	159

Sammendrag

Denne rapporten inngår som en del av underveisrapporteringen fra Utredningsinstituttet i forbindelse med evalueringen av Reform 94. Utredningsinstituttet deltar i denne evalueringen sammen med seks andre forskningsinstitusjoner og har evalueringsområdene *Dimensjonering og kapasitet* og *Gjennomstrømning og kompetanse* som arbeidsfelt. Evalueringsperioden strekker seg fra 1994 til 1998.

Allmenn rett til opplæring er hovedmålet

I de to første kapitlene av rapporten beskrives bakgrunnen for reformen. Det overordnede politiske målet om å tilby alle treårig videregående opplæring, sammen med uroen over den dårlige gjennomstrømningen i det eksisterende opplæringssystemet, førte til relativt omfattende endringer i tilbudsstruktur, lover og regelverk. De tre viktigste endringene er innføringen av lovfestet rett til tre års videregående opplæring for aldersgruppen 16-19 år, fastsetting av en nedre grense for tilbudsomfanget tilsvarende 375 prosent av et gjennomsnittlig årskull og en ny tilbudsstruktur med 13 grunnkurs i stedet for 109.

For å belyse hvordan målene med reformen blir nådd, er det av særlig betydning å studere hvilke endringer den fører til i forhold til førsituasjonen. Hvordan utvikler tilbudsstrukturen og tilbudsomfanget seg? Hvordan ser søkningen til grunnkursene ut? Hva slags tilbud gis søkere med og uten rett til opplæring? Lovgrunnlaget for reformen er vedtatt av Stortinget, mens det er fylkene som skal gjennomføre den. Hvordan håndterer fylkene implementeringen av reformen? I tillegg til dette kommer de mer prinsipielle spørsmålene som knytter seg til systemets måte å funksjonere på: Vil elevene oppfylle forventningene om rasjonell atferd som ligger innebygd i systemet? I hvilken grad vil endringer i systemets strukturer tvinge seg fram som følge av at elevene kanskje ikke opptrer helt som forventet?

Elevenes ønsker balanseres mot andre hensyn

Grunnkursstrukturen er endret som følge av innføringen av Reform 94 ved at en vesentlig større andel av elevplassene nå finnes innenfor yrkesfaglige studieretninger. Det er imidlertid store forskjeller mellom fylkene når det gjelder balansen mellom allmennfag og yrkesfag. 15 fylker tilbyr samtlige grunnkurs, mens grunnkurset i kjemi- og prosessfag mangler i fire fylker. Det ble tilbudt i alt 64.582 elevplasser innenfor de nye grunnkursene.

De statlige målene og rammene for dimensjoneringen er endret i forbindelse med innføringen av Reform 94. Det er særlig viktig å studere hvilken betydning det har at Lov om videregående opplæring er endret til å bli en rettskravslov, mens den tidligere har hatt programmatisk karakter.

En nærmere studie av dimensjoneringsprosessen i Aust-Agder, Vestfold, Rogaland og Sør-Trøndelag viser at det særlig er seks premisser som har ligget til grunn: Sentralt vedtatte normer for tilbudsomfanget; elevenes ønsker; arbeidsmarkedets behov; videreføring av eksisterende tilbud; bevaring av fagmiljøer og geografisk desentralisering. De fire fylkene har vektlagt de seks hensynene i ulik grad, men ingen har sett bort fra noen av dem. I fastsettingen av det endelige tilbudet er det helt tydelig at det er lagt avgjørende vekt på søkerens ønsker.

Nesten hele 9. klassekullet søkte om opptak

Det ble registrert i alt 89.193 grunnkurssøkere. 80.850 er primærsøkere, dvs at de har grunnkurs etter ny ordning som førsteønske. Nesten hele 9. klassekullet fra våren 1994 søkte om opptak i videregående opplæring. Det har vært en svak økning over tid i tilbøyeligheten til å søke, men det er vanskelig å fastslå om endringen fra 1993 til 1994 skyldes Reform 94, eller om den er en forlengelse av en mer generell trend.

Av de i alt 51.657 rettssøkerne søkte 56 prosent om opptak ved grunnkurs som leder mot studiekompetanse. I tillegg til rettssøkerne ønsket 37.214 andre søkere grunnkursplass. De fylkene som har det laveste utdanningsnivået i befolkningen skiller seg ut ved å ha særlig mange voksne søkere til videregående opplæring.

Stor oversøkning til enkelte studieretninger

Det er særlig til musikk/dans/drama, formgivningsfag og helse- og sosialfag at det er stor oversøkning. Til hvert av disse grunnkursene var det omtrent 80 prosent flere søkere enn elevplasser. Til byggfag, kjemi- og prosessfag og trearbeidsfag var det omtrent like mange søkere som elevplasser, mens det var 17 prosent færre søkere enn det var plasser på grunnkurset for tekniske byggfag.

Det er en sterk kjønnsdeling blant søkerne til videregående opplæring. Jentene dominerer blant søkerne til helse- og sosialfag og formgivningsfag. Til gjengjeld er guttene omtrent enerådende i byggfag, tekniske byggfag, elektrofag, mekaniske fag og trearbeidsfag. Kjønnsdelingen er sterkere blant rettssøkerne enn blant de øvrige søkerne.

11 prosent av søkerne søker på særskilt grunnlag, enten til særskilt tilrettelagt opplæring (9 %) eller tilbud for fremmedspråklige (2 %). Ulikheter fylkene i mellom når det gjelder organiseringen av disse tilbudene gjør det vanskelig å fastslå med sikkerhet hvor store disse søkergruppene er og hva slags tilbud de ønsker.

Nesten 80 prosent fikk tilbud i samsvar med førsteønsket

Av de 89.193 grunnkurssøkerne fikk 72.573 et tilbud om opplæringsplass. 79 prosent av søkerne fikk tilbud i samsvar med førsteønsket, 10 prosent fikk andre tilbud, mens 11 prosent sto helt uten tilbud. 94 prosent av retts-søkerne fikk tilbud i samsvar med førsteønsket, mens dette gjaldt 58 prosent av søkerne uten rett. Det er store fylkesvise variasjoner i tilbudet til søkerne uten rett. I Hordaland og Finnmark fikk over 70 prosent tilbud i samsvar med førsteønsket, mens dette gjaldt bare 40 prosent i Sør-Trøndelag.

60 prosent av de som fikk et opplæringstilbud, fikk tilbud i hjemkommunen. For rettssøkerne var andelen 65 prosent, mens den var 52 prosent for de øvrige søkerne.

Samlet kapasitet er redusert med omtrent 12.000 plasser

Flertallet av fylkene har valgt å tolke omfangsforordningen slik at tilbudet kan reduseres ned til 375 prosent av et gjennomsnittskull dersom kapasiteten var høyere enn dette før innføringen av Reform 94. I en rekke fylker er tilbudet til dels kraftig redusert, endog til under 375 prosent i to fylker. Kapasitetsmålet blir sett på som et måltall eller en norm, og ikke som et minimumsnivå for tilbudet om videregående opplæring. Det er rimelig å se på dette som et resultat av innføringen av Reform 94. Før reformen var det fram-tredende trekket ved situasjonen at fylkene hadde en *moralsk plikt* til å gi flest mulig søkere et tilbud om opplæring. Etter reformen har fylkene en *juridisk forpliktelse* overfor en del av søkerne, mens de øvrige søkerne lett kan bli en salderingspost i det store ressursfordelingsspillet.

I den grad det er mulig å sammenlikne rettssøkerne etter innføringen av Reform 94 med 9. klassekullet før reformen, ser det ut til at andelen som starter i videregående opplæring har økt fra omtrent 93,5 prosent til 96 prosent. Det er visse fylkesvise variasjoner, og hovedfunnet er at Finnmark fortsatt har en særlig høy andel som ikke begynner i videregående opplæring.

Dramatisk reduksjon i antallet voksne elever

Mens det var 2.300 flere 16-åringere på grunnkursene i 1994 enn i 1993, ble antallet elever som er over 16 år redusert med 8.200. Dette skyldes ikke mangel på søkere. Innføringen av rett til videregående opplæring for de som kommer rett fra grunnskolen 9. klasse har, sammen med en reduksjon i elevtallet, ført til at voksne søkere kommer mye dårligere ut etter Reform 94 enn før.

Den klare tendensen til at jenter og gutter velger forskjellig opprettholdes etter innføringen av Reform 94. I den grad endringer har funnet sted, ser det heller ut til at kjønnsforskjellene har økt. De endringene i preferansemønstre som vi har kunnet registrere blant søkerne som kommer rett fra grunnskolen ser særlig ut til å gjelde for jentene.

5 prosent av søkerne med rett som får et opplæringstilbud sier det fra seg, mens dette gjelder for 30 prosent av søkerne uten rett. Søkere til yrkesfaglige grunnkurs sier i like stor grad fra seg et tilbud som søkere til allmennfaglige grunnkurs. Ved siden av alderen, har det stor betydning om tilbudet samsvarer med førsteønsket eller ikke. Jenter sier oftere fra seg et tilbud enn gutter.

Fylkene ser i stor grad ut til å ha lyktes i dimensjoneringen av grunnkurskapasiteten i den forstand at svært få plasser står ubenyttet ved skolestart. På tvers av alle fylkes- og grunnkursgrenser er utnyttelsen 99 prosent.

Manglende innfrielse av førsteønsket og alder viktigst for frafallet

Det registrerte frafallet er ca 2 prosent ved årsskiftet. Det er lavere blant elever med rett enn uten, og det lavest på studieretningene for allmenne- og økonomisk/administrative fag og idrettsfag. Høyest frafall finner vi i de minste studieretningene, der søkningen var dårligst og der også andelen som sa fra seg et tilbud var høyest.

Sannsynligheten for å avbryte grunnkurset øker med alderen, og de som ikke får innfridd førsteønsket har større sannsynlighet for å falle fra enn andre elever. Elever på yrkesfaglige studieretninger slutter oftere enn de som tar sikte på studiekompetanse, gutter slutter oftere enn jenter og sannsynligheten for å slutte er større blant de som begynner på skole utenfor hjemkommunen enn de som tok i mot et tilbud i hjemkommunen.

Videreføring av tilbudet på grunnkursnivå

Dimensjoneringen av grunnkurstilbudet for skoleåret 1995-96 følger i store trekk linjene fra foregående skoleår. Tilbudet er ikke justert i forhold til oversøkningen til helse- og sosialfag og formgivningsfag.

Totalt planlegges det nesten like mange elevplasser på VK1 som det var grunnkurselever ved årsskiftet 1994-95. I hotell- og næringsmiddelfag, i helse- og sosialfag og i naturbruk er det imidlertid dimensjonert temmelig snaut i en del fylker, slik at det kan bli vanskelig å få plass til alle grunnkurselever som ønsker å gå videre.

Det tilbys over 100 ulike kurs på VK1-nivå. Kursstrukturen på de forskjellige studieretningene vitner om stor grad av faglig spredning på den ene siden, og faglig sammenheng og tradisjon på den andre. Særlig sterk er fragmenteringen innenfor formgivningsfag med 16 forskjellige VK1-tilbud med lite innbyrdes sammenheng, og i tillegg seks særløp. Bare tre tilbud gis i samtlige fylker. Helse- og sosialfag framstår som langt mer enhetlig med i alt sju VK1-tilbud, hvorav fire tilbys i samtlige fylker.

De små studieretningene byggfag, tekniske byggfag og trearbeidsfag tilbyr til sammen 19 VK1-kurs og åtte særløp. Det sier seg selv at tilbudsstrukturen vil variere sterkt fra fylke til fylke. Den usikkerheten som fylkene såvel som søkerne utsettes for i dimensjonerings-, søknings- og tildelingsprosessen tilsier at man bør finne fram til ordninger med en mer hensiktsmessig ansvarsfordeling enn den nåværende.

1 Videregående opplæring før Reform 94

1.1 Forhistorien: Laugso pplæring og katedralskole

Norsk videregående opplæring bygger på to århundrelange tradisjoner, som bare i relativt kort tid har befunnet seg innenfor samme institusjonelle rammeverk. Den opprinnelig laugsbaserte yrkesopplæringen og forberedelsen til universitetsstudier gjennom gymnaset foregikk i helt separate systemer fram til 1976. Mellom disse to opprinnelige formene utviklet det seg etterhvert et stadig mer spesialisert system for yrkesopplæring. Mens gymnaset hadde sine røtter i middelalderens katedralskoler, finner vi de første spor av institusjonalisert yrkesopplæring i form av navigasjonskurs som ble igangsatt på 1600-tallet. Siden kom skoler i merkantil utdanning til på 1700-tallet, den første landbruksskolen ble startet i 1825, og i 1865 kom den første husmorskolen (Persson og Østvold 1971).

Det videregående skoleverket, slik det så ut da Skolekomitéen av 1965 ble oppnevnt (*Steen-komitéen*), besto grovt beskrevet av gymnas, yrkeskoler for handel og kontor, verkstedskoler, lærlingskoler, tekniske fagskoler, tekniske skoler, fagskoler i husstell, landbruksskoler, sjømannsskoler og i tillegg en rekke andre skoletyper som var basert på fullført grunnskole (Persson og Østvold 1971). En del av disse skolene ble senere oppgradert til høgskoler. Av alle disse skoletypene var det bare gymnaset, og i begrenset grad de tekniske skolene og landbruksskolene, som ga adgang til høyere utdanning. Rundt 1970 tilsvarte 1. klasse i gymnaset 30 prosent av et årskull av 16-åring, mens yrkesskolene i håndverk og industri og handelsskolene omfattet omtrent 25 prosent hver. Da var elevtallet i gymnaset tredoblet siden midten av 1950-tallet, mens det var fordoblet i de øvrige skolene (ibid).

1.2 Steen-komitéen: Videregående skole for alle

Etter at Folkeskolekomitéen av 1963 hadde levert sin innstilling i 1965 med utkast til ny lov om 9-årig skole, var tiden inne for å gå løs på neste trinn i utdanningspyramiden. Skolekomitéen av 1965 ble oppnevnt med Reiulf Steen som formann, og fikk som mandat blant annet "å vurdere behovet for opplæring og utdanning i aldersgruppene 16-19 år i lys av utviklingen i arbeidsliv og samfunnsliv" og å legge fram en "plan for utviklingen av et skolesystem som kan by all ungdom i aldersgruppene 16-19 år likeverdige

muligheter for utdanning og personlighetsvekst" (Pettersen og Østvold 1991).

I den første av tre innstillinger som ble levert fra *Steen-komitéen* ble fem grunnprinsipper framhevet: Alle skulle gis adgang til 3 år i videregående skole; elevene skulle mest mulig fritt velge sin utdanningsvei; allmennutdanning og yrkesutdanning skulle kunne kombineres; utdanningen skulle kunne suppleres for å oppnå kompetanse; undervisningen skulle tilpasses elevenes forutsetninger. Videre skulle skolene samles innen ett system med studieretninger der det ble tilbudt grunnkurs og videregående kurs. Dette var det enighet om i komitéen. Det som skulle bli stridsspørsmålene var *gymnasets monopol på studiekompetansen* og planene om å samle praktisk og teoretisk utdanning under samme tak i såkalte *enhets-skoler*. I alle tilfelle var det enighet om at det skulle gis en så god allmennutdanning som mulig, uansett hvilket yrke man tok sikte på.

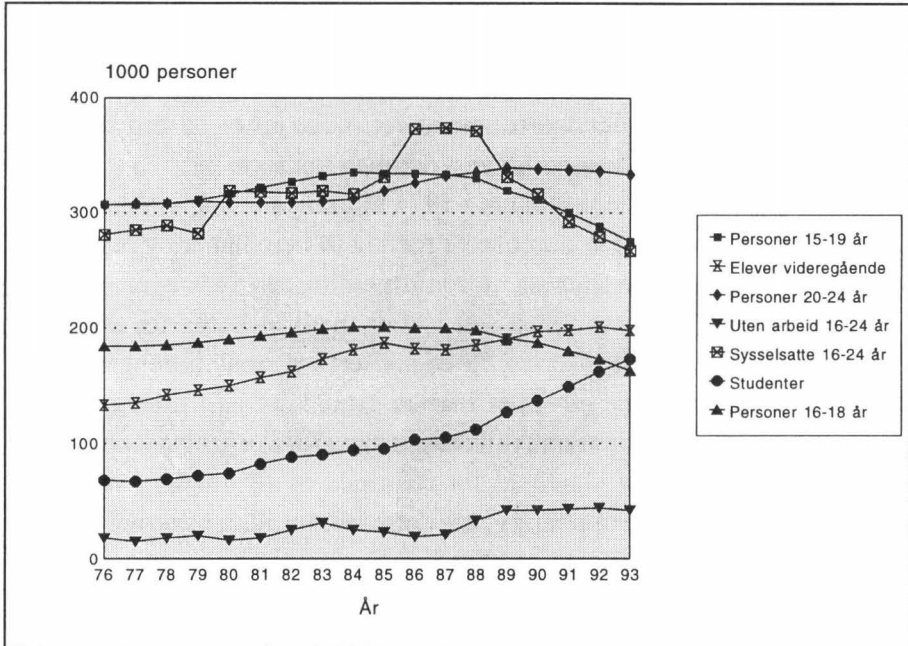
Steen-komitéens arbeid munnet i 1974 ut i *Lov om videregående opplæring*. Etter at loven ble konkretisert i forslag til læreplaner og regelverk, kunne regjeringen legge fram en stortingsmelding om videregående opplæring. 1. januar 1976 ble loven satt i kraft, med virkning fra skoleåret 1976-77. Videregående opplæring ble organisert i ni studieretninger og det ble valgt en struktur med ett- eller toårige grunnkurs og i tillegg videregående kurs. Fylkeskommunen skulle ha ansvaret for å organisere opplæringen. Selv om det var et klart mål for reformen at all ungdom skulle ha adgang til videregående opplæring, ble dette likevel ikke utformet som en rettighet for elevene eller som en plikt for det offentlige.

1.3 Egen lov for å regulere opplæringen i arbeidslivet

Samme år som *Lov om videregående opplæring* trådte i kraft ble det nedsatt et utvalg for å utarbeide forslag til en lov som kunne avløse *Lærlingeloven* fra 1950 (NOU 1991:4). *Lov om fagopplæring i arbeidslivet* gjaldt fra 1. januar 1981. Loven regulerer den delen av yrkesopplæringen som foregår i bedrift og de ulike ordninger for avlegging av fag- og svenneprøver. Siden innføringen har det foregått et kontinuerlig arbeid for å få eksisterende og nye opplæringer i flest mulig fag inn under loven. *Rådet for fagopplæringen i arbeidslivet* og opplæringsrådet for det aktuelle fagområdet gir KUF råd om læretid og opplæringsplaner. I 1989 var det 180 ulike fag under *Lov om fagopplæring i arbeidslivet* (ibid). Høsten 1994 hadde antallet steget til 252 (Bjørnåvold og Skinningsrud 1994).

1.4 Samfunnsendringer og elevtallsutvikling

Utviklingen innen utdanningssektoren vil påvirkes av andre viktige samfunnsendringer. I figur 1.1 gjengis elevtallsutviklingen i videregående skole fra 1976 til 1993 sammen med seks andre sentrale parametre. Antall elever i skoler under lov om videregående opplæring har økt fra snaut 133.000 i 1976, det året da loven trådte i kraft, til omtrent 200.000 i dag. Elevtallet har økt jevnt over tid. Vi noterer likevel en liten nedgang fra 1985 til 1987 og fra 1992 til 1993.

Figur 1.1 Demografisk utvikling. Endringer i sysselsetting og arbeidsledighet blant ungdom. Elev- og studenttallsutvikling. 1976-93.

Kilder: SSB: Historisk statistikk 1994, Utdanningsstatistikk 1976 - 1993, Statistisk årbok 1976 - 1994.

Figuren gjengir også størrelsen på de to aldersgruppene 15-19 år og 20-24 år. Hvis vi ser bort fra dødelighet og netto innvandring, burde de to kurvene tilsvare hverandre med en forskyvning på fem år. Det gjør de da også i det store og hele. De to aldersgruppene var like store fram til 1979 og omfattet da omtrent 308.000 personer hver. Siden fulgte en vekst i den yngste aldersgruppen fram til 1984, da i alt 335.000 personer var mellom 15 og 19 år. En tilsvarende topp finner vi for den eldste aldersgruppa i 1989 som da omfattet 339.000 personer. Fra 1988 finner vi en sterk reduksjon blant de yngste, som omfattet 275.000 personer i 1993.

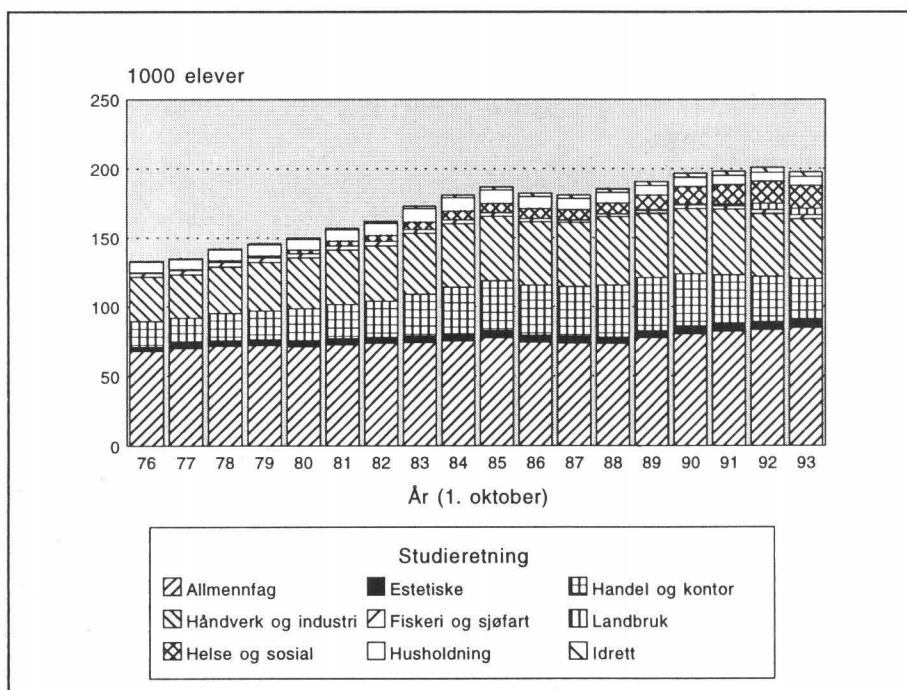
Det ser først ut til å være etter 1992 at vi kan spore de demografiske endringene i utviklingen i elevtallet i videregående skole. Den midlertidige nedgangen i elevtallet fra 1985 til 1987 må ses i sammenheng med en enda sterkere økning i antall unge sysselsatte. Fra 1984 til 1986 økte antallet sysselsatte i aldersgruppa 16-24 år fra 316.000 personer til 373.000 personer. Samtidig var det en nedgang i antall unge arbeidsledige, mens tallet på studenter ved høgskoler og universiteter økte. Etter 1988 har antall unge sysselsatte gått tilbake med omtrent 104.000, samtidig som antallet studenter har økt med 61.000. Fra 1987 til 1989 ble antallet unge arbeidsledige fordoblet og økte med 21.000. Store deler av arbeidsmarkedet for ungdom forsvant i løpet av disse årene (Haaland 1991).

Økningen i antall elever i videregående skole var på 20.000 fra 1987 til 1992. Selv om utviklingen i elev- og studenttall vil henge nøye sammen med endringer i sysselsettingen blant unge, er ikke sammenhengen så direkte som man kanskje kan tro. Dette henger sammen med at mange elever og studenter har jobb ved siden av skolegang og studier. Økningen i antall unge sysselsatte på midten av 80-tallet omfattet en økning i heltids- såvel som i deltidsansatte.

Antallet personer i aldersgruppa 16-18 år utgjør et naturlig sammenlikningsgrunnlag for elevtallsutviklingen. I 1976 var det 184.000 personer i denne aldersgruppa, mens det var 133.000 elever i videregående skoler. Elevtallet var dermed 217 prosent av et gjennomsnittlig årskull i aldersgruppa 16-18 år. Sett i relasjon til dagens dimensjoneringsmål for elevtallet, som er 375 prosent av et gjennomsnittskull, var det den gangen langt igjen. Vi må imidlertid minne om at lærlinger ikke er med i våre tall, som bare omfatter elever i skoler under lov om videregående opplæring. I 1989 var det like mange elever som det var personer mellom 16 og 18 år, nemlig ca 190.000. Siden har elevtallet økt ytterligere, samtidig som de aktuelle årskullene er betydelig redusert. I 1993 var samlet elevtall 364 prosent av

et gjennomsnittlig årskull. Hvis vi legger til omtrent 16.000 lærlinger, finner vi at målet om en opplæringskapasitet på 375 prosent i forhold til gjennomsnittskullet var mer enn oppfylt allerede før Reform 94 ble satt i verk.

Utvidelsen av kapasiteten i videregående opplæring har for en stor del foregått ved at nye studieretninger først er blitt bygd ut på grunnkursnivå for siden å bli supplert med VK1 og VK2. Så seint som i 1991 var kapasiteten på VK2-nivå i studieretningen for helse- og sosialfag fortsatt bare 9 prosent av antallet elevplasser på grunnkursnivå, mens den hadde nådd 84 prosent i handels- og kontorfag (Vassenden 1993). Allmennfag, som var en videreføring av det gamle gymnaset, hadde hele tiden vært fullt utbygd på alle nivåer.

Figur 1.2 Elevtallsutvikling i skoler under lov om videregående opplæring 1976-93. Fordelt på studieretninger.

Omtrent halvparten av elevene befant seg i allmennfaglig studieretning da Lov om videregående opplæring trådte i kraft i 1976. Fram til 1985 var det en vekst i elevtallet på alle studieretninger, men denne veksten var særlig sterk innenfor handel- og kontor og håndverks- og industrifagene. Siden gikk elevtallet noe tilbake i allmennfag, for siden å øke igjen fra slutten av 80-tallet. Den sterkeste veksten de siste 5-6 årene har funnet sted i helse- og

sosialfag. Landbruksfag kom inn først fra 90-tallet da de tidligere fag-skolene i landbruket ble opptatt i det videregående opplæringssystemet. Også studieretningen for idrettsfag har etterhvert oppnådd et visst omfang. Elevtallet innenfor håndverks- og industrifag har gått noe tilbake siden slutten av 80-tallet, mens det har vært en enda mer markert tilbakegang i handel- og kontor og husholdningsfagene.

1.5 Rekruttering og gjennomstrømming før Reform 94

I dette underkapitlet vil vi gi en statistisk beskrivelse av situasjonen i videregående opplæring med hensyn til rekruttering, gjennomstrømming og oppnåelse av studie- og yrkeskompetanse *før* innføringen av Reform 94. Dette er nødvendig for å ha et sammenlikningsgrunnlag når vi seinere skal se på effektene av reformen. Utgangspunktet for analysene er de to 9. klassekullene fra 1989 og 1991. Data er hentet fra Statistisk sentralbyrås utdanningsregister.

Nesten hele årskullet i videregående opplæring

Når vi følger de to 9. klassekullene fra 1989 og 1991, finner vi at over 90 prosent av kullene gikk direkte til videregående opplæring. Andelen steg med omtrent 2 prosentpoeng fra 1989 til 1991 og lå også høyere enn det studier av tidligere kull har vist (Vassenden 1993). Dersom vi ser på hvor stor andel av kullene som er innom videregående opplæring i løpet av de første tre årene etter grunnskolen, finner vi at andelen er 96 prosent. Vi kan dermed fastslå at et av delmålene ved Reform 94, nemlig å gi flest mulig et tilbud om videregående opplæring, langt på vei var oppnådd før reformen ble satt i verk. Hovedproblemet i videregående opplæring har likevel ikke vært at for få har startet, men at en så liten andel fullfører et treårig løp som leder fram mot studie- eller yrkeskompetanse.

Allmennfaglig studieretning er den klart dominerende ved at over 40 prosent av kullet begynner der rett etter 9. klasse. Omtrent 20 prosent begynner i studieretning for håndverk og industri og 15 prosent i handel og kontor. De øvrige studieretningene er langt mindre, med sosial og helse som den største blant de minste. Dersom vi legger sammen allmennfag, idrettsfag og handel og kontor ser vi at omtrent 60 prosent velger studieretninger som etter innføringen av Reform 94 skal føre fram til studiekompetanse.

Det er klare forskjeller i tilbøyelighet til å starte i videregående opplæring, og med hensyn til hvilken studieretning som velges, når vi tar hensyn til kjønn, foreldres utdanningsnivå og bosted. Andelen som begynner i

videregående opplæring er like stor blant jenter og gutter, mens den øker med foreldrenes utdanningsnivå og er betydelig lavere i Finnmark enn den er i resten av landet. Andelen som velger allmennfaglig studieretning øker proporsjonalt med foreldrenes utdanningsnivå, mens det er omvendt for valg av studieretningene for handel og kontor og håndverk og industri. Sosial- og helsefag og husflids- og estetiske fag har de høyeste jenteandelene, mens guttene er nesten enerådende innen håndverk og industri. Jentene velger i større grad enn guttene studieretninger som leder mot studiekompetanse. Forskjellene mellom jenter og gutter er så store at det får direkte betydning for rekrutteringen til høyere utdanning, noe vi har sett konsekvensene av i det siste tiåret.

Det er også fylkesvise forskjeller med hensyn til studieretningsvalg. Andelen i allmennfag er særlig høy i Oslo og Akershus, mens fylkene Nord-Trøndelag og Oppland peker seg ut med høyere andeler innen de mindre studieretningene. Dette har betydning for rekrutteringen til høyere utdanning.

Når vi supplerer utdanningsdataene fra Statistisk sentralbyrå med egne intervjudata fra prosjektet *Ungdoms utdannings- og yrkesplaner* finner vi at karakterene fra grunnskolen har stor betydning for studieretningsvalg. Modellberegninger viser at andelen som går direkte fra 9. klasse til allmennfag eller handel og kontor øker fra omtrent 5 prosent av de som har Ng eller dårligere i fagene norsk, engelsk og matematikk, til 90 prosent blant de som har M eller bedre (Vibe 1994a). Det er imidlertid en klar sammenheng mellom foreldrenes utdanningsnivå og karakterer fra grunnskolen. Jenter har dessuten noe bedre karakterer enn gutter. Karakterene blir dermed en mellomliggende faktor som formidler de forskjellene som finnes mellom gutter og jenter og mellom de som har foreldre med høyere utdanning og de øvrige med hensyn til tilbøyelighet til å velge videregående opplæring som fører fram mot studiekompetanse.

Mange "går seg vill" i videregående opplæring

Valg av studieretning har stor betydning for om man går gjennom videregående opplæring til normert tid eller ikke. I gjennomsnitt fulgte litt mer enn 60 prosent av 1989-kullet normal progresjon, dvs at de begynte i videregående opplæring rett etter 9. klasse, at de siden forble i den studieretningen de startet i og var på 12. klassetrinn eller i lære høsten 1991. Våren 1992 hadde 52 prosent av kullet fullført 12. klassetrinn. Her er imidlertid forskjellene store, alt avhengig av hvilken studieretning man begynner i. Mens

79 prosent av de som starter på allmennfag følger normal progresjon og fullfører 12. klassetrinn i løpet av tre år, og ca 60 prosent på idrettsfag og handel og kontor, gjelder dette bare en håndfull av de som starter i husholdningsfagene.

Vi må kunne sette forskjellene mellom studieretningene i direkte sammenheng med tilbudet på videregående kurs. Innen allmennfag og idrettsfag kan så godt som alle som ønsker det velge et treårig løp. Etterhvert har dette også blitt tilfelle for handel- og kontorfagene. Sosial- og helsefag har derimot vært en gedigen bakevje på grunn av mangel på videregående kurs, mens håndverksutdanningene har manglet både videregående kurs og læreplasser. Når vi følger elevene videre gjennom det fjerde skoleåret etter grunnskolen, finner vi at andelen av kullet som har fullført 12. klassetrinn øker til 59 prosent. Fortsatt har imidlertid bare omtrent en tredjedel av de som startet i de yrkesfaglige studieretningene fullført 12. klassetrinn og bare 2 prosent av kullet har avlagt fagprøve.

Når en av fem allmennfagelever ikke følger normal progresjon de første tre årene kan dette i svært liten grad tilskrives manglende studietilbud. Andre mulige forklaringer er frafall, midlertidige avbrudd og skifte av studieretning. Da dreier det seg om å velge mellom alternativer. For elevene på andre studieretninger er situasjonen en helt annen. Mange av dem har ønsket å fortsette, men har ikke fått det tilbudet om opplæring som de ønsket.

Hovedmålsettingen med Reform 94 er nettopp å fjerne denne forskjellen. Heretter skal alle i prinsippet behandles likt og få en mulighet til å fullføre et treårig opplæringsløp. En vesentlig ulikhet vil likevel bestå: Ikke alle kan regne med å få begynne på det grunnkurset de aller helst ønsker, og alle vil heller ikke få anledning til å følge akkurat det treårige løpet de aller helst ville. Et sentralt mål på reformens vellykkethet er hvor stor andel som får imøtekommet sine primærønsker ved valg av grunnkurs såvel som videregående kurs. I hvilken grad vil forskjellene mellom studieretningene bestå, og hvor mange vil ta imot et tilbud som ikke er i tråd med primærønsket? Avbrudd vil fortsatt forekomme, men heretter skal ikke mangel på tilbud være årsaken til at mange ikke kommer videre.

Over halvparten oppnår studiekompetanse eller yrkeskompetanse

Ved å følge avgangskullet fra grunnskolen fra 1989 gjennom fire skoleår fram til våren 1993 har vi fått et relativt nøyaktig mål på hvor stor andel av kullet som realiserer målet for Reform 94 om studie- eller yrkeskompetanse

før reformens ikrafttredelse. Et forbehold må likevel tas ettersom fullføring av 12. klassetrinn på allmennfag eller handel og kontor ikke nødvendigvis behøver å bety at man er kvalifisert for høyere utdanning ved at enkelte ikke har bestått eksamen i alle fag. Tallene gir likevel et relativt godt bilde av situasjonen.

Tre år etter grunnskolen har 43 prosent av hele kullet oppnådd studiekompetanse. Dette tilsvarer snaut 80 prosent av de som startet i allmennfag, 60 prosent av de som startet i handel og kontor, 20 prosent av de som startet på idrettsfag og i tillegg noen få som har valgt utradisjonelle veier gjennom videregående opplæring, men som likevel har oppnådd studiekompetanse i løpet av tre år.

Når fire år er gått, har 53 prosent av kullet oppnådd studiekompetanse. Blant disse er det 2 prosent som har tatt fagbrev og som i kraft av dette har studiekompetanse for opptak ved de regionale høgskolene. De øvrige som har kommet til i løpet av det fjerde året etter grunnskolen er de som har hatt midlertidige avbrudd, som har skiftet studieretning underveis og som dermed har tapt tid, eller som har måttet ta et ekstra år fordi de har hatt dårlige resultater eller ikke har valgt de nødvendige obligatoriske fagene.

Jentene oppnår i langt større grad enn guttene studiekompetanse. Mens 50 prosent av jentene har studiekompetanse etter tre år, og 60 prosent etter fire år, gjelder dette for henholdsvis 36 prosent og 46 prosent av guttene. Valg av studieretning er hovedforklaringen bak dette. Også når det gjelder veien gjennom videregående opplæring viser det seg at foreldrenes utdanningsnivå har betydning. Elever med foreldre som har høyere utdanning fullfører i større grad enn de som har foreldre med bare grunntidning. Når vi kjenner til den nære sammenhengen mellom foreldrenes utdanningsnivå og egne skoleprestasjoner, er det likevel grunn til å sette forskjellene i gjennomføring i forbindelse med dette. Modellberegningene viser at effekten av foreldrenes utdanning på gjennomføringen av allmennfag og handel og kontor forsvinner når vi kontrollerer for effekten av karakterer fra 9. klasse (Vibe 1994a). Samtidig viser det seg at gutter gjennomfører i større grad enn jenter på disse to studieretningene sett under ett, noe som kan settes i forbindelse med at jenteandelen er enda høyere på handel og kontor enn på allmennfag, og at færre gjennomfører til normert tid på den første studieretningen enn på den siste.

Det er også fylkesvise forskjeller når det gjelder gjennomføring av videregående opplæring. Oslo skiller seg ut ved å ha spesielt lav gjennomføringsgrad i de fleste studieretninger, og spesielt i allmennfag. Dette er

forbløffende, særlig når vi vet at utdanningsnivået i foreldregenerasjonen er langt høyere i Oslo enn i resten av landet. Det er ikke mulig å forklare den dårlige gjennomføringen ved hjelp av de dataene vi har tilgang til. En mulig forklaring kunne ha vært det store innslaget av fremmedspråklige elever i Oslo. Underveisrapporten om de fremmedspråklige (Lødding 1994) viser imidlertid at disse sett under ett ikke har noe dårligere gjennomføring enn norske elever, når de først har begynt i videregående opplæring. En annen mulig forklaring kan være at Oslo-ungdom har flere alternativer å velge mellom enn annen ungdom. Dette kan for eksempel føre til de foretar flere utradisjonelle utdanningsvalg enn andre, og at de i større grad enn annen ungdom velger å ta midlertidig ukvalifisert arbeid framfor å gå på skole.

15 prosent rett gjennom videregående og til høyere utdanning

Forestillingen om at det finnes en normal utdanningsvei må revideres når vi ser på resultatene av analysene av SSB-dataene. De som går tre år i videregående opplæring og så rett til høyere utdanning utgjør bare 15 prosent av 1989-kullet. Året etter er riktignok 23 prosent av kullet i høyere utdanning, slik at til sammen 27 prosent har vært i høyere utdanning enten fjerde eller femte år etter 9. klasse, eller begge år. Vi vet imidlertid ut fra søkningen til høyere utdanning og de køene som finnes at langt flere ønsker seg slik utdanning (Sandberg 1994a).

Det er flere jenter enn gutter som begynner i høyere utdanning, 31 prosent av jentene er i høyere utdanning innen fem år etter 9. klasse, mot 23 prosent av guttene. Når vi ser bare på de som har studiekompetanse, viser det seg at guttene begynner i like stor grad som jentene, og de går oftere enn jentene rett fra videregående til høyere utdanning. En mulig forklaring på dette er at jentene i større grad enn guttene søker til utdanninger som det er vanskelig å komme inn på (Samordnet opptak 1994). Dette gjelder barnevernutdanning, sykepleierutdanning, sosionomutdanning og førskolelærerutdanning. Guttene, derimot, er overrepresentert blant søkerne til ingeniørutdanning der køene er kortere. Paradokset i dette er at ferdige kandidater fra mange av de høgskoleutdanningene jentene står i kø for å komme inn på har svært gunstige utsikter på arbeidsmarkedet (Arnesen 1994). Det er også en tendens til at kvinner i større grad enn menn søker opptak til universitetsstudier med høye opptaksgrenser (Berg 1995).

Det er store fylkesvise forskjeller i studiefrekvens, og disse kan se ut til å ha med tilgjengelighet å gjøre. Oslo-ungdom begynner i langt større grad i høyere utdanning enn ungdom fra andre fylker, når de først har stu-

diekompetanse. Mens 45 prosent av de med studiekompetanse fra Oslo begynner i høyere utdanning rett etter videregående, gjelder dette for bare 27 prosent av de studiekompetente fra Finnmark.

2 Reformen og hovedmålene

2.1 Studie- eller yrkeskompetanse for alle

14. juli 1989, på 200-årsdagen for stormen på Bastillen, ble Blegen-utvalget oppnevnt. Utvalget hadde til oppgave å vurdere hvordan man kan nå målsettingen om å sikre alle et tilbud om opplæring som gir studiekompetanse og/eller fagutdanning (NOU 1991:4, s 129 ff). Det framgår klart av mandatet for utvalget at man så på selve *strukturen* til opplæringstilbudet som det største problemet for å nå målsettingen. De gjennomstrømningsproblemene som er beskrevet i kapittel 1 ble dermed i stor grad knyttet til strukturelle årsaker. Det ble blant annet pekt på at det var stor mangel på videregående kurs, særlig i yrkesfaglige studieretninger, at systemet var for rigid slik at det hindret overganger og kombinasjoner mellom utdanningstilbud, og at samarbeid og koordinering mellom yrkesopplæring i skole og fagopplæring i arbeidslivet var for dårlig. Behovet for å samle ansvaret for tilbudet til 16-19 åringene ble også påpekt.

For å komme et skritt nærmere målsettingen om et tilbud til alle skulle utvalget "vurdere hvordan kunnskapsgrunlaget for framtidig politikk på videregående skolars område best kan utvikles" (ibid). Det var derfor særlig viktig å få en dokumentasjon av det framtidige behovet for opplæringsplasser, hvordan studieretnings-, linje- og fagstrukturen burde bygges opp og hvordan man best kunne oppnå en faglig oppdatert og tilpasset fagutdanning.

Blegen-utvalget leverte sin utredning på nyåret i 1991. I sine tilrådinger la utvalget særlig vekt på følgende: All ungdom mellom 16 og 19 år skal ha en lovfestet rett til opplæring som fører til enten studiekompetanse og/eller yrkeskompetanse eller annen avsluttet opplæring. Tilbudsstrukturen skal være slik at alle søkeres ønsker kan oppfylles innenfor tre alternativer. Fylkeskommunen skulle dessuten gi alle som ikke omfattes av retten et "tilbud i minst samme omfang som i dag" (NOU 1991:4, s 13). Strukturen skal dessuten sikre at alle får tilbud om å fullføre på høyeste nivå innen den utdanningen som er påbegynt. Strukturen skal også ivareta behovet for tilpasset opplæring. Hovedmodellen for opplæring i skole skulle være tre år, mens fagopplæringen skulle omfatte to år i skole og ett til tre år i bedrift.

For å sikre et godt grunnlag for en nasjonal dimensjoneringspolitikk for videregående opplæring ble det lagt vekt på å utvikle et informasjonssystem for utdanning som skulle administreres av KUF. Ungdommens frie yrkes-

valg skulle dessuten være viktigste premisse for dimensjoneringen, men hensynet til arbeidslivets behov måtte også telle med. Fagutdanningen skulle dokumenteres med fag- eller svennebrev. Generell studiekompetanse, som skulle innføres som opptakskriterium innenfor all høyere utdanning, skulle gis et innhold som tilfredsstilte kravene om fagbrev eller tre års videregående skole og en gruppe allmenne fag. Endelig foreslo utvalget at hovedansvaret for oppfølging av ungdom fra 16 til 19 år skulle legges til fylkeskommunen.

2.2 Kunnskap og kyndighet

Blegen-utvalgets utredning ble fulgt opp av Stortingsmelding nr 33, 1991-92, *Kunnskap og kyndighet*. Her konkretiserte Kirke-, utdannings- og forskningsdepartementet nærmere en del av forslagene til reformer i videregående opplæring. Sentralt i forslagene sto den lovfestede retten til tre års videregående opplæring for alle mellom 16 og 19 år. Ansvar for å gi dette tilbudet ble lagt til fylkene. Tilrettelagt opplæring skulle kunne gis utover de tre årene. En oppfølgingstjeneste burde opprettes i fylkene for de i aldersgruppen som ikke er i arbeid eller opplæring. Hovedmodellen for fagopplæring med to år i skole og to i bedrift ble slått fast. Antallet grunnkurs burde reduseres fra 109 til 9.

Det skulle innføres generell studiekompetanse som opptakskriterium for all høyere utdanning. Dessuten skulle det utvikles en ny overordnet generell del av læreplanene.

Behandlingen av stortingsmeldingen i kirke- og undervisningskomitéen viste at det var bred politisk enighet om det grunnleggende prinsippet om at all ungdom mellom 16 og 19 år skulle ha rett til et opplæringstilbud med sikte på studie- eller yrkeskompetanse. I den grad det var uenighet om dette i komitéen gikk det på hvordan og hvor raskt det ville være mulig for fylkene å innfri en slik garanti. Også når det gjaldt spørsmålene om tilrettelagt opplæring, fordeling mellom allmenne fag og yrkesfag, adgang til omvalg og tilbud til søkere uten rett, var det mer snakk om presiseringer og reservasjoner fra partiene i vekslende konstellasjoner enn fundamental uenighet om grunnprinsippene for reformen.

Komitéefflertallet ga stort sett sin tilslutning til de forslagene og synspunktene departementet fremmet. På ett viktig punkt finner vi likevel et avvik, og det gjaldt grunnkursstrukturen. Flertallet gikk inn for 13 grunnkurs i stedet for de ni som departementet foreslo. Det dreide seg her om en deling av grunnkurset i håndverksfag i tre uten nærmere spesifisering, og

dessuten egne grunnkurs i idrettsfag og musikk/drama/dans. Høyre og Fremskrittspartiet gikk også inn for at studieretningene for allmenne fag og for handels- og kontorfag burde opprettholdes og ikke slås sammen.

Den videre politiske behandlingen i Stortinget viste at det ikke var innholdet i reformen som skulle komme til å bli mest omstridt, men tidspunktet for iverksettingen av den. Departementet hadde, med støtte fra partene i arbeidslivet, understreket nødvendigheten av å sette i gang fra skoleåret 1994-95, og fikk komitéflertallet med seg på dette, mens Høyre og Fremskrittspartiet mente at tidspunktet for iverksetting av reformen måtte revurderes. Også Sosialistisk Venstreparti var sterkt kritisk til framdriften av reformen, men stemte likevel med flertallet. 22. april 1993 ble Innstilling O. nr 80 1992-93 fremmet med forslag til endringer i lov om videregående opplæring og lov om fagopplæring i arbeidslivet. Innstillingen fikk det nødvendige flertall og Reform 94 hadde dermed fått sin politiske tilslutning.

2.3 Retten til videregående opplæring har sin pris

Det helt avgjørende nye i forbindelse med Reform 94 er at det innføres en rett til videregående opplæring for de som er mellom 16 og 19 år. Lov om videregående opplæring, § 8 sier som følger:

Ungdom som fyller kravene i § 7 første ledd har etter søknad rett til 3 års heltids videregående opplæring. Retten må i sin helhet normalt tas ut innen 4 år etter fullført grunnskole. Når opplæring helt eller delvis gis i lærebedrift i henhold til fagopplæringsloven, må retten normalt tas ut innen 5 år.

Søkere har krav på inntak til ett av tre alternative grunnkurs, og 2 års videregående opplæring som bygger på grunnkurset.

Søkere som er 20 år eller yngre og som etter sakkyndig vurdering har særlig behov for særskilt tilrettelagt opplæring, og som på grunnlag av sakkyndig vurdering prioriterer et bestemt grunnkurs, har rett til inntak til dette grunnkurset innenfor en kvote fastsatt av departementet.

Elev som etter sakkyndig vurdering trenger særskilt tilrettelagt opplæring, kan få opplæring ut over 3 år når eleven etter den sakkyndige vurdering trenger det og kan ta i mot opplæring, dog ikke ut over 5 år etter fylte 22 år.

Fylkeskommunen skal tilby et annet opplæringsopplegg dersom en elev har vansker med å følge den opplæring som er valgt.

Departementet kan gi utfyllende forskrifter, herunder om kvoter for inntak etter tredje ledd.

§ 7, som det vises til i første ledd, sier i hovedsak at søkeren må ha gjennomgått 9-årig grunnskole. Hvis vi ser bort fra det som gjelder de som søker om særskilt tilrettelagt opplæring, er konsekvensen av paragrafens første ledd at de som søker om opptak til videregående opplæring umiddelbart etter grunnskolen er de eneste som er garantert tre års fulltids videregående opplæring. Hvis man venter et år med å søke, kan man riktignok ta en utdanning som varer i tre år, f.eks ved en av de tre studieretningene som fører fram mot studiekompetanse. § 8 må imidlertid ses i sammenheng med hva Inntaksforskriftene sier om rettssøkerne og de øvrige søkerne:

§1-2 Definisjoner

.....Søkere uten lovfestet rett til videregående opplæring er

a) ungdom som enten har

- avsluttet 9-årig grunnskole før 1994

- brukt opp retten

- mistet retten p.g.a. utsettelse, bortvisning o.a.

b) voksne

§4-1: Søker med lovfestet rett

Søker med rett til videregående opplæring har rett til inntak til ett av tre valgte grunnkurs.....

Dersom det til et kurs melder seg flere søkere med rett til videregående opplæring enn det antall elevplasser fylkeskommunen tilbyr denne gruppen, fordeles elevplassene etter poengsum.....

§4-2: Søker uten lovfestet rett

Dersom det til et grunnkurs melder seg flere søkere enn det antall elevplasser fylkeskommunen tilbyr denne gruppen, skal plassene fordeles i følgende prioriterte rekkefølge:

1) Søkere uten videregående opplæring og søkere som ikke har fullført videregående opplæring

2) Søkere med tidligere fullført studie- eller yrkeskompetanse.

Innen gruppene fordeles plassene etter poengsum.....

Før Reform 94 var det karakterer fra grunnskolen, alder og hel eller delvis fullført opplæring etter grunnskolen som var opptaksgrunnlaget. De som kom rett fra grunnskolen hadde ingen forrang framfor andre søkere. Tvert i mot var det slik at eldre søkere fikk tilleggspoeng i kraft av at de var eldre. Hvis vi betrakter søkerne ut fra den klassiske sosiologiske dikotomien *tildelt og ervervet status* (Linton 1936), kan vi si at ervervet status ble tillagt størst vekt før reformen. Det var de karakterene søkeren hadde fått da de gikk ut av grunnskolens 9. klasse og det som kunne dokumenteres av avsluttet skolegang etter grunnskolen som veide tyngst. I tillegg ble status som tildeles gjennom alder tillagt noe vekt.

Etter innføringen av Reform 94 er dette snudd nesten helt på hodet. Selv om § 8 i Lov om videregående opplæring ikke sier det med rene ord, er konsekvensen av paragrafen at de yngste får fortrinnsrett til å fullføre et treårig løp. § 4 i Inntaksforskriften presiserer rettssøkernes fortrinnsrett, mens § 2 definerer hvem som ikke har lovfestet rett til videregående opplæring. Tildelt status gjennom alder har fått økt betydning, men med motsatt fortegn ved at de yngste nå går foran de voksne. Ervervet eller oppnådd status gjennom skolegang har betydning i den forstand at de *uten* fullført videregående opplæring gis forrang foran de med studie- eller yrkeskompetanse. Oppnådd status gjennom poeng, som her betyr karakterpoeng, har betydning for rettsøkerne når det er flere søkere enn plasser og for søkerne uten rett når man først har tatt hensyn til de uten tidligere utdanning utover grunnskolen.

Når rettsbegrepet innføres, får dette store konsekvenser for søkerne. I teorien kunne det selvsagt tenkes at tilbudet var så omfattende at alle fikk innfridd sine ønsker, uansett rettsstatus. Når man innfører et skille mellom søkerne på denne måten, gjøres det ut fra at man forutsetter at det ikke vil være samsvar mellom tilbud og etterspørsel. Innføring av rett ut fra tildelt status fører til at de som omfattes av retten får tilnærmet lik adgang til videregående opplæring, uansett hvilket fylke de bor i. For de øvrige søkerne vil de fylkesvise forskjellene kunne øke. De forskjellene som tidligere ble noe jevnere fordelt på søkergruppene ut fra det samlede tilbudet i fylket på den ene siden og søkning, alderssammensetning og karakternivå på den andre, vil nå i sin helhet berøre søkerne uten rett.

Et eksempel illustrerer dette: I fylke A kommer 63 prosent av søkerne rett fra grunnskolen. Før Reform 94 kunne fylket tilby 94 prosent av de yngste en plass, og like stor andel av de øvrige søkerne fikk et tilbud. Etter reformen får alle rettssøkerne plass, mot 81 prosent av søkerne uten rett.

Reform 94 har gjort situasjonen for søkerne med rett litt bedre, mens de uten rett har fått det litt vanskeligere. I fylke B kommer 56 prosent av søkerne rett fra grunnskolen. Før reformen fikk 81 prosent av søkerne et tilbud, uansett rettsstatus. Etter reformen får alle rettssøkerne plass, mot bare 57 prosent av de øvrige søkerne. Her finner det sted en vesentlig forbedring av rettssøkernes muligheter på bekostning av de øvrige søkerne. De to eksemplene er ikke helt tilfeldig valgt. Tallene for situasjonen etter reformen er hentet fra Akershus og Sør-Trøndelag, mens førsituasjonen forutsetter samme tilbud og etterspørsel som etter reformen og like opptakssjanser for de to søkergruppene. Eksemplet viser at prisen for å innføre rett til opplæring for en del av søkerne, kan bli økte fylkesvise forskjeller for søkere som ikke omfattes av retten.

Selv om rettssøkerne gis forrang ved at de er garantert et tilbud innenfor ett av tre ønsker, kan fylkesskolemyndighetene likevel i en bestemt type situasjon prioritere søkere uten rett framfor rettssøkerne. En søker med rett kan gis tilbud i samsvar med annet- eller tredjevalget slik at en søker uten rett kan få tilbud om plass på det som er rettssøkerens førstevalg. I hvilken grad dette faktisk vil bli gjort, gjenstår å se.

2.4 Omfangsforskriften er diffus i forhold til søkere uten rett

Ved siden av § 8 i lov om videregående opplæring og §1-2 og §4 i Inntaksforskriften, er det særlig Omfangsforskriften som har betydning for det tilbud og de muligheter som gis søkerne til videregående opplæring. Omfangsforskriftens § 2 fastslår det samlede tilbudsomfanget:

§ 2 Omfang og beregningsgrunnlag

Samlet skal omfanget av fylkeskommunens videregående opplæring for personer med og uten lovfestet rett til videregående opplæring svare til heltids opplæring for et faktisk antall elever/lærlinger som utgjør minimum 375 prosent av et årskull.....

Innenfor denne rammen skulle det ikke være noe problem å innfri forpliktelsen overfor rettssøkerne. Teoretisk sett kan disse søkerne i 1997 legge beslag på samtlige plasser, men det forutsetter at hele årskullet søker, at ingen slutter underveis og at til sammen 75 prosent av 1978-kullet enten velger et fireårig opplæringsløp, foretar et omvalg, eller må gå om igjen et år. Dersom gjennomstrømningen før reformen innenfor studieretningen for

allmennfag legges til grunn, kan vi regne med at omtrent 300 av 375 prosent vil være beslaglagt av de fire årskullene født mellom 1978 og 1981 i 1997. Av det eldste kullet vil 35 prosent fortsatt være i opplæring, snaut 30 prosent fordi de har valgt et yrkesfaglig løp og resten fordi de av ulike årsaker er forsinket. Av 1981-kullet vil 95 prosent være elever, mens dette vil gjelde for henholdsvis 88 og 84 prosent av 1980- og 1979-kullene.

Med årskullsstørrelser på mellom 50.000 og 52.000 i årene som kommer, skal den samlede kapasiteten i videregående opplæring være opp mot 195.000 plasser. Det tilsvarer omtrent elevtallet slik det var høsten 1993. Høsten 1997 vil rettssøkerne legge beslag på anslagsvis 155.000 plasser, mens søkerne uten rett får tilgang til de resterende 40.000 plassene, eller drøyt 20 prosent av det samlede tilbudet. Høsten 1994 var det registrert i alt 46.300 elever som var 19 år eller eldre i skoler under lov om videregående opplæring, mens 139.600 var under 19 år (SSB: Ukens statistikk nr 15/16 1995).

Omfangsforskriften er relativt diffus i sin omtale av det tilbudet som skal gis til søkere uten rett:

§ 3: Tilbud til voksne søkere og andre søkere uten lovfestet rett til videregående opplæring

Ved opprettelse av tilbud til søkere uten lovfestet rett til videregående opplæring, skal fylkeskommunene bl.a ta hensyn til søkerens ønsker og behov, og muligheter for å kunne få studie og/eller yrkeskompetanse. Fylkeskommunen skal hvert år sørge for at det til fordeling på søkere uten lovfestet rett, tilbys et antall plasser på alle ordinære grunnkurs.....

Paragrafen beskriver videre tilbudet på videregående kurs 1 og 2 og kurs spesielt organisert for voksne. Ikke noe sted i forskriften tallfestes tilbudet til søkerne uten rett. Det er også viktig å legge merke til at det ikke noe sted henvises til opplæringsbehovet i fylket. I den grad begrepet "behov" benyttes, knyttes det til søkerens ønsker og behov og kan tolkes som preferanser. Fordi vi vet at utdanningsnivået i befolkningen varierer sterkt fra fylke til fylke, må vi også kunne forutsette at behovet for videregående opplæring for den voksne delen av befolkningen vil variere. 20 prosent av tilbudet til søkere uten rett kan være mye i et fylke, mens det er lite i et annet. Dette kommer tydelig fram når vi studerer alderssammensetningen blant elevene

i de forskjellige fylkene. Høsten 1994 var 32 prosent av elevene i Finnmark over 18 år, mens dette gjaldt for bare 19 prosent av elevene i Agder-fylkene (SSB: Ukens statistikk nr 15/16 1995). Omfangsforordningen tar overhodet ikke høyde for dette.

2.5 Hvor stivt er systemet og hvor rasjonelle er valgene?

Ungdommen skaper utdanningssystemet gjennom sine valg

Som et utgangspunkt for vår forståelse av videregående opplæring vil vi starte med et systemperspektiv. Systemet har en bestemt struktur, som i hovedsak følger de to dimensjonene nivå og fagområde. Systemets grenser er ikke helt klare: Det omfatter først og fremst skolene, men det har også administrasjon på fylkesnivå og på statlig nivå. I tillegg har det for yrkesopplæringens del forgreninger inn i arbeidslivet. Systemet er befolket av aktører i form av elever, lærere og administrativt personell. Systemets aktører retter seg etter et sett av regler og normer. Elevenes adgang til systemet er regulert gjennom et detaljert sett av lover og retningslinjer. Systemet er ikke lukket i forhold til resten av omverdenen, men har en rekke viktige funksjoner innenfor samfunnsformasjonen. Eksempler på skolens viktige sosiale funksjoner er sekundær sosialisering, kunnskapsformidling, oppbevaring og sosial kontroll og sortering (Engelstad og Østerberg 1983). Det videregående opplæringssystemets sentrale betydning kommer dessuten klart til uttrykk gjennom at det stadig er utgangspunkt for politisk strid.

Dersom vi anvendte et formelt og rasjonelt systemperspektiv på videregående opplæring, ville vi komme langt med å beskrive systemets struktur og de reglene som styrer atferden innenfor det. Vi ville da med en viss grad av sikkerhet kunne forutsi elevenes bevegelse inn i, gjennom og ut av systemet. Vi kunne forutsette at de verdier de ønsker å realisere og målene de ønsker å nå som enkeltindivider, ville samsvare med et slags minste felles multiplum av hva som er et utdanningssystemets funksjoner på et høyere nivå. Dette er en type analysemetode som kunne ha mye for seg dersom norsk videregående opplæring var et strengt regelbasert og gjennomstrukturert system der studieløpet nærmest var gitt i det øyeblikk eleven var innenfor.

Det som har kjennetegnet videregående opplæring i Norge er ikke spesielt rigide strukturer. Vårt system har klare fellestrekk med det som Teichler kaller det 'myke' utdanningssystemet (Teichler 1988). Teichler bruker denne betegnelsen om systemer for høyere utdanning som blant

annet bygger på sein seleksjon i videregående opplæring, færrest mulig blindveier i systemet, tilrettelegging for de med spesielle behov, stor valgfrihet og livslang læring. 'Myke' systemer har som hovedmål å være åpne for flest mulig, og da blir valgfrihet et nøkkelord. Slike systemer vil ofte være modulbasert og forutsetter at elevene foretar en rekke valg underveis. Den vertikale segmenteringen er klart svekket i norsk videregående opplæring (Lauvås 1992), som følge av at de institusjonelle barrierene mellom det gamle gymnaset og yrkesutdanningene i stor grad er bygget ned.

Fra å være et system som former unge mennesker, må det kunne sies at norsk videregående opplæring på mange måter har blitt et 'mykt' system som formes av de unge. Når bare halvparten av de som går inn i dette systemet befinner seg der man ut fra systemteoretiske idealer skulle forvente at de befant seg etter to år, betyr dette at de ikke handler i tråd med systemets idealer. En fjerdedel er ute av systemet etter to år, mens like mange har hatt en unormalt sein progresjon, dels mot sin egen vilje og dels som resultat av mer eller mindre bevisste valg.

Når det nettopp fokuseres så sterkt på den dårlige gjennomstrømmingen i offentlige dokumenter og politiske uttalelser, kan dette kunne ut i to typer krav. For det første kan man forlange av elevene at de handler mer rasjonelt og i tråd med systemets betingelser. Kravene kan til og med kobles til sanksjoner som redusert valgfrihet og utestenging ved dårlig progresjon. Den andre typen krav er av den 'myke' typen og kan rettes mot systemet og innebærer at det må tilpasses elevenes ønsker om maksimal valgfrihet og individuell progresjon.

Reform 94 innebærer innenfor et slikt perspektiv en klar innstramning og er slik sett en reaksjon på 'myk'-gjøringen av videregående opplæring. Denne innstramningen begrenses likevel sterkt ved at den opptrer side om side med en demokratisering. Det skal gis et tilbud til alle, alle skal få en viss valgfrihet og alle skal være garantert et treårig opplæringsløp. Prisen for realiseringen av de demokratiske idealene er betinget valgfrihet og mer presise krav til progresjon. For at videregående opplæring skal kunne ivareta de 'myke' likhets- og valgfrihetsidealene, må det beskytte seg selv gjennom en mer oversiktlig struktur og strengere krav til atferden innenfor systemet.

Hvor rasjonelle er ungdommens utdanningsvalg?

Reform 94 innebærer en klar utvidelse i utdanningstilbudet til de unge ved at alle som har fullført grunnskolen heretter er garantert treårig videregående opplæring. Samtidig medfører reformen en innstramning ved at retten i

realiteten bare gjelder dersom man følger et normert løp, noe som betyr at opplæringen må fullføres innenfor samme studieretning og i løpet av den tiden som er fastsatt. Hvis man ikke følger normal progresjon, vil man faktisk kunne komme dårligere ut enn man gjorde før reformen. Et omvalg til nytt grunnkurs etter ett år vil føre til at man ikke lenger kan påberope seg retten til å fullføre et treårig løp fram mot studie- eller yrkeskompetanse. Da kan man måtte finne seg i å stille bakerst i køen sammen med søkere uten rett når man skal søke om plass for det avsluttende året, fordi man bruker fire og ikke tre år som foreskrevet. Unntaket er når man velger å erstatte det tredje året innenfor en yrkesopplæring med et allmennfaglig avslutningsår, mens de aller fleste andre omvalg kan gi lite hyggelige følger. Dersom søkere uten rett får dårligere opptaksbetingelser etter reformen enn før, vil tap av retten som følge av omvalg kunne få større konsekvenser for dem det gjelder.

Begrensningen i opplæringsretten til å gjelde tre år som skal tas ut i løpet av de fire første årene etter grunnskolen kan synes å bygge på en oppfatning om at 16-åringene har relativt klare forestillinger om hva de ønsker å bli, eller at det i det minste er rimelig å forvente at de er i stand til å foreta fornuftige valg. Utredningsinstituttets undersøkelse av 1974-kullet viser at over 90 prosent hadde klare forestillinger om hvor langvarig utdanning de ville ta vinteren etter at de gikk ut av 9. klasse, mens 65 prosent hadde konkrete yrkesplaner på dette tidspunktet. Hvor fastlagte planene er får vi et inntrykk av når vi stiller de samme spørsmålene to år seinere: Da viser det seg at langt under halvparten av de som hadde klare planer holdt fast ved disse planene. Det er særlig de som velger allmennfaglig opplæring som skifter planer fra de er 16-17 til de er 18-19 år gamle. Dette er naturlig ettersom de ofte vil sette seg delmål underveis og justere planene etterhvert som de når delmålene. Det viser seg imidlertid at også de som tar yrkesfaglig videregående opplæring endrer planer. Halvparten av de som hadde konkrete yrkesplaner da de gikk på et yrkesfaglig grunnkurs hadde gått fra disse planene to år seinere. Denne tilbøyeligheten til å endre planer er observert også i andre studier. Stolzenberg konkluderer for eksempel med at verdiorienteringer i forbindelse med yrkesvalg ikke er særlig utviklet blant de som går i siste år på high school, og spesielt ikke blant de som tar sikte på videre utdanning etter high school (Stolzenberg 1994).

Det er et omdiskutert spørsmål om utdanningsvalg i det hele tatt egner seg som eksempel på rasjonelle valg. Jon Elster er talsmann for det motsatte synet og hevder at utdanningsvalg er eksempel på valgsituasjoner som ikke

kan bli fullt ut rasjonelle fordi det er umulig å overskue alle viktige konsekvenser av valgene (Elster 1989). Viktige konsekvenser vil ikke inntreffe før flere år etter at valget er gjort.

Dersom man skal anlegge et rasjonalitetsperspektiv på utdanningvalget, er det kanskje mest hensiktsmessig å begrense det til å gjelde forhold som er knyttet til selve utdanningen, for eksempel om man ut fra evner og interesser velger en praktisk opplæring framfor en teoretisk, om man velger en skole som ligger nær hjemstedet slik at man får kort reisevei, om man velger en utdanning flere venner velger osv. Andre viktige konsekvenser, som muligheter for framtidig arbeid og inntekt, er det vanskeligere å overskue, selv om mange kan ha temmelig klare forestillinger også om betydningen av slike forhold.

Av særlig viktighet er den usikkerheten som ligger i at man kan komme til å skifte interesser og at utdanningsvalget i ettertid kan fortone seg som et feilvalg. I valgsituasjonen, og med den begrensede informasjonen man da har om mulige konsekvenser av valget, kan det fortone seg som rasjonelt. I ettertid kan det vise seg å gi uforutsette konsekvenser fordi den grunnleggende betingelsen for valget er endret, nemlig selve utdanningsmotsivasjonen. Ulikt en del andre valg er det vanskelig å foreta virkelige omvalg av utdanning. Dersom man kjøper en vare man ikke er tilfreds med, fordi det viser seg at man egentlig hadde andre behov enn det man trodde ved kjøpstidspunktet, kan man kjøpe en annen vare, eller kanskje til og med få hevet kjøpet og byttet varen i en ny. Et politisk valg har vanligvis små direkte konsekvenser for den enkelte velger og kan foretas på nytt ved neste korsvei, mens et utdanningsvalg bare sjelden kan gjøres helt på nytt, og ofte bare justeres.

Reform 94 tillater i noen grad omvalg, men da bør de gå i en bestemt retning, nemlig bort fra yrkesopplæring og over i utdanning som gir studiekompetanse. Å gå den andre veien innebærer et sjansespill ved at man risikerer ikke å kunne fullføre opplæringen. Justeringer av valget er i noen grad mulig ved at det er en viss mulighet til å gå til videregående kurs som ikke tilhører samme studieretning som grunnkurset man startet på. Man kan for eksempel gå fra allmennfaglig grunnkurs til transportfag VK1, som tilhører studieretning for mekaniske fag. En svært viktig prøve på hvordan disse mulighetene og begrensningene for omvalg vil fungere i praksis er å se nærmere på hvor mange som vil følge slike utradisjonelle veier og i hvilken grad man vil forsøke å bryte nye veier gjennom strukturen.

Ved siden av at Reform 94 kan sies å forutsette en sterk grad av rasjonalitet i valgene på individplan, synes reformen også å forutsette at det går an å etablere og vedlikeholde et utdanningssystem som bare tillater små avvik fra slik rasjonell og programmert atferd. Erfaringen fra utdanningssystemer på de fleste nivåer synes ikke uten videre å bekrefte et slikt syn. Tvert imot synes det ikke å være grenser for oppfinnsomheten når det gjelder å komme rundt hindringene som finnes for avvikende atferd i slike systemer. Spesielt synes dette å være tilfelle dersom man klarer å legitimere avvikende atferd ut fra gruppeinteresser. Hvis det viser seg at feilvalg blir et omfattende problem og rammer bestemte grupper av utdanningssøkende, vil det trolig ikke ta lang tid før smutthullene i systemet blir funnet og før den avvikende atferden gjøres legitim gjennom rundskriv, regler og forskrifter.

2.6 Reformens viktigste mål og utfordringer

Reform 94 framstår som en naturlig konklusjon på en prosess som startet allerede i midten av 60-åra med Skole-komiteen av 1965 (*Steen-komiteen*) og som nærmet seg avslutningen med Blegen-utvalgets innstilling (NOU 1991:4). Skritt for skritt har vi beveget oss i retning av et mer helhetlig og integrert videregående opplæringsystem som skal kunne gi et tilbud til alle. Å nå fram til en stadig større andel av ungdomskullene med et opplæringstilbud, er i tråd med idealene om en demokratisering av utdanningen, samtidig som det øker det generelle kompetansenivået i befolkningen. Dette er idealer som det er bred politisk oppslutning om. Effekten av denne politikken er at en del viktige sosiale og geografiske barrierer mot å ta videregående opplæring er betydelig redusert over tid, samtidig som hevingen av kompetansenivået kan avleses direkte fra år til år i andelen av ungdomskullene som oppnår yrkes- eller studiekompetanse.

Ved siden av demokratiseringsidealet og målet om kompetanseheving, erkjennes behovet for å effektivisere det videregående opplæringssystemet. Den kraftige veksten i ungdommens etterspørsel etter utdanning de siste åra har aktualisert spørsmålet om de ressursene som finnes i videregående opplæring utnyttes godt nok. Blegen-utvalgets utredning viste at bare halvparten av de som startet på grunnkursnivå i 1988 var der de ideelt sett burde være to år seinere, nemlig på videregående kurs 2 eller i lærekontrakt. En fjerdepart var fortsatt på grunnkursnivå eller videregående kurs 1, mens nesten like mange var helt utenfor videregående opplæring. Dette bekrefte

av de analysene Utredningsinstituttet har foretatt med utgangspunkt i SSB-data for 9. klassekullene fra 1989 og 1991.

Dårlig gjennomstrømning og frafall framstår på denne måten som systemets største svakheter. Det begrensede antall plasser på bestemte videregående kurs, sammen med den store andelen som forblir på grunnkursnivå, vitner også om at mange utdanningssøkende opplever dårlig samsvar mellom egen etterspørsel og det som tilbys. Denne situasjonen er desto mer alvorlig når vi vet at ungdom i dag har få tilbud utenom videregående opplæring, og at utdanningsnivået har stor betydning for de sjansene man har til å lykkes på arbeidsmarkedet.

2.7 De viktigste virkemidlene

For å forene hovedmålene om et tilbud til alle som ønsker det, og en bedre bruk av ressursene, satses det på omfattende endringer i tilbudsstrukturen i videregående opplæring, kombinert med en begrensning av valgfriheten. Dette kommer sterkest til uttrykk ved at antall grunnkurs reduseres fra 109 til 13, samtidig som mulighetene til omvalg begrenses. Dette vil ha størst virkning for yrkesfagene, men også de øvrige fagområdene vil bli berørt. Allmennfag og handel- og kontorlag slås for eksempel sammen til ett fagområde. Også på videregående kurs I ble det forutsatt en omfattende sanering av tilbudet, som før reformen omfattet 162 ulike kurs. St. meld. 33 (1991-92) antyder mellom 30 og 50 VK1-kurs, mens dette punktet ikke er berørt nærmere i Stortingets videre behandling. Det viser seg likevel at antallet planlagte kurs for skoleåret 1995-96 ligger langt høyere enn man tenkte seg; over 100 når vi tar med særløpene.

Et uttalt mål, ved siden av forenklingen av tilbudsstrukturen, er at breddekompetansen i allmennfag skal styrkes i fagopplæringen. Dette får størst betydning på grunnkursnivå, men også på VK1 forutsettes det kunnskaper i bredden. En styrking av breddekompetansen må ses i sammenheng med at veien mot studiekompetanse skal holdes åpen for flere. Etter VK1 skal nemlig de som har fulgt ett av de ti yrkesfaglige studieløpene kunne velge et avsluttende studieår med et sterkt innslag av allmennfag, som alternativ til yrkesopplæring i skole eller i bedrift. Også etter endt fagopplæring skal man kunne supplere med allmennfaglige kurs for å oppnå studiekompetanse.

Et viktig virkemiddel for å styre ungdoms utdanningsvalg og ressursbruken i videregående opplæring er at opplæringsgarantien gjelder ett av tre prioriterte valg på grunnkursnivå, med videre opplæring fram mot yrkes-

eller studiekompetanse innenfor det samme fagområdet. Dette gjør det mulig å innfri opplæringsgarantien uten å overlate valg av fagområde og spesialisering helt og holdent til søkerne. Dermed kan tilbudsstrukturen i videregående opplæring i noen grad utformes i tråd med politiske ønsker, både når det gjelder samlet ressursbruk og dimensjonering av de enkelte fagområdene.

Det er for den yrkesfaglige opplæringen at reformen kommer til å bli mest følbart. Hovedmodellen for denne typen utdanning er to års opplæring i skole og to år i bedrift, hvorav den ene halvparten av tiden skal brukes til opplæring og den andre halvparten til verdiskaping. Dersom det ikke lar seg gjøre å skaffe det tilstrekkelige antallet læreplasser i bedriftene, skal den praktiske opplæringen gis i skole. Ved at antallet grunnkurs reduseres kraftig, samtidig som den generelle allmennfaglige kunnskapsdelen styrkes, vil det samlede innholdet i fagopplæringen kunne bli påvirket.

Utover midler til etterutdanning av lærere og midler til utstyr og ombygginger som følge av at praktisk yrkesopplæring i noen grad må gis i skolene, er det ikke tanken å tilføre det videregående opplæringssystemet vesentlig nye ressurser for å realisere målsetningene i Reform 94. Tvert imot er det en forutsetning at fylkeskommunene skal klare seg med de ressursene de rår over i dag gjennom rammetilskudd, og samtidig utnytte de midlene som frigjøres gjennom en nedgang i ungdomskullenes størrelse og gjennom besparelser som følge av mer rettlinjede studieløp.

2.8 Sentrale problemstillinger i evalueringen av Reform 94

Evalueringen av Reform 94 vil for Utredningsinstituttets del i første rekke knytte seg til det videregående opplæringssystemets tilbudsstruktur og elevenes vandring inn i, innenfor og ut av dette systemet. Oppnås reformens målsetning om at det skal gis et videregående opplæringstilbud til alle som ønsker det, og fører den til at flere velger mer hensiktsmessige treårige studieløp som fører fram til yrkes- eller studiekompetanse? Hvor stor andel av ungdomskullene finner sin plass innenfor videregående opplæring, og hva skjer med de som faller utenfor? Ut fra disse hovedproblemstillingene og stikkordene er det noen temaer som peker seg ut som særlig viktige, og der det blir nødvendig å overvåke utviklingen spesielt nøye.

Hvordan utvikler tilbudsstrukturen seg?

Å beskrive tilbudsstrukturen på grunnkursnivå blir en viktig oppgave. Et sentralt punkt blir å undersøke om de 19 fylkene gir samme bredde i til-

budet, eller om man allerede på grunnkursnivå finner sted en arbeidsdeling eller spesialisering. Hvordan ser den nye grunnkursstrukturen ut i forhold til fordelingen av studieplasser på studieretningene i gammel ordning? Det er trolig dimensjoneringen av VK1 som vil representere den største utfordringen for fylkene. De valgene som gjøres her, både på tilbuds- og etterspørselssiden, vil dessuten være avgjørende for dimensjoneringen av VK2.

Hvor stor andel av ungdomskullene går til videregående opplæring?

Målet med Reform 94 er å gi all ungdom som har fullført niårig grunnskole et tilbud om treårig videregående opplæring. Får alle et slikt tilbud, og hvor mange sier ja til tilbudet? Skoleåret 1990/91 befant ca 54.500 av et kull på til sammen ca 60.000 16-17 åringer seg i videregående opplæring. Over 90 prosent av hvert årskull går dermed direkte fra grunnskole til videregående skole. Andelen har steget fra ca 60 prosent på midten av 70-tallet, via 76 prosent i 1980 og 82 prosent i 1985.

Spesialanalyser som er foretatt ved Utredningsinstituttet av data fra Arbeidsdirektoratets ungdomsundersøkelse fra 1990 viser at av de 17-åringene som ikke var i videregående opplæring eller i lære, hadde 39 prosent søkt en utdanning som de ikke hadde kommet inn på, mens 61 prosent ikke hadde søkt utdanningsplass. 57 prosent var i arbeid, 11 prosent var på tiltak, mens 32 prosent var uten arbeid. De som var i arbeid eller på tiltak var tilfreds med hovedbeskjeftigelsen, mens de som var uten arbeid var utilfreds. 31 prosent hadde ingen konkrete planer om arbeid eller yrke, mens 68 prosent hadde slike planer.

Tallgrunnlaget fra Ungdomsundersøkelsen er svært lite, når vi ser på 17-åringer utenfor videregående opplæring, men det gir likevel klare indikasjoner på at det må finnes flere årsaker enn manglende opplæringstilbud når ikke hele ungdomskullet velger videregående opplæring. Det er derfor grunn til å tro at flere tusen 16-åringer også i årene som kommer vil la være å velge videregående opplæring når de er ferdige med 9. klasse.

Hvordan blir forholdet mellom tilbud og etterspørsel på grunnkursnivå?

Reduksjonen i antall grunnkurs fra 109 til 13 er kanskje det enkeltelementet i Reform 94 som har møtt flest motforestillinger. Innvendingene har for en stor del gått på en frykt for at det faglige innholdet skal bli svekket og gjelder først og fremst yrkesfaglig opplæring. Uroen har vært særlig stor blant de faglærerne som hører inn under det nye grunnkurset i formgiv-

ningsfag. Å vurdere opplæringens innhold og gjennomføring vil ikke være Utredningsinstituttets anliggende. Høgskolen i Akershus, avdeling for yrkesfaglærerutdanning, gjennomfører et eget evalueringsprosjekt med utgangspunkt i fire yrkesfaglige grunnkurs (Bergli og Frøyland 1994, Bergli 1995). Vi er mer opptatt av å undersøke hva slags samsvar det kommer til å bli mellom det elevene etterspør og det opplæringssystemet kan tilby dem. I bunnen av en slik analyse må det ligge tall som viser hvordan elevenes førstevalg fordeler seg på de 13 forskjellige grunnkursene når det søkes om skoleplass, og hvordan elevene fordeler seg etter opptak og ved skolestart.

Ved at antall grunnkurs reduseres drastisk, må det antas at sjansen kan øke for at flere gis et tilbud som ligger langt fra deres primære ønske. Et omfattende tilbudsomfang på grunnkursnivå, slik tilfelle var før reformen, kan bety at en stor andel av elevene kan få et tilbud som ligger relativt nær deres primære ønske, kanskje til og med når tilbudet er tredjevalg. Med 13 grunnkurs vil tredjevalget for mange kunne komme til å ligge svært langt fra førstevalget. På den annen side vil kanskje sjansen for feilvalg på grunnkursnivå reduseres, ved at de nye grunnkursene blir relativt generelle. Det vil også være enklere å imøtekomme ett av tre ønsker med 13 enn med 109 ulike grunnkurs. De geografiske forskjellene vil dessuten kunne reduseres, fordi det store tilbudsomfanget før reformen var en realitet bare for en mindre del av elevene, nemlig de som er bosatt innenfor større befolkningskonsentrasjoner.

Av sentral betydning er det å finne gode indikatorer på samsvar mellom tilbud og etterspørsel. Ved siden av å bruke tilbudsdata og søker- og elevdata fra fylkene, viderefører vi Utredningsinstituttets egen undersøkelse *Ungdommens utdannings- og yrkesvalg*. Denne undersøkelsen følges nå opp ved at spørreskjema sendes til et utvalg av grunnskolekullet 1994-95 våren 1995. Det er dessuten nødvendig å følge med i hvor stor andel som aksepterer et opplæringstilbud, avhengig av om det dreier seg om første valget eller ikke. Er det bestemte grunnkurs som velges bort når førstevalget ikke blir innfridd? Er det bestemte elevgrupper som peker seg ut når det gjelder å avvise et tilbud?

Tilbud og etterspørsel av videregående kurs

Utover at et treårig løp innenfor grunnkursets fagområde skal sikres for rettsøkerne, gis det ikke konkrete garantier om hva slags opplæring som kan tilbys etter grunnkursnivå. Dermed er det sannsynlig at mange, som tilfelle var før reformen, vil oppleve stor skuffelse ved at de ikke får innfridd sitt

videre opplæringsønske etter endt grunnkurs. Foreløpig kan vi bare se på det planlagte tilbudet på VK1 og sammenlikne det med elevtallet på grunnkursene. Hvilke studieretninger og fag peker seg ut med spesielt god eller dårlig tilpasning mellom planlagt tilbud og elevtall? Er det bestemte fylker som kommer særlig godt eller dårlig ut? Finner det sted noen form for arbeidsdeling fylkene i mellom når det gjelder de små kursene?

Nøkkelspørsmål som rettesnor for arbeidet

I de gjenstående kapitlene av denne rapporten vil vi prøve å besvare en del av de spørsmålene vi har reist i kapittel 1 og 2, og som er knyttet til iverksettingen og virkningene av Reform 94. Ettersom det er formulert såkalte *nøkkelspørsmål* i den oppdragsbeskrivelsen som følger kontrakten mellom Kirke-, utdannings- og forskningsdepartementet og Utredningsinstituttet, vil vi for en stor del strukturere resten av rapporten rundt besvarelsen av disse spørsmålene. Nøkkelspørsmålene er imidlertid ment som en rettesnor for arbeidet, og ikke som et undersøkelsesopplegg som skal følges til punkt og prikke. En del av spørsmålene vil kunne besvares utfyllende på det stadiet vi nå er på i evalueringsarbeidet, andre vil vi bare delvis berøre. Det finnes imidlertid også viktige temaer som er av stor interesse som det *ikke* er formulert konkrete nøkkelspørsmål om. Det skal likevel ikke holde oss fra å belyse dem.

3 Grunnkurstilbudet etter Reform 94

3.1 Tilbudet i fylkene for skoleåret 1994-95

I dette kapitlet gir vi først en summarisk presentasjon av *tilbudsstrukturen på grunnkursnivå i videregående opplæring* slik den var i fylkene ved skolestart høsten 1994, da første steg av reformen ble gjennomført. Oversikten fra første trinn gir et utgangspunkt for å følge utviklingen i tilbudsstrukturen: Oppstart av nye VK1-kurs høsten 1995 og av VK2-kursene året etter. For planleggingen av tilbudet blir strukturen på forutgående nivå en av rammebetingelsene.

Hoveddelen vies *planleggingen av grunnkurstilbudet* for skoleåret 1994/95. Vi beskriver dimensjoneringsprosessen i noen utvalgte fylker: Hvilke aktører deltok, hvilke behovs- og konsekvensanalyser ble gjort underveis, hvilke premisser lå til grunn for dimensjoneringsvedtakene?

Hva er et grunnkurs?

Etter reformen er antallet grunnkurs innenfor videregående opplæring redusert fra 109 til 13. Det er først og fremst disse 13 nye kursene som bør være av interesse når tilbudet i reformens innledende fase skal kartlegges. I tilknytning til hvert nytt grunnkurs gis også tilrettelagte grunnkurs og grunnkurs over to år. I forhold til formålet, nemlig å dokumentere tilbudsstruktur på grunnkursnivå, fant vi ikke grunnlag for å skille ut disse underkategoriene av hvert grunnkurs for separate betraktninger. Vi kommer imidlertid tilbake til særskilte tilbud og søkere i senere kapitler. Til de sentralt fastsatte kurskategoriene¹ hører fire ulike kurskoder pr studieretning. Når vi i det følgende opererer med tretten grunnkurs, er disse dermed basert på mer enn tretten kurskoder.

Til betegnelsen *grunnkurs* regner vi ettårig grunnkurs, tilrettelagt grunnkurs og grunnkurs over to år, første året. Som konsekvens av avgrensingen til "reformgrunnkursene" omfatter ikke våre oppsummeringer av antall elevplasser pr grunnkurs i hvert fylke samtlige undervisningstilbud på

---

¹ KUF Rundskriv F-94-94.

dette nivået i videregående opplæring.² Annet år av toårig grunnkurs er ikke med i tallene. I 1994 var dette kurs etter gammel struktur.

Erfaringer med innsamling og systematisering av data

Hovedkilden er i utgangspunktet søker- og elevdata fra Linda-inntak. I hvert fylke rommer denne basen opplysninger om alle søkere og elever som omfattes av det fylkeskommunale tilbudet om videregående opplæring. Systemet skulle sette alle fylkene i stand til å opprette oversikter over tilbudsstrukturen ved tredje inntak høsten 1994, via såkalte rapportkjøringer. Fylkene ble anmodet om å sende oversikter som omfattet både *planlagt* og *endelig* tilbud fordelt på hver enkelt skole: Antall grunnkurs, antall klasser pr grunnkurs, antall elevplasser pr grunnkurs.

Kirke-, utdannings- og forskningsdepartementet (KUF) har utarbeidet fylkesvise og nasjonale oversikter over tilbudsstrukturen på basis av fylkenes søker- og elevdata fra Linda-inntak. KUFs oversikter dekker imidlertid *alle studieretningene på grunnkursnivå, og inkluderer dermed både gammel og ny struktur.*³

Dataoverføringen fra fylkeskommunene foregikk ikke uten problemer. Innsamlingen startet i september 1994. Først fem måneder senere, etter en serie fornyede henvendelser, var materialet komplett i den forstand at det forelå tall fra hvert fylke. Derimot var det ufullstendig i den forstand at materialet holdt ujevn standard: I stedet for de spesifiserte rapportkjøringer fra Linda-inntak mottok vi manuelt utarbeidede oversikter fra flere fylker. Ettersom disse fulgte helt ulike oppsett mistet vi også fordelene den forutsatte standardiserte datainnsamling ville gitt, og feilkildene blir større.⁴

Endelig mener vi nå å ha avdekket hovedårsaken til at egen registrering av tilbudet i fylkene ikke stemmer overens med det antallet som blir oppgitt av KUF, nemlig at departementets oversikter for skoleåret 1994/95 omfatter

---

² Det totale tilbudet framgår derimot av datamaterialet som er innsamlet av departementet. Samlet tilbud er følgelig allerede presentert i Underveisrapport 3/94, "Tilbudsstruktur på grunnkursnivå for skoleåret 1994/95", Sandberg (1994b).

³ Dette viser spesifikasjonen av parametervalg fra KUFs side: Fylkesskolesjefene ble bedt om å kjøre ut Linda-rapporter pr *studieretning*, jf brev av 1.7.94, "Innsamling av data i forbindelse med opptaket til videregående skoler skoleåret 1994/95".

⁴ Eksempelvis inneholdt enkelte oversikter kun opplysninger om klasse-, men ikke elevplassstall. I slike tilfelle måtte vi legge normerte elevplassstall til grunn for oppsummeringene. Her benyttet vi KUF Rundskriv F-61-94, "Elevtall i klasser og grupper i videregående skole".

såvel gammel som ny grunnkursstruktur. Dette gikk ikke fram av materialet vi mottok, noe som igjen skyldes at materialet - etter vår mening - er noe misvisende kategorisert. Linda-rapportene, som er grunnlag for KUFs oversikter, er kun sortert i henhold til studieretning. Likevel er dette materialet ordnet etter de tretten nye grunnkurskategoriene.

15 fylker tilbyr samtlige grunnkurs

Bredden er et av de sentrale elementene i tilbudsstrukturen. I første omgang undersøkte vi hvorvidt alle fylkene bygde ut grunnkurstilbudet i fullt omfang, eller om det var tilløp til arbeidsdeling eller spesialisering fylkene imellom.

Nøkkelspørsmål 1.1.1:

Hvilke fylker tilbyr alle grunnkurs og hvilke legger opp til et smalere tilbud?

Vi fant ingen tegn til interfylkeskommunal spesialisering av grunnkurstilbudet etter tredje inntak. Ufullstendig grunnkurstilbud fantes bare i Hedmark, Oppland, Aust-Agder og Finnmark. I alle fire fylkene skyldtes dette ene og alene manglende tilbud i grunnkurs i kjemi- og prosessfag. På landsbasis var dette det desidert minste grunnkurset, med 399 elevplasser totalt.

I alt 67.820 elevplasser tilbys ved tredje inntak

Før vi fokuserer oppmerksomheten om de nye grunnkursene skal vi se på det *totale tilbudet på grunnkursnivå i videregående opplæring, det vil si tilbudet på alle studieretninger, ny og gammel struktur sett under ett*. Her brukes KUFs tall. Vi presiserer at kategorien "grunnkurs", slik den nødvendigvis må brukes i neste avsnitt, derfor får en videre betydning enn definert innledningsvis.

Ved tredje inntak til videregående opplæring var samlet tilbud på grunnkursnivå 67.820 elevplasser (vedleggstabell V 3.1). Dette betyr en økning på 397 plasser siden førsteinntaket. De *relative endringene* i tilbudet viser at formgivningsfag har økt mest, med 1,9 prosent flere plasser enn ved første inntak. Helse- og sosialfag har økt med 1,5 prosent. På tekniske byggfag er tilbudet redusert med 1,2 prosent, naturbruk er redusert med 1 prosent, forøvrig er forskjellene små.

Dreining over mot yrkesfag etter Reform 94

Den nye tilbudsstrukturen med tretten grunnkurs kan vanskelig sammenlignes med tidligere års tilbud. I stedet tar vi fortsatt utgangspunkt i *totaltallene* for kapasiteten i videregående opplæring på grunnkursnivå. Tabellen under bør leses med forbehold. Her er tilbudsfordelingen i 1994 satt side om side med andelen elever på hvert kurs i 1993 (tabell 3.1). Begrenser vi oss til de studieretninger som er mest sammenlignbare, ser vi at kapasiteten på allmenne og økonomisk-administrative fag er blitt mindre, mens den har økt på helse- og sosialfag og idrettsfag.

Tabell 3.1 Prosentandel elevplasser fordelt på grunnkurs før og etter Reform 94: Alle fylker.

Studieretning	1993 ⁵	1994
Allmenne og økonomiske fag	51,3	45,7
Helse- og sosialfag	11,5	13,1
Håndverk/industri	23,8	27,6 ⁶
Idrett	1,8	3,3
Hotell/næringsmiddel/husholdn.	4,5	5,5
Naturbruk	2,8	3,0
Musikk/dans/drama	3,9 ⁷	1,8
N	72.529	67.820

Halvparten av elevplassene leder mot studiekompetanse

Nøkkelspørsmål 1.1.2:

Hvor mange elevplasser tilbys, fordelt på grunnkurs og skoler/regioner?⁸

Vi har gitt et bakgrunnsbilde av det totale tilbudet på grunnkursnivå, og skal nå konsentrere oss om *den nye grunnkursstrukturen*. Her undersøkte vi

⁵ Prosentuert med basis i samlet antall grunnkurselever under videregående opplæring 1. oktober 1993.

⁶ Inklusive formgivningsfag.

⁷ Inklusive en del formgivningsfag.

⁸ For fordelingen av plasser pr skole: se Underveisrapport 3/94, Sandberg (1994b).

først fylkenes tilbud fordelt på de tretten grunnkursene ved tredje inntak til videregående opplæring (tabell 3.2). Av i alt 67.820 elevplasser på grunnkursnivå i videregående opplæring, ble 64.582 plasser (dvs 95 prosent) belagt innenfor de nye grunnkursene.

Tabell 3.2 Grunnkurstilbudet for skoleåret 1994/95. Absolutt og relativ fordeling av elevplasser på ettårige grunnkurs og første år av toårige grunnkurs. Alle fylker.

Grunnkurs	Antall plasser	Prosent
Allmenne og økonomisk/administrative fag	29.624	45,9
Helse- og sosialfag	8.051	12,5
Mekaniske fag	6.298	9,8
Formgivningsfag	3.964	6,1
Elektrofag	3.882	6,0
Hotell- og næringsmiddelfag	3.586	5,6
Idrettsfag	2.082	3,2
Byggfag	1.977	3,1
Naturbruk	1.906	3,0
Musikk, dans og drama	1.238	1,9
Tekniske byggfag	875	1,4
Trearbeidsfag	700	1,1
Kjemi- og prosessfag	399	0,6
Sum	64.582	100,2

Legg merke til at den relative fordelingen av elevplasser på grunnkurs etter ny ordning temmelig nøyaktig tilsvarer det totale tilbudets fordeling (jf vedleggstabell V 3.1).

Grunnkursene leder i to retninger. De allmennfaglige grunnkursene, det vil si allmenne og økonomisk-administrative fag, musikk, dans og drama og idrettsfag, fører fram til generell studiekompetanse etter tre år. De øvrige ti yrkesfaglige grunnkursene fører normalt fram til yrkeskompetanse.

For hele landet sett under ett er de to hovedretningene allmennfag og yrkesfag omtrent like store: Prosentandelen elevplasser på allmennfaglige⁹ og yrkesfaglige grunnkurs er 51/49. Her skjuler imidlertid landsgjennomsnittet en del fylkesvis variasjon, og vi skal kommentere de største avvikene.

Av tabellene (Vedleggstabell V3.2 - V3.20) framgår hvert enkelt fylkes faktiske antall elevplasser pr grunnkurs. I tabell 3.3 er alle fylkene rangert fra allmennfagdominans til yrkesfagdominans.

Hovedstadsregionen har den klareste overvekt av tilbud på allmennfag. Både i Oslo og Akershus har grunnkurs allmenne og økonomisk-administrative fag en forholdsmessig mye større andel elevplassene enn i landet for øvrig. 53 prosent av plassene i Oslo gis på dette grunnkurset, dette er 7 prosentpoeng mer enn gjennomsnittet. I Akershus er den tilsvarende andelen 52 prosent, her er dessuten tilbudet på grunnkurs mekaniske fag relativt mye mindre enn gjennomsnittet. Aust-Agder har også 52 prosent plasser på allmenne og økonomisk-administrative fag, mens tilbudet på de yrkesfaglige grunnkursene ligger nært gjennomsnittet. I Vestfold utgjør også grunnkurs allmenne og økonomisk-administrative fag en stor komponent av samlet tilbud. Østfolds andel plasser på dette grunnkurset er noe større enn i fylkene sett under ett, mens tilbudet på grunnkursene formgivningsfag, hotell- og næringsmiddelfag og mekaniske fag er mindre enn gjennomsnittet.

Laveste andel plasser på allmennfaglige kurs finner vi i Telemark, med 40 prosent av tilbudet på grunnkurs allmenne og økonomisk-administrative fag. Nordland har 41 prosent av plassene innenfor dette grunnkurset. I Nord-Trøndelag gis kun 38 prosent av tilbudet på grunnkurs allmenne og økonomisk-administrative fag. Både idrettsfag og musikk, dans og drama har et noe større tilbud enn det som er vanlig på landsbasis. I Hordaland er tilbudet på samtlige allmennfaglige grunnkurs under gjennomsnittet, mens hotell- og næringsmiddelfag ligger i overkant. Finnmarks andel plasser på grunnkurs allmenne og økonomisk-administrative fag er forholdsvis liten, og her skaper det uforholdsmessig store tilbudet på grunnkurs hotell- og næringsmiddelfag (11 prosent) yrkesfagovervekt. Endelig har Hedmark relativt få plasser på allmenne og økonomisk-administrative fag, men tilbudet på trearbeidsfag er mer utbygd enn normalt.

---

⁹ Grunnkurs allmenne og økonomisk-administrative fag, grunnkurs musikk, dans og drama, grunnkurs idrettsfag.

Tabell 3.3 Andel elevplasser på allmennfaglige grunnkurs. Prosent

Fylke	Allmennfaglige grunnkurs	Elevplasser totalt
Oslo	59	4.444
Akershus	58	6.441
Aust-Agder	56	1.641
Vestfold	54	3.016
Østfold	54	3.737
Sogn og Fjordane	53	1.779
Sør-Trøndelag	52	3.541
Troms	51	2.627
Vest-Agder	51	2.606
Buskerud	50	3.335
Rogaland	50	5.204
Møre og Romsdal	49	4.251
Oppland	49	2.761
Hedmark	48	2.636
Finnmark	47	1.189
Hordaland	46	6.759
Nord-Trøndelag	46	2.303
Nordland	46	3.916
Telemark	44	2.396

Vi har vist at fylkene etablerte et bredt tilbud i den forstand at samtlige tretten grunnkurs ble gitt i alle så nær som fire fylker. På landsbasis var tilbudet likt fordelt mellom de to hovedretningene på grunnkursnivå. Her var det derimot relativt store forskjeller fylkene i mellom, med hovedstadsregionen (allmennfag) og Telemark (yrkesfag) som de absolutte ytterpunktene. Men hva ligger til grunn for den tilbudsstrukturen vi nå har skissert?

3.2 Dimensjoneringens mål og rammer

Siden 1976 har ansvaret for all videregående opplæring¹⁰ vært lagt til fylkeskommunene gjennom Lov om videregående opplæring. Dimensjonering av opplæringstilbudet på dette nivået er dermed del av den regionale oppgaveløsningen.¹¹ Å *dimensjonere* betyr å bestemme dimensjonene, det vil si omfanget av eller størrelsen på noe. Dimensjoneringen av grunnkurstilbudet innenfor et fylke dreier seg således både om å avgjøre *samlet kapasitet* (totalt antall elevplasser), hvordan kapasiteten skal fordeles *faglig* (på de enkelte grunnkurs) og *geografisk* (på de enkelte regioner eller læresteder).

Relatert til hovedmålene med evalueringen har vi to hensikter med resten av kapitlet: 1) Å beskrive dimensjoneringsprosessene for å gi kjennskap til denne delen av gjennomføringen av reformen i forhold til oppsatte mål, og 2) å vurdere de samme prosessene for å finne ut hvorvidt sentrale mål med denne delen av reformen blir innfridd. Hva styrte dimensjoneringen av grunnkurstilbudet i første fase av reformen?

Et nærliggende spørsmål blir da: Hva er de sentralt fastsatte mål og rammer for utbyggingen av grunnkurstilbudet? Statlig rammesetting for lokal myndighetsutøvelse kommer som følge av reguleringer, det vil si virkemidler som har som mål å påvirke, gi retningslinjer for eller legge begrensninger på kommunenes og fylkeskommunenes prioriteringer og oppgaveløsning (Fevolden, Hagen og Sørensen 1994: 60). Reguleringer omfatter følgelig både finansielle virkemidler, lover og regler, statlig definerte rettigheter, minstestandarder og normer. Mange vil også inkludere informasjon og veiledning i reguleringsbegrepet.

Dimensjoneringsvedtakene fattes på regionalt nivå i det offentlige styringsverket, i siste instans av fylkestinget. Dette betyr ikke at vedtakene treffes i full frihet: Regionale myndigheters oppgaveløsning og prioriteringer på dette feltet reguleres gjennom statlige overføringer i form av rammetilskudd¹² og av den aktuelle særloven med utfyllende forskrifter. Generelt vil friheten til å prioritere avhenge av om en lov er programmatisk, det vil si at den gir påbud og normer der lokale myndigheter gis rom til selv å

---

¹⁰ Med unntak av enkelte spesialskoler.

¹¹ I NOU 1991: 4 ble denne ansvarsfordelingen utpekt som hovedgrunnen til at den nasjonale oversikten over utviklingen i søker- og elevplassstall har vært utilfredsstillende. Linda-systemet er ment å avhjelpe dette.

¹² Vi avstår imidlertid i det følgende fra å vurdere de økonomiske aspektene ved reformen, ettersom dette ligger utenfor mandat for evalueringen.

avgjøre standard, omfang og gjennomføringstakt på tjenestene, eller om det er tale om en rettskravlov som gir innbyggerne juridiske krav på bestemte tjenester (Bukve 1993: 174). Den nye Lov om videregående opplæring er en rettskravlov.

Statlige mål og rammer for dimensjoneringen

Ett av hovedmålene med Reform 94 er å rettighetsfeste videregående opplæring for ungdom. Fra statlig hold ligger det da også klare føringer på de regionale myndigheters frihet til å dimensjonere totalkapasiteten i videregående opplæring. Reformen innebærer en lovfestet¹³ plikt for fylkeskommunene til å besørge et tilstrekkelig antall plasser i grunnkurs og videregående kurs, slik at alle fra 16 til 19 år kan få ta ut retten til tre års opplæring. For et treårig løp må dermed kapasiteten i utgangspunktet være 300 prosent av et årskull (læreplasser og elevplasser inkludert). Loven gir dessuten anledning til å pålegge fylkene å bygge ut for 75 prosent av et årskull i tillegg for å gi rom for a) funksjonshemmede som trenger mer enn tre års opplæring, b) opplæringsplasser for søkere over 20 år, c) mulighet for et visst nødvendig omvalg. Nærmere spesifikasjoner gis i omfangsforordningen, som trådte i kraft etter at fylkeskommunene hadde utarbeidet sine respektive dimensjoneringsplaner. Et utkast ble imidlertid sendt ut på høring året i forveien. Det er verdt å framheve at forskriften gir en *minstet*norm for totalkapasiteten. Når reformen er gjennomført skal fylkeskommunens samlede omfang av videregående opplæring tilsvare heltids opplæring for et faktisk antall elever/lærlinger som utgjør minimum 375 prosent av et årskull. I overgangsperioden fra 1994 til 1998 må "(...) fylkeskommuner som har færre elever og lærlinger enn 375 prosent av et gjennomsnittlig årskull, øke antallet opp til minst dette nivået i løpet av perioden. Fylkeskommuner som allerede har et omfang som overstiger 375 prosent av et gjennomsnittlig årskull, kan ikke redusere antallet under dette nivået i løpet av perioden. (...)"¹⁴

Tradisjonelt har to prinsipper for dimensjonering av tilbudet innenfor videregående opplæring vært sentrale a) søkerens etterspørsel etter utdanning og b) arbeidsmarkedets behov for utdannet arbeidskraft. I tillegg er det

---

¹³ Lov om videregående opplæring, 1.1.94, § 8.

¹⁴ KUF Rundskriv F-24-94, Forskrift om omfang og beregningsgrunnlag for fylkeskommunens videregående opplæring og om overgangsbestemmelser for perioden 1994-98, § 4.

grunn til å regne med at c) eksisterende tilbudsstruktur er et fungerende, om enn ikke alltid erklært, dimensjoneringsprinsipp. Vi antar at inkrementalisme som beslutningsregel vil gjelde også for planlegging av grunnkurs-tilbudet: Dimensjoneringen starter ikke på bar bakke, men vil i noen grad baseres på det som finnes av tilbud fra før.

Hva sier lovens forarbeider om forholdet mellom dimensjoneringsprinsippene innenfor reformen? Blegen-utvalget antyder at det førstnevnte av disse prinsippene har veid og bør veie tyngst også i fremtiden: "Ungdommens frie yrkesvalg må fortsatt være viktigste premiss for dimensjoneringen, men hensynet til samfunnets og arbeidslivets behov må telle med. (...) Å la hensynet til det frie valg alene styre utdanningsdimensjoneringen ville i praksis bety å legge hovedvekt på å opprette tilbud som tilsvare søkeres høyeste prioriterte ønsker." I utvalgets innstilling er nettopp problemene med å stipulere arbeidslivets behov ut over et par år et argument for mindre spesialiserte og færre grunnkurs - med rom for større fleksibilitet for videre valg av utdanning. (NOU 1991: 4) Hensynet til arbeidsmarkedets behov framstår dermed som underordnet på grunnkursnivå. Som dimensjoneringsprinsipp blir dette viktigere med den tiltakende spesialiseringen på de nye videregående kursene.

En like klar prioritering uttrykkes ikke i den påfølgende stortingsmeldingen. Om fordelingen på de forskjellige utdanningstilbudene heter det at denne skal (...) "ta utgangspunkt i elevenes ønsker, samfunnets og næringslivets stipulerte behov for arbeidskraft innenfor relativt brede yrkesområder og de økonomiske rammebetingelsene (Stortingsmelding nr. 33 1991-92)."

Den lovfestede retten til tre års videregående opplæring gjøres gjeldende innenfor et valg av tre alternative grunnkurs. Valgretten innebærer dermed i realiteten at *fylkeskommunale myndigheter er pålagt å bygge ut et grunnkursstilbud med en faglig profil som dekker etterspørselen*. Loven forplikter til å gi et fagtilbud i samsvar med opplæringsretten.

I utgangspunktet forventer vi at dette klare lovfestede kravet vil være et sterkt incitament for dimensjonering av grunnkursstilbudet, sterkere enn de mer skjønnsbaserte retningslinjene som gis i forlengelsen av lovens spesifisering av fylkeskommunenes plikt til å bygge ut tilstrekkelig med plasser: "Planlegging og utbygging skal bl. a ta hensyn til nasjonale målsettinger, søkeres ønsker og samfunnets behov for videregående opplæring (...)" (Lov om videregående opplæring, § 4).

I det følgende skal vi se nærmere på de regionale beslutningsforløpene forut for dimensjoneringen av grunnkurstilbudet for skoleåret 1994/95.

Dimensjoneringsprosessen i fire fylker

Vi har gjort en *begrenset kvalitativ studie av beslutningsprosessen bak dimensjoneringsavgjørelsene*. Siktemålet har ikke vært å foreta kvalitative "dypdykk" for å oppnå full innsikt i alle aspekter ved fylkeskommunenes dimensjoneringsprosesser. Studien er begrenset i den forstand at vi har et klart avgrenset formål: Å kartlegge noen få, men viktige trekk ved prosessene. Gjennom strukturerte telefonintervju er nøkkelpersoner¹⁵ i samtlige fylker¹⁶ konfrontert med tre sentrale spørsmål som dreier seg om tilbudsdimensjoneringen: 1) Hvilke instanser deltok? Her etterspør vi følgelig beslutningsstrukturen, det vil si organisering av deltakelsesrettigheter eller plikter. 2) Hvilke premisser lå til grunn for dimensjoneringsvedtakene? Her er vi interessert i hvilke *hensyn* som er søkt ivaretatt i planleggingen av grunnkurstilbudets omfang.¹⁷ Spørsmålet kan stilles både når det gjelder samlet kapasitet, kapasiteten fordelt på grunnkurs, og på de enkelte læresteder. 3) Hvilke behovs- og konsekvensanalyser ble gjort? Her ønsker vi å ta rede på beslutningsgrunnlaget for dimensjoneringen: Informasjonstilfanget, vurderinger av handlingsalternativer og deres konsekvenser. Vi kan oppsummere disse sentrale elementene i undersøkelsen gjennom tre av de nøkkelspørsmålene som inngår som en del av oppdragsbeskrivelsen for Utredningsinstituttets evaluering av Reform 94 :

Nøkkelspørsmål 1.1.8:

Hvilke behovs- og konsekvensanalyser har fylkene foretatt for å bestemme dimensjoneringen av grunnkurstilbudet?

Nøkkelspørsmål 1.1.9:

Hvilke instanser har vært involvert i dimensjoneringsprosessen for å bestemme grunnkurstilbudet?

---

¹⁵ Inntaksledere eller tilsvarende, og i visse fylker andre informanter på oppfordring fra inntaksleder.

¹⁶ Unntatt Troms fylkeskommune, som skulle besvare spørsmålene skriftlig. Herfra har vi imidlertid ennå ikke mottatt informasjon.

¹⁷ Økonomiske hensyn og konsekvensanalyser blir ikke tatt opp her.

Nøkkelsspørsmål 1.1.10:

Hvilke premisser ligger til grunn for dimensjoneringsbeslutningene når det gjelder grunnkurstilbudet i de enkelte fylkene?

Knappe ressurser og kort tid medførte i denne omgang et metodevalg (telefonintervju) som også har sine klare begrensninger. Derfor har vi benyttet supplerende kildemateriale. Informantene ble bedt om å oversende dokumenter som reflekterte dimensjoneringsprosessen mest mulig. Utbyttet av intervjuene var varierende, det samme må sies om den skriftlige dokumentasjonen. Dette har vi imidlertid tatt hensyn til i utvelgelsen av studieobjekter:

Vi konsentrerer presentasjonen om fire fylkeskommuner: Aust-Agder, Sør-Trøndelag, Rogaland og Vestfold. I en tidligere rapport¹⁸ er disse blant de åtte fylkene der samsvar mellom planlagt og endelig grunnkurstilbud er undersøkt i den hensikt å velge ut fylker hvor dimensjoneringsprosessen skulle studeres nærmere. Stort avvik mellom planer og realiteter kan bety at verden har endret seg dramatisk siden planen ble lagt, men det kan også indikere at planen ble lagt på usikkert grunnlag. Som studieobjekter er de fire fylkene representative i den forstand at vi her til sammen finner alle de viktige elementene, faktorene og premissene som inngår i dimensjoneringsprosessen. Vi kunne ha inkludert flere fylker, men dette ville ikke ha gitt vesentlige nye bidrag til å belyse og forklare dimensjoneringsprosessen.

3.3 Aust-Agder: Egen sektorplan for videregående opplæring

Aust-Agder et lite fylke med et grunnkurstilbud som for skoleåret 1994/95 var klart dominert av allmennfag (56/44). Aust-Agder skilte seg ut fra de syv andre undersøkte fylkene med de gjennomsnittlig *største relative justeringene fra planlagt til endelig grunnkurstilbud*.

Ved første gangs henvendelse til inntaksleder i Aust-Agder, ble vi bedt om å kontakte undervisningssjefen, fordi "det var han som hadde jobbet med sektorplanen." I dette fylket ble det altså utarbeidet en egen sektorplan i forbindelse med Reform 94, et tiltak som få andre fylker har iverksatt. Begrunnelsen var at konsekvensene av reformen særlig "har aksentuert behovet for en samlet gjennomgang av fylkeskommunens videregående opplæring (...)". Ettersom ett av formålene med sektorplanen er å dimen-

---

¹⁸ Underveisrapport 3/94, Sandberg (1994b).

sjonere utdanningstilbudet, er opplysninger herfra benyttet som bakgrunnsmateriale.¹⁹

Hvem deltok?

I følge undervisningssjefen opprettet administrasjonen en "arbeidsgruppe som utarbeidet en sektorplan som tilpasset tilbudet etter reformen. (...) den endelige avgjørelsen om dimensjoneringen (ble) tatt av undervisningsutvalget." Han understreket spesielt at fagopplæringskontoret og yrkesopplæringsnemda var sterkt inne i planleggingen på yrkesfag.

Av sektorplanen leser vi at undervisningsutvalget nedsatte den administrative styringsgruppen som skulle utvikle planen i 1992. Gruppen var sammensatt av representanter fra fylkesrådmannen, rektorkollegiet, lærerorganisasjonene og fagopplæringskontoret²⁰, og gruppen ble ledet av undervisningssjefen. Yrkesopplæringsnemda ble orientert om arbeidet med planen underveis, og enkelte av gruppens møter ble kombinert med drøftinger med enkeltskoler.

Høsten 1993 ble planutkastet behandlet først i undervisningsutvalget, deretter i fylkesutvalget og til sist i fylkestinget, som vedtok at utkastet til sektorplan for videregående opplæring ble lagt til grunn for Reform 94 og den videre utvikling av videregående opplæring i fylket.

Premisser

For totalkapasiteten har en i følge sektorplanen lagt til grunn 375 prosent dekning av et årskull, her har altså innfrielsen av *sentralt vedtatte normer* vært det overordnede premisset.

Planen spesifiserer eksplisitt to hovedprinsipper for plassering av grunnkurs. Det ene prinsippet er *videreføring av eksisterende tilbud*. Kapasiteten på de nye grunnkursene er planlagt på basis av gammel struktur: "Nåværende grunnkurs konverteres til ny struktur ved samme skole. (...) Den prosentvise fordeling grunnkursene i mellom følger langt på veg den fordeling de tilsvarende grunnkursene/grunnkursgruppene har i dag. Tilbudene er videre plassert ved de skolene som har et tilsvarende tilbud etter dagens grunnkursstruktur."

---

¹⁹ Sektorplan for videregående opplæring i Aust-Agder Reform 94 og ettertid, januar 1994.

²⁰ En representant fra hver instans.

Det andre prinsippet er *geografisk desentralisering*: "De enkelte regioner/ inntaksområder får beholde de vanligst søkte grunnkursene. (...) De mest omsøkte grunnkursene legges desentralisert, slik at 16-åringene kan bo hjemme under opplæringens første år. (...)

Dessuten finner vi at hensynet til det *lokale arbeidsmarkedets behov* har vært med i betraktningene: "(...) Grunnkurstilbudet er videre vurdert i sammenheng med (foreløpig) tallmateriale angående lærlingebehov og muligheter for lærlingeplasser i de respektive fag under fagopplæringsloven."

Undervisningssjefens uttalelser gir en pekepinn om vektleggingen av disse premisene. Han framhevet at det var et skille mellom allmenne fag og yrkesfag på den måten at dimensjoneringen på hver av disse hovedretningene bygde på ulike premisser. For allmennfaglige grunnkurs var elevenes egen søking det viktigste hensynet. For yrkesfag foretok derimot styringsgruppen en bredere vurdering. I tillegg til søkingen tok de hensyn til tre premisser: 1) Tradisjonelt tilbud, det vil si hva som fantes fra før, 2) signaliserte behov fra bransjene selv, 3) fagopplæringskontorets vurderinger av mulighetene for å skaffe lære-plasser. Utdanningssjefen illustrerte en typisk avveining slik: "Vi var for eksempel veldig betenkte for å få en overdimensjonering på elektrofag hvis vi ikke kunne skaffe nok lære-plasser på VK". Eksemplet viser at elevenes søking var et mer underordnet premiss på yrkesfag.

I ettertid viser det seg at nettopp Aust-Agder er det fylket som i størst grad imøtekommer rettsøkernes førsteønske, mens søkere uten rett får innfridd førsteønsket omtrent i samme grad som ellers i landet (Vedleggstabell V 5.2). Skulle man i like stor grad tatt hensyn til ønskene til søkerne uten rett som til de med rett, ville tilbudet i Aust-Agder måtte bygges vesentlig ut innen helse- og sosialfag, i formgivningsfag og også i noen grad i hotell- og næringsmiddelfag.

Behovsvurderinger og konsekvensanalyser

Sektorplanen viser at årgangstallene for aldersgruppen 16-18 år i perioden 1994-96 var grunnlaget for vurdering av totalbehovet for elev-plasser (375 prosent dekning av et årskull).

Undervisningssjefen forklarte oss at for allmennfagene ble tidligere søkning til allmennfag og handel og kontor brukt som utgangspunkt for dimensjonering. Styringsgruppen forventet ikke at søkingen ville endre seg noe særlig. Vurderingene når det gjaldt yrkesfaglige kurs var bredere. Her

fikk styringsgruppen innspill fra fagopplæringskontoret basert på bransjenes egne vurderinger. Fagopplæringskontoret gikk ut til bransjene og samlet inn deres vurderinger av behovet for arbeidskraft. Dessuten foretok det samme kontoret en registrering av bedrifter og utarbeidet en egen vurdering av mulighetene for lære plasser: De "tok vurdering også uavhengig av de dimensjoneringene vi fikk fra bransjene". Bransjenes og fagopplæringskontorets vurderinger stemte ikke helt overens, og da ble yrkesopplæringsnemdas vurderinger viktige: "Styringsgruppen la spesielt vekt på å gi et tilbud som matchet de signalene de fikk fra yrkesopplæringsnemda."

3.4 Sør-Trøndelag: Kampanje for yrkesfag

I motsetning til Aust-Agder pekte Sør-Trøndelag seg ut med svært begrensede endringer i grunnkursstilbudet i forhold til planlagt kapasitet. Ved tredje inntak var tilbudsfordelingen svakt dominert av allmennfaglige grunnkurs (52/48).

Inntaksleder kunne fortelle at i dette fylket var planleggingsarbeidet prosjektorganisert: "Vi la det opp som prosjekt og planla i grunnen hele utdanningstilbudet fram til 1996/97 under ett". Den aktuelle prosjektplanen er et resultat av at fylkesskolesjefen valgte å strukturere planleggingen av gjennomføringen av Reform 94 som et ettårig prosjekt med start høsten 1992. Begrunnelsen var at reformen førte med seg utfordringer og oppgaver som gikk ut over det løpende planleggingsarbeidet til divisjon utdanning. I det følgende har vi dermed, foruten intervjuet med inntaksleder, dratt nytte av prosjektplanen og revidert prosjektplan²¹

Hvem deltok?

Prosjektorganisasjonen var tredelt. Prosjektledelsen ble delt mellom en seksjonsleder og en konsulent fra divisjon utdanning i fylkesadministrasjonen, begge i halv stilling. Prosjektgruppen bestod av fylkesskolesjef, assisterende fylkesskolesjef, seksjonslederne ved divisjon utdanning og sekretariatsleder for yrkesopplæringsnemda. Dessuten var Plan- og budsjett-nemda styringsgruppe. I januar 1993 ble det opprettet syv arbeidsgrupper med representanter fra de videregående skolene og en arbeidsgruppe for

---

²¹ Prosjektplan for den nye reformen i videregående opplæring. Sør-Trøndelag fylkeskommune, divisjon utdanning, 1992. Vi har også støttet oss til revidert prosjektplan, hvor prosjektarbeidet er oppsummert fram til 1. januar 1994.

alternative tilbud og tilrettelagt utdanning. Her deltok også PP-tjenesten.²²

Om disse arbeidsgruppene sammensetning fortalte inntaksleder at skolene selv plukket ut representanter. Uten at dette var et eksternt krav ble gruppene befolket av rektorer og inspektører. Gruppene var organisert rundt studieretninger, slik at alle retninger var dekket. Siden hele tilbudet ble planlagt under ett var det dermed ikke en gruppe per grunnkurs. Gruppene gjorde en del arbeid og undersøkelser på egen hånd; de hadde kontakt med bransjer og næringsliv. Hver gruppe diskuterte retningslinjer i fellesskap og la fram egne utredninger og forslag til prosjektledelsen. Prosjektlederne holdt løpende kontakt med yrkesopplæringsnemda, og i samarbeid med denne nemda "bakte de sammen" et forslag til helhetlig tilbudsstruktur. Det samordnede forslaget som forelå etter at divisjon utdanning og yrkesopplæringsnemda hadde behandlet arbeidsgruppene forslag, ble sendt ut på høring blant representanter fra interesseorganisasjoner, bransjer og skolene.

Forslaget ble samtidig drøftet i de regionale samarbeidsrådene, sammensatt av leder i skoleutvalget og rektor på hver skole. Dessuten reiste prosjektlederne ut på hver skole for en dag og diskuterte forslaget der også.

Etter høringsrunden gjennomgikk prosjektlederne høringsuttalelsene og "endret til dels høringsutkastet i tråd med uttalelsene." Det omarbeidede forslaget ble lagt fram for Hovedutvalg for utdanning og deretter for fylkestinget høsten 1993.

Premisser

Blant prosjektets mål var "(...) en dimensjonering av opplæringstilbudet som sikrer opplæringsplasser til aldersgruppen 16-19 år, og samtidig bedrer tilbudet til voksenopplæring, omvalg og tilrettelegging i forhold til dagens tilbudsomfang." Innenfor fylkets fire regioner varierer dimensjonert totalkapasitet på grunnkursnivå fra 123 til 134 prosent. Hva gjelder samlet kapasitet var *normert dekningsgrad* dermed åpenbart et tellende premiss.

Videre satte man seg fore at "(...) Omstruktureringen og dimensjoneringen skal sikre en mest mulig jevn dekningsgrad i de ulike regionene.", prosjektplanen spesifiserer endog som et hovedmål at "(...) dagens desentraliserte skoleverk skal bestå." Plandokumentet gir grunn til å tro at *geografisk desentralisering* har vært et tungtveiende premiss for planleggingen av kapasiteten fordelt på lærestedene.

---

²² Gruppene forarbeid ble presentert på en søkerkonferanse to måneder senere.

Intervjuet med inntaksleder gir innblikk i hvilke forutsetninger som styrte sammensetningen av tilbudet på de ulike grunnkursene: "Vi la vekt på elevenes ønsker, men ikke fullt ut.(...) Du kan godt si at vi la halvt om halvt vekt på *elevenes ønsker og det lokale arbeidsmarkedets behov for arbeidskraft*.(...) Vi var jo pålagt å etterkomme søkerens ønsker via inntaksforskriften. Men det er så mange som spør om akkurat dette med hvilke hensyn vi la mest vekt på, og det blir litt feil, litt for statisk. Fordi dette var et samspill og en prosess. Ungdom kan påvirkes. Og det var det vi gjorde før søkingen - gjennom kampanjen."

Inntaksleder fortalte at prøvevalgene blant 15-åringene viste mer allmennfaginteresse enn det som ville være fornuftig. Resultatene ga en fordeling på yrkesfag og allmennfag på 30/70 prosent. Valgene ble ikke brukt som direkte dimensjoneringsgrunnlag; "Vi visste at vi ikke kunne dimensjonere etter dette." Divisjon utdanning tok konsekvensen av at det ville bli for mange på allmennfag: I samarbeid med LO og NHO laget de kampanjen "Velg yrkesfag først". Inntaksleder tok forbehold om at det var uvisst å si hvor mye denne kampanjen hadde betydd, fordi etter hvert fikk de som skulle bli søkerne til grunnkurs også mer generell informasjon. Resultatet ble i alle fall at man fikk en ønsket markant dreining i søkingen: De reelle søkerne viste en fordeling på allmennfag/yrkesfag for rettssøkerne lik 53/47 prosent (Vedleggstabell V 4.2).

Behovsvurderinger og konsekvensanalyser

Tre tiltak ble iverksatt i den hensikt å "fremskaffe det tallmateriale som trengs som grunnlag for dimensjoneringen". 1) Få oppdatert oversikt over utviklingen i årgangstallene: I første omgang planla de på grunnlag av utdanningsdirektørens tall for antall ungdommer bosatt i fylket og i kommunal grunnskole. Oppdatert statistikk fra SSB viste høyere årgangstall og ble brukt i det endelige saksframlegget. 2) Dimensjonere plasser til voksenopplæring, omvalg og tilrettelegging. Her ble det beregnet til 25 prosent pr trinn, tilsvarende normert kapasitet. 3) Gjennomføre prøvevalg blant 8. klassingene på samtlige skoler. Utfallet her viste at kun 30 prosent hadde yrkesfag som førstevalg, og bare 20 prosent ønsket et tilbud underordnet Lov om fagopplæring i arbeidslivet. I revidert prosjektplan oppsummeres erfaringene slik: "At bare 30 prosent av ungdomskullet primært ønsket et yrkesfaglig tilbud, har foruroliget mange. (...) Vi står her overfor en stor informasjonsoppgave hvis norsk næringsliv i framtida skal få nok fagarbeidere. Prosjektlederne forsøkte å bruke undersøkelsen til å skape debatt

og synliggjøre problematikken i media og synes i rimelig grad å ha oppnådd det. Undersøkelsen viser også at man i planleggingssammenheng, i første omgang, ikke kan dimensjonere for lavt på allmennfaglige studieretninger, da eleven med retten på sin side kan kreve plass (...)"

Med sikte på å oppnå bransjevis utredning av opplæringsmodell skolebedrift, kompetansebehov og antall opplæringsplasser innen skoleåret 1996/97 nedsatte yrkesopplæringsnemnda fire prosjektgrupper ordnet etter bransjer. Fra disse forelå imidlertid kun framdriftsrapport våren 1994.

Inntaksleder kunne her opplyse om at for å få et anslag på hvor mange læreplasser som kunne skaffes, tok man utgangspunkt i det eksisterende antallet plasser og regnet med at dette ikke ville endre seg noe særlig.

3.5 Rogaland: Bevaring av sterke fagmiljøer

Rogaland er landets tredje største fylke målt i antall elevplasser på grunnkurs. Fordelingen av plasser på allmennfaglige og yrkesfaglige grunnkurs er helt jevn (50/50). Fylket har justert en del på grunnkurstilbudet i forhold til planene. Bare Aust-Agder og Vestfold hadde større gjennomsnittlige endringer.

I Rogaland ble det ikke utviklet en fullstendig sektorplan i tilknytning til Reform 94. En delplan ble imidlertid utarbeidet, med den begrunnelse at reformen nødvendiggjorde revisjon av eksisterende sektorplan for 1988-2000. Planleggingen av grunnkurstilbudet munnet dermed ut i forslag til deler av revidert sektorplan for videregående opplæring. Planen har vi brukt som supplement til intervjumaterialet.²³

Hvem deltok?

Hovedutvalget for opplæring oppnevnte en tverrfaglig arbeidsgruppe for utredning av praktisk konsekvenser i forhold til intensjonen i Reform 94. Denne gruppen bestod i henhold til inntaksleder av representanter fra etat for opplæring og representanter fra skolene. Ikke alle, men et representativt utvalg av skoler deltok: Noen rene allmennfaglige skoler, noen rene yrkesfaglige etc. Skolenes representanter var fra inspektørsjiktet "i stedet for rektorene".

En styringsgruppe ble etablert samtidig med arbeidsgruppen, og denne fikk representanter fra inntaksnemdas politiske medlemmer, LO, NHO og

---

²³ Reform 94. Plan for ny tilbudsstruktur for videregående opplæring i Rogaland. Rogaland fylkeskommune. Etat for opplæring.

yrkesopplæringsnemda. Styringsgruppen ga arbeidsgruppen mandat, herunder å komme med forslag til skoletilbud 1994/95.

Inntakslederen betegnet dette som et "stort og sammensatt apparat", og oppga flere medvirkende instanser: Foruten skolene og etat for opplæring deltok også utdanningsdirektøren, skolekontor, PP-tjeneste og en rekke høringsinstanser.

Fagopplæringsavdelingen, en egen seksjon i etat for opplæring, hadde ansvaret for læreplassene. Bransjeorganisasjoner, LO og NHO var ikke med i dimensjoneringen av grunnkurstilbudet, men var sterkt involvert i planleggingen av fagopplæringen.

Arbeidsgruppen mottok dimensjoneringsforslag fra de enkelte skolene. På grunnlag av gjennomgangen av skolenes dimensjoneringsforslag la gruppen fram et forslag som ble lagt ut til høring hos Hovedutvalget for opplæring og andre instanser. Av planutkastet går det fram at dette bygger på arbeidsgruppens forslag, drøftinger i styringsgruppen og på høringsuttalelser. Høsten 1993 ble dette planutkastet fra opplæringsetaten først lagt fram for Hovedutvalget for utdanning, og deretter behandlet i fylkesutvalget og fylkestinget.

Premisser

I forlengelsen av en gjennomgang av fylkeskommunens forpliktelser for tilbudsutbygging som innbefatter et avsnitt om veiledende dekningsgrad, oppgis det i planen en dimensjonert totalkapasitet lik 380 prosent. Dette viser at *normert dekningsgrad* har vært en virksom forutsetning i planleggingen av samlet kapasitet.

Mer eksplisitt er planen når det gjelder spørsmålet om hvor de enkelte tilbudene skal legges. Her har "to prinsipper vært sentrale; *geografisk spredning og fagmiljøer*. En viss spredning i tilbudene er nødvendig av hensyn til geografisk nærhet for elevene. I tillegg er det viktig å ta hensyn til det totale fagmiljøet i regionen. Et sterkt fagmiljø er positivt for både skole og bedrifter." I tilfeller av motstrid mellom disse to prinsippene, later det til at desentraliseringshensynet er nedprioritert: "For noen skoletilbud er det allerede i dag sterke fagmiljøer ved forholdsvis nærliggende skoler. (...) Når vi har latt være å endre på dette, er det fordi alle skolene har sterke fagmiljøer, godt utstyr, og konsekvensene ved flytting blir altfor store i forhold til den gevinsten en oppnår."

Samtalen med inntaksleder avklarte premissene bak planleggingen av dimensjoneringen fordelt på fag. Han framhevet at ett av de viktigste hen-

synene - som Rogaland hadde lagt stor vekt på - var *elevenes egne ønsker*. Når det gjaldt yrkesfag begrenset antall *læreplasser* mulighetene for at søkernes ønsker kunne realiseres. For øvrig ga han - på senere spørsmål om hvilke behovsanalyser som var foretatt- mer indirekte uttrykk for at *videreføring av eksisterende tilbudsstruktur* har vært et tungtveiende premiss: "Vi tok utgangspunkt i den eksisterende grunnkursstrukturen, og regnet ikke med at søkingen ville endre seg så mye fra ett år til et annet".

Behovsvurderinger og konsekvensanalyser

I samråd med etat for regionalutvikling ble det dimensjonert i forhold til en prognose over befolkningsutvikling (antall 16-, 17- og 18-åringer) med vekst på 1 prosent fram til år 2005. Disse tallene ble brukt i vurdering av totalkapasiteten.

Inntaksleders utsagn vitner om at man støttet seg mer på forventninger om et tilnærmet status quo enn resultatet av inngående behovsanalyser: "Det som var vanskelig, var å få et begrep om hvordan søkingen ville arte seg, (...) vi hadde visse indikasjoner." Her siktet han til tall for avgangselevne, det vil si skolens oversikter over antall niendeklassinger (det ble ikke foretatt prøvevalg), og forventningen om at søkingen ville være noenlunde den samme som året i forveien slik at en kunne ta utgangspunkt i eksisterende struktur.

3.6 Vestfold: Elevenes valg var viktigst

Vestfold er middels stort med hensyn til antall elevplasser. Ved tredje inntak var forholdet mellom andelen elevplasser på allmennfaglige og yrkesfaglige grunnkurs 54/46. Etter Aust-Agder hadde dette fylket de forholdsmessig største justeringer av strukturen fra planlagt til endelig tilbud.

Heller ikke i Vestfold ble Reform 94 ledsaget av en egen sektorplan. Fylkesskolestyret vedtok våren 1992 at det skulle utarbeides ny plan for videregående opplæring på grunn av svikt i enkelte (interne) forutsetninger for eksisterende skoleplan: Statistikk fra SSB viste mindre nedgang i årskullene enn forventet, arbeidsledigheten hadde ikke gått ned. Planen er like fullt koblet til reformen. Den ble utviklet parallelt med reformarbeidet som pågikk sentralt, og gjennom planen "forsøker en å gjennomføre den nasjonale reformen i videregående opplæring på en måte som gagnar ungdommen og arbeidslivet i Vestfold". Høsten 1993 ble dette planutkastet fra fylkes-

skolesjefen lagt fram for fylkesskolestyret og deretter behandlet i fylkesutvalg og fylkesting.²⁴

Hvem deltok?

Grunnkurstilbudet ble planlagt ved fylkeskolesjefens kontor, som ledd i utarbeidelsen av skoleplan. Dette var ikke en rent administrativ sak; underveis deltok politikere, skolene og arbeidstakerorganisasjonene. Fylkesskolesjefen holdt dagskonferanser der partene ble informert om viktige sider ved planarbeidet og fikk gi tilbakemelding på saker framlagt av fylkeskolesjefen.

Inntaksleder framhevet at Arbeidsmarkedsrådet, sammensatt av Fylkesarbeidssjefen, representanter fra Arbeidskontoret, LO og NHO, også hadde deltatt. Bransjeorganisasjonene var ikke involvert direkte, men det var derimot Fagopplæringskontoret, som altså ivaretok den løpende kontakten med bransjene.

Planutkastet ble drøftet i møter med fylkesskolestyret våren 1993, og det ble sendt ut på høring til skolene og arbeidstakerorganisasjonene før det gikk til politisk behandling.²⁵

Premisser

Av skoleplanen forstår vi at *statlig normert dekningsgrad* har vært et overordnet premiss for planleggingen av total kapasitet. Her har dessuten *sysselsettingshensyn* telt med i vurderingene: "På grunn av den store arbeidsledigheten blant ungdom mellom 20 og 25 år bør derfor den ekstra dekningsgraden over 300 prosent økes fra 75 prosent til ca. 100 prosent av et gjennomsnittlig årskull, slik at søkere over 20 år har en rimelig mulighet til å få opplæringsplass. Hvor stor den totale dekningsgraden skal være, avhenger av i hvilken grad de over 20 år skal sikres plass innenfor den videregående opplæringen i Vestfold. (...)" I avsnittet om lokalisering av opplæringstilbudene spesifiseres det at dimensjoneringen tar utgangspunkt i at dekningsgraden for hele fylket skal være 390 prosent, hvorav 10 prosent i private læresteder. Når vi ser på resultatet av inntaket i Vestfold (Ved-

---

²⁴ Vestfold fylkeskommune: Skoleplan 1994-2000. De videregående skolene i Vestfold.

²⁵ Dessuten ble fylkesrådmannen løpende orientert om innholdet i planen og økonomiske konsekvenser av forslagene.

leggstabell V 5.2), viser det seg likevel at 32 prosent av søkerne uten rett sto helt uten tilbud, og dette er 6 prosentpoeng mer enn på landsbasis.

I planleggingen av kapasiteten fordelt på læresteder nevnes to premisser i skoleplanen: Av hensyn til *geografisk desentralisering*, eller "å sikre en desentralisert tilbudsstruktur i Vestfold fylke" foreslås bruken av såkalte inntaksområder som planleggingsredskap: Avgrensede områder hvor "de mest vanlige opplæringstilbud" skal finnes. På grunnkursnivå betyr dette alle kurs så nær som tre. Mot dette prinsippet står derimot hensynet til *faglig spesialisering*, idet forslaget til lokalisering av tilbudene er "i stor grad bestemt av ønsket om å samle tilbud som har naturlige fellestrekk. På denne måten kan ressursene utnyttes best mulig, og fagmiljøene blir større."

For sammensetningen av fagtilbudet står det eksplisitt, men uten nærmere begrunnelse, at det "er lagt til grunn at 55 prosent av opplæringsplassene skal være innenfor allmenne fag/økonomisk administrative fag. 45 prosent av plassene blir da innen yrkesfaglige studieretninger."

Inntaksleder ga klar melding om hvilke forutsetninger som hadde styrt sammensetningen av fagtilbudet på grunnkursnivå: "Det er et politisk uttalt mål i Vestfold at man skal vektlegge elevenes valg. " Han forklarte at *etter-spørsele*n var det viktigste premisset man dimensjonerte etter, og tilføyde" dette kan naturlig nok være problematisk vis a vis bransjene". Hensynet til det lokale arbeidsmarkedet framsto som nedtonet, idet det eneste som ble sagt om dette var at de" tar sikte på å skaffe lærlingeplasser i et treårig løp."

Behovsvurderinger og konsekvensanalyser

Mandatet til skoleplanen er blant annet å: "Vurdere struktur og størrelse på det videregående opplæringstilbudet (...). På grunnlag av disse vurderinger gi forslag til endringer som bidrar til at målene for videregående opplæring nås".

I vurderinger av totalkapasiteten er gjennomsnittlig årskull 16-19-åringer beregnet ut fra statistikk fra SSB.

Inntaksleder fortalte at det ble dimensjonert ut fra skoleplanen og ut fra en spørreundersøkelse om kurspreferanser som ble foretatt i regi av Fylkes-skolesjefen. I vurderingen av behovet for læreplasser hadde de ikke møter med alle bransjene, men Fagopplæringskontoret holdt dem godt orientert om forholdene der.

3.7 Elevønsker? Ja vel, men alle kan ikke bli frisører

En *vurdering* av hva som styrte dimensjoneringen av grunnkurstilbudet bør nødvendigvis foretas i forhold til de sentrale mål med reformen. Vi tok utgangspunkt i 16-åringenes valgtrett til et av tre grunnkurs som det mest essensielle målet i så måte. Beskrivelsen av de fire fylkeskommunale beslutningsprosesser viser at tross ulik organisering hva gjelder deltakelse, ulik prioritering av hensyn dimensjoneringen skulle ivareta og varierende beslutningsgrunnlag for øvrig, hadde disse prosessene ett klart fellestrekk: I planleggingen av *samlet kapasitet* på grunnkursnivå etterstrebet de regionale aktørene innfrielse av den sentralt fastsatte *minstenormen* for utbygging. Vi kan dermed konkludere med at statlig normering har styrt dimensjoneringen av totalkapasiteten.

Tall for dimensjonert totalkapasitet før reformen har vi ikke, men kapittel 6 viser at fra 1992 til 1994 er *faktisk* kapasitet i videregående opplæring (elevtall i prosent av gjennomsnittlige årskull) redusert i alle fylker unntatt Rogaland. Vi ser tilløp til kraftige reduksjoner i fylker hvor kapasiteten før lå godt over 375 prosent. Det kan derfor være grunn til å stille spørsmål om omfangsforordningen etter hvert kan vise seg å få ikke-intenderte effekter. 375 prosents-normen er ment som en minimumsstandard. Under knappe økonomiske rammevilkår, der ekstra statlige overføringer ikke forutsettes å følge reformens gjennomføring, kan kanskje dette bli fortolket som et maksimumskrav av fylkeskommunale myndigheter.

Når det gjelder faglig og geografisk tilbudsdimensjonering framtrer et mindre entydig bilde: Ulike hensyn framheves, beslutningsgrunnlaget varierer. Klarere blir det dersom vi utvider tidsperspektivet. Dimensjoneringen er ikke fullført før den endelige strukturen trer fram. I ettertid vet vi at ved tredje inntak til videregående opplæring hadde samtlige fylker forandret på grunnkurstilbudet i forhold til planene. Dette betyr igjen at kapasiteten fordelt på fag og læresteder er endret ut i fra et - må vi anta - mer overordnet hensyn. Derfor stilte vi alle informanter et fjerde spørsmål, nemlig "Hva er årsaken til at det er gjort justeringer i grunnkurstilbudet fra planlagt til endelig struktur?"

Inntaksleder i Aust-Agder sa at endringer i søkingen var hovedårsaken til at endelig grunnkurstilbud var endret i forhold til planlagt struktur. Undervisningsjefens begrunnelse gikk i samme retning: " I juni foretok fylkesskolestyret en liten tilpasning av det planlagte tilbudet i henhold til søkingen (...). I siste instans avgjorde søkingen fra elevene. Vi hadde for eksempel ikke søkere til kjemi- og prosessfag og måtte legge ned kurs-

tilbudet." Det samme svaret fikk vi fra inntaksleder i Sør-Trøndelag: Her var det søkingen som medførte de justeringer som ble gjort fra planlagt til faktisk tilbud. Også i Rogaland forklarte inntakslederen justeringene med at de var foretatt på grunnlag av søkingen. Enkelte skoler opplevde stor oversøking, andre undersøking. Mot det forventede skjedde det en dreining fra allmennfag til yrkesfag. Tilbudet ble tilpasset etterspørsel, men innen visse grenser, "alle kan ikke bli frisører": Sjansene for å skaffe læreplasser modererte justeringene på de aktuelle yrkesfaglige studieretningene. Endelig begrunnet også inntaksleder i Vestfold omleggingene med en annen søking enn forventet. Kurs var for eksempel lagt ned fordi det ikke var søkere nok.

Det er påtakelig at dette spørsmålet var det eneste som samtlige informanter kunne besvare umiddelbart. I alle nitten fylkene fikk vi den samme entydige forklaringen: Alle ga klart uttrykk for at endringene i tilbudet skyldtes søkingen.

Vi startet ut med en forventning om at på grunnkursnivå ville forpliktelsen til å etterkomme minimum tredje prioriterte søkerønske representere det overordnede styringsincentivet i forholdet mellom stat og fylkeskommuner i dimensjoneringssspørsmålet. Avslutningsvis kan vi konkludere med at begrunnelsene for justeringene av tilbudsstrukturen indikerer at i siste instans har *etterspørselen* vært den avgjørende faktor for sammensetningen av grunnkurstilbudet, uansett fylke.

3.8 Oppsummering og anbefalinger

Reform 94 endrer grunnkursstrukturen i videregående opplæring. Antall grunnkurs er redusert fra 109 til 13, i den hensikt å etablere et bredere tilbud i bunnen. For skoleåret 1994/95 tilbys samtlige grunnkurs i femten fylker. Fire fylker mangler tilbud i det minste av de ordinære grunnkursene, kjemi- og prosessfag. *Sammenlagt* (medregnet ny og gammel struktur) tilbys 67. 820 elevplasser på grunnkursnivå. Andelen elevplasser pr studieretning viser en dreining i retning yrkesfag sammenliknet med året før.

64.582 plasser tilbys innenfor de 13 nye grunnkursene. På landsbasis gis halvparten av plassene på grunnkurs som fører fram til generell studiekompetanse. Fordelingen av tilbudet på allmennfaglige og yrkesfaglige grunnkurs varierer imidlertid relativt mye fylkene i mellom.

Vi har kartlagt dimensjoneringsprosessen i fire fylker. Tross ulikheter langs de studerte dimensjonene deltakelse, beslutningsgrunnlag og premisser, fant vi enkelte viktige fellestrekk: Regionale myndigheter har fulgt den sentralt fastsatte minstenormen for totalkapasiteten i planleggingen av

samlet tilbud. For dimensjoneringen av fagtilbudet var i siste instans etter-spørsele det avgjørende premisset. Dette henger sammen med fylkes-kommunenes nye lovfestede forpliktelse til å etterkomme rettssøkernes ønsker.

Anbefalinger

Ut fra det som er dokumentert i kapittel 3 om dimensjoneringen av grunn-kurstilbudet i 1994, tillater vi oss å komme med følgende anbefalinger.

Departementet bør gjennomgå rutinene for registrering av grunnkurs-tilbudet. Fylkenes rapportering fra Linda-inntak bør i tillegg til studie-retningsnivå også omfatte kursnivå. Arbeidet med å standardisere bruken av kurskoder bør videreføres.

Dimensjoneringen av grunnkurstilbudet styres i stor grad av forpliktelsen til innfrielse av søkeres valgrett. I noen fylker var grunnkurs-tilbudet for skoleåret 1994/95 svært ubalansert i fordelingen mellom allmennfaglige og yrkesfaglige grunnkurs. Svært skjeve preferanser kan dermed medføre en skjev tilbudsstruktur i videregående opplæring. I den grad / i de tilfelle dette framstår som en uønsket utvikling bør departementet vurdere eventuelle mottiltak.

4 Søkningen til de nye grunnkursene i 1994

4.1 Begrepsavklaring og avgrensning av søkermassen

En gjennomgang av søkerdata fra fylkene forutsetter en nærmere begrepsavklaring og presisering. Dette må gjøres før vi kan gå i gang med å analysere data og gi svar på nøkkelspørsmålene knyttet til grunnkurssøkningen for skoleåret 1994-95. Vi ønsker å presentere data om alle som har søkt om plass på et av de nye grunnkursene, og som har dette som første, annen eller tredje prioritet.²⁶

Det er særlig fire begreper som er av betydning ved analyser av søker- og elevdata, nemlig begrepene *rett*, *primær søker*, *søkertype* og *egen/fremmed søker*. Søkere med rett til plass på ett av tre prioriterte grunnkurs er i hovedsak de som gikk ut av grunnskolens 9. klasse våren 1994. En primær søker er en søker som har et av de nye grunnkursene som førsteprioritet. Søkertype viser til om det er søkt på ordinært grunnlag, eller om det dreier seg om søkere med behov for særskilt tilrettelagt opplæring eller fremmedspråklige søkere. Hvem som regnes som særskilt eller fremmedspråklig søker vil imidlertid variere mye fra fylke til fylke, noe vi kommer tilbake til seinere i kapitlet. Skillet mellom egne og fremmede søkere viser til om det søkes i hjemfylket eller ikke.

I tillegg til å skille mellom de fire begrepene må vi også ta i betraktning at en og samme person kan søke i flere fylker. Det vil derfor alt i alt være flere søknader enn søkere. Endelig viser det seg at en del søkere oppgir forskjellig hjemfylke avhengig av hvor de søker slik at det er vanskelig å fordele de enkelte søkerne på "riktig" fylke.

I vårt materiale finner vi ialt 94.088 *grunnkurssøknader*. 85.695 av dem kommer fra personer som har søkt i bare ett fylke, mens 8.393 skriver seg fra i alt 3.498 personer som har søkt i to eller flere fylker. Tre personer har faktisk søkt i samtlige 19 fylker. I stedet for å se på *søknadene*, ønsker vi å gå ut fra *søkerne*. Dette er ikke uten videre enkelt, fordi vi må finne fram til kriterier for hvilken søknad som skal gjelde for de som har sendt inn flere

---

²⁶ Våre data omfatter det fylkeskommunale tilbudet. I Buskerud og Rogaland har vi også med de deler av det private tilbudet som omfattes av det fylkeskommunale inntaket. Dette gjelder også to statlige skoler i Finnmark. Data er hentet direkte fra fylkene gjennom inntakssystemet LINDA.

søknader. Når søkeren har fått tilbud om plass og er registrert som elev etter skolestart, tar vi utgangspunkt i søknaden til det fylket der søkeren er elev. Når søkeren ikke er registrert som elev, søker i hjemfylket og i ett eller flere andre fylker, og ikke oppgir flere hjemfylker, bruker vi søknaden til hjemfylket som utgangspunkt. Der hvor det ikke er søkt i hjemfylket, eller der det oppgis flere hjemfylker velges ett fylke tilfeldig ut. Tabell 4.1 viser hvordan søkermassen fordeler seg m.h.t. til de forskjellige kjennetegnene.

Tabell 4.1 Grunnskurssøkerne 1994 etter fire viktige kjennetegn.

Totalt antall søkere	89.193	100,0 %
Søkere med rett	51.657	57,9 %
Søkere uten rett	37.214	41,7 %
Rettsstatus uoppgitt	322	0,4 %
Ordinær søker	79.691	89,3 %
Særskilt søker	8.220	9,2 %
Fremmedspråklig søker	1.282	1,4 %
Primært nytt grunnkurs	80.850	90,6 %
Nytt GK 2. el. 3. ønske	8.343	9,4 %
Søker i eget fylke	87.307	97,9 %
Søker i annet fylke	1.886	2,1 %

Når hver søker er representert med bare én søknad, har vi i alt 89.193 søkere i materialet.²⁷ 58 prosent av søkerne har rett til plass på ett av tre prioriterte grunnkurs, mens 42 prosent er søkere uten rett. 89 prosent er ordinære søkere, mens 9 prosent er særskilte søkere og en drøy prosent fremmedspråklige. De to siste gruppene skal i praksis være de søkerne som leverer inn særskilt søknad 1. februar og som gis egen behandling. Over 90 prosent har nytt grunnkurs som førsteønske, mens snaut 10 prosent primært ønsker annet tilbud og har nytt grunnkurs som annet- eller tredjeønske. 98 prosent

²⁷ Dette er 1.240 færre en det som er oppgitt tidligere (Vibe 1994c). Årsaken til dette er at det viser seg at vi da også hadde inkludert en del søkere til annet år av to-årige grunnkurs som hører inn under den gamle kursstrukturen. Når disse søkerne ikke samtidig har oppgitt grunnkurs etter ny struktur som alternativ i søknaden, holdes de utenfor.

av søkerne er registrert i sitt eget hjemfylke. De som er registrert i annet fylke kan også ha søkt i hjemfylket, men er ikke registrert som elev der.

4.2 Nesten hele årskullet søker om opptak

Det er et mål for Reform 94 at all ungdom mellom 16 og 19 år skal få et tilbud om videregående opplæring. Målet er formulert som en rettighet de unge har (Lov om videregående opplæring, § 8).

Nøkkelspørsmål 1.2.1:

Hvor stor del av årskullet i de forskjellige fylkene søker opptak på grunnkursnivå?

Årskull tolkes her som 9. klassekullet, dvs det årskullet som har rett til plass i videregående opplæring på grunnkursnivå. Nøkkelspørsmålet lar seg ikke besvare direkte med utgangspunkt i LINDA-data. Ungdom med rett som ikke søker faller nemlig utenfor. Det nærmeste vi kan komme er trolig å sammenlikne antall grunnkurssøkere fordelt på fylke etter søkerens bosted med antall 9. klassinger i hvert enkelt fylke høsten 1993.

Dersom vi kan gå ut fra at tallene er sammenliknbare på landsbasis, viser det seg at 98,6 prosent av 9. klassekullet søkte seg til videregående opplæring. Vi må imidlertid ta forbehold fordi tallet på søkere med rett også kan inkludere enkelte som ikke kommer direkte fra 9. klasse. Det må også tas forbehold for tallene for de enkelte fylkene. Dette framgår tydelig når vi ser at antallet søkere i Oppland, Buskerud og Vest-Agder er høyere enn antallet 9. klassinger. Tre særlige viktige forhold gjør sammenlikningen vanskelig. Det ene henger sammen med flyttebevegelser fra høsten 1993 til våren 1994. Den andre har med definisjonen av rett til utdanning å gjøre. Den *kan* ha blitt praktisert ulikt i de forskjellige fylkene. Det viktigste forbeholdet går likevel på datamaterialets kvalitet. Dels sammenlikner vi tall fra to ulike kilder, og dels kan det være feil i data fra begge kildene.

På landsbasis er det bare noe mer enn 700 personer med rett som ikke søker om opptak. De tre nordligste fylkene skiller seg ut med en særlig høy andel som ikke søker til videregående opplæring. Mens 11 prosent av kullet hører hjemme i disse fylkene, finner vi nesten en tredjedel av de som ikke søker plass i videregående opplæring her. Særlig høy er andelen i Finnmark med 6,8 prosent som ikke søker. Dette har også vært tilfelle tidligere. I 1989 var 13 prosent av 9. klassingene i Finnmark utenfor utdannings-

systemet første høst etter grunnskolen. I Oslo var den tilsvarende andelen 8 prosent i 1989, mens hele kullet nå ser ut til å søke.

Tabell 4.2 Antall registrerte 9. klassinger 1. september 1993 og antall grunnkurs-søkere med rett etter bostedsfylke skoleåret 1994-95.

	Antall i 9. kl. høsten 1993 (NOS C 186, tabell 4)	Grunnkurs- søkere med rett 1994	Søkere med rett i prosent av 9. klassinger
Østfold	2.972	2.956	99,5
Akershus	5.209	5.193	99,7
Oslo	3.697	3.678	99,5
Hedmark	2.090	2.050	98,1
Oppland	2.210	2.222	100,5
Buskerud	2.637	2.667	101,1
Vestfold	2.537	2.492	98,2
Telemark	2.081	2.020	97,1
Aust-Agder	1.398	1.381	98,8
Vest-Agder	2.072	2.080	100,4
Rogaland	4.887	4.869	99,6
Hordaland	5.371	5.260	97,9
Sogn og Fjordane	1.424	1.395	98,0
Møre og Romsdal	3.260	3.178	97,5
Sør-Trøndelag	2.980	2.919	98,0
Nord-Trøndelag	1.742	1.715	98,5
Nordland	3.088	2.976	96,4
Troms	1.844	1.781	96,6
Finnmark	885	825	93,2
Hele landet	52.391	51.657	98,6

4.3 Over halvparten av søkerne med rett tar sikte på studiekompetanse

Søkerne kan velge mellom i alt 13 grunnkurs. Et mindre antall søkere ønsker særskilt tilrettelagt opplæring som ikke lar seg kategorisere under et bestemt grunnkurs. I tillegg vil noen kunne velge kurs etter gammel struktur. Dette kan være VK1- eller VK2-tilbud for søkere som har fullført

grunnkurs etter gammel struktur, eller det kan være annet år av toårig grunnkurs. Noen ganske få søker også om utdanning på grunnskolenivå. Tabell 4.3 viser hvordan søkere med og uten rett fordeler seg etter førsteønske.

Tabell 4.3 Førsteønske for søkere med og uten rett. Absolutte tall og vertikal prosentuering.

1. ønske	Antall			Prosent		
	Med rett	Uten rett	Alle	Med rett	Uten rett	Alle
Allmenn/øk-adm	25.015	4.666	29.829	48,4	12,5	33,4
Mus/dans/drama	1.568	671	2.242	3,0	1,8	2,5
Idrettsfag	2.562	482	3.046	5,0	1,3	3,4
Helse- og sosialfag	5.756	8.687	14.465	11,1	23,3	16,2
Naturbruk	1.273	931	2.215	2,5	2,5	2,5
Formgivningsfag	2.813	4.335	7.157	5,4	11,6	8,0
Hotell- og næring	2.560	2.864	5.440	5,0	7,7	6,1
Byggfag	1.101	839	1.962	2,1	2,3	2,2
Tekniske byggfag	298	406	722	0,6	1,1	0,8
Elektrofag	3.640	1.462	5.114	7,0	3,9	5,7
Mekaniske fag	4.339	2.523	6.895	8,4	6,8	7,7
Kjemi- og prosess	181	229	416	0,4	0,6	0,5
Trearbeidsfag	264	439	713	0,5	1,2	0,8
Uspes. tilr.lagt	238	387	634	0,5	1,0	0,7
Annet tilbud	49	8.293	8.343	0,1	22,3	9,4
Hele landet	51.657	37.214	89.193	100,0	100,0	100,0

Nesten halvparten av rettssøkerne har allmennfag som førsteprioritet. Idrettsfag og musikk/dans/drama, som også leder mot studiekompetanse, fanger opp 8 prosent av rettssøkerne, slik at til sammen 56 prosent av rettssøkerne primært ønsker et opplæringstilbud som leder mot studiekompetanse. Helse- og sosialfag er nummer to i popularitet med en av ni søkere. De øvrige ni grunnkursene, som tilsvarer de tradisjonelle yrkesfaglige studieretningene, omfatter til sammen noe under en tredjedel av søkerne med rett.

22 prosent av søkerne uten rett ønsker primært å begynne på kurs etter gammel ordning. 23 prosent søker seg til grunnkurs for helse- og sosialfag,

som er det mest populære av grunnkursene i denne søkergruppa. Like mange søker seg til dette grunnkurset som til allmenne og økonomisk-administrative fag og formgivningsfag til sammen. Blant søkerne uten rett er det bare 16 prosent som primært søker seg til studieretninger som leder mot studiekompetanse.

De fylkesvise variasjonene i søkningen til de forskjellige grunnkursene vil i stor grad henge sammen med måten tilbudet er dimensjonert på. Dette kan igjen henge sammen med tradisjoner i de enkelte fylkene. Noen særtrekk kan likevel framheves (vedleggstabell V 4.1). Akershus, Oslo, Aust-Agder og Vestfold har særlig mange søkere til *allmenne og økonomisk/administrative fag*, et trekk som også gjenfinnes i tilbudsstrukturen. Søkningen til *musikk/dans/drama* varierer mellom 0,9 prosent og 3,7 prosent. Særlig lav er andelen i Aust-Agder, noe som igjen stemmer godt med tilbudet. For *idrettsfag* varierer andelen mellom 1,7 og 4,7 prosent, og Finnmark har få plasser og få søkere.

Søkningen til *helse- og sosialfag* varierer mellom 12 prosent (Akershus) og 21,6 prosent (Nordland). Her ligger mye av forklaringen i innslaget av voksne søkere, som særlig søker til dette grunnkurset. *Formgivningsfag* har særlig mange søkere i Oslo, og igjen er det innslaget av voksne søkere som forklarer forskjellen. *Naturbruk* har særlig mange søkere i Hedmark, Nord-Trøndelag og Nordland, hvor det også tilbys mange plasser. *Hotell- og næringsmiddelfag* har mange søkere i Hordaland og Finnmark, hvor det også tilbys særlig mange plasser. Søkningen til *tekniske byggfag* er liten i alle fylker, og under en halv prosent i Oppland, Aust-Agder og Møre og Romsdal. Søkningen til *kjemi- og prosessfag* overstiger en prosent bare i Telemark og Rogaland. *Trearbeidsfag* har 2,4 prosent av søkerne i Møre og Romsdal. Den fylkesvise variasjonen i søkningen til *byggfag, elektrofag* og *mekaniske fag* er relativt liten.

Variasjonen i andelen rettssøkere med grunnkurs som leder mot yrkeskompetanse som førsteønske, i forhold til andelen som tar sikte på studiekompetanse, er betydelig (vedleggstabell V 4.2). I Oslo, Akershus og Vestfold er andelen av søkerne med rett som tar sikte på studiekompetanse mellom 63 prosent og 66 prosent, i Telemark og Rogaland er den 50 prosent. Dette har betydning for geografiske forskjeller i framtidig utdannings- og yrkesvalg. I hvilken grad dette er et problem er et politisk spørsmål. Det bør uansett være et diskusjonstema i fylkene.

Det er vanskelig å tolke de fylkesvise variasjonene i preferansene til søkerne uten rett. Dette skyldes at andelen som primært ønsker et annet

tilbud enn grunnkurs etter ny struktur varierer svært mye (vedleggstabell 4.3). I Hedmark, Oppland og Sogn og Fjordane er den over 35 prosent, men den er under 15 prosent i Vestfold, Hordaland, Finnmark og Nordland. Helse- og sosialfag er det mest populære grunnkurset blant søkerne uten rett i samtlige fylker unntatt Oslo og Akershus, hvor hhv formgivningsfag og allmenne og økonomisk/administrative fag er mest populært.

4.4 Stor oversøkning til musikk/dans/drama, formgivningsfag og helse- og sosialfag

Et vesentlig problem i videregående opplæring før Reform 94 har vært at skolesystemet ikke har vært i stand til å gi et kurstilbud som er dimensjonert etter søkerens ønsker. Dette har vært særlig merkbart over grunnkursnivået, men også søkningen til en del av grunnkursene har oversteget det antallet plasser som tilbys. I 1990 var det totalt sett 14 prosent flere søkere enn det var elevplasser i videregående skole. Til grunnkurs i allmennfag var oversøkningen 9 prosent, mens den var 48 prosent til grunnkurs i sosial- og helsefag og 21 prosent i håndverks- og industrifag. På den annen side var det 6 prosent færre søkere enn elevplasser til grunnkurs i handels- og kontor-fag (NOU 1991:4). Tabell 4.4 viser forholdet mellom antall elevplasser ved 3. inntak i 1994 i forhold til antallet primærsøkere til de 13 grunnkursene.

Sammenliknet med situasjonen i 1990 viser det seg at søkningen til helse- og sosialfag har økt kraftig, mens antallet plasser har hatt en langt mer beskjeden vekst. Mens det den gangen var 10.521 søkere til 7.122 plasser, er de tilsvarende tallene nå 14.461 søkere og 8.051 plasser, noe som gir 48 prosent oversøkning i 1990 mot 80 prosent i 1994. Hvis vi slår sammen allmennfag, idrettsfag og handels- og kontor-fag i 1990 og sammenlikner tallene for disse studieretningene med allmenne og økonomiske/administrative fag, idrettsfag og musikk/dans/drama i 1994, finner vi at antall elevplasser på grunnkursnivå har gått ned fra 41.215 til 32.944, mens søker-tallet er redusert fra 43.401 til 35.117. Dette betyr at det var 5 prosent flere søkere enn plasser i 1990, mens oversøkningen var 7 prosent i 1994. Den store nedgangen i antall plasser og søkere må ses i sammenheng med at årskullet er redusert fra omtrent 60.000 til 52.000, samtidig som det har foregått en vridning i tilbud og søkning fra fag som gir studiekompetanse til yrkesfag i og med innføringen av Reform 94.

Tabell 4.4 Tilbudte elevplasser og førsteønske etter grunnkurs. Søkere med og uten rett.

1. ønske	Antall			Prosent oversøkning
	Plasser	Søkere	Oversøkning	
Allmenn/øk-adm	29.624	29.829	205	0,7
Mus/dans/drama	1.238	2.242	1.004	81,1
Idrettsfag	2.082	3.046	964	46,3
Helse- og sosialfag	8.051	14.465	6.414	79,7
Naturbruk	1.906	2.215	309	16,2
Formgivningsfag	3.964	7.157	3.193	80,5
Hotell- og næring	3.586	5.440	1.854	51,7
Byggfag	1.977	1.962	-15	-0,8
Tekniske byggfag	875	722	-153	-17,5
Elektrofag	3.882	5.114	1.232	31,7
Mekaniske fag	6.298	6.895	597	9,5
Kjemi- og prosess	399	416	17	4,3
Trearbeidsfag	700	713	13	1,9
Uspes. tilr.lagt	743 ²⁸	634	-109	-14,7
Hele landet	65.325	80.850	15.525	23,8

Det var nesten 15.525 flere søkere med grunnkurs som førsteønske enn det var elevplasser til. Oversøkningen var dermed nesten 24 prosent. 40 prosent av oversøkningen henger sammen med stor søkning til grunnkurset for helse- og sosialfag, mens 20 prosent skyldes stor søkning til formgivningsfag. Tabellen viser at de 13 grunnkursene nyter svært forskjellig popularitet. Musikk/dans/drama, helse- og sosialfag og formgivningsfag har alle omtrent 80 prosent flere søkere enn det er dimensjonert tilbud for. De to siste grunnkursene er særlig populære blant søkere uten rett. Oversøkning og mange søkere uten rett kjennetegner også grunnkurset i hotell- og næringsmiddel-

²⁸ Tilbudstallet for særskilt tilrettelagt opplæring gjelder opplæring som ikke kan kategoriseres under ett av grunnkursene. Ettersom opplysningene her ofte er svært mangelfulle, har vi valgt å sette antall plasser lik det antallet elever som var registrert på slikt tilbud ved skolestart.

fag, som har over 50 prosent oversøkning. Dimensjoneringen synes i stor grad å ta hensyn til antall søkere med rett, men det gjelder ikke for alle studieretninger. Ved siden av musikk/dans/drama ser vi at idrettsfag og elektrofag har en oversøkning på hhv 46 prosent og 32 prosent, og dette er fag med relativt få søkere uten rett.

Det eneste grunnkurset med undersøkning er tekniske byggfag, som har 17 prosent færre primærsøkere enn plasser. Ettersom søkningen til byggfag og trearbeidsfag bare så vidt er i balanse med tilbudet, kan det være grunn til bekymring for den framtidige rekrutteringen til en rekke tradisjonelle yrker innen byggebransjen og deler av industrien. Tekniske byggfag og trearbeidsfag har dessuten særlig dårlig søkning blant søkere med rett.

4.5 Små muligheter til å styre søkerne gjennom sekundærønskene

I hvilken grad er det mulig å styre søkerne fra grunnkurs med oversøkning til mindre populære kurs? Søkere uten rett har strengt tatt ingen garanti om opptak og kan styres til mindre populære grunnkurs dersom de har dette som annen eller tredje prioritet. Hvis det er et mål å få flere unge søkere til å velge utradisjonelt, kunne det la seg gjøre å gi flere av søkerne uten rett tilbud på de mest populære grunnkursene og til gjengjeld tilby søkere med rett plass på mindre søkte grunnkurs, dersom de har dette som annen eller tredje prioritet. I hvilken grad det er ønskelig å tilby søkerne noe de ikke er primært interessert i er likevel et åpent spørsmål.

Søkere med og uten rett stiller dessuten noe forskjellig i forhold til denne problematikken. Rettssøkerne har virkelig noe å tape ved å si nei til et tilbud, selv om tilbudet ikke er i samsvar med førsteønsket. Riktignok har de anledning til å utsette starten på opplæringen ett år og ta ut retten til tre års opplæring etter dette. Det gjelder også de som tar i mot et tilbud gjennom Oppfølgingstjenesten. Sier de nei til et tilbud etter at dette året har gått, fraskriver de seg samtidig retten til treårig videregående opplæring. Søkerne uten rett skal bare ta stilling til det konkrete tilbudet, og de kan uansett ikke være sikre på at grunnkurset er starten på et treårig opplæringsløp.

Hvis søkerne skal styres fra kurs med oversøkning til mindre populære kurs er det uansett en forutsetning at de som har kurs med oversøkning som førsteønske samtidig har mindre søkte kurs som annet- eller tredjeønske. Det viser seg at dette ikke er tilfelle i særlig stor grad. Tabellen nedenfor viser hvor stor andel av primærsøkerne til de mest populære fagene som hadde de minst søkte fagene som annet og tredjeønske.

Tabell 4.5 Andel av grunnkurssøkerne med musikk/dans/drama, idrettsfag, helse- og sosialfag, hotell- og næringsmiddelfag, formgivningsfag eller elektrofag som førsteønske som har byggfag, tekniske byggfag og trearbeidsfag som annet- eller tredjeønske. Prosent.

Førsteønske	Annet ønske			Tredje ønske		
	Byggfag	Tekn. bygg	Tre arbeid	Byggfag	Tekn. bygg	Tre arbeid
Mus/dans/drama	0,4	0,3	0,4	0,8	0,5	0,6
Idrettsfag	1,6	0,4	0,4	2,9	2,2	1,1
Helse- og sosialfag	0,3	0,3	0,3	0,5	0,3	0,5
Formgivningsfag	0,7	1,5	1,5	0,9	1,0	1,3
Hotell- og næring	3,1	1,2	1,2	3,1	1,8	1,5
Elektrofag	5,4	5,2	1,3	9,0	8,1	2,5

Søkernes sekundær- og tertiærønsker tillater i svært liten grad at søkere til populære grunnkurs gis tilbud på kurs med liten søkning. Elektrofag er det eneste grunnkurset som gir anledning til noen overføring av betydning. Det typiske ved preferansestrukturene er at konkurranseflatene er store mellom fag med stor søkning, for eksempel mellom helse/sosial, formgivningsfag og hotell/næringsmiddel. En svært høy andel av primærsøkerne til helse- og sosialfag og formgivningsfag oppgir dessuten ikke noe annet ønske i det hele tatt, og dette gjelder først og fremst søkere uten rett. Vi har her for en stor del å gjøre med voksne kvinner som er motivert for én bestemt utdanning. Vedleggstabell 4.4 gir flere detaljer om preferansestrukturene.

4.6 Jenter og gutter velger svært forskjellig

Det er betydelige forskjeller mellom jenters og gutters førsteønske når vi ser på søkerne til grunnkursene i 1994. I tabellen nedenfor skilles det mellom studieretninger og søkere med og uten rett. Særskilte tilbud regnes her til hver enkelt studieretning der den er oppgitt.

Tabell 4.6 Førsteønske for grunnkurssøkere med og uten rett etter kjønn. Vertikal prosentutøring.

Førsteønske	Med rett			Uten rett		
	Jenter	Gutter	Alle	Kvinner	Menn	Alle
Allmenn/øk-adm	54,4	42,7	48,4	11,4	14,0	12,5
Mus/dans/drama	3,9	2,2	3,0	1,6	2,1	1,8
Idrettsfag	3,5	6,3	5,0	0,6	2,2	1,3
Helse- og sosialfag	21,1	1,7	11,1	35,9	7,0	23,3
Naturbruk	1,6	3,3	2,5	1,6	3,7	2,5
Formgivningsfag	9,1	2,0	5,4	17,0	4,7	11,6
Hotell- og næring	4,8	5,1	5,0	6,8	8,9	7,7
Byggfag	0,0	4,1	2,1	0,2	5,0	2,3
Tekniske byggfag	0,1	1,1	0,6	0,3	2,2	1,1
Elektrofag	0,3	13,5	7,0	0,3	8,6	3,9
Mekaniske fag	0,4	16,0	8,4	0,8	14,5	6,8
Kjemi- og prosess	0,2	0,5	0,4	0,5	0,7	0,6
Trearbeidsfag	0,1	0,9	0,5	0,6	1,9	1,2
Uspes. tilr.lagt	0,4	0,5	0,5	0,8	1,3	1,0
Annet tilbud	0,1	0,1	0,1	21,6	23,2	22,3
Hele landet	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Antall	(25.155)	(26.502)	(51.657)	(21.018)	(16.196)	(37.214)

48,7 prosent av søkerne med rett er jenter. Kjønnfordelingen tilsvarer den vi finner i befolkningen, med en liten overvekt av gutter. Blant søkerne uten rett er det 56,5 prosent kvinner. Dette kan tolkes som at jenter i større grad enn gutter er forsinket i utdanningen, men kanskje først og fremst som at voksne kvinner uten videregående opplæring søker til slik opplæring i større grad enn menn i samme situasjon. Dette kommer klarere fram når vi ser på kjønnfordelingen etter alder. Blant 17-åringene er den akkurat som for rettssøkerne, med litt flere jenter enn gutter, mens det er perfekt balanse mellom kjønnene blant 18-årige søkere. Blant 19 og 20-åringene er det 63 prosent jenter. Da avtjener mange gutter verneplikten og er mindre aktuelle som søkere. Kvinneandelen synker siden og er 58 prosent for søkere mellom

21 og 24 år. Den øker igjen og passerer 60 prosent ved 25 år og 70 prosent når søkerne nærmer seg 40 år.

Begrepene *jentefag* og *guttefag* får mening når man studerer tabell 4.6. Særlig gjelder dette for søkere med rett. På helse- og sosialfag og på formgivningsfag dominerer jentene, mens guttene er omtrent enerådende innenfor mekaniske fag, byggfagene, elektrofag, og trearbeidsfag. Det er jenteflertall på allmennfag og musikk/dans/drama, mens guttene er i flertall på idrettsfag og naturbruk. Tilnærmet kjønnsbalanse er det bare i hotell- og næringsmiddelfag. Det er ingen ting som tyder på at Reform 94 har ført til at jenter og gutter velger mindre tradisjonelt nå enn tidligere. Vi vil komme nærmere tilbake til dette i kapittel 6 (avsnitt 6.6) når vi beskriver elevkullet fra skoleåret 1994-95 og sammenlikner det med kullet fra 1991-92.

Kjønnsforskjellene gjenfinnes også blant søkerne uten rett, men er da ikke fullt så sterke. De kjønnsforskjellene vi finner vil få betydelige konsekvenser for søkningen til høyere utdanning og opprettholde tendensen til større søkning blant kvinner enn blant menn. Dette vil også sementere kjønnsdelingen innenfor yrkesfagene. Det er derfor all mulig grunn til at KUF, skolemyndighetene og arbeidslivet ser nærmere på hvordan gutter og jenter kan påvirkes til å gjøre mindre tradisjonelle valg. Oppgaven er imidlertid enorm, og riktig adresse i skoleverket er vel så mye grunnskolen som videregående skole.

4.7 43 prosent av grunnkurssøkerne er uten rett til opplæringsplass

Et viktig mål med Reform 94 er at det skal gis tilbud om videregående opplæring også til voksne søkere. Derfor er normen for dimensjoneringen av tilbudet at det skal gi et totalt antall plasser som tilsvarer 375 prosent av et gjennomsnittlig årskull av 16-18 åringer (Omfangsforskriften. Rundskriv F-24-94 fra KUF). På denne måten skal minst 20 prosent av det samlede tilbudet gis til særskilte søkere, til elever som ønsker omvalg og til ulike grupper av søkere uten rett. Hvor stor denne andelen til slutt blir, avhenger av hvor stor andel av 9. klassekullene som går til videregående opplæring.

Nøkkelspørsmål 1.2.4.

Hvor mange voksne søker opptak på de ulike tilbudene i de forskjellige fylkene?

Snaut 38.000 av grunnkursøkerne er 17 år og eldre og uten rett til plass i videregående opplæring. De utgjør dermed 42 prosent av søkermassen. Av de som vi her definerer som voksne søkere er imidlertid over 60 prosent under 20 år, mens en fjerdedel er 20-24 år og 14 prosent er 25 år eller eldre. Vedleggstabell V4.5 viser aldersfordelingen blant søkere uten rett etter fylke. De tre nordligste fylkene, Hedmark og Oppland skiller seg ut ved å ha spesielt høy andel av voksne søkere. Dette kan blant annet henge sammen med at utdanningsnivået i disse fylkene er lavere enn i landet ellers (Statistisk årbok 1994, tabell 102). Underveisrapport 1/94, tabell 4.9, dokumenterer at det i Finnmark, Troms og Oppland er færre enn gjennomsnittet som fullfører 12. klasses-trinn i løpet av det tredje året etter 9. klasse. Lav andel som har gått til videregående opplæring og lav gjennomføringsgrad i tidligere årskull kan dermed gi særlig mange voksne søkere til videregående opplæring.

Oslo og de tre nordligste fylkene skiller seg fra resten av landet ved at en særlig høy andel av de voksne søkerne er 25 år eller eldre. For de nordligste fylkenes del er det igjen grunn til å trekke fram utdanningsnivået, mens årsaken for Oslos del kan ligge i et særlig høyt antall voksne fremmedspråklige søkere.

Det er store aldersmessige variasjoner blant søkere uten rett når vi skiller mellom søkerne etter førstevalget (Vedleggstabell V4.6). De yngste søkerne finner vi i idrettsfag, musikk/dans/drama og mekaniske fag der 70-80 prosent av søkerne uten rett er under 20 år. På den annen side er 70-80 prosent av de voksne søkerne til kjemi- og prosessfag, trearbeidsfag, helse- og sosialfag, formgivningsfag og tekniske byggfag 20 år eller eldre. I hvor stor grad de voksne søkerne ønsker videregående opplæring fordi de møter problemer på arbeidsmarkedet vet vi ikke noe om ut fra våre data. Det er likevel grunn til å tro at søkningen i noen grad kan ses på som ledd i arbeidsmarkedstiltak. NVIs prosjekt om de voksne elevene vil trolig kunne gi svar på dette spørsmålet.

4.8 11 prosent søker på særskilt grunnlag

I følge de prinsipper som legges til grunn for tilbudsstrukturen i videregående opplæring skal strukturen bygges opp slik at "...flest mulig i årskullene kan nyttiggjøre seg de ordinære tilbudene selv om de har forskjellige evner og forutsetninger". Videre skal strukturen "...ha innebygd gode alternative opplæringstilbud for de delene av ungdomskullet som ikke kan gjøre seg nytte av de ordinære tilbudene på en tilfredsstillende måte."

(St. meld. nr 33, 1991-92, s.26). Rent praktisk håndteres dimensjoneringen av særskilte tilbud og tildelingen av plasser slik at to bestemte hovedgrupper defineres, nemlig søkere med behov for særskilt tilrettelagt opplæring og fremmedspråklige søkere. Disse gis en egen søknadsfrist (1. februar) og individuell vurdering i forhold til det regelverket som eksisterer. Søkere med rett til opplæring og særlig behov for særskilt tilrettelagt opplæring har dessuten rett til opptak på ett bestemt prioritert grunnkurs (Inntaksforskriftene, Rundskriv F-111-93 fra KUF).

Nøkkelspørsmål 1.2.5.

Hvor mange elever med behov for særskilt tilrettelagt opplæring søker opptak på de ulike tilbudene i de forskjellige fylkene på ordinært og tilrettelagt tilbud på grunnkursnivå?

Nøkkelspørsmål 1.2.8.

Hvor mange elever med fremmedspråklig bakgrunn og rett søker opptak på de ulike tilbudene i de forskjellige fylkene? Hvor mange uten rett?

I det materialet som er innsendt fra fylkene kan vi identifisere i alt 8.220 personer som søker om særskilt tilrettelagt opplæring. Fordi praksis kan være ulik fra fylke til fylke, kan vi ikke være sikre på at disse tallene er dekkende. Det viser seg at det er stor variasjon mellom fylkene i hvor stor andel av søkerne som er regnet som særskilte søkere. I Akershus er andelen bare 6 prosent, mens den er dobbelt så høy i Rogaland. Dersom det er rimelig å gå ut fra at behovet for særskilt tilrettelagt opplæring varierer relativt lite mellom fylkene når vi bruker de samme behovskriteriene, må den variasjonen vi observerer skyldes ulik praksis. De dataene vi har analysert gir ikke holdepunkter for å si noe mer om dette. FAFO's prosjekter om særskilt tilrettelagt opplæring og om oppfølgingstjenesten vil trolig kunne gi klarere svar.

Vi har registrert ialt 1.282 fremmedspråklige søkere. Dette er helt sikkert ikke dekkende. I fylkene Hedmark, Oppland, Vestfold og Vest-Agder er det ikke registrert noen fremmedspråklige søkere i det hele tatt, og i Møre og Romsdal, Finnmark og Nordland henholdsvis en, to og tre søkere. Vi vet dessuten med sikkerhet at en del utenlandske statsborgere, som ikke hadde ordinært personnummer da de søkte om opptak, ikke er med i våre søkertall. Dette gjelder for en del asylsøkere, utvekslings elever og nylig innvandrede personer.

Det kan se ut som om enkelte fylker kategoriserer fremmedspråklige søkere som søkere med behov for særskilt tilrettelagt opplæring. Hvis vi definerer de søkerne som ønsker plass på kurs for fremmedspråklige og som fylkene har definert som særskilte søkere, som fremmedspråklige, får vi i alt 8.153 særskilte og 1.349 fremmedspråklige søkere. Hovedforskjellen ligger i at en del fremmedspråklige søkere i Hedmark og Nordland identifiseres bedre, men slike søkere er fortsatt helt eller så godt som fraværende i tallene fra 5 av 19 fylker. I tabellene baserer vi oss på den omkodningen som er beskrevet. Hvis vi skiller mellom søkere med og uten rett, får vi følgende fordeling av søkermassen på landsbasis:

Tabell 4.7 Ordinære, særskilte og fremmedspråklige grunnkursøkere etter rett.

	Ordinære søkere	Særskilte søkere	Fremmed- språklige	Alle søkere
Søkere med lovfestet rett	47.922	3.382	353	51.657
Søkere uten lovfestet rett	31.448	4.770	996	37.214
Uoppgitt rettsstatus	321	1	0	322
Sum	79.691	8.153	1.349	89.193

Nesten 60 prosent av de som søker særskilt tilrettelagte kurs er uten lovfestet rett til videregående opplæring. Det samme gjelder for tre fjerdedeler av de fremmedspråklige søkerne. Vi finner bare 353 fremmedspråklige elever med rett ved hjelp av LINDA. Statistisk sentralbyrås utdanningsstatistikk for grunnskolen viser at det var i alt 1.933 fremmedspråklige elever på 9. klassetrinn høsten 1993 (NOS C186, tabell 8). I Oslo alene var det 806 elever, mens vi ved hjelp av LINDA finner bare 184 (vedleggstabell V4.7). Dette viser at vi bare fanger opp en mindre del av denne gruppen, sannsynligvis de som har behov for særskilte kurs eller tiltak fordi de er fremmedspråklige.

Vedleggstabell V4.7 dokumenterer nærmere hvordan søkerne fordeler seg på fylkene. Tabellen viser store variasjoner fra fylke til fylke i antall særskilte og antall fremmedspråklige søkere, og ikke minst i fordelingen mellom søkere med og uten rett. De forskjellene som finnes virker ikke rimelige og må trolig for en svært stor del skyldes ulik praksis. For eksempel finner vi langt flere særskilte søkere med rett i Vestfold enn i Akershus, og like mange fremmedspråklige søkere uten rett i Telemark som i Oslo. Vi

finner det derfor lite hensiktsmessig å kommentere videre på disse fylkesvise variasjonene med den usikkerheten som må knyttes til tallene. I tabell 4.8 ser vi nærmere på hva slags kursstyper de forskjellige søkerne har som førsteønske.

Tabell 4.8 Kurstype for førsteønske for ordinære, særskilte og fremmedspråklige grunnkurssøkere. Vertikal prosentuering.

Kurstype førsteønske	Ordinær søker	Særskilt søker	Fremmedspråklig	Alle søkere
Ordinært kurs	89,5	50,8	38,5	85,2
Særskilt tilrettelagt	0,2	33,3	4,4	3,3
Grunnkurs over 2 år	0,3	5,2	3,2	0,8
APO/div forkurs/dagligliv	0,1	4,5	6,5	0,6
Innføring fremmedspråklig	0,1	-	27,9	0,5
Fr. språklig GK over 1 år	0,0	-	5,1	0,1
Fr.språklig GK over 2 år	0,1	-	9,7	0,2
Kurs gammel struktur	9,8	6,0	2,0	9,3
Grunnskole/folkehøgskole	-	0,1	2,6	0,1
Sum	100,0	100,0	100,0	100,0
Antall	79.691	8.153	1.349	89.193

Tabell 4.8 viser hvor mange særskilte og fremmedspråklige søkere det i alt var i 1994, og hvordan disse fordeler seg på ulike tilbudstyper når de søker om opptak. Fordi vi vet at praksisen varierer svært mye fra fylke til fylke når det gjelder tilbudstyper og bruken av kurskodene i LINDA-systemet, må vi ta store forbehold. FAFO gjennomfører et eget prosjekt om særskilt tilrettelagt undervisning. Det henvises til egen rapport der de ulike tilbudene beskrives nærmere (Markussen 1994, s.13-19).

Halvparten av de som søker om særskilt tilrettelagt opplæring ønsker opplæring innenfor ordinære tilbud, noe som i praksis vil bety at de følger vanlige fagplaner og undervisning, men at forholdene legges spesielt til rette, for eksempel gjennom fysiske tiltak. En tredjedel av de særskilte søkerne ønsker særskilt tilrettelagt undervisning. Dette kan være tilrettelagte grunnkurs, firergrupper osv. 5 prosent av de særskilte søkerne ønsker plass på grunnkurs som går over to år, og omtrent like mange kommer i samle-kategorien APO (Arbeid, produksjon, opplæring), diverse forkurs som ikke

er nærmere definert, dagliglivstrening osv. 6 prosent av de særskilte søkerne ønsker opptak på kurs som tilhører gammel struktur. Fordi det ikke finnes noen helt entydig bruk av kurskodene i LINDA, vil det her kunne skjule seg en del tilrettelagte tilbud sammen med ordinære tilbud.

Snaut 40 prosent av de fremmedspråklige søker ordinære tilbud, mens 28 prosent ønsker innføringskurs for fremmedspråklige. 4 prosent ønsker tilrettelagt undervisning, mens 5 prosent vil gå ettårig grunnkurs og 10 prosent toårig grunnkurs for fremmedspråklige. 3 prosent ønsker plass på grunnkurs over to år, og omtrent like mange ønsker undervisning på grunnskolenivå eller folkehøgskole.

Også blant de ordinære søkerne finnes det enkelte som søker særskilt undervisning. Dette gjelder omtrent 600 søkere, eller mindre enn en prosent av de ordinære søkerne. Det er først og fremst tilrettelagt undervisning og kurs over to år som er aktuelt for disse søkerne.

Den store forskjellen mellom særskilte søkere med og uten rett ligger i andelen som primært ønsker plass på kurs som tilhører strukturen før Reform 94. Dette gjelder så godt som ingen av rettssøkerne, mot 10 prosent av søkerne uten rett (Vedleggstabell V4.8).

Blant de fremmedspråklige søkerne er det større forskjeller mellom søkere med og uten rett. 28 prosent av rettssøkerne mot 43 prosent av søkerne uten rett søker ordinære grunnkurs. Mens 17 prosent av rettssøkerne ønsker plass på fremmedspråklig grunnkurs over 2 år, gjelder dette bare 6 prosent av søkerne uten rett. 10 prosent av rettssøkerne ønsker primært kurs på grunnskolenivå, mens ingen av søkerne uten rett gjør dette. Dette må være et resultat av Reform 94. Søkerne med rett har krav på et tilbud uansett om de har bestått obligatoriske fag i grunnskolen eller ikke, og for noen vil et tilbud på grunnskolenivå være det mest aktuelle. Søkerne uten rett vil først måtte kvalifisere seg gjennom å fullføre grunnskolen før de er aktuelle som søkere.

Fremmedspråklige og særskilte søkere har førstevalg som avviker ganske mye fra det vi finner blant ordinære søkere (Vedleggstabell V4.9). Søkere til særskilt tilrettelagt opplæring velger i svært stor grad mekaniske fag, helse- og sosialfag og hotell- og næringsmiddelfag. 55 prosent av rettssøkerne og 49 prosent av de særskilte søkerne uten rett har disse tre grunnkursene som primærønske. Bare 15 prosent søker grunnkurs som leder mot studiekompetanse. FAFO har dokumentert dette nærmere i sin undersøkelse i seks utvalgte fylker (Markussen 1994), og våre tall bekrefter deres funn.

Blant de fremmedspråklige søkerne er preferansemønstrene helt annerledes. Fremmedspråklige søkere med rett søker allmennfag i nesten samme utstrekning som ordinære søkere, mens de er omtrent fraværende blant søkerne til musikk/dans/drama og idrettsfag. De foretrekker til gjengjeld helse- og sosialfag og mekaniske fag i større grad enn de ordinære søkerne. 10 prosent av dem har kurs på grunnskolenivå som førstevalg, noe vi allerede har kommentert ovenfor. Halvparten av de fremmedspråklige søkerne uten rett vil begynne på allmennfag, mens henholdsvis 16 og 14 prosent søker seg til helse- og sosialfag og mekaniske fag.

4.9 Oppfølgingstjenesten

I tillegg til at all ungdom fra 16-19 år som ønsker det skal få et tilbud om opplæring eller arbeid, forutsetter Reform 94 også at de i denne aldersgruppen som er uten arbeid eller opplæringsplass skal følges opp på individuell basis. Oppfølgingstjenesten skal ha som siktemål å motivere og forberede ungdom for å gjennomføre et opplæringstilbud eller for deltakelse i arbeidslivet (St. meld. nr 33, 1991-92, s. 29). Det er fylkeskommunen som har ansvaret for oppfølgingstjenesten.

Nøkkelspørsmål 1.2.6.

Hvor stor andel av aldersgruppen 16-20 år utgjør målgruppen for oppfølgingstjenesten? Hvem utgjør denne gruppen ungdom? - Sosial bakgrunn? Flerkulturell bakgrunn? Har de avbrutt/fullført grunnskurs (inkl. tilrettelagt grunnskurs)? Hvilket grunnskurs fulgte de? Hvorfor sluttet de? Hva kunne de selv tenke seg av tilbud innenfor videregående opplæring og ellers?

Dette nøkkelspørsmålet er satt innenfor parentes i Utredningsinstituttets oppdragsbeskrivelse, og det betyr at det ikke er et hovedspørsmål innenfor instituttets oppdrag. Det vises til FAFOs prosjekt om oppfølgingstjenesten og egen underveisrapport fra dette prosjektet (Bogen 1994). Utredningsinstituttet har samlet inn informasjon om oppfølgingstjenesten i samtlige fylker som siden er overlatt FAFO for videre bearbeiding.

4.10 Oppsummering og anbefalinger

Med grunnskurssøker menes en person som har søkt om opptak på et av de nye grunnskursene, og som har dette som første, annen eller tredje prioritet. Det er registrert i alt 94.088 søknader fra 83.193 grunnskurssøkere. Omtrent

3.500 personer har søkt i to eller flere fylker. 80.850 er primærsøkere, dvs at de har grunnkurs etter ny ordning som førsteønske.

Nesten hele 9. klassekullet fra våren 1994 søkte om opptak i videregående opplæring. Med unntak av Finnmark, der 93 prosent søkte, ligger andelen som søkte på over 96 prosent i samtlige fylker. Det har vært en svak økning over tid i tilbøyeligheten til å søke, men det er vanskelig å fastslå om endringen fra 1993 til 1994 skyldes Reform 94, eller om den er uttrykk for en mer generell trend.

Av de i alt 51.657 rettssøkerne søkte 56 prosent om opptak ved grunnkurs som leder mot studiekompetanse. 48 prosent søkte seg til allmenne- og økonomisk/administrative fag. Helse- og sosialfag er det største av de yrkesfaglige grunnkursene, og omfatter 11 prosent av rettssøkerne. I tillegg til rettssøkerne ønsket 37.214 andre søkere grunnkursplass. Av disse hadde 22 prosent kurs etter gammel ordning som primærønske, og nytt grunnkurs enten som annet- eller tredjeønske. 23 prosent søkte om plass på grunnkurset for helse- og sosialfag. De fylkene som har det laveste utdanningsnivået i befolkningen skiller seg ut ved å ha særlig mange voksne søkere til videregående opplæring.

Det er særlig til musikk/dans/drama, formgivningsfag og helse- og sosialfag at det er stor oversøkning. Til hvert av disse grunnkursene var det omtrent 80 prosent flere søkere enn elevplasser. Til byggfag, kjemi- og prosessfag og trearbeidsfag var det omtrent like mange søkere som elevplasser, mens det var 17 prosent færre søkere enn det var plasser på grunnkurset for tekniske byggfag. De preferansestrukturene som framtrer når vi sammenlikner søkerens første-, annet- og tredjeønske viser at det er vanskelig å lede søkerne bort fra de mest populære kursene og over mot de som har liten søkning.

Det er en sterk kjønnsdeling blant søkerne til videregående opplæring. Jentene dominerer blant søkerne til helse- og sosialfag og formgivningsfag. Også blant søkerne til allmennfag og musikk/dans/drama er det et solid jenteflertall. Til gjengjeld er guttene omtrent enerådende i byggfag, tekniske byggfag, elektrofag, mekaniske fag og trearbeidsfag. De er også i klart flertall i idrettsfag, naturbruk og kjemi- og prosessfag. Hotell- og næringsmiddelfag er det eneste faget der det er kjønnsbalanse. Kjønnsdelingen er sterkere blant rettssøkerne enn blant de øvrige søkerne.

11 prosent av søkerne søker på særskilt grunnlag, enten til særskilt tilrettelagt opplæring (9 %) eller tilbud for fremmedspråklige (2 %). Ulikheter fylkene i mellom når det gjelder organiseringen av disse tilbudene gjør

det vanskelig å fastslå med sikkerhet hvor store disse søkergruppene er og hva slags tilbud de søker. Av de særskilte søkerne er 60 prosent uten lovfestet rett, mens dette gjelder for tre fjerdedeler av de fremmedspråklige. Halvparten av de særskilte søkerne søker om opptak på ordinære kurs, mens dette gjelder snaut 40 prosent av de fremmedspråklige.

Anbefalinger

Ut fra de funnene om søkningen til videregående opplæring som er presentert i kapittel 4, tillater vi oss å komme med følgende anbefalinger:

Finmark fylke bør i samarbeid med KUF og forskningsinstitusjonene se nærmere på årsaken til at omtrent 7 prosent av grunnskolekullet ikke søker seg til videregående opplæring. Gis disse ungdommene et tilfredsstillende tilbud gjennom Oppfølgingstjenesten? Er dette ungdom som faller i gjennom i opplæringssystemet, eller har de bevisst valgt andre alternativer?

Fylkesskolemyndighetene, KUF og næringslivet bør se nærmere på søkningen til byggfag, tekniske byggfag og trearbeidsfag. Hva kan gjøres for å gjøre disse studieretningene mer attraktive, spesielt for yngre søkere?

Enkelte fylker bør sette spørsmålet om tilbudsdimensjonering og søkning på den politiske dagsorden fordi de har en fordeling mellom søkere til grunnkurs som gir yrkeskompetanse på den ene siden og studiekompetanse på den andre som avviker særlig mye fra landsgjennomsnittet. Dette gjelder for eksempel Telemark og Rogaland, der andelen av rettssøkerø på yrkesfaglige grunnkurs er særlig høy, og Oslo, Akershus og Vestfold, der den er spesielt lav. Er det grunnlag for å videreføre dimensjoneringspolitikken i disse fylkene? Bygger den på søkerens interesser og på det lokale arbeidslivets egentlige behov?

Hele skoleverket, arbeidslivet og KUF må ta de sterke kjønnsforskjellene i ungdommens utdanningspreferanser på alvor. Innføringen av Reform 94 ser ikke ut til å ha svekket tendensen til at jentene søker seg mot allmennfag og helse- og sosialfag, mens guttene er nesten enerådende innen mange av yrkesfagene. De tendensene man tross alt

har sett til utjevning av kjønnsforskjellene innenfor høyere utdanning gjenfinnes ikke i videregående opplæring.

Fylkene bør i samarbeid med KUF arbeide seg fram mot en mer enhetlig praksis i bruk av kurskoder og i kategorisering av søkertyper som gjør det enklere å produsere sammenlignbar statistikk. Dette gjelder i første rekke særskilt tilrettelagt undervisning og kurs for fremmedspråklige.

5 Elevinntaket til grunnkursene i 1994

5.1 Fire av fem fikk tilbud i tråd med førsteønsket

I dette kapitlet skal vi gå nærmere inn på hvilket tilbud grunnkurssøkerne ble gitt sommeren 1994. Søkerne får normalt sitt første svar med eventuelt tilbud i begynnelsen av juli. De gis da ca. en ukes svarfrist, og fylkenes inntakskontorer arbeider videre med fordelingen av plassene ut fra de svarene som gis. I begynnelsen av august går det ut en ny omgang med tilbud der søkere som i første fordelingsomgang ikke ble tilgodesett kan få et tilbud. Like før skolestart foretas en tredje omgang med tildeling av plasser. Når vi sammenlikner antallet tilbudte plasser med dimensjonert elevtall, kan det se ut som om det foretas en "overbooking". I 1994 var det dimensjonert med i alt 65.325 elevplasser på de nye grunnkursene ved skolestart, mens 72.573 søkere fikk tilbud om plass. Fylkene gir imidlertid ikke tilbud til flere søkere enn det er plasser for. Misforholdet skyldes at vi tar utgangspunkt i det samlede antallet som er gitt et tilbud om plass ved de tre tildelingsrundene. Det viser seg at et stort antall søkere sier fra seg tilbudet etter første og annen tildelingsrunde.

Det er stor variasjon i andelen som sier fra seg tilbudet etter første og annen tildelingsrunde, og variasjonen følger temmelig systematisk innslaget av søkere uten rett på de enkelte studieretningene. Flest er det blant søkerne til grunnkursene i helse- og sosialfag, formgivningsfag og hotell- og næringsmiddelfag, mens det er færrest blant søkerne til allmennfag.

89 prosent av de søkerne som hadde grunnkurs etter ny struktur som enten første-, annet- eller tredjeønske fikk tilbud om videregående opplæring. 11 prosent av søkerne sto dermed helt uten tilbud. 79 prosent fikk tilbud som var i samsvar med førsteønsket, mens snaut 10 prosent fikk et annet tilbud enn det de mest ønsket. Allmenne og økonomisk/administrative fag er lettest å komme inn på, mens formgivningsfag, musikk/dans/drama og helse- og sosialfag har lavest andel søkere som får innfridd sitt førsteønske.

Tabell 5.1 Grunnkursøkere etter hva slags tilbud de ble gitt. Særskilte søkere er regnet med til studieretningen de søker til hvis denne er oppgitt. Horisontal prosentuering.

Studieretning første ønske	Tilbud = 1. ønske	Tilbud = 2. ønske	Tilbud = 3. ønske	Annet tilbud	Ikke noe tilbud	Antall søkere
Allmennfag/øk.adm	96,1	1,2	0,3	0,1	2,3	29.829
Musikk/dans/drama	62,4	23,6	4,0	0,8	9,2	2.242
Idrettsfag	72,1	22,4	2,4	0,1	3,0	3.046
Helse- og sosialfag	63,1	7,9	2,1	0,7	26,2	14.465
Naturbruk	87,1	3,3	0,8	0,5	8,2	2.215
Formgivningsfag	61,0	8,2	2,4	0,7	27,8	7.157
Hotell og næring	70,7	8,4	2,8	0,8	17,4	5.440
Byggfag	85,6	6,0	1,3	0,6	6,5	1.962
Tekniske byggfag	85,9	3,2	0,8	0,6	9,6	722
Elektrofag	79,1	11,7	1,8	0,3	7,1	5.114
Mekaniske fag	86,8	4,8	1,5	0,7	6,2	6.895
Kjemi- og prosessfag	78,1	7,9	1,4	0,5	12,0	416
Trearbeidsfag	80,9	4,5	1,4	1,4	11,8	713
Særskilt uspesifisert	84,4	5,7	0,9	0,2	8,8	634
Primært ikke GK	61,7	15,8	7,2	4,3	11,0	8.343
Alle GK-søkere	79,0	7,1	1,9	0,8	11,2	89.193

Andelen som fikk tilbud i tråd med sitt førsteønske varierer mellom grunnkursene avhengig av hvor stor oversøkningen var, mens andelen som ikke fikk noe tilbud i det hele tatt også henger sammen med hvor stor andel av søkerne som var uten rett til opplæringsplass. Dette forklarer at musikk/dans/drama og idrettsfag har relativt mange søkere som får annet tilbud enn primærønsket og samtidig få som ikke får noe tilbud i det hele tatt. Formgivningsfag, helse- og sosialfag og hotell- og næringsmiddelfag har mange søkere uten rett, stor oversøkning og følgelig mange som ikke får noe tilbud i det hele tatt.

Det er betydelige variasjoner mellom fylkene med hensyn til hva slags tilbud søkerne får. (Se vedleggstabell V 5.1). Akershus, Hordaland, Møre og Romsdal og Finnmark gir 84 prosent av søkerne tilbud i samsvar med primærønsket, mens mellom 6 og 9 prosent ikke får noe tilbud i det hele tatt.

I Sør-Trøndelag får under 70 prosent innfridd førsteønsket, mens nesten 20 prosent står helt uten tilbud. I enkelte fylker, som for eksempel Akershus, Hordaland, Hedmark og Buskerud, ser det ut til å være en sammenheng mellom andelen voksne søkere og hvor mange som ikke får innfridd førsteønsket eller står helt uten tilbud. Det finnes likevel like mange eksempler på det motsatte: Troms og Finnmark har mange voksne søkere, men avviser få, mens Rogaland og Vest-Agder har få voksne søkere, men gir relativt mange et tilbud som ikke svarer til førsteønsket eller avviser dem helt.

5.2 Primærsøkere avvises også når det er overkapasitet

Det viser seg at en betydelig andel av primærsøkerne ikke får innfridd sitt førsteønske, eller står helt uten tilbud, også ved de tre studieretningene som har særlig lav søkning, nemlig tekniske byggfag, byggfag og trearbeidsfag. Dette kan skyldes variasjoner mellom fylkene når det gjelder forholdet mellom dimensjonert tilbud og antall søkere. Selv om det på landsbasis ikke er flere søkere enn det burde være plass til, kan det være oversøking i noen fylker og ledig kapasitet i andre. Innenfor de tre nevnte grunnkursene finner vi likevel bare tre eksempler på at samtlige søkere har fått innfridd sitt førsteønske. Det gjelder byggfag i Aust-Agder og trearbeidsfag i Sogn og Fjordane og Troms. Variasjonen er stor fra fylke til fylke, og mange fylker tilbyr over 90 prosent av søkerne plass i samsvar med førsteønsket. Samtidig er det slik at bare 59 prosent av søkerne til byggfag i Finnmark får innfridd sitt førsteønske og 66 prosent av søkerne til tekniske byggfag og 59 prosent av søkerne til trearbeidsfag i Oslo. At vi finner slike enkelt-eksempler er ikke overraskende.

Vi finner ikke noe fylke der samtlige primærsøkere har fått plass på tekniske byggfag, til tross for at vi har kunnet dokumentere at 13 fylker hadde færre søkerer enn det var plasser til ved tredjeinntaket (se vedleggstabellene til kapittel 3). Dette kan kanskje forklares med at antallet søkere samsvarer dårlig med det som skal til for å fylle opp klassene. I den grad det er mulig fylles de ledige plassene opp med rettssøkere som har andre førstevalg enn tekniske byggfag. Dermed innskrenker man muligheten for primærsøkere uten rett til å få en plass, selv om antallet primærsøkere ligger langt under antallet plasser man har dimensjonert for.

Buskerud kan tjene som eksempel på denne problematikken. Her var det dimensjonert med 60 plasser på tekniske byggfag, men bare 27 primærsøkere meldte sin interesse. Av disse var 8 rettssøkere, mens 17 var uten rett og 2 var uten oppgitt rettsstatus. Alle unntatt 4 søkere uten rett fikk tilbud

om plass. I tillegg ble 10 rettssøkere og 19 søkere uten rett, som hadde andre førsteønsker enn tekniske byggfag tilbudt plass. Det ble altså tilbudt 52 plasser, mens det var dimensjonert for 60. Bare 23 av de 52 som ble tilbudt plass hadde tekniske byggfag som førstevalg.

Ved skolestart viste det seg at elevtallet var bare 41. Samtlige av de 18 rettssøkerne og de to med uklar rettsstatus som hadde blitt tilbudt plass var elever, mot bare 17 av de 32 uten rett. I tillegg kommer 4 elever uten rett som ikke hadde grunnkurs i tekniske byggfag som første-, annet eller tredjeønske. Dermed var det bare 17 av de 41 elevene som hadde startet på det som var deres opprinnelige førstevalg, mens 4 primærsøkere uten rett var helt uten tilbud. Disse kan selvsagt ha manglet nødvendige kvalifikasjoner. Uansett er det spesielt uheldig dersom ikke alle primærsøkere får plass på et grunnkurs som har fått en mye dårligere søkning enn det burde være grunnlag for ut fra dimensjonert opplæringstilbud og framtidige jobbutsikter.

5.3 Målet om tilbud til søkere med rett er oppfylt

Søkere med rett er garantert å få innfridd ett av tre grunnkursønsker. De skal ikke stå uten tilbud, men er samtidig ikke garantert å få innfridd førsteønsket. Uansett gis de forrang framfor andre søkere, og det er ekstra interessant å se hvordan nettopp denne forrang i søkerkøen slår ut i tilbudet.

Nøkkelspørsmål 1.3.1.

Hvilke kategorier av utdanningsøskende får sine primær/sekundær/tertiærønsker om spesielle grunnkurs oppfylt i de forskjellige fylkene?

Et helt sentralt nøkkelspørsmål i tilknytning til inntaket er hvor stor andel av søkerne med rett som får et tilbud i samsvar med førsteønsket. Alle søkere med rett, det vil i praksis si de som gikk ut av 9. klasse i år, skal være sikret et tilbud som er i samsvar med ett av tre prioriterte ønsker. Et mer ambisiøst mål er å gi flest mulig et tilbud som er i samsvar med førsteønsket. Tabell 5.2 tar for seg grunnkurssøkerne med rett fordelt på studieretning for førsteønske.

Tabell 5.2 Grunnkurssøkere med rett etter hva slags tilbud de ble gitt. Særskilte søkere er regnet med til studieretningen de søker til hvis denne er oppgitt. Horisontal prosentuering.

Studieretning første ønske	Tilbud = 1. ønske	Tilbud = 2. ønske	Tilbud = 3. ønske	Annet tilbud	Ikke noe tilbud	Antall søkere
Allmennfag/øk.adm	98,6	0,7	0,2	0,1	0,4	25.015
Musikk/dans/drama	74,0	23,2	2,4	0,1	0,3	1.568
Idrettsfag	74,7	22,9	2,0	0,0	0,3	2.562
Helse- og sosialfag	92,9	5,1	1,3	0,3	0,4	5.756
Naturbruk	96,2	1,9	0,4	0,6	0,9	1.273
Formgivningsfag	95,1	2,9	1,0	0,4	0,6	2.813
Hotell og næring	90,4	6,9	2,1	0,3	0,4	2.560
Byggfag	95,1	3,5	0,5	0,3	0,6	1.101
Tekniske byggfag	97,0	2,0	1,0	-	-	298
Elektrofag	89,8	8,9	1,1	0,1	0,2	3.640
Mekaniske fag	95,7	2,5	0,9	0,6	0,3	4.339
Kjemi- og prosessfag	92,8	6,6	0,6	-	-	181
Trearbeidsfag	92,4	4,2	0,8	1,9	0,8	264
Særskilt uspesifisert	90,3	7,1	0,8	0,4	1,3	238
Primært ikke GK	57,1	34,7	-	2,0	6,1	49
Alle GK-søkere	94,3	4,3	0,7	0,2	0,4	51.657

94,3 prosent av grunnkurssøkerne med rett får et tilbud som er i samsvar med førsteønsket. 4,3 prosent må nøye seg med annetønsket og 0,7 prosent med tredjeønsket. 0,2 prosent av søkerne, eller 107 personer, gis et tilbud som ikke svarer til noen av de tre prioriterte ønskene, mens 0,4 prosent, eller 217 søkere, ikke fikk noe tilbud i det hele tatt. Det kan være grunn til å tro at disse tallene ikke nødvendigvis er reelle. 107 av søkerne som er registrert uten tilbud finner vi i Rogaland. Det opplyses derfra at samtlige fra det aktuelle 9. klassekullet er registrert i LINDA inntak, og at de som selv har valgt å ikke søke om opptak blir regnet som å stå uten tilbud. Samtlige søkere med rett i Rogaland skal ha fått et tilbud. Vi må også ta forbehold når det gjelder datamaterialets kvalitet og forskjeller i registreringsrutiner og bruk av kurskoder.

Svært strenge kriterier er lagt til grunn når vi sammenlikner tilbud og etterspørsel. Dersom det ikke er fullstendig samsvar mellom kurskodene, regnes ikke tilbudet som å være i samsvar med ønsket. Dette betyr f.eks. at en som har søkt om særskilt tilrettelagt opplæring i allmennfag og som i følge kurskoden får et ordinært tilbud innen allmennfag ikke har fått sitt ønske innfridd. Fylkene bruker kurskodene ulikt, og dette kan nok i noen tilfelle skape sammenlikningsproblemer.

Tallene viser imidlertid at man har lyktes godt i å virkeliggjøre reformens første delmål. 99,3 prosent av grunnkurs søkerne med rett har fått et tilbud som svarer til ett av tre ønsker, og de aller fleste har fått primærønsket sitt oppfylt. Det er likevel betydelige forskjeller mellom studieretningene, slik at 98,6 prosent av søkerne til allmennfag har fått innfridd sitt førsteønske, mot omtrent tre fjerdedeler av søkerne til musikk/dans/drama og idrettsfag. Av de yrkesfaglige studieretningene er det hotell- og næringsmiddelfag og elektrofag som har lavest opptakskapasitet, men også her kom 90 prosent inn.

Det er ellers en del variasjon mellom fylkene i andelen av søkerne med rett som har fått tilbud i samsvar med førsteønsket. (Se vedleggstabell V 5.2). Høyest er andelen i Aust-Agder, Hedmark og Oslo, mens den er lavest i Rogaland, Buskerud og Sør-Trøndelag. Det er også variasjoner mellom fylkene når vi ser på hvor stor andel av rettssøkerne til hvert enkelt grunnkurs som får tilbud i samsvar med førsteønsket. Særlig gjelder dette grunnkursene i musikk/dans/drama og idrett. I Aust-Agder får alle rettssøkerne plass på begge disse grunnkursene, og det samme gjelder for musikk/dans/drama i Finnmark. Ellers kommer praktisk talt alle rettssøkere inn på musikk/dans/drama i Møre og Romsdal, Nordland, Oslo og Hedmark, mens bare omtrent halvparten kommer inn i Telemark, Hordaland og Vest-Agder. Så godt som alle kommer inn på idrettsfag i Hedmark, Oslo, Finnmark og Sør-Trøndelag, mot bare 40 prosent i Hordaland og 51 prosent i Buskerud.

Ellers er det bare på de tre grunnkursene i elektrofag, byggfag og hotell- og næringsmiddelfag at vi finner eksempler på fylker som innfrir førsteønsket til færre enn 80 prosent av rettssøkerne. Aust-Agder utmerker seg igjen ved å gi samtlige rettssøkere plass også på disse grunnkursene, mens Sør-Trøndelag har en dekningsprosent på 69 prosent i elektrofag, Finnmark 71 prosent i byggfag og Rogaland 73 prosent i hotell- og næringsmiddelfag.

Hvis vi skiller mellom gutter og jenter med rett til videregående opplæring, finner vi at 95 prosent av jentene får innfridd sitt førsteønske, mot 93 prosent av guttene. Denne forskjellen gjelder særlig på musikk/dans/drama og på idrettsfag hvor prosentdifferansene er 11 prosentpoeng i jentenes favør. Dette er nettopp de to grunnkursene det er vanskeligst å komme inn på. Trolig er det her forskjeller i karakterer fra grunnskolen som gir utslaget. Vi vet fra tidligere analyser at jenter har noe bedre karakterer fra 9. klasser enn gutter (Vibe 1994a).

5.4 Stor variasjon i tilbudet til søkere uten rett

Søkere uten rett omfattes ikke av garantien om å få innfridd ett av tre kursønsker. Ettersom søkningen varierer mye mellom grunnkursene og mellom fylkene samtidig som rettssøkerne gis forrang, er det å vente at tilbudet til søkerne uten rett vil variere svært mye, avhengig av hva slags førsteønske de har og hvor de bor.

Tabell 5.3 Grunnkurssøkere uten rett etter hva slags tilbud de ble gitt. Særskilte søkere er regnet med til studieretningen de søker til hvis denne er oppgitt. Horisontal prosentuering.

Studieretning første ønske	Tilbud = 1. ønske	Tilbud = 2. ønske	Tilbud = 3. ønske	Annet tilbud	Ikke noe tilbud	Antall søkere
Allmennfag/øk.adm	82,4	4,0	0,8	0,3	12,5	4.666
Musikk/dans/drama	35,3	24,4	7,9	2,4	30,0	671
Idrettsfag	58,3	20,1	4,1	0,4	17,0	482
Helse- og sosialfag	43,4	9,8	2,7	0,9	43,3	8.687
Naturbruk	74,7	5,3	1,4	0,4	18,3	931
Formgivningsfag	39,0	11,6	3,3	0,8	45,3	4.335
Hotell og næring	53,0	9,8	3,5	1,2	32,6	2.864
Byggfag	73,2	9,4	2,4	1,1	13,9	839
Tekniske byggfag	77,3	4,2	0,7	1,0	16,7	406
Elektrofag	52,7	18,9	3,4	0,8	24,3	1.462
Mekaniske fag	71,4	8,8	2,6	1,0	16,3	2.523
Kjemi- og prosessfag	65,9	9,2	2,2	0,9	21,8	229
Trearbeidsfag	74,3	4,8	1,8	1,1	18,0	439
Særskilt uspesifisert	80,4	4,9	1,0	-	13,7	387
Primært ikke GK	61,7	15,7	7,2	4,3	11,1	8.293
Alle GK-søkere	57,6	11,0	3,6	1,6	26,2	37.214

For søkerne uten rett er musikk/dans/drama, formgivningsfag og helse- og sosialfag de grunnkursene det er vanskeligst å komme inn på. Blant søkerne til de to siste grunnkursene er det i tillegg særlig mange som står helt uten tilbud, noe som skyldes at disse søkerne svært ofte ikke oppgir noe alternativ til primærønsket. Lettest å komme inn er det på allmenne og økonomiske/administrative fag, tekniske byggfag, naturbruk, trearbeidsfag, byggfag og mekaniske fag. Det er likevel grunn til å merke seg at 23 prosent av primær søkerne til tekniske byggfag avvises, til tross for at det er færre primær søkere enn elevplasser på dette grunnkurset.

Det er betydelige variasjoner mellom fylkene når det gjelder andelen av søkerne uten rett som får et tilbud som er i samsvar med førsteønsket (se vedleggstabell V 5.2). I Hordaland og Finnmark får over 70 prosent innfridd førsteønsket, og bare 15-16 prosent står helt uten tilbud. Sør-Trøndelag er det fylket der færrest kommer inn på det de helst vil, bare 40 prosent, mens 43 prosent står helt uten tilbud. Når vi går nærmere inn på hvordan sjansene for søkere uten rett er for å komme inn på de ulike grunnkursene i hvert enkelt fylke, blir variasjonen enda større. Allmenne- og økonomisk/administrative fag viser minst variasjon. Her kommer mellom 66 prosent (Vestfold) og 98 prosent (Sogn og Fjordane) av søkerne inn.

På idrettsfag og musikk/dans/drama er det svært avgjørende for utfallet hvilket fylke man søker i når man ikke har lovfestet rett. Hedmark ga samtlige søkere til idrettsfag tilbud om plass i samsvar med førsteønsket. I Aust-Agder fikk 10 av 12 søkere til musikk/dans/drama og 17 av 18 søkere til idrettsfag tilbud. I Finnmark var de tilsvarende tallene 12 av 13 og 4 av 5. I Telemark fikk derimot ingen av søkerne til idrettsfag plass og bare to av 19 søkere til musikk/dans/drama.

Omfangsforskriftens § 3 sier at fylkene skal sørge for at "...søkere uten lovfestet rett, tilbys et antall plasser på alle ordinære grunnkurs". Ettersom det kan se ut som om Telemark her har brutt med forskriften, vil vi se litt nærmere på hva som skjedde med søkerne til idrettsfag i dette fylket. I alt 10 søkere uten rett hadde idrettsfag som førsteønske. Alle fikk et kurstilbud, men ingen i samsvar med førsteønsket. Det viser seg at fem av søkerne ble tilbudt plass på grunnkurset for allmenne og økonomisk/administrative fag, mens de øvrige fem fikk tilbud om plass på VK1. Til gjengjeld viser det seg at én søker uten rett, som hadde VK1 i allmennfag som førsteønske, har fått tilbud om plass på grunnkurset i idrettsfag. Ettersom forskriften sier at det skal "...tilbys et antall plasser" på alle ordinære grunnkurs, må vi slå fast at forskriftens § 3 er brutt i Telemark fordi det bare er tilbudt *en plass*. Fylket

har derimot sitt på det rene når det gjelder grunnkurset i musikk/dans/drama, ettersom det her tilbys *to plasser* til søkere uten rett.

For de mest populære grunnkursene blant søkerne uten rett, nemlig helse- og sosialfag og formgivningsfag, er det også betydelige variasjoner. I Buskerud og Sør-Trøndelag får bare 15 prosent av primærsøkerne til helse- og sosialfag plass, mens Møre og Romsdal, Oslo og Akershus gir mellom 62 prosent og 68 prosent av disse søkerne tilbud i samsvar med førsteønsket. Formgivningsfag har den høyeste terskelen i Rogaland, hvor bare 13 prosent får tilbud om plass, mens 60 prosent kommer inn i Nordland og Finnmark. Det vil føre for langt å gi et helt utfyllende bilde av de fylkesvise variasjonene, og vi har derfor bare gitt noen eksempler. Data finnes imidlertid tilgjengelig ved Utredningsinstituttet for de som måtte være interessert.

Også blant søkerne uten rett finner vi kjønnsmessige variasjoner når det gjelder andelen som får et tilbud. Bildet er likevel noe mer nyansert enn for rettssøkerne. 64 prosent av de mannlige søkerne og 53 prosent av de kvinnelige får innfridd førsteønsket. Denne forskjellen forklares imidlertid for en stor del av kjønnsforskjeller når det gjelder valg av grunnkurs. Det er den høye kvinneandelen og knappheten på plasser innen helse- og sosialfag som er forklaringen. I noen fag klarer likevel mannlige søkere seg best. Dette gjelder naturbruk og elektrofag.

De data vi har tilgang til i dette prosjektet sier oss ikke noe om hvordan det går med søkere som ikke får et opplæringstilbud. Rettssøkerne skal i prinsippet få et tilbud, og i den grad de ikke får det eller ikke ønsker det, skal de fanges opp av oppfølgingstjenesten i fylkene. Vi viser til FAFOs prosjekt om denne tjenesten (Bogen 1994, Midtsundstad 1995). For søkere uten rett er situasjonen en helt annen. Disse har ikke krav på noe opplæringstilbud i det hele tatt. Når vi kan vise at andelen av de som får et tilbud varierer så mye fra fylke til fylke, er dette en klar indikasjon på at det offentliges forpliktelse overfor denne gruppen er høyst uklar. Riktignok forutsetter omfangsforordningen at det skal tilbys plasser i videregående opplæring svarende til 375 prosent av et gjennomsnittlig årskull i aldersgruppen 16-19 år. (KUF: Rundskriv F24-94). De plassene som er igjen når rettssøkerne har fått sitt tilbys de øvrige søkerne. Dette overordnede prinsippet tar imidlertid ikke hensyn til hvilket behov for opplæring som finnes. Vi vil komme tilbake til hva som skjer med søkere uten rett i kapittel 6.

5.5 Fremmedspråklige søkere kommer dårligst ut

I kapittel 4 viste vi at i alt 11 prosent av grunnkurssøkerne var å regne som søkere til særskilt tilrettelagt opplæring eller som fremmedspråklige. Fordi praksisen varierer en del mellom fylkene, er det vanskelig å komme fram til entydige kategorier, både når det gjelder søkere og kurs. I dette underkapitlet vil vi se nærmere på hva slags tilbud disse søkerne ble gitt.

1.3.8. Hvor mange elever med behov for særskilt tilrettelagt opplæring får sine primærønsker om kurs oppfylt i de forskjellige fylkene (etter vurdering fra sakkyndig instans)?

1.3.9. Hvor mange elever med fremmedspråklig bakgrunn får sine ønsker om kurs oppfylt i de forskjellige fylkene?

Tabell 5.4 Ordinære, særskilte og fremmedspråklige grunnkurssøkere med og uten rett etter hva slags tilbud de blir gitt. Vertikal prosentuering.

Tilbud	Med rett			Uten rett		
	Ordinær	Særskilt	Fr.språk	Ordinær	Særskilt	Fr.språk
Tilbud = 1. ønske	94,9	88,7	66,5	54,1	81,8	51,2
Tilbud = 2. ønske	4,1	6,7	15,2	11,4	7,9	11,8
Tilbud = 3. ønske	0,6	1,9	7,2	3,9	2,1	3,9
Annét tilbud	0,0	2,0	8,3	1,6	1,3	2,3
Ikke noe tilbud	0,4	0,7	2,9	29,0	6,9	30,9
Sum	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Antall	(47.922)	(3.386)	(349)	(31.448)	(4.779)	(987)

Det er de ordinære rettssøkerne som kommer best ut av alle søkergrupper. 95 prosent får innfridd sitt primærønske. De som søker om særskilt tilrettelagt opplæring får i svært stor grad et tilbud i samsvar med førsteønsket, uansett om de er rettssøkere eller ikke. 7 prosent av de uten rett står uten tilbud.

De fremmedspråklige søkerne får i mindre grad enn de øvrige gruppene innfridd sine primærønsker. Av søkerne med rett er det bare to av tre som får innfridd førsteønsket. De som kommer dårligst ut er fremmedspråklige søkere uten rett. Denne gruppa kommer enda litt dårligere ut enn ordinære

søkere uten rett. Såvidt over halvparten av dem får innfridd førsteønsket, mens 30 prosent står helt uten tilbud.

Fordi det er grunn til å anta at fylkene følger noe ulik praksis når det gjelder å identifisere de ulike søkergruppene (se kapittel 4.7), vil vi ikke gå i detalj inn på hvilke tilbud gruppene gis i de enkelte fylkene. Noen hovedfunn kan likevel gjengis. Ikke noe fylke gir færre enn 70 prosent av de som søker særskilt tilrettelagt opplæring på grunnkursnivå et tilbud i samsvar med primærønsket. Lavest er andelen i Hedmark og Rogaland, mens den er over 90 prosent i Vest-Agder, Nordland, Oppland, Aust-Agder, Hordaland og Troms.

Åtte fylker har registrert flere enn 50 fremmedspråklige grunnkursøkere. Av disse er det Hordaland som gir størst andel av søkerne et tilbud som svarer til førsteønsket, nemlig 77 prosent, mens under halvparten får et slikt tilbud i Buskerud, Sør-Trøndelag, Rogaland og Telemark. I disse fire fylkene står mellom 30 og 40 prosent av de fremmedspråklige grunnkursøkere helt uten tilbud om videregående opplæring.

5.6 60 prosent får tilbud i hjemkommunen

Tilgjengelighet til utdanning har en geografisk dimensjon ved siden av den vi kan se når vi bruker fylkene som inndelingskriterium. Også internt i fylkene vil tilgjengeligheten være forskjellig. Et kriterium på nærhet til tilbudet er at søkeren ikke trenger å flytte hjemmefra for å begynne i videregående opplæring.

Nøkkelsspørsmål 1.3.11.

Hvor stor andel av elevene får tilbud om opplæring så nært hjemstedet at de ikke må flytte?

Vi kan ikke gi noe eksakt svar på dette spørsmålet ved hjelp av LINDA-data. Utredningsinstituttet har våren 1995 satt i gang en undersøkelse blant et utvalg av grunnskulelevne der et par av spørsmålene knytter seg til tilgjengelighet og flytting. Denne undersøkelsen vil kunne gi svar på nøkkelspørsmålet. Det vi foreløpig kan gjøre med LINDA-data er å se nærmere på i hvilken kommune skolen ligger og sammenlikne dette med søkerens bostedskommune. Vi må imidlertid være klar over at det i en del fylker finnes en rekke kommuner som dekker et stort areal, men som ikke har videregående skoler i det hele tatt, mens det i andre fylker kan være folkerike kommuner med liten utstrekning og mange skoler. Noen steder vil det

spille liten rolle om man må krysse kommunegrensen, andre steder vil dette ha stor betydning. Siden vi har å gjøre med kommuner med svært ulik størrelse og transporttilbud, vil et slikt mål på tilgjengelighet alltid være nokså upresist. Det kan likevel gi en indikasjon på nærhet til tilbudet.

Tabell 5.5 Andel av grunnkurssøkerne som får tilbud om skoleplass etter hvor tilbudet ligger. Søkere med og uten rett. Primær-, sekundær- og tertiærøkere. Horisontal prosentuering.

	I hjem- kommunen	Annet sted i hjemfylket	I annet fylke	Ufullst. informasjon	Sum
Søkere med rett	65,3	33,2	0,5	1,0	100,0
Søkere uten rett	52,0	43,7	3,2	1,0	100,0
Alle søkere	60,6	36,9	1,4	1,0	100,0

Tre av fem søkere som får et tilbud får tilbud i hjemkommunen, de aller fleste andre får tilbud i en annen kommune i hjemfylket, mens bare en drøy prosent får tilbud i et annet fylke. Rettssøkere får tilbud i hjemkommunen i høyere grad enn søkere uten rett. I noen grad kan dette forklares med forskjeller mellom de to gruppene i søkningen om plass på grunnkurset i allmenne og økonomisk/administrative fag, som finnes i et stort antall kommuner. Selv når vi tar hensyn til dette, viser det seg likevel at søkere uten rett må belage seg på å krysse kommunegrensene i større grad enn søkere med rett.

Bakgrunnstallene viser at 74 prosent av søkerne til allmennfag får tilbud i hjemkommunen. Dette gjelder 76 prosent av rettssøkerne og 65 prosent av søkerne uten rett. Lavest andel med tilbud i hjemkommunen finner vi blant søkerne til naturbruk der bare 28 prosent av rettssøkerne og 24 prosent av søkerne uten rett får tilbud i hjemkommunen. For rettssøkerne til de øvrige grunnkursene varierer andelen med tilbud i hjemkommunen mellom 43 prosent og 61 prosent, for søkerne uten rett mellom 30 prosent og 56 prosent.

Det er flere måter å tolke disse funnene på. Tilbudet varierer mye mellom grunnkursene, og det kan se ut som om rettssøkerne prioriteres når det gjelder tilbud på hjemstedet. Samtidig kan forskjellene være uttrykk for ulik motivasjon for å velge en bestemt studieretning. Søkere til naturbruk, musikk/dans/drama og idrett velger kanskje nettopp disse studieretningene ut fra motivasjon og legger mindre vekt på at de må belage seg på lang

skolevei. På den annen side velger kanskje søkere til allmennfag, helse- og sosialfag og mekaniske fag nettopp disse fagene fordi de finnes i hjemkommunen. Endelig velger kanskje rettssøkerne i større grad enn søkerne uten rett de tilbudene som finnes nært tilgjengelig.

Det er også betydelige fylkesvise forskjeller når det gjelder andelen som får tilbud i hjemkommunen. Oslo blir spesielt i denne sammenhengen, fordi kommune og fylke er ett. Her får naturlig nok nesten alle tilbud innenfor kommunen. Samtidig er avstandene så korte og transporttilbudet så godt i Oslo at det ville være urimelig å dele inn kommunen i regioner når man sammenlikner med resten av landet. Lavest andel med tilbud i hjemkommunen er det i Østfold, Sogn og Fjordane og Oppland. Her ligger andelen på under 50 prosent. For Østfolds del kan noe av forklaringen ligge i korte avstander og relativt små kommuner. Flest med tilbud i hjemkommunen, utenom Oslo, er det i Hordaland, Vest-Agder, Finnmark, Nordland, Nord-Trøndelag og Akershus, med mellom 63 og 68 prosent. Størst forskjell mellom rettssøkere og andre når det gjelder tilgjengelighet er det i Finnmark og Akershus, mens det ikke er noen forskjell mellom de to gruppene i Oslo og Østfold.

Nøkkelspørsmål 1.3.12.

Hvor stor andel av elevene får tilbud om opplæring i et annet fylke enn hjemfylket som følge av samarbeid fylkene i mellom? Hvordan fordeler dette seg på fag.

Det viser seg at 1,4 prosent av de grunnkurs søkerne som får tilbud om videregående opplæring får tilbud utenfor hjemfylket. I alt dreier det seg om 1145 personer. Av disse er 249 rettssøkere, eller 0,5 prosent av alle rettssøkere som får et tilbud. For søkerne uten rett er andelen 3,2 prosent. Dette tilsvarer 896 søkere uten rett. Vi må her ta et lite forbehold fordi enkelte søkere kan ha fått tilbud fra flere fylker. Når de har fått tilbud om plass i hjemfylket og siden er registrert som elev der, ser vi bort fra tilbud fra andre fylker.

Når vi ser at 1145 søkere er gitt tilbud utenfor hjemfylket, tar vi for gitt at dette er resultat av samarbeid mellom fylkene. Samarbeidet gjelder for en stor del utveksling av elever mellom nabofylker, og særlig søkere som bor nær fylkesgrensen og har kortere vei til skole i nabofylket enn i eget fylke. Den største enkeltstrømmen går fra Hordaland til Rogaland, og gjelder 123 søkere. De aller fleste av disse kommer fra Sveio, og får tilbud i nabokom-

munen Haugesund. Fra de tre vestligste kommunene i Aust-Agder sendes elever til Vest-Agder, først og fremst til Kristiansand og Vennesla. Vi finner også en viss strøm fra Nordlands-kommunene Tjeldsund og Evenes til nabokommunene i Troms, Skånland og Harstad, noe som også er logisk kommunikasjonsmessig sett. Sogn og Fjordane sender dessuten en del elever til Hordaland, særlig gjelder dette elever fra Gulen som får skoletilbud i nabokommunen Austrheim.

En viss utveksling av elever finner sted mellom de tre nordligste fylkene. Her er Nordland nettoeksportør av elever, mens Troms er nettoimportør og Finnmark får inn like mange som fylket sender ut. Med til bildet hører også at Nordland sender en del elever sørover til Nord-Trøndelag. Sør-Trøndelag har netto eksport av elever til Nord-Trøndelag, mens fylket tar imot omtrent like mange elever fra Møre og Romsdal og Hedmark som de sender dit.

Det er ikke noe enkelt grunnkurs som peker seg ut med særlig stor utveksling av elever mellom fylkene. Høyest andel som får tilbud utenfor hjemfylket finner vi blant de som søker på kjemi- og prosessfag, trearbeidsfag og naturbruk hvor andelen er mellom 3,4 og 4,1 prosent. Fordi dette er små grunnkurs, gjelder det likevel bare til sammen 125 av ialt 3526 søkere. For kjemi- og prosessfag er dette naturlig, ettersom dette grunnkurset ikke tilbys i alle fylker. Lavest andel av fremmede elever finner vi blant søkerne til musikk/dans/drama der bare 12 av 1432 får tilbud utenfor hjemfylket.

5.7 Oppsummering og anbefalinger

Av de 89.193 grunnkurssøkerne fikk 72.573 et tilbud om opplæringsplass. Dette betyr ikke at det tilbys 11 prosent flere plasser enn det er dimensjonert for, men at søkere sier fra seg tilbud etter første og annen tildelingsrunde.. Dette gjelder særlig for de grunnkursene der det er flest søkere uten rett.

79 prosent av søkerne fikk tilbud i samsvar med førsteønsket, 10 prosent fikk andre tilbud, mens 11 prosent sto helt uten tilbud. Det var vanskeligst å komme inn på formgivningsfag, musikk/dans/drama og helse- og sosialfag, mens studieretningen for allmenne- og økonomisk/administrative fag avviste færrest søkere. Til tross for at det var dårlig søkning til de tre grunnkursene i tekniske byggfag, byggfag og trearbeidsfag, ble en del primærsøkere avvist også fra disse studieretningene. Det kan se ut som om det er særlig vanskelig å få til en tilfredsstillende dimensjonering og fordeling av plassene på de små grunnkursene.

94 prosent av rettssøkerne fikk tilbud i samsvar med førsteønsket. Flest skuffede var det nok blant søkerne til musikk/dans/drama og idrettsfag, der en av fire måtte ta til takke med et annet tilbud enn det som var det primære ønsket. Dette gjaldt også for en av ti rettssøkere til elektrofag og hotell- og næringsmiddelfag.

Aust-Agder, Hedmark og Oslo innfridde førsteønsket til flest rettssøkere.

58 prosent av søkerne uten rett fikk innfridd førsteønsket. Blant søkerne til allmenne- og økonomisk/administrative fag var andelen 82 prosent, mens den var omtrent 40 prosent i formgivningsfag og helse- og sosialfag. 26 prosent av søkerne uten rett sto helt uten tilbud. Det er store fylkesvise variasjoner i tilbudet til søkerne uten rett. I Hordaland og Finnmark fikk over 70 prosent tilbud i samsvar med førsteønsket, mens dette gjaldt bare 40 prosent i Sør-Trøndelag.

89 prosent av de særskilte søkerne med rett og 82 prosent av de uten rett fikk innfridd førsteønsket, mens de tilsvarende andelene for fremmedspråklige søkere med og uten rett var henholdsvis 66 prosent og 51 prosent.

60 prosent av de som fikk et opplæringstilbud, fikk tilbud i hjemkommunen. For rettssøkerne var andelen 65 prosent, mens den var 52 prosent for de øvrige søkerne. En av tre rettssøkere med tilbud fikk tilbud annet sted i hjemfylket, mens mindre enn 1 prosent fikk tilbud i annet fylke. For søkere uten rett var andelene 44 prosent og 3 prosent.

Anbefalinger

Ut fra det som presentert av funn i kapittel 5, tillater vi oss å komme med følgende anbefalinger:

Det synes vanskelig å utnytte kapasiteten på de minste grunnkursene. Det bør trolig ses nærmere på praktiseringen av normer for elevtall i klassene på disse kursene, samtidig som dimensjoneringsarbeidet og inntaket bør samordnes bedre på tvers av fylkesgrensene.

Det bør settes i gang egne tiltak som sikrer at alle kvalifiserte primær-søkere til tekniske byggfag tilbys plass, uansett rettsstatus.

Det synes urimelig at søkere uten rett har så ulike sjanser til å komme inn på grunnkursene i de forskjellige fylkene. Det bør legges vekt på å fastsette nasjonale mål for tilbudet til søkere uten rett, samtidig som det må ta hensyn til fylkesvise variasjoner i opplæringsbehovet for den voksne delen av befolkningen.

6 Elevene i skoleåret 1994-95

6.1 Nedskjæring i elevtallet ved innføringen av Reform 94

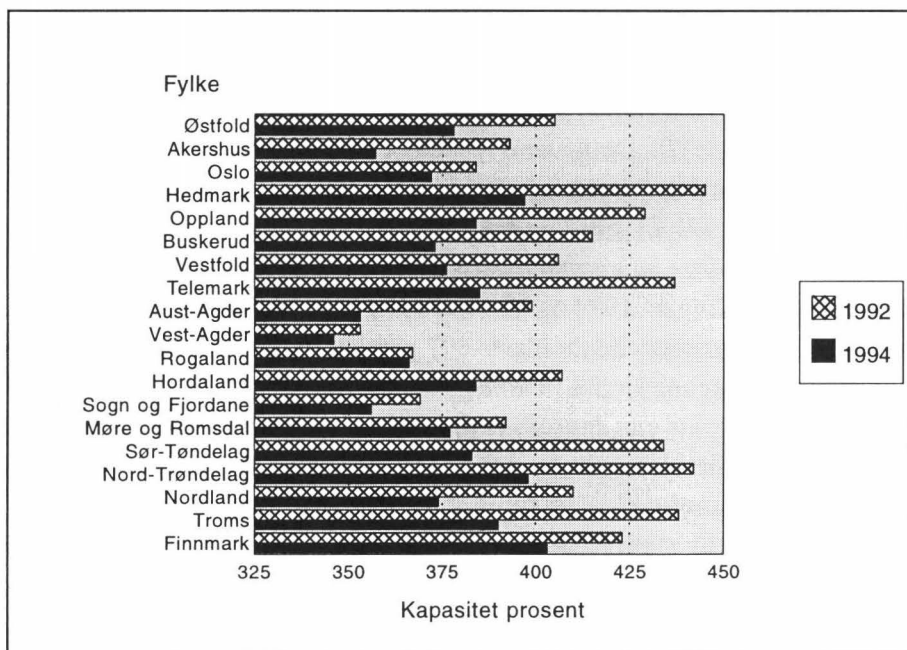
Dette kapitlet vil i hovedsak beskrive grunnkurselevne det første skoleåret etter innføringen av Reform 94. Vi vil imidlertid først se litt nærmere på utviklingen i samlet kapasitet i videregående opplæring. I kapittel 1 viste vi at målet om et tilbud som i omfang tilsvare minimum 375 prosent av et gjennomsnittlig årskull i aldersgruppen 16-18 år var nådd allerede før reformen ble innført. Samlet antall elever, såvel som antall elever sett i forhold til årskullenes størrelse, hadde vist en stigende trend siden iverksettningen av lov om videregående opplæring i 1976. Fra 1992 til 1993 var det imidlertid en liten nedgang i elevtallet, fra 201.873 til 197.549. Antallet lærlinger lå stabilt på snaut 17.000 de to årene. Samtidig som elevtallet gikk ned, kom også effekten av nedgangen i årskullenes størrelse. Kapasiteten i forhold til årskullsstørrelsen gikk derfor litt opp fra 1992 til 1993.

Høsten 1994 var samlet antall elever i skoler under lov om videregående opplæring 185.878. Dette var en reduksjon på 6 prosent i forhold til året før. Når vi regner kapasiteten i forhold til gjennomsnittlig antall 9. klassinger i årene fra 1991 til 1993 og fra 1992 til 1994, finner vi at kapasiteten sank fra 375 prosent av gjennomsnittskullet til 357 prosent. Hvis vi legger til ca 16.914 lærlinger i 1993 og 19.456 i 1994 (Bjørnåvold og Skinningsrud 1994), blir kapasiteten henholdsvis 407 prosent og 394 prosent.

Når vi tar utgangspunkt i Omfangsforskriften, skal kapasiteten regnes på en litt annen måte enn det som er gjort til nå i denne rapporten. Utgangspunktet er et "gjennomsnitt av antall avgangselever fra grunnskolen det aktuelle inntaksåret og de to foregående år" (Omfangsforskriften, § 2). Elever i private og statlige skoler, som gir opplæring etter lov om videregående opplæring, samt elever i tekniske fagskoler inngår i omfanget. Det gjør også læreplasser, men bare opplæringsdelen. Det er det faktiske elevtallet som skal legges til grunn, slik at ubenyttede plasser ikke regnes med i kapasiteten. Det er dermed riktig å regne kapasiteten ut fra elevtallet ved skolestart, og ikke det planlagte elevtallet.

Det er ikke mulig for oss å finne et helt eksakt tall for kapasiteten før og etter innføringen av Reform 94. I beregningene som følger tar vi utgangspunkt i Statistisk sentralbyrås tall fra 1. oktober 1992, 1993 og 1994 for elever under lov om videregående opplæring. I tillegg inkluderer vi halvparten av de registrerte læreplassene hvert år. 1994-tallene for lærlinger

kommer fra NORUT Samfunnsforskning (Bjørnåvold og Skinningsrud 1994). For øvrig brukes data fra Statistisk sentralbyrå. Med dette som utgangspunkt får vi en beregnet kapasitet på 210.190 plasser i 1992, 206.006 i 1993 og 195.608 i 1994. Hvis vi tar utgangspunkt i Omfangsforordningens § 4 om overgangsbestemmelser, skal dette veies mot et gjennomsnittlig avgangskull fra årene 1995, 1996 og 1997. Det nærmeste vi kan komme dette er 6., 7. og 8. klassingene fra høsten 1993, noe som gir 51.950 elever i gjennomsnitt. Kapasiteten blir da 405 prosent i 1992, 397 prosent i 1993 og 377 prosent i 1994. Dessverre har vi ikke hatt tilgang til sammenlignbare fylkesdata for 1993, slik at vi i de videre analysene må bruke 1992 for å beskrive før-situasjonen. 1992 kan likevel være naturlig som basisår i og med at dette året markerte toppen når det gjelder elever i videregående

Figur 6.1 Kapasitet i videregående opplæring. Opplæringsplasser i prosent av et gjennomsnittskull av 9.klassinger. 1992 og 1994. Fylkesvis fordeling.

opplæring. Reduksjonen i kapasitet fra 1992 til 1994 var på 28 prosentpoeng, hvorav 8 prosentpoeng kom før innføringen av Reform 94. Selv om det er umulig å dokumentere, kan det være grunn til å se elevtallsreduksjonen fra 1992 til 1993 som en forsmak på Reform 94. Hovedinnholdet i

reformen var godt kjent i fylkene på dette tidspunktet og kan ha påvirket dimensjoneringsbeslutningene.

Før innføringen av Reform 94 var kapasiteten i forhold til årskullenes størrelse størst i Hedmark, Trøndelagsfylkene, Troms og Telemark, mens den var lavest i Vest-Agder, Rogaland og Sogn og Fjordane. Med et par unntak holder dette bildet seg også i 1994. Finnmark har størst kapasitet i 1994, mens den er lavest i Agderfylkene og Sogn og Fjordane. 18 av 19 fylker har redusert kapasiteten fra 1992 til 1994, mens den er omtrent uendret i Rogaland.

Omfangsforskriftens § 4 kan med rimelighet tolkes slik at målet om 375 prosent kapasitet skal nås innen skoleåret 1997-98 for de fylkene som ikke allerede hadde nådd dette nivået før 1994. Fylker med kapasitet over 375 prosent har ikke anledning til å redusere denne til under dette nivået. Det kan se ut til at to fylker har gjort nettopp dette, nemlig Aust-Agder og Akershus. Med forbehold for beregningsmåten som er benyttet og for de opplysningene vi har hatt tilgang til, ser det ut til at kapasiteten er redusert fra 399 prosent til 353 prosent i Aust-Agder og fra 393 prosent til 357 prosent i Akershus. Ut fra våre beregninger mangler Aust-Agder omtrent 300 opplæringsplasser for å oppfylle normen, mens Akershus mangler omtrent 900 plasser.

Østfold, Oslo, Buskerud, Vestfold, Møre og Romsdal og Nordland har lagt seg svært nær normen mens de tidligere lå klart over. Vest-Agder, Rogaland og Sogn og Fjordane lå under normen i 1992 og har redusert kapasiteten med mellom 1 og 13 prosentpoeng. De seks fylkene som hadde størst kapasitet i 1992 har redusert denne med mellom 44 og 52 prosentpoeng, og ligger nå mellom 8 og 23 prosentpoeng over normen.

Det er en klar tendens til at fylker med høy kapasitet før reformen foretar betydelige reduksjoner i tilbudet. Omfangsforskriftens normtall tolkes slik at det er fullt tillatt å redusere tilbudet så lenge man ikke går under 375 prosent. Dette er ingen urimelig tolkning. De siste årene før innføringen av Reform 94 ble elevtallet i videregående opplæring i høy grad påvirket av den samlede etterspørselen etter opplæringsplasser. Det ble fokusert på det store antallet søkere uten tilbud, ofte med opprettelse av ekstraklasser ved skolestart som resultat. Også etter innføringen av reformen påvirkes tilbudet av etterspørselen, men skillet mellom søkere med og uten rett har sammen med omfangsforskriften gitt et helt annet beslutningsgrunnlag for fylkene.

Dimensjoneringen av tilbudet kan i de aller fleste fylkene ses på som et resultat av kamp mellom ulike sektorer innenfor fylkeskommunen om begrensede økonomiske midler. Ut fra de forskriftene som gjelder går det an å definere en nedre grense for tilbudsomfanget og opphøye denne nedre grensen til å være et mål. Denne grensen ser det ut til at en del fylker allerede har funnet fram til. Dermed får vi nedskjæringer i de fylkene som i utgangspunktet lå over omfangsforskriftens nedre grense. På den annen side ser det ut til at fylker med lav kapasitet velger å vente med å bygge ut tilbudet. Strengt tatt bryter heller ikke dette med omfangsforskriften, som har skoleåret 1997-98 som frist for å nå målet. Slik omfangsforskriften tolkes i fylkene, kan det reises spørsmål om ikke søkerne hadde vært bedre tjent uten den.

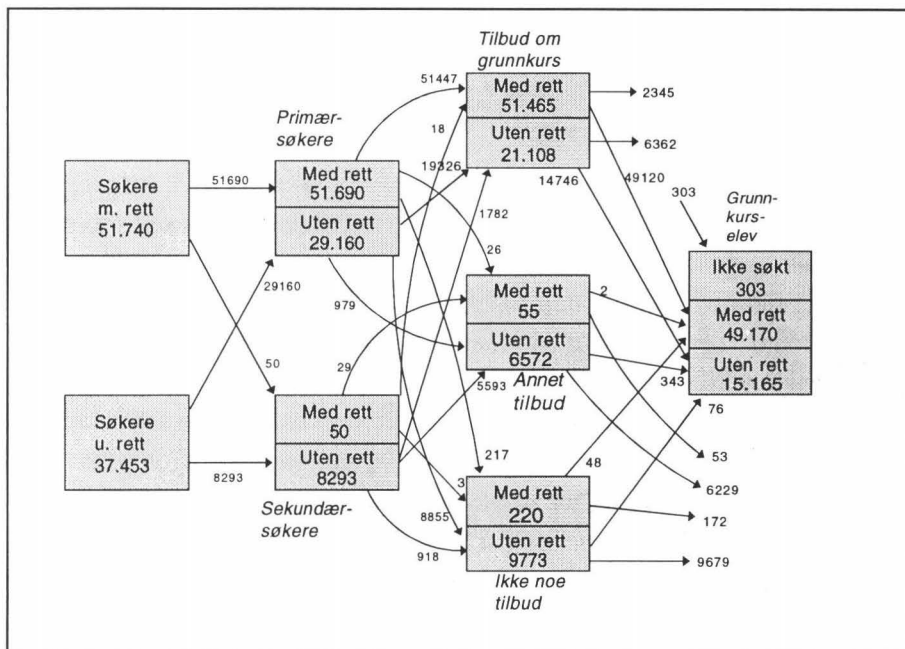
Hvis vi skal summere opp hva som har skjedd med tilbudsomfanget etter innføringen av Reform 94, må vi med en viss rett kunne si at man har gått fra en situasjon der fylkene har hatt en moralsk plikt til å gi flest mulig søkere et tilbud om opplæring, til en situasjon der man har en juridisk forpliktelse overfor en del av søkerne, mens de øvrige søkerne lett vil bli salderingspost i det store ressursfordelingsspillet i fylkene.

6.2 72 prosent av grunnkurssøkerne ble til slutt elever

I resten av dette kapitlet vil vi gi en oversikt over resultatet av elevinntaket til de nye grunnkursene. Hvor mange av søkerne ble til slutt elever, og hvordan er elevmassen sammensatt? Figur 6.2 gir en skjematisk framstilling av prosessen fra søkning, via elevinntaket og til situasjonen slik den var ved skolestart. Figuren viser antall søkere til de nye grunnkursene og antall grunnkurselever etter preferanser, rettsstatus, hva slags tilbud de blir gitt og om de er registrert som grunnkurselever eller ikke.

Vi har registrert i alt 64.638 elever på de nye grunnkursene ved skolestart. Av de 89.193 grunnkurssøkerne finner vi igjen til sammen 64.335 som elever på de nye grunnkursene. Dermed viser det seg at 72 prosent av søkerne ender opp som grunnkurselever. I tillegg har vi registrert 303 elever som vi ikke har søkeropplysninger om. Dette kan skyldes at de av ulike grunner er tatt inn utenom det ordinære inntaket. Hvis vi begrenser oss til de søkerne som hadde grunnkurs etter ny ordning som førstevalg, primær-søkerne, ser vi at 80 prosent til slutt er grunnkurselever. 95 prosent av primær-søkerne med rett blir elever, mot 52 prosent av primær-søkerne uten rett. Av de som fikk tilbud om plass på grunnkurs etter ny ordning, gjen-

finner vi 89 prosent som elever ved skolestart. 96 prosent av rettssøkerne med tilbud blir elever, mot 72 prosent av søkerne uten rett.

Figur 6.2 Skjematisert framstilling av prosessen fra søkning til skolestart.

8.737 søkere med tilbud om plass på grunnkurs er ikke registrert som grunnkurselever i LINDA ved skolestart. Noen av disse kan ha fått et annet opplæringstilbud, f.eks i private skoler. Tall fra Statistisk sentralbyrå viser at det var i alt 4.370 grunnkurselever i private skoler og 239 i statlige høsten 1994. Av disse er bare 500 med i våre tall.

I følge våre tall fikk i alt 6.627 grunnkurssøkere tilbud om annen opplæring enn grunnkurs etter ny ordning, og nesten samtlige av dem var uten rett. Tilbudet det dreier seg om kan være annet år av toårig grunnkurs etter gammel ordning eller videregående kurs. Hvis de har møtt opp ved skolestart i samme utstrekning som andre søkere uten rett som fikk et tilbud, ble anslagsvis 70 prosent av dem elever til slutt. Dette tilsvarer 4.600 personer. Vi ser at et mindre antall, til sammen 345, faktisk er grunnkurselever ved skolestart. Endelig ser vi at til sammen 124 personer som ikke fikk tilbud ved tredjeinn tatt likevel er elever ved skolestart.

Hvis våre beregninger stemmer, kan vi gå ut fra at til sammen drøyt 10.000, eller 13 prosent av de 79.200 grunnkurssøkerne som fikk et opp-

læringstilbud likevel ikke var elever ved skolestart. 2.300 var rettssøkere med tilbud om grunnkurs, 6.300 var søkere uten rett med grunnkursstilbud og anslagsvis 1.600 var søkere uten rett som fikk et annet tilbud enn grunnkurs etter ny ordning.

6.3 Økning i andelen av 9. klassekullet som tar videregående opplæring

Et viktig mål på effekten av Reform 94 er hvor stor andel av 9. klassekullet som er elever ved skolestart. Tabell 6.1 viser antall rettselever ved skolestart høsten 1994 sammenliknet med antall 9. klassinger året før. Videre sammenliknes det med situasjonen i 1991.

Det må tas forbehold for sammenlikningen mellom tallene fra 1991 og 1994 fordi datakildene ikke er de samme. Mens de nyeste tallene bygger på LINDA-data, er det SSBs utdanningsregister som er kilde for 1991-tallene. Vi vil her gå gjennom en del forhold som gjør sammenlikningen vanskelig.

I LINDA-dataene savner vi tall fra de fleste private skoler, f.eks fra Kristelig gymnasium i Oslo. Tall fra SSB viser at det høsten 1994 var 1.462 16-åringer på grunnkurs i private skoler og 132 i statlige. Av disse fanger vi opp til sammen 338 gjennom LINDA. Hvis vi legger til de resterende 1.256, finner vi at det var omtrent 50.500 grunnkurselever med rett høsten 1994. Regnet i prosent av antallet 9. klassinger fra høsten 1993 utgjør disse 96,4 prosent, eller 4,3 prosentpoeng mer enn det tilsvarende tallet for 1991.

I 1991 var 1,3 prosent av kullet elever i grunnskolens 10. klasse. Dette tilbudet har nå ikke lenger noen praktisk betydning og vil trolig dekkes av videregående opplæring, f.eks som forkurs. Et annet forhold som gjør sammenlikningen vanskelig er innføringen av *rettsbegrepet*. 9. klassekullet fra 1991 er en relativt entydig størrelse, mens rettssøkerne fra 1994 også vil omfatte en del personer som ikke kommer rett fra 9. klasse, i første rekke søkere til særskilt tilrettelagt opplæring.

Med disse presiseringene finner vi en økning i andelen som går til videregående opplæring på snaut 2 prosentpoeng siden 1991. Hvis vi legger til elever i private og statlige skoler som ikke omfattes av LINDA, men samtidig tar hensyn til at en del elever som tidligere gikk til 10. klasse nå kommer inn under videregående opplæring, finner vi at økningen har vært anslagsvis 3 prosentpoeng. Hvor mye av denne økningen som kan tilskrives Reform 94, og hvor mye som er uttrykk for en trend som virker over lengre tid, er vanskelig å si.

Tabell 6.1 Antall elever med rett etter bostedsfylke høsten 1994. Antall elever med rett i prosent av antall 9. klassinger høsten 1993. Andel av 9. klassingene fra 1991 som gikk direkte til videregående opplæring. Fylkesvis.

Fylke	Antall elever m. rett høst 1994	Elever m.rett høst 1994 / 9. kl. høst 1993	Andel av 9 kl. 1991 som gikk direkte til vgs
Østfold	2.846	95,8	90,7
Akershus	4.920	94,5	93,3
Oslo	3.434	92,9	91,4
Hedmark	1.960	93,8	94,9
Oppland	2.155	97,5	96,8
Buskerud	2.523	95,7	92,9
Vestfold	2.373	93,5	93,9
Telemark	1.957	94,0	90,2
Aust-Agder	1.283	91,8	93,9
Vest-Agder	2.006	96,8	91,8
Rogaland	4.786	97,9	91,9
Hordaland	4.897	91,2	91,7
Sogn og Fjordane	1.309	91,9	92,6
Møre og Romsdal	2.983	91,5	91,3
Sør-Trøndelag	2.840	95,3	92,9
Nord-Trøndelag	1.652	94,8	94,2
Nordland	2.844	92,1	89,0
Troms	1.710	92,7	92,5
Finnmark	750	84,7	83,1
Hele landet	49.228	94,0	92,1

Fra 1989 til 1991 var den tilsvarende økningen omtrent 2 prosentpoeng. Videre vet vi at 92,8 prosent av 9. klassekullet fra 1993 gikk til skole under lov videregående opplæring rett etter grunnskolen, mens 0,8 prosent gikk til grunnskolen 10. klasse (NOS C186, tabell 14). Økningen i andelen som gikk til videregående opplæring var altså større fra 1993 til 1994 enn den var fra 1991 til 1993. Det kan dermed se ut som om andelen stiger fra år til år, men ikke nødvendigvis helt jevnt. Et avgjørende spørsmål blir da hvor

den øvre grensen for overgang fra grunnskole til videregående opplæring er, og om den er hevet i forbindelse med innføringen av Reform 94. Dersom reformen har hatt en selvstendig effekt på tilbøyeligheten til å ta videregående opplæring, ser det likevel ut til at denne effekten er liten.

Tabell 6.1 viser at det har vært en økning i andelen som går til videregående opplæring i 14 av 19 fylker. Forbeholdene vi tok ovenfor gjelder ikke minst når vi sammenlikner på fylkesnivå. Vi kan uansett fastslå at Finnmark fylke utmerker seg med å ha den i særklasse laveste andelen som tar videregående opplæring.

6.4 Dramatisk nedgang i antallet elever over 16 år

Det er først når vi kan gjøre opp status etter skolestart at det går an å foreta gode og meningsfulle sammenlikninger med situasjonen umiddelbart før Reform 94. Innføringen av retten til videregående opplæring gjør sammenlikninger av søkning, tilbud og inntak vanskelig fordi betingelsene er endret. Når vi ser på elevmassen ved skolestart, ser vi resultatet av søkning, tilbud og inntak og vi kan studere hvilke effekter endringer i betingelsene for denne prosessen har på det endelige resultatet.

De dataene vi bygger på i denne rapporten er hovedsakelig hentet fra fylkeskommunenes søker- og elevregistre (LINDA-inntak og LINDA-elev). Dette betyr at private og statlige tilbud stort sett er holdt utenfor. Når vi skal sammenlikne med førsituasjonen, bygger vi på data som kommer fra SSB, enten direkte eller formidlet gjennom KUF. Vi vil begrense sammenlikningene til å gjelde antall grunnkurselever i fylkeskommunale skoler. Med grunnkurselever mener vi elever på ettårige grunnkurs og elever i første år av toårige grunnkurs.

I følge disse tallene var det totalt registrert 5.151 færre elever på grunnkursnivå høsten 1994 sammenliknet med året før, en reduksjon på 7,4 prosent. Det er i allmenne og økonomisk/administrative fag at vi ser en nedgang. Det har blitt flere elever i idrettsfag og i håndverksfagene. Sammenlikningen må imidlertid tas med forbehold fordi hele grunnkursstrukturen er lagt om. Det største problemet med sammenlikningen ligger i at den tidligere studieretningen for husflids- og estetiske fag er delt på musikk/dans/drama og formgivningsfag. Hovedinntrykket av tabell 6.2 endres likevel ikke av dette.

Tabell 6.2 Antall grunnkurselever i fylkeskommunale skoler høsten 1993 og høsten 1994 etter studieretning. Ettårige grunnkurs og første år av toårige grunnkurs. 1993-tall fra SSB via KUF, 1994-tall fra LINDA. Absolutte tall og prosent.

	Antall elever		Relativ fordeling	
	1993	1994	1993	1994
Allm/økad/estetiske	37.818	30.131	54,6	47,0
Idrettsfag	1.317	2.032	1,9	3,2
Helse- og sosialfag	8.133	8.103	11,7	12,6
Natur/land/fiske/sjø	1.854	1.788	2,7	2,8
Hotell/næring/hushold	3.213	3.635	4,6	5,7
Håndverk/industri	16.953	17.705	24,5	27,6
Uspes. tilrettelagt	-	743	-	1,2
Sum	69.288	64.137	100,0	100,0

Nedgangen i det samlede elevtallet må bety at det er de voksne elevene som er blitt færre. Avgangskullet fra grunnskolen økte nemlig med omtrent 700 personer fra 1993 til 1994. Samtidig har vi kunnet registrere en økning i andelen av 16-åringene som tar videregående opplæring. 92,8 prosent av de som gikk ut av grunnskolens 9. klasse i 1993 gikk til videregående opplæring (NOS C186, tabell 14), mens andelen steg til 94 prosent i 1994 (tabell 6.1), og da holdes det meste av det private tilbudet utenfor i 1994-tallene. Dette må bety at antallet grunnkurselever som er 17 år og eldre har gått kraftig ned.

Vi skal nå gjøre en sammenlikning av alderssammensetningen blant grunnkurselevne de to årene med basis i tall som er hentet direkte fra SSB. I følge SSB's tall var det i alt 70.279 elever på grunnkursnivå i fylkeskommunale skoler i 1993. I 1994 var tallet 64.408, en reduksjon på 5.871 elever, eller 8,4 prosent. Når vi bryter ned materialet etter alder, får vi de tallene som er presentert i tabell 6.3.

Tabell 6.3 Aldersfordelingen blant grunnkurselever i fylkeskommunale skoler høsten 1993 og høsten 1994. Ettårige grunnkurs og første år av toårige grunnkurs. Kilde: SSB. Absolutte tall og prosent.

	Antall elever		Relativ fordeling	
	1993	1994	1993	1994
16 år og yngre	45.342	47.664	64,5	74,0
17 år	8.979	7.933	12,8	12,3
18 år	3.783	2.907	5,4	4,5
19 år	3.533	1.737	5,0	2,7
20-24 år	5.580	2.696	7,9	4,2
25 år og eldre	3.062	1.471	4,4	2,3
Sum	70.279	64.408	100,0	100,0

Mens antallet 16-åringar har økt med 2.300, er det 8.200 færre som er over 16 år. 35 prosent av grunnkurselevne var 17 år eller eldre i 1993, etter innføringen av Reform 94 gjelder dette en av fire. Reduksjonen i antall elever finner sted allerede fra 17-årsgruppa, og øker siden med alderen. For de som er 19 år eller eldre dreier det seg om en halvering, noe som må være et alvorlig tankekors. Vi har nemlig kunnet påvise at det såmenn ikke skyldes mangel på søkere.

I 1993 kom 67 prosent av elevene på grunnkursnivå direkte fra grunnskolen 9. klasse. Denne andelen var for øvrig den samme i 1989 og 1991 (Vibe 1994b). I 1994 var 76 prosent av grunnkurselevne rettselever, noe som for de aller flestes vedkommende betyr at de kom direkte fra 9. klasse. Selv om andelen av 16-åringar som går direkte til videregående opplæring har økt i løpet av de fem årene, har størrelsen på årskullene gått så mye ned at dette mer enn oppveier effekten av økt studiefrekvens. Dersom antallet grunnkursplasser hadde vært holdt konstant siden 1991, ville dette ha frigjort plasser til søkere uten rett. Nå er i stedet antallet plasser skåret så mye ned at nedgangen i årskullene fram til 1993 ikke har kommet de voksne søkerne til gode i det hele tatt. Selv om det har vært en gradvis reduksjon i grunnkurstilbudet til søkere over 16 år, kom likevel det meste av reduksjonen i forbindelse med innføringen av Reform 94.

I 1994 sto 8.800 primærsøkere til de nye grunnkursene helt uten opplæringstilbud. I tillegg til reduksjonen i grunnkursplasser har vi tidligere i dette kapitlet vist at det har foregått en generell reduksjon i elevtallet. Fra

1993 til 1994 ble elevtallet redusert med omtrent 12.000, hvorav 6.000 på grunnkursnivå. Dersom grunnkursøkere uten rett og tilbud hadde fått et tilbud og benyttet seg av det i samme utstrekning som søkere uten rett som fikk et tilbud, ville dette ha gitt over 6.000 nye grunnkurselever. Hvis man hadde holdt elevtallet konstant fra 1993 til 1994, ville praktisk talt alle søkere, uansett rettsstatus, kunne få et opplæringstilbud. Da tar vi imidlertid ikke hensyn til variasjoner i søkningen til de ulike studieretningene.

Den reduksjonen i antall voksne elever som vi har dokumentert strider formelt sett verken med lov om videregående opplæring, inntaksforskriftene eller omfangsforskriften. Fylkene gjør ikke noe ulovlig, så lenge de ikke reduserer kapasiteten til under 375 prosent, og passer på å tilby søkere uten rett et antall plasser på samtlige av grunnkursene som settes i gang i fylket. Likevel må vi kunne fastslå at reduksjonen i tilbudet til de voksne er i strid med intensjonen for Reform 94, slik det framgår av Blegen-utvalgets utredning: "Utdanning for de som er over 20 år må ikke vanskeliggjøres." (NOU 1991:4, s. 37).

6.5 Betydelige endringer i rettselevenes fordeling på studieretningene

Tabell 6.2 viste at det har funnet sted en forskyvning i elevmassens sammensetning bort fra allmennfagene og over mot yrkesfagene. I tillegg påviste vi i kapittel 4 om søkningen til grunnkursene at det neppe har skjedd noen vesentlig endring i gutters og jenters preferanser som følge av innføringen av Reform 94. I tabell 6.4 går vi nærmere inn på disse problemstillingene ved å se spesielt på rettselevenes fordeling på studieretninger i 1991 og i 1994 og andelen av jenter på de forskjellige studieretningene. Forbehold må imidlertid tas fordi det ikke uten videre lar seg gjøre å sammenlikne studieretningene før og etter reformen. 1991-tallene er basert på SSB-data, og disse kan i noen tilfelle være for grovindelt. Allmenne og økonomisk/administrative fag og musikk/dans/drama bør ses under ett fordi det bare delvis har latt seg gjøre å skille ut de estetiske fagene fra den gamle allmennfaglige studieretningen.

Tabell 6.4 Rettselevene i 1994 fordelt på studieretning sammenliknet med de som gikk rett fra 9. klasse til videregående opplæring i 1991. Andel jenter blant elevene. Prosent.

Studieretning	Fordelt på stud.retn.		Andel jenter	
	1991	1994	1991	1994
Allmenne og øk/adm	63,0	50,5	56,1	54,0
Musikk/dans/drama	0,9	2,1	58,7	67,0
Idrettsfag	2,0	3,7	37,5	38,8
Helse- og sosialfag	5,9	10,7	95,2	92,0
Naturbruk	1,7	2,4	28,0	31,9
Formgivningsfag	2,9	5,6	87,1	80,5
Hotell- og næringsmiddel	3,3	4,9	59,3	48,9
Byggfag	2,6	2,4	3,4	0,4
Tekniske byggfag	1,1	0,7	12,8	6,1
Elektrofag	5,0	6,6	3,4	2,0
Mekaniske fag	10,0	8,9	3,8	2,4
Kjemi- og prosessfag	0,2	0,4	26,4	24,5
Trearbeidsfag	0,6	0,5	14,3	10,0
Uspes./tilrettelagt	0,9	0,6	38,6	39,2
	100,0	100,0	48,4	48,4
Antall	(51.827)	(49.170)		

Den endringen vi så i tabell 6.2 er enda mer markant når vi begrenser analysen til å gjelde rettselevene. Dette betyr at det ikke er de voksne elevene som har skiftet preferansemønstre, men at det er de elevene som kommer direkte fra grunnskolen som velger annerledes nå enn før reformen. Etter som de fleste får innfridd førsteønsket, vil det bli et godt samsvar mellom preferanser og elevmassens fordeling på studieretninger for rettselevenes del.

Rettselevene finnes i langt mindre grad innenfor de studieretningene som leder mot studiekompetanse etter iverksettingen av Reform 94 enn de gjorde tidligere. Tilbakegangen er på nesten 10 prosentpoeng for de tre grunnkursene sett under ett, og dette tilsvarer over 6.000 elever. Samtidig

har det foregått en dreining bort fra allmenne og økonomisk/administrative fag og over mot de mer spesialiserte studiekompetansegivende kursene.

En del av de endringene vi ser i tabellen kan vise seg å ikke være helt reelle. Det er ikke mulig å tilpasse det gamle kurstilbudet fullstendig til strukturen etter innføringen av Reform 94. De mekaniske fagene har for eksempel uklare grenseflater til både formgivningsfag og naturbruk. Økningen i antallet grunnkurselever på formgivningsfag kan være noe mindre enn det tabellen gir inntrykk av. Samtidig er det viktig å være klar over at dette er en studieretning med stor oversøkning. Innføringen av reformen har helt sikkert ført til at det nå er flere unge elever på dette grunnkurset enn det ville ha vært dersom garantien om opplæring til 16-åringene ikke hadde blitt innført sammen med den nye grunnkursstrukturen. Økningen i antall grunnkurselever på hotell- og næringsmiddelfag og elektrofag kan trolig forklares på samme måten. Vi vil komme tilbake til denne problematikken når vi ser nærmere på tallene for helse- og sosialfag der det er lettere å sammenlikne situasjonen før og etter reformen.

6.6 Rettselevene fortrengrer de voksne på helse- og sosialfag

Det er den økte betydningen av studieretningen for helse- og sosialfag som gjør størst inntrykk i tabell 6.4. Her er det snakk om en vekst fra 3.051 til 5.250 grunnkurselever med rett. Totalt sett har ikke antallet grunnkurselever på denne studieretningen økt siden 1991. Tallet var den gangen 8.236 (NOS C 72, tabell 38) mens det nå er 8.103. Dette betyr at den økningen vi ser i antall rettselever ikke skyldes kapasitetsutvidelse, men at det nå er færre elever over 16 år enn det var tidligere. I kapittel 4.4 pekte vi på at søkningen til studieretningen økte med omtrent 4.000 personer fra 1990 til 1994, mens kapasiteten ble utvidet med 900 grunnkursplasser. Vi gjenfinner 5.250 av 5.756 søkere med rett som elever høsten 1994, mot bare 2.853 av 8.687 søkere uten rett. Høsten 1991 var det 3.051 elever som kom rett fra grunnskolen og 5.185 andre elever.

Innføringen av Reform 94 har på denne måten gitt som resultat at rettssøkerne har fått tilbud om grunnkursplass på helse- og sosialfag på bekostning av andre søkere. Samtidig har søkningen økt kraftig slik at antallet søkere som er over 16 år og som ikke gjenfinnes som elever ved skolestart nå er omtrent 5.800. I 1990 var det totalt 3.400 flere søkere enn det var elevplasser, og de yngste søkerne hadde ingen forrang framfor andre grupper. Det er ikke mulig å finne fram til et eksakt tall som viser hvor mange flere søkere over 16 år det er som ikke blir elever nå i forhold til i

1990, men tallet er høyere enn 2.400 og kanskje over 3.000. Omtrent 85 prosent av søkerne uten rett til helse- og sosialfag er kvinner (tabell 4.6) og 56 prosent er 20 år eller eldre. Dette betyr at reduksjonen i antallet voksne elever som vi har dokumentert i tabell 6.3 for en stor del henger sammen med at flere voksne kvinnelige søkere til helse- og sosialfag avvises nå enn før innføringen av Reform 94. Det må være riktig å si at voksne søkere, og særlig voksne kvinnelige søkere, er blitt en salderingspost i forbindelse med dimensjoneringen av grunnkurstilbudet.

Noe av det samme som vi her kan dokumentere for de voksne søkerne til helse- og sosialfag gjelder nok også for andre studieretninger med stor oversøkning og mange søkere uten rett, som formgivningsfag og hotell- og næringsmiddelfag. Her er det likevel ikke så enkelt å tallfeste tendensene fordi det ikke uten videre lar seg gjøre å sammenlikne kursstrukturen før og etter reformen.

Et sentralt spørsmål er hvor det blir av de søkerne uten rett som ikke får tilbud i samsvar med primærønsket, eller ikke noe tilbud i det hele tatt. Dette har vi lite sikker kunnskap om, men vi forutsetter at Norsk voksenpedagogisk institutt vil berøre problemstillingen gjennom sitt prosjekt (Lauvdal et al 1994, Engesbak 1995) Av de 12.636 søkerne uten rett som hadde grunnkurs etter ny struktur som primærønske, men som ikke fikk innfridd dette ønsket, vet vi at 1.783, eller 14 prosent, var grunnkurselever ved skolestart. Av disse var 270 ved den studieretningen de primært ønsket, selv om de ikke nødvendigvis hadde fått akkurat det kurstilbudet de helst ville. 600 var å finne på studieretningen for allmenne og økonomisk/administrative fag, og av disse hadde 200 hatt helse- og sosialfag som primærønske. Alternative tilbud innenfor den nye grunnkursstrukturen ser dermed ut til å spille liten rolle for søkere uten rett.

Til sammenlikning viser det seg at 2.500, eller 86 prosent, av de 2.900 primærønskerne med rett som ikke fikk innfridd førsteønsket var grunnkurselever ved skolestart. Drøyt 900 var å finne på studieretningen for allmenne og økonomisk/administrative fag, og av disse hadde nesten 600 hatt musikk/dans/drama eller idrettsfag som primærønske. Drøyt 400 var på studieretning for mekaniske fag, og av disse hadde nesten 200 elektrofag som primærønske.

6.7 Kjønnsegregeringen opprettholdes

Tabell 6.4 viser at det har skjedd bare små endringer i kjønnsfordelingen på de ulike studieretningene.²⁹ Totalt sett er kjønnsfordelingen nøyaktig den samme i 1994 som den var i 1991, med 51,6 prosent gutter og 48,4 prosent jenter. Hvis vi behandler allmennfag og estetiske fag under ett, viser det seg at jenteandelen har sunket fra 56,1 prosent til 54,6 prosent. I realiteten betyr dette at jentene i større grad enn guttene går bort fra allmennfag. Til tross for at elevtallet på idrettsfag har økt med over 70 prosent, opprettholdes den klare guttedominansen. Over 300 flere jenter finnes blant grunnkurselevene med rett på idrettsfag i 1994 sammenliknet med 1991, men samtidig har 450 flere gutter kommet til.

Svaret på hvor jentene gikk da de forlot allmennfag finner vi når vi ser på tallene for helse- og sosialfag. Her er det over 1.900 flere jenter enn det var i 1991. Da hjelper det lite for kjønnsbalansen at antallet gutter har økt fra 150 til 420. Formgivningsfag er den andre viktige forklaringen på jentenes vandring mellom studieretningene. Her finner vi 900 flere jenter i 1994 sammenliknet med 1991, samtidig som antallet gutter har økt fra under 200 til over 500. Guttedominansen på de typiske håndverksfagene byggfag, tekniske byggfag, elektrofag, mekaniske fag og trearbeidsfag er ikke mindre i 1994 enn den var i 1991. Det ser tvert imot ut til at de få jentene som fantes her er i ferd med å forlate disse studieretningene. I 1991 var det til sammen 450 jenter som kom rett fra 9. klasse på disse fem studieretningene. Dette tallet er nå halvert.

Det er bare i studieretningen for hotell- og næringsmiddelfag at vi finner en betydelig endring av kjønns sammensetningen. Jenteandelen har sunket fra nesten 60 prosent til under 50 prosent. Siden det alt i alt er nesten 700 flere 16-åringer i denne studieretningen i 1994 enn det var i 1991, betyr dette at antallet jenter har økt med 160 og nærmer seg 1.200, mens antallet gutter har steget fra 700 til over 1.200. Bakgrunnen for denne økningen kan kanskje ligge i endringer i det faglige innholdet, men vi skal heller ikke se bort fra at yrkene man her utdanner til i løpet av de siste årene har fått en del sterke mannlige rollemodeller som kan inspirere guttene.

---

²⁹ Vedleggstabell V 6.1 gjengir den samme fordelingen som tabell 6.4, men med vertikal prosentuering, slik at det skal bli enklere å danne seg et bilde av endringen i jenters og gutters fordeling på studieretningene.

6.8 En av åtte som fikk et grunnkurstilbud sa det fra seg

Figur 6.2 viste at 90 prosent av primær søkerne fikk et grunnkurstilbud. Dette gjaldt praktisk talt alle primær søkerne med rett og 72 prosent av dem uten rett. Det viser seg imidlertid at 12 prosent av de som får et grunnkurstilbud sier det fra seg. Vi vil nå se nærmere på hvem det er som sier fra seg tilbudet og ikke er elever ved skolestart.

Tabell 6.5 Andel av søkere med tilbud om plass på grunnkurs som ikke er registrert som elever ved skolestart etter rettsstatus og hva slags tilbud de har fått. Prosent.

	Med rett			Uten rett		
	Hjemkomm.	Annet sted	Alle m. rett	Hjemkomm.	Annet sted	Alle u. rett
Tilbud = 1. ønske	3,9	5,1	4,3	27,1	30,7	28,7
Annet tilbud	7,7	10,2	8,6	34,2	37,6	35,7
Alle med GK-tilbud	4,1	5,3	4,6	28,6	32,2	30,3
Antall	33.626	17.365	50.991	11.252	9.620	20.872

12 prosent av de som får et grunnkurstilbud benytter seg ikke av det. Forskjellen mellom rettssøkere og søkere uten rett er svært stor. Mens snaut 5 prosent av de rettssøkerne som har fått et grunnkurstilbud ikke er registrert som elever ved skolestart, gjelder dette 30 prosent av dem uten rett. Dette betyr at ca 2.300 rettssøkere sier fra seg et opplæringstilbud og at det samme gjelder 6.300 søkere uten rett. Den første gruppa skal kontaktes av oppfølgingstjenesten sammen med de anslagsvis 700 9. klassingene som ikke søkte om opptak til videregående opplæring.

Om tilbudet svarer til førsteønsket har også betydning for om søkerne sier det fra seg eller ikke. 10 prosent av de som får innfridd førsteønsket avstår fra tilbudet, mot 26 prosent av de som mottar andre tilbud. Her viser det seg likevel at det for en stor del er skillet mellom søkere med og uten rett som ligger bak. Jenter sier fra seg et tilbud i større grad enn gutter, men denne forskjellen viser seg for en stor del å kunne forklares med innslaget av søkere uten rett og andelen som får innfridd førsteønsket blant de kvinnelige søkerne. At man får tilbud i hjemkommunen har også en viss betydning. Effekten av dette, sammen med effekten av ikke å få et tilbud i samsvar med

førsteønsket, gjør at 10 prosent av rettssøkerne i denne situasjonen ikke benytter tilbudet og hele 38 prosent av søkerne uten rett.

Vedleggstabell V6.2 viser i hvilken grad søkere med og uten rett sier fra seg tilbud på de forskjellige studieretningene og hvilken betydning det har om de har fått innfridd førsteønsket eller ikke. For rettssøkere som har fått et tilbud som svarer til førsteønsket varierer andelen som sier fra seg tilbudet fra 2 til 9 prosent, lavest på elektrofag og høyest på naturbruk. Andelen for de øvrige grunnkursene ligger mellom 3 og 6 prosent. 2.700 rettssøkere fikk ikke innfridd førsteønsket sitt, og av disse er det 8 prosent som sier nei til det tilbudet de får. 2.138 fikk tilbud på de fem grunnkursene allmenne og økonomisk/administrative fag, helse- og sosial, formgivning, hotell- og næringsmiddelfag og mekaniske fag. Henholdsvis 13 og 12 prosent av de som fikk tilbud på formgivningsfag og hotell- og næringsmiddel sa det fra seg, mens andelen var mellom 5 og 9 prosent på de tre andre grunnkursene. På de øvrige 8 grunnkursene er det relativt få søkere med rett som får tilbud som ikke svarer til førsteønsket, og dette gjør sammenlikningene usikre.

Blant søkerne uten rett ser det ut til å ha vekslende betydning om tilbudet svarer til førsteønsket eller ikke, avhengig av hvilket grunnkurs som tilbys. Halvparten av de som tilbys hotell- og næringsmiddelfag, men som ikke har dette som førsteønske, sier tilbudet fra seg, mens dette gjelder for 27 prosent av de som har dette grunnkurset som førsteønske. På helse- og sosialfag og allmenne og økonomisk/administrative fag spiller det ingen rolle for søkere uten rett om de har fått et tilbud i samsvar med førsteønsket eller ikke.

For å måle en del forskjellige faktorerers betydning for sannsynligheten for ikke å ta i mot en opplæringstilbud, har vi brukt logistisk regresjon. Et viktig forbehold må imidlertid tas ved bruk av denne metoden når den avhengige variabelen er skjevdelt slik tilfellet er her. Bare 12 prosent sier fra seg grunnkurstilbudet, mens 88 prosent begynner som elever. Selv i de undergruppene vi opererer med i tabell 6.5 finner vi ikke mer enn 38 prosent som avbryter grunnkurset. Modellens prediksjon vil dermed bli dårlig i den forstand at den ikke vil forutsi riktig verdi i mer enn 9 prosent av de tilfellene der utfallet faktisk er at man avbryter grunnkurset, selv om den alt i alt forutsier riktig utfall i 88 prosent av alle tilfellene.

I regresjonsanalysen erstatter vi rettsstatus med alder. I tillegg innfører vi dikotome variable for søkere til særskilt tilrettelagt opplæring (inklusive

kurs for fremmedspråklige), søkere med yrkesfaglig grunnkurs som første-ønske og søkere som får tilbud utenfor hjemfylket.

Tabell 6.6 Resultater av logistisk regresjon for å måle ulike faktorerets betydning for sannsynligheten for å si fra seg et grunnkurstilbud.

Variabel	β	Std. avvik	Signifikans	R	Exp(B)
Gutt = 1	-0,2388	0,0246	0,0000	-0,0418	0,7835
Alder (antall år)	0,1800	0,0030	0,0000	0,2578	1,1973
Ikke hjemkom.=1	0,3812	0,0246	0,0000	0,0671	1,4640
Særskilt søker = 1	-0,2863	0,0438	0,0000	-0,0278	0,7511
Ikke 1. ønske = 1	1,0185	0,0332	0,0000	0,1334	2,7690
Konstantledd	-5,3647	0,0588	0,0000		
Ikke sign. bidrag:					
Yrkesrettet = 1	-0,0008	0,0013	0,5734	0,0000	0,9992

Å søke på grunnkurs som leder mot yrkeskompetanse i forhold til å ta sikte på studiekompetanse har ingen effekt på sannsynligheten for å si fra seg et grunnkurstilbud. Alle de fem andre variablene gir signifikante bidrag. Av de faktorene som har betydning er det alder og innfrielse av førsteønsket som betyr mest. De eldste søkerne og de som ikke får innfridd førsteønsket sier fra seg tilbudet i størst grad. Ettersom alder er en kontinuerlig variabel som går fra 15 år og oppover, mens de øvrige variablene er dikotome, kan vi ikke sammenlikne Beta-koeffisientene direkte (β). R-verdien er den som forteller om de forskjellige variablenes relative betydning uavhengig av målenivå.

For de tre siste variablene er effektene svært små, men likevel signifikante. Jenter sier i noe større grad fra seg tilbudet enn gutter. Det samme gjelder de som får et tilbud utenfor hjemkommunen. Søkere til særskilt tilrettelagte kurs sier i mindre grad enn andre søkere fra seg tilbudet.

Når vi lager en modell med de variablene som gir signifikante effekter og uttrykker denne ved hjelp av en likning med Beta-verdiene fra tabell 6.6, predikerer den at sannsynligheten er 6 prosent for at en gutt på 16 år som har fått tilbud i samsvar med førsteønsket i hjemkommunen og som ikke søker særskilt opplæring, vil si fra seg tilbudet. For en kvinnelig søker på 24 år som får tilbud som ikke er i tråd med førsteønsket og som gis utenfor

hjemkommunen, og som ikke søker på et særskilt kurs, er sannsynligheten for å si fra seg tilbudet 41 prosent.

Akkurat som vi ikke vet hva som skjer med søkere som ikke får noe tilbud, sier våre data heller ingen ting om hva de søkerne som velger å si nei til et tilbud går til. At søkerne i større grad nå enn før skulle foretrekke private opplæringstilbud framfor fylkeskommunale, synes ikke å være tilfelle. Tall fra Statistisk sentralbyrå viser en svak nedgang i antallet elever i private skoler på grunnkursnivå. Høsten 1993 var tallet 4.469, mens det hadde sunket til 4.370 i 1994. Statlige tilbud omfattet 435 grunnkurselever i 1993 og 239 i 1994.

Rettsøkerne skal i prinsippet fanges opp av oppfølgingstjenesten. Vi viser til FAFOs prosjekt om oppfølgingstjenesten og egne rapporter derfra (Bogen 1994, Midtsundstad 1995). For de øvrige søkerne del er situasjonen langt mer usikker. Vi må imidlertid forutsette at mange av dem har videregående opplæring som ett av flere alternativer, både når de søker og når de vurderer eventuelle tilbud. Hovedalternativene er arbeid og høyere utdanning. Dette er en av forklaringene på at alder øker sannsynligheten for å si fra seg et tilbud.

Når høyere utdanning kan være et alternativ for grunnkurssøkere, betyr dette at en del av de som søker plass på grunnkursene allerede har fullført en videregående opplæring. En analyse av data fra SSBs utdanningsregister illustrerer dette nærmere. Av 9. klassekullet fra 1989 hadde omtrent en tredjedel fullført tre år allmennfaglig opplæring våren 1992. Av disse igjen var 5 prosent grunnkurselever høsten samme år, de fleste av dem i helse- og sosial eller håndverk og industri. En annen indikasjon på samme fenomen finner vi i Utredningsinstituttets undersøkelse blant søkere til høyere utdanning (Sandberg 1994a). Av de som hadde søkt om plass i høyere utdanning våren 1993, viser det seg at 8 prosent var i utdanning på lavere nivå enn høyere utdanning et år seinere. Noen av disse var i etatsutdanning eller på folkehøgskole, men de aller fleste var i videregående opplæring.

6.9 Få plasser står ubenyttet ved skolestart

Når nærmere 9.000 søkere får et grunnkurstilbud og siden sier det fra seg, må dette nødvendigvis skape en del usikkerhet i forbindelse med elevinntaket. Problemet er større på noen grunnkurs enn på andre. Mens andelen som sier nei til en plass ligger på mellom 8 og 12 prosent på de tre grunnkursene som fører mot studiekompetanse, på elektrofag og på mekaniske fag, varierer den mellom 14 og 29 prosent for de øvrige grunnkursene. De

små grunnkursene trearbeidsfag, tekniske byggfag og kjemi- og prosessfag har høyest andel søkere som takker nei. Tabell 6.7 viser forholdet mellom antall dimensjonerte plasser, primærsøkere, søkere som får tilbud og antall elever ved skolestart på de 13 grunnkursene.

Tabell 6.7 Primærsøkere, søkere med tilbud om elevplass og elever ved skolestart i forhold til antall elevplasser pr. grunnkurs. Antall elevplasser = 100.

Grunnkurs	Antall plasser	Primærsøkere	Søkere m. tilbud	Elever
Allmenn/øk-adm	29.624	101	105	99
Mus/dans/drama	1.238	181	115	99
Idrettsfag	2.082	146	110	98
Helse- og sosialfag	8.051	180	124	101
Naturbruk	1.906	116	119	95
Formgivningsfag	3.964	181	124	103
Hotell og næring	3.586	152	123	102
Byggfag	1.977	99	106	97
Tekniske byggfag	875	82	111	92
Elektrofag	3.882	131	112	99
Mekaniske fag	6.298	110	110	98
Kjemi- og prosessfag	399	104	115	91
Trearbeidsfag	700	102	116	86
Uspes. tilr.lagt	743 ³⁰	85	83	100
Hele landet	65.325	124	111	99

Sett under ett er det et svært godt samsvar mellom det dimensjonerte tilbudet og den elevmassen man sitter igjen med ved skolestart. Det var ca 700 færre elever enn det var plasser til. På tre grunnkurs er det flere elever enn det var plasser til, og det må bety at det er opprettet nye plasser ved skolestart. Dette gjelder helse- og sosial, formgivning og hotell- og nærings-

³⁰ Tilbudstallet for særskilt tilrettelagt opplæring gjelder opplæring som ikke kan kategoriseres under ett av grunnkursene. Ettersom opplysningene her ofte er svært mangelfulle, har vi valgt å sette antall plasser lik det antallet elever som var registrert på slikt tilbud ved skolestart.

middel. Det er grunn til å legge merke til at de grunnkursene som har flere elever enn plasser også har det største misforholdet mellom dimensjonert tilbud og antall som fikk tilbud om plass. En mulig forklaring kan være at våre tilbudstall ikke er helt à jour, slik at tilbudet ble utvidet før skolestart på grunn av særlig stor søkning.

Tre grunnkurs har en særlig stor prosentvis underutnytting av kapasiteten. Det gjelder trearbeidsfag, kjemi- og prosessfag og tekniske byggfag. Dette er de minste grunnkursene, og det er her særlig vanskelig å få til en optimal utnyttelse av tilbudet fordi søkning og tildeling av plasser skjer på fylkesplan med gitte klassestørrelser som en ramme for dimensjonering og fordeling av plasser. Problemet forsterkes ved at de tre minste grunnkursene har relativt svak søkning i forhold til antallet plasser. Selv om man foretok en sentral fordeling av plassene, ville kanskje likevel bare et mindretall av søkerne flytte for å ta imot en plass. Dette bør likevel overveies.

6.10 Oppsummering og anbefalinger

Samlet kapasitet i videregående opplæring er redusert med omtrent 12.000 opplæringsplasser fra 1993 til 1994. Flertallet av fylkene velger å tolke omfangsforordningen slik at tilbudet kan reduseres ned til 375 prosent av et gjennomsnittskull dersom kapasiteten var høyere enn dette før innføringen av Reform 94. To fylker, Akershus og Aust-Agder, har gått lavere enn dette nivået, mens de tre fylkene som lå under 375 prosent før innføringen av reformen ikke har økt kapasiteten. Kapasitetsmålet blir dermed sett på som et måltall eller en norm, og ikke som et minimumsnivå for tilbudet om videregående opplæring. Det er rimelig å se på dette som et resultat av innføringen av Reform 94. Før reformen var det framtrædende trekket ved situasjonen at fylkene hadde en *moralsk plikt* til å gi flest mulig søkere et tilbud om opplæring. Etter reformen har fylkene en *juridisk forpliktelse* overfor en del av søkerne, mens de øvrige søkerne lett kan bli en salderingspost i det store ressursfordelingsspillet.

Omtrent 72 prosent av søkerne gjenfinnes som grunnkurselever høsten 1994. Hvis vi begrenser oss til de som hadde grunnkurs som førsteønske, blir andelen 80 prosent. I tillegg til at rettssøkerne i svært stor grad får tilbud i samsvar med førsteønsket, sier de også i overveiende grad "ja" til opplæringsstilbudet. Dermed blir 95 prosent av denne søkergruppa elever, mot 52 prosent av primærsøkerne uten rett. I den grad det er mulig å sammenlikne rettssøkerne etter innføringen av Reform 94 med 9. klassekullet før reformen, ser det ut til at andelen som starter i videregående opplæring har

økt fra omtrent 93,5 prosent til 96 prosent. Det er visse fylkesvise variasjoner, og hovedfunnet er at Finnmark fortsatt har en særlig høy andel som ikke går til videregående opplæring.

Mens det var 2.300 flere 16-åringer på grunnkursene i 1994 enn i 1993, ble antallet elever som er over 16 år redusert med 8.200. Dette skyldes ikke mangel på søkere. Innføringen av rett til videregående opplæring for de som kommer rett fra grunnskolen 9. klasse har, sammen med en reduksjon i elevtallet, ført til at voksne søkere kommer mye dårligere ut etter Reform 94 enn før.

Det har funnet sted en dreining bort fra allmennfag og over til yrkesfag blant de yngste elevene etter innføringen av Reform 94. Det er først og fremst innenfor studieretningen for helse- og sosialfag at vi finner en økning. Siden det samlede elevtallet på grunnkursnivå er omtrent uendret for denne studieretningen, betyr dette at det særlig er her vi finner en reduksjon i antallet voksne elever. Studieretningen har dessuten en jenteandel på over 90 prosent, og vi kan dermed konkludere med at Reform 94 særlig har vanskeliggjort situasjonen for voksne, kvinnelige søkere til helse- og sosialfag. En liknende tendens finner vi også for formgivningsfag.

Den klare tendensen til at jenter og gutter velger forskjellig opprettholdes etter innføringen av Reform 94. I den grad endringer har funnet sted, ser det heller ut til at kjønnsforskjellene har økt. De endringene i preferansemønstre som vi har kunnet registrere blant søkerne som kommer rett fra grunnskolen ser særlig ut til å gjelde for jentene. I 1991 var 11 prosent av de yngste jentene på helse- og sosialfag, i 1995 var andelen 20 prosent. Samtidig sank andelen som var på studieretninger som leder mot studiekompetanse fra 76 prosent til 62 prosent blant jentene, mens den sank fra 57 prosent til 51 prosent blant guttene.

5 prosent av søkerne med rett som får et opplæringstilbud sier det fra seg, mens dette gjelder for 30 prosent av søkerne uten rett. Søkere til yrkesfaglige grunnkurs sier i like stor grad fra seg et tilbud som søkere til allmennfaglige grunnkurs. Ved siden av alderen, har det stor betydning om tilbudet samsvarer med førsteønsket eller ikke. Søkere som får tilbud i hjemkommunen sier i noe mindre grad "nei" enn andre søkere, og det samme gjelder de som søker særskilt tilrettelagt opplæring. Jenter takker "nei" litt oftere enn gutter.

Fylkene ser i stor grad ut til å ha lyktes i dimensjoneringen av grunnkurskapasiteten i den forstand at svært få plasser står ubenyttet ved skolestart. På tvers av alle fylkes- og grunnkursgrenser er kapasitetsutnyttelsen

99 prosent. En del variasjoner finnes likevel bak disse tallene. I formgivningsfag, hotell- og næringsmiddelfag og helse- og sosialfag har man måttet opprette flere elevplasser enn opprinnelig planlagt, mens det står tomme plasser særlig i de tre minste grunnkursene trearbeidsfag, kjemi- og prosessfag og tekniske byggfag.

Anbefalinger

Ut fra de funnene som er presentert i kapittel 6, tillater vi oss å komme med følgende anbefalinger:

Flertallet av fylkene ser ut til å tolke minimumsnivået for kapasiteten i videregående opplæring som et mål og reduserer tilbudet i forhold til dette minimumsnivået. Er dette i tråd med intensjonene bak Reform 94? Hvis ikke bør omfangsforordningen tas opp til revisjon.

Det er klart dokumentert at antallet voksne elever på grunnkursnivå er kraftig redusert etter innføringen av Reform 94. Dette gjelder særlig på grunnkurs med stor søkning og ser ut til å ha rammet kvinnelige søkere til grunnkurset for helse- og sosialfag særlig sterkt. Det bør straks settes inn tiltak som gjør at de voksne søkerne gis hensiktsmessige tilbud.

Innføringen av Reform 94 ser ikke ut til å ha utjevnet kjønnsforskjellene i videregående opplæring. Den sterke økningen i unge elever på studieretningen for helse- og sosialfag er et jentefenomen. Tiltak for å påvirke denne skjevheten må settes i verk snarest.

Det er ønskelig med en oversikt over hva søkere som sier fra seg et tilbud foretar seg. Dette burde i prinsippet dekkes gjennom prosjektene til FAFO (Oppfølgingstjenesten) når det gjelder rettssøkerne og NVI (De voksne og Reform 94) når det gjelder de øvrige søkerne. I den grad dette ikke er tilfelle, bør et eget delprosjekt overveies.

Underutnytting av kapasiteten på grunnkursene for trearbeidsfag, kjemi- og prosessfag og tekniske byggfag ser ut til å være et problem. En sterkere sentralisering av inntaket til disse grunnkursene burde overveies. Det er særlig viktig å se til at voksne søkere som ikke er gitt et opplæringstilbud i eget fylke, gis tilbud på tvers av fylkesgrensene.

7 Frafall fra grunnkurset

7.1 To prosent sluttet innen årsskiftet

Vi vil i dette kapitlet se nærmere på hvor mange av grunnkurselevne som har sluttet innen årsskiftet. Frafall fra grunnkurset må vies spesiell oppmerksomhet fordi dette kan være en indikasjon på flere typer problemer. Frafall kan skyldes at eleven ikke har de nødvendige forutsetninger for å følge undervisningen, det kan bety at eleven ikke finner tilbudet interessant, det kan være et uttrykk for manglende trivsel, eller det kan bety at andre og mer attraktive tilbud har dukket opp siden skolestart. Selv om det ikke er mulig for oss nå å gi direkte svar på hva som er årsakene til frafallet, kan vi peke på noen faktorer som øker eller minsker sannsynligheten for å slutte. Ved å se nærmere på hvilke grupper som kjennetegnes av relativt stor frafall, kan vi gi noen forsiktige antydninger om hva som ligger bak frafallet. *Omfanget* av frafall er det vanskeligere å si noe om fordi våre målemetoder er svært usikre.

Nøkkelspørsmål 2.5.

Hvordan fordeler frafallet fra grunnkurset seg på voksne kvinner og menn?

Nøkkelspørsmål 2.8.

Hvordan fordeler frafallet seg (ungdom og voksne) på de ulike grunnkursene?

Nøkkelspørsmål 2.9.

Hvordan fordeler frafallet fra grunnkurset seg etter kjønn?

Nøkkelspørsmål 2.11.

Hva er vesentlige årsaker til frafall fra grunnkurset for unge (jenter og gutter) med rett? Voksne (kvinner og menn)? Fordelt på grunnkurstilbud.

Aller først er det nødvendig å komme med noen sterke advarsler mot å legge for mye i de resultatene som legges fram her. Grunnen til dette er at våre mål er beheftet med stor usikkerhet. Dette skyldes først og fremst at registreringen av frafallet varierer svært mye fra fylke til fylke. Fra to fylker, Østfold og Vest-Agder, har vi fått data som ikke viser frafall i det hele tatt. I Troms er det registrert bare én elev som har sluttet innen nyttår. I de andre

fylkene varierer frafallet mellom en halv og fire prosent. Dette betyr helt sikkert ikke at det er fylker der det ikke finnes frafall. Årsaken ligger snarere i at skolenes melderutiner varierer. Vi kommer derfor ikke til å kommentere fylkesvise forskjeller i frafallet. Fordi frafallet ikke kan være ajourført i de tre nevnte fylkene, velger vi å holde disse utenfor videre analyser. Ettersom det er fylkenes ajourføringsrutiner som avgjør om frafallet er registrert i våre data eller ikke, kan vi regne med at våre tall på landsbasis uansett er lavere enn det reelle frafallet.

I alt to prosent av de grunnkurselevne som begynte ved skolestart var registrert som sluttet ved årsskiftet. I alt dreier det seg om 1.130 elever i de 16 fylkene, noe som skulle tilsvare 1.300 på landsbasis. Av disse er drøyt 600 elever med rett. Disse utgjør dermed Oppfølgingstjenestens målgruppe, i tillegg til de ca 700 16-åringene som aldri søkte om plass i videregående opplæring og de 2.300 rettssøkerne som ikke tok i mot et opplæringstilbud. Et frafall på to prosent ser ikke i seg selv så avskrekkende ut, men vi må stadig være klar over at våre muligheter til å måle frafallet er begrenset, og at omfanget helt sikkert er underestimert. Hvor mye det er underestimert, vet vi imidlertid ikke.

Frafallet var lavest på grunnkurset for allmenne og økonomisk/administrative fag (1,1 %) og idrettsfag (1,8 %) og høyest på kjemi- og prosessfag (4,8 %), tekniske byggfag (4,1 %), byggfag (4,0 %) og trearbeidsfag (3,9 %). Vi kan dermed slå fast at dette er de samme grunnkursene som også har relativt svak søkning og der relativt mange velger å si fra seg et tilbud.

Frafallet er litt høyere blant gutter enn blant jenter (2,2 % mot 1,8 %). Det øker med alderen og er 1,3 prosent blant 16-åringene, mens det stiger jevnt til 8,8 prosent blant 24-åringene. De som har særskilt tilrettelagt opplæring og de som er elever utenfor hjemfylket slutter i noe større grad enn andre elever, men forskjellene er helt marginale. 4,8 prosent av de elevene som ikke fikk innfridd førsteønsket slutter innen nyttår, mot 1,7 prosent av de som fikk tilbud i samsvar med førsteønsket. I tabell 7.1 har vi brutt ned materialet på mindre grupper etter noen av de kjennetegnene som er nevnt ovenfor.

Tabell 7.1 Andel av grunnkurselevne fra høsten 1994 som er registrert som sluttet innen 31.12.94 Etter rettsstatus, kjønn, grunnkurstype og hva slags tilbud de fikk. 16 av 19 fylker. Prosent.

	Med rett		Uten rett		Alle
	Kvinner	Menn	Kvinner	Menn	
Tilbud = 1. ønske	1,0	1,2	3,6	4,4	1,7
Studierettet	0,6	0,6	4,4	4,0	1,0
Yrkesrettet	1,7	1,9	3,3	4,6	2,4
Annet tilbud	4,5	3,2	5,0	6,5	4,8
Studierettet	4,2	1,6	5,0	5,5	4,0
Yrkesrettet	4,8	4,1	5,2	7,0	5,2
Alle GK-elever	1,1	1,4	3,9	4,5	2,0

Lavest frafall finner vi blant rettselever som begynner på et grunnkurs som leder mot studiekompetanse og som har fått et tilbud i samsvar med førsteønsket. Bare 0,6 prosent av disse elevene sluttet innen årsskiftet. Til sammen hører over 26.000 elever til denne kategorien, og drøyt 150 av dem har altså sluttet. Nærmere 20.000 rettselever har startet på en yrkesrettet opplæring som er den samme som førsteønsket. Av disse har omtrent 350 sluttet, eller 1,8 prosent. Litt flere enn halvparten av disse er gutter.

Frafallet er høyere blant elever uten rett enn blant rettselevne, det er høyere blant elever som tar yrkesopplæring enn blant de som sikter mot studiekompetanse, og høyest er det når man ikke får innfridd førsteønsket. Det høyeste frafallet finner vi blant mannlige elever uten rett som begynner på et yrkesfaglig grunnkurs som ikke svarer til det som var førsteønsket. 7 prosent av disse elevene sluttet innen årsskiftet.

7.2 Modell for prediksjon av frafall

Tabell 7.1 kan gi enkelte indikasjoner om hva som har størst betydning for sannsynligheten for å slutte på grunnkurset i løpet av første halvår. Selv om det reelle frafallet nok er høyere enn det vi er i stand til å måle, kan vi likevel fange opp de faktorene som har betydning for frafallet med et begrenset materiale. Det kan se ut som om søkerens rettsstatus har betydning først og fremst når førsteønsket ikke innfris. Samtidig er effekten av kjønn høyst uklar. For å måle de forskjellige faktorenes betydning, har vi brukt logistisk regresjon. Et viktig forbehold må imidlertid tas ved bruk av denne

metoden når den avhengige variabelen er skjevdelt slik tilfellet er her. Bare 2 prosent avbryter grunnkurset, mens 98 prosent fortsetter. Selv i de undergruppene vi opererer med i tabell 7.1 finner vi ikke mer enn 7 prosent som avbryter grunnkurset. Modellens prediksjon vil dermed bli dårlig i den forstand at den ikke vil forutsi riktig verdi i de få tilfellene der utfallet faktisk er at man avbryter grunnkurset, selv om den alt i alt forutsier riktig utfall i 98 prosent av alle tilfellene.

I regresjonsanalysen erstatter vi rettsstatus med alder. I tillegg innfører vi dikotome variable for elever som følger særskilt tilrettelagt opplæring (inklusive kurs for fremmedspråklige) og elever som går på skole utenfor hjemkommunen.

Tabell 7.2 Resultater av logistisk regresjon for å måle ulike faktorerers betydning for sannsynligheten for å avbryte grunnkurset innen 31.12.94 for grunnkurs-elever som startet høsten 1994.

Variabel	β	Std. avvik	Signifikans	R	Exp(B)
Gutt = 1	0,1561	0,0624	0,0123	0,0198	1,1689
Alder (antall år)	0,0811	0,0060	0,0000	0,1287	1,0844
Yrkesrettet = 1	0,6350	0,0689	0,0000	0,0875	1,8871
Ikke 1. ønske = 1	0,9640	0,0712	0,0000	0,1295	2,6221
Ikke hjemkom. = 1	0,2586	0,0623	0,0000	0,0375	1,2951
Konstantledd	-6,0212	0,1247	0,0000		
Ikke sign. bidrag:					
Særskilt elev = 1	-0,0295	0,1067	0,7820	0,0000	0,9709

Å følge særskilt tilrettelagt opplæring har ingen signifikant effekt på sannsynligheten for å avbryte grunnkurset. Alle de fem andre variablene gir signifikante bidrag. Av faktorene som har betydning, er det kjønn og å være elev utenfor hjemkommunen som betyr klart minst, mens alder og innfrielse av førsteønsket betyr mest. Elever som tar sikte på yrkeskompetanse slutter hyppigere enn andre elever. Ettersom alder er en kontinuerlig variabel som går fra 15 år og oppover, mens de øvrige variablene er dikotome, kan vi ikke sammenlikne Beta-koeffisientene direkte (β). R-verdien er den som

forteller om de forskjellige variablenes relative betydning uavhengig av målenivå.

Når vi lager en modell med de variablene som gir signifikante effekter og uttrykker denne ved hjelp av en likning med Beta-verdiene fra tabell 7.2, finner vi at modellen forutsier at snaut 1 prosent av alle 16 år gamle jenter som starter på et grunnkurs som leder mot studiekompetanse, og som fikk innfridd sitt førsteønske og er elev i hjemkommunen, vil avbryte grunnkurset innen årsskiftet. Det samme vil gjelde for 7 prosent av alle 20 år gamle gutter som begynner på et yrkesfaglig grunnkurs utenfor hjemkommunen som ikke er det samme som det de hadde som førsteprioritet da de søkte. Hvis vi holder oss til de samme guttene, men ser på de som fikk innfridd førsteønsket, synker sannsynligheten for å avbryte grunnkurset til 3 prosent, men den er 2 prosent for 16 år gamle gutter i samme situasjon. Modellen gir på denne måten et stilisert bilde av den observerte virkeligheten vi har presentert i tabell 7.1, men sier oss i tillegg noe mer om hvilke faktorer som har størst betydning for sannsynligheten for å avbryte grunnkurset.

Selv om gutter avbryter grunnkurset oftere enn jenter, også når vi kontrollerer for andre forhold, er dette av svært liten betydning når vi sammenlikner med effekten av å få et tilbud som ikke svarer til førsteønsket og alderseffekten. Det er også en klar tendens til at elever på yrkesrettede grunnkurs faller fra oftere enn andre elever, samtidig som det å få et skoletilbud utenfor hjemkommunen har en liten, men signifikant betydning for frafallet.

Vi vil til slutt kort sammenlikne med den analysen vi gjorde i kapittel 6 av de faktorene som har betydning for å si fra seg et opplæringstilbud. Vi ser at alder og innfrielse av førsteønsket er de faktorene som betyr mest, og de virker i samme retning i begge analyser. Det samme gjelder tilbud i hjemkommunen, men her er effekten langt mer beskjeden. I den grad kjønn har en effekt, virker den i motsatt retning i de to analysene. Mens jenter oftere enn gutter sier fra seg et tilbud, slutter gutter oftere enn jenter når de først har tatt i mot tilbudet. Skillet mellom yrkesfaglige og allmenne fag spiller bare en rolle for frafallssannsynligheten, mens det å søke på særskilt tilrettelagt opplæring bare har betydning for sannsynligheten for å si fra seg tilbudet.

7.3 Oppsummering og anbefalinger

Det er knyttet stor usikkerhet til studiet av frafall fra grunnkurset i løpet av skoleåret. Skolenes rapporteringsrutiner til inntakskontorene synes å variere mye. Selv om det er vanskelig å si noe om *omfanget* av frafall før årsskiftet, lar det seg likevel gjøre å gå nærmere inn på *faktorer som øker sannsynligheten* til frafall.

Det registrerte frafallet er lavere blant elever med rett enn uten, og det er lavest på studieretningene for allmenne- og økonomisk/administrative fag og idrettsfag, 1,1 prosent og 1,8 prosent. Høyest frafall finner vi i de minste studieretningene, der søkningen var dårligst og der også andelen som sa fra seg et tilbud var høyest. Dette gjelder kjemi- og prosessfag, tekniske byggfag, byggfag og trearbeidsfag, hvor frafallet var mellom 3,9 og 4,8 prosent. Frafallet er litt høyere blant gutter enn blant jenter. Ellers har det en viss betydning om man får innfridd førsteønsket eller ikke.

Logistisk regresjon viser at alder og innfrielse av førsteønsket er de faktorene som betyr klart mest for sannsynligheten for å avbryte grunnkurset. Sannsynligheten øker med alderen, og de som ikke får innfridd førsteønsket har større sannsynlighet for å falle fra enn andre elever. Elever på yrkesfaglige studieretninger slutter oftere enn de som tar sikte på studiekompetanse, jenter slutter oftere enn gutter og sannsynligheten for å slutte er større blant de som begynner på skole utenfor hjemkommunen enn de som fikk et tilbud i hjemkommunen.

Anbefalinger

Ut fra det som er beskrevet om frafall fra grunnkurset i kapittel 7, tillater vi oss å komme med følgende anbefalinger:

Praksisen synes å være ulik i de enkelte fylkene når det gjelder rapportering fra skolene til inntakskontorene om elever som har sluttet. Det bør utarbeides bedre rutiner for denne rapporteringen. Dette vil gjøre det mulig å bruke LINDA-systemet til å gi pålitelige opplysninger om frafallet i løpet av skoleåret.

I hvilken grad følger man opp elever uten rett som avbryter grunnkurset? De politiske myndighetene bør ta sitt ansvar i forhold til denne gruppen opp til nærmere vurdering.

8 Kurstilbudet for skoleåret 1995-96

8.1 Videreføring av tilbudet på grunnkursnivå

Ettersom skoleåret 1994-95 var det første med en helt ny grunnkursstruktur, ville det ikke være uventet om det oppsto behov for å tilpasse kurstilbudet etter de erfaringene som er høstet i forbindelse med søkning og inntak. Det viser seg imidlertid at det i hvert fall på landsbasis er bare marginale justeringer i tilbudet. I den grad det er foretatt justeringer er det, med ett unntak, snakk om utvidelser av tilbudet. Tabell 8.1 er basert på skriftlig og telefonisk informasjon som er hentet direkte fra fylkene i perioden januar - april 1995.

Tabell 8.1 Antall elevplasser pr. grunnkurs ved 3. inntak i 1994 og antall planlagte plasser for skoleåret 1995-96.

Grunnkurs	Antall plasser 1994-95	Antall plasser 1995-96	Endring i tilbud (%)
Allmenn/øk-adm	29.624	30.117	+ 1,3
Musikk/dans/drama	1.238	1.338	+ 8,1
Idrettsfag	2.082	2.173	+ 4,4
Helse- og sosialfag	8.051	7.969	- 1,0
Naturbruk	1.906	2.044	+ 7,2
Formgivningsfag	3.964	4.109	+ 3,7
Hotell- og næringsm.fag	3.586	3.741	+ 4,3
Byggfag	1.977	2.259	+ 14,3
Tekniske byggfag	875	997	+ 13,9
Elektrofag	3.882	3.875	- 0,2
Mekaniske fag	6.298	6.623	+ 5,2
Kjemi- og prosessfag	399	453	+ 13,5
Trearbeidsfag	700	751	+ 7,3
Uspes. tilr.lagt	743 ³¹	-	-
Hele landet	65.325	66.349	+ 1,6

³¹ Tilbudstallet for særskilt tilrettelagt opplæring gjelder opplæring som ikke kan kategoriseres under ett av grunnkursene. Ettersom opplysningene her ofte er svært mangelfulle, har vi valgt å sette antall plasser lik det antallet elever som var registrert på slikt tilbud ved skolestart.

Totalt planlegges det omtrent 1.000 flere elevplasser på grunnkursnivå for 1995 enn for 1994. Da er ikke særskilt tilrettelagt opplæring som ikke kan knyttes til bestemte grunnkurs tatt med. Derimot inkluderes ca 500 elevplasser på annet år av toårige grunnkurs. Det er interessant å merke seg at det er planlagt relativt stor økning i antall plasser for de fire grunnkursene som hadde dårligst søkning, der flest sa fra seg tilbudet og der flest sluttet innen årsskiftet. Dette gjelder byggfag, tekniske byggfag, kjemi- og prosessfag og trearbeidsfag. På den annen side planlegges det en liten reduksjon i helse- og sosialfag, der oversøkningen var 80 prosent og der spesielt mange søkere uten rett ble avvist. Det er dermed helt tydelig at det ikke er den samlede etterspørselen som avgjør justeringene i tilbudet for disse fem studieretningene. Dersom disse tilbudsjusteringene skal ha noen mening, må de følges opp med en informasjonsoffensiv overfor søkerne slik at søkningen kan vris bort fra populære og over på mindre populære grunnkurs. Alternativt må man ta mindre hensyn til søkerens primærønsker og i den grad det lar seg gjøre styre søkere over mot mindre populære fag.

Også for musikk/dans/drama og idrettsfag planlegges det en økning i tilbudet. Dette er grunnkurs med stor oversøking, men i motsetning til helse- og sosialfag dominerer rettssøkerne her. Også for formgivningsfag og for hotell- og næringsmiddelfag er det planlagt en viss kapasitetsøkning. Begge disse grunnkursene hadde stor søkning og relativt mange søkere uten rett. For elektrofag, som har relativt få søkere uten rett og stor oversøking, er det derimot ikke planlagt noen økning i kapasiteten.

Bortsett fra at det kan synes som om man planlegger en utvidelse på fire små grunnkurs med relativt lav kapasitetsutnyttelse, er det vanskelig å få øye på systematiske endringstrekk i dimensjoneringspolitikken for grunnkursene. Årskullet av 16-åringer endres ubetydelig fra 1994 til 1995, slik at dette ikke tilsier vesentlige endringer i grunnkurstilbudet. Økningen i kapasiteten på musikk/dans/drama og idrettsfag kan tolkes som et forsøk på å øke andelen som får innfridd førsteønsket med enda noen prosent. Det viser seg imidlertid at de tre fylkene som avviste flest rettssøkere til musikk/dans/drama ikke planlegger noen kapasitetsutvidelse (Telemark, Vest-Agder og Hordaland). Buskerud planlegger færre plasser på idrettsfag i 1995 enn i 1994, til tross for at bare halvparten av rettssøkerne fikk plass i 1994. Derimot planlegges det kapasitetsøkning på begge de to grunnkursene i Oslo, som kunne gi praktisk talt alle rettssøkerne plass i 1994.

Sør-Trøndelag var det fylket som i 1994 avviste flest søkere uten rett. Her er det planlagt i alt 244 nye grunnkursplasser, en økning på 7 prosent.

100 av disse plassene er planlagt i helse- og sosialfag, som er det grunnkurset som hadde flest avviste søkere i 1994. Også i Rogaland var det mange avviste søkere uten rett, og her økes kapasiteten i både formgivningsfag og helse- og sosialfag. Vest-Agder går den motsatte veien og reduserer tilbudet på disse to grunnkursene, til tross for betydelig oversøkning i 1994. Også Buskerud reduserer tilbudet i helse- og sosialfag, til tross for at det var svært vanskelig for søkere uten rett å komme inn i 1994.

Selv om vi ikke kan få øye på noen nasjonal dimensjoneringspolitikk som synes å ha slått i gjennom på fylkesnivå, er det likevel ett overordnet prinsipp som synes å gå igjen i de fleste fylker, og det er at antallet grunnkursplasser skal tilsvare ca 125 prosent av et gjennomsnittlig årskull i aldersgruppen 16-19 år og på den måten samsvare med omfangsforordningen. Fem fylker ligger utenfor et avvik på ± 6 prosentpoeng fra denne normen. Nordland, Hedmark og Troms ligger mellom 10 og 18 prosentpoeng over normen. Dette er alle fylker med et relativt lavt utdanningsnivå i den voksne delen av befolkningen, noe som tilsier et ekstra stort behov for opplæringsplasser. Rogaland planlegger på den annen side å tilby bare 11 prosent flere grunnkursplasser enn det er 16-åringer i fylket.

Det planlagte grunnkurstilbudet i Finnmark avviker svært mye fra landsgjennomsnittet. Allmennfagtilbudet planlegges økt med 27 prosent fra 1994 til 1995. Alt i alt planlegges det 55 prosent flere GK-plasser enn det er 16 åringer. Forklaringen ligger i at dette fylket har hatt relativt få elever i klassene og at plantallene tar utgangspunkt i normal klassestørrelse.

Nøkkelspørsmål 1.1.1.

Hvilke fylker tilbyr alle grunnkurs og hvilke legger opp til et smalere tilbud?

Samtlige fylker gir tilbud om de 11 største grunnkursene. Finnmark planlegger ikke å tilby grunnkurs i trearbeidsfag i 1995, til tross for at dette grunnkurset finnes i skoleåret 1994-95. Fylket planlegger å tilby to opplæringsplasser i kjemi- og prosessfag. Dette må nødvendigvis være i samarbeid med andre fylker. Grunnkurset ble ikke tilbudt i Finnmark i 1994. Kjemi- og prosessfag tilbys ikke i Hedmark og Oppland. Dette ble heller ikke gjort i 1994. Aust-Agder tilbyr dette grunnkurset i 1995. Det ble også gjort i 1994, men tilbudet ble trukket tilbake da det ikke meldte seg nok søkere.

8.2 Knappt VK1-tilbud i enkelte studieretninger

Den første virkelige store prøven på om skolemyndighetene klarer å innfri de forventningene som er skapt i forbindelse med Reform 94 kommer når det første elevkullet når VK1-nivå.

Nøkkelspørsmål 1.1.13.

Hvilke tilbud bygges ut på VK1-nivå i de ulike fylkene?

Nøkkelspørsmål 1.1.14.

Hvor mange elevplasser tilbys på VK1-nivå fordelt på type kurs og skoler/regioner?

Det er samlet inn informasjon fra fylkene også om det planlagte VK1-tilbudet. I tabell 8.2 er det planlagte tilbudet fordelt på de 13 studieretningene.

Tabell 8.2 Antall elever ved skolestart høsten 1994 og antall planlagte plasser på VK1 for skoleåret 1995-96. Studieretninger.

Studieretning	Antall elever på GK høsten 1994	Antall elever på GK 31.12.94	Antall plasser på VK1 planlagt for 1995-96	VK1/GK (GK-elever pr 31.12.94 = 100)
Allmenn/øk-adm	29.217	28.929	28.861	99,8
Musikk/dans/drama	1.232	1.207	1.322	109,5
Idrettsfag	2.040	2.009	2.119	105,5
Helse- og sosialfag	8.162	8.004	7.355	91,9
Naturbruk	1.805	1.758	1.618	92,0
Formgivningsfag	4.066	3.969	3.919	98,8
Hotell- og næringsm.fag	3.671	3.587	3.051	84,9
Byggfag	1.914	1.849	2.179	117,8
Tekniske byggfag	803	775	1.505	194,2
Elektrofag	3.860	3.792	3.700	97,6
Mekaniske fag	6.160	5.972	5.713	95,7
Kjemi- og prosessfag	362	348	412	118,4
Trearbeidsfag	603	581	719	123,8
Uspes. tilr.lagt	743	726	0	0,0
Alle studieretninger	64.638	63.506	62.473	98,4

Det er planlagt til sammen 62.473 elevplasser på VK1 for skoleåret 1995-96. Da er ikke særskilt tilrettelagt opplæring inkludert i alle fylker. Særløp³² er heller ikke med fordi fylkene ikke hadde tilgjengelig informasjon om dette på datainnhentingstidspunktet. Når vi sammenlikner det planlagte VK1-tilbudet for 1995-96 med antall elever på grunnkursnivå i skoleåret 1994-95, kan det være relevant å legge til ca 500 planlagte plasser på annet år av toårige grunnkurs. Disse er ikke med i tabellen.

12 av 19 fylker planlegger færre VK1-plasser enn det var grunnkurselever ved skolestart. Buskerud, Vestfold, Aust-Agder, Møre og Romsdal og Nordland går den motsatte veien. Minst tre av disse fem fylkene har som uttalt målsetting å gi et VK1-tilbud til søkere som har fullført grunnkurs etter gammel ordning, men som ikke har kommet videre. Oppland og Sogn og Fjordane tilbyr akkurat like mange VK1-plasser som det var grunnkurselever ved skolestart.

Når vi fordeler VK1-kursene på studieretninger, ser vi at det er stor variasjon med hensyn til forholdet mellom antall grunnkurselever og planlagte elevplasser på VK1. Hvis vi sammenlikner med det registrerte antallet elever på grunnkursene, finner vi at det er planlagt 1,6 prosent færre plasser på VK1 enn det var elever ved årsskiftet. På allmenne- og økonomisk/administrative fag, formgivningsfag, elektrofag og mekaniske fag er samsvaret godt, slik at vi må kunne forvente at alle som fullfører grunnkurset og ønsker å fortsette på VK1 vil kunne få et tilbud. I formgivningsfag finnes dessuten seks særløp vi ikke har oversikt over. Da ser vi imidlertid bort fra fylkesvise variasjoner, og de viser seg å kunne få stor betydning. Særlig er dette tilfelle for elektrofag og mekaniske fag der flere fylker har dimensjonert knapt i forhold til antallet grunnkurselever. Dette gjelder f.eks de tre store fylkene Akershus, Oslo og Hordaland. I mekaniske fag kommer riktignok seks særløp i tillegg.

I hotell- og næringsmiddelfag, helse- og sosialfag og naturbruk ligger VK1-tilbudet klart under elevtallet. Dette er en trend som ser ut til å gjelde for de fleste fylker. VK1-tilbudet i hotell- og næringsmiddelfagene ser ut til å være særlig knapt dimensjonert i de 5 sørligste fylkene, langs kysten fra Telemark til Hordaland. For naturbruk er tendensene motstridende. Her dimensjoneres det med ekstra mange plasser i Sogn og Fjordane og Møre

---

³² Særløp er yrkesutdanning der opplæringen i bedrift begynner rett etter grunnkurset. Det er skissert i alt 21 forskjellige særløp, de fleste i studieretningene for formgivningsfag, tekniske byggfag og mekaniske fag.

og Romsdal, mens kapasiteten kan komme til å bli vel liten i Rogaland, Hordaland, Trøndelags-fylkene og Nordland.

I musikk/dans/drama og idrettsfag planlegges det et antall VK1-plasser som ligger noe over elevtallet på grunnkursene. Dette er lett å forklare. Begge disse studieretningene domineres av rettselever, som har krav på å få fullføre et treårig opplæringsløp. Siden det dessuten dreier seg om relativt små studieretninger som tilbys i alle fylker, vil det ofte være vanskelig å få klassestørrelsene til å harmonere med elevtallet. For å sikre at alle får et tilbud, må det opprettes et tilstrekkelig antall klasser og det vil da lett bli ledige plasser i klassene. Opptaket til grunnkurset på musikk/dans/drama er dessuten slik at disse elevene har valgt spesialisering allerede fra starten, og rettselevne er dermed sikret å få innfridd sitt primærønske. Oslo og Nordland utmerker seg ved å tilby ekstra mange VK1-plasser i musikk/dans/drama. Dette kan tyde på at man her i tillegg ønsker å fange opp en del elever som har fulgt to-årig grunnkurs etter gammel ordning.

På byggfag, kjemi- og prosessfag og trearbeidsfag dimensjoneres det med mellom 18 prosent og 24 prosent flere VK1-plasser enn det var grunnkurselever ved årsskiftet. Ettersom dette dreier seg om små studieretninger, støter man på noe av den samme dimensjoneringsproblematikken som gjelder i musikk/dans/drama og idrettsfag. Her er det imidlertid mange elever uten rett, slik at man kunne ha dimensjonert knappere og samtidig innfri forpliktelsen overfor rettselevne. Når det ikke gjøres, må det ses i sammenheng med den svake søkningen til grunnkurset på disse studieretningene. Man ønsker her helt tydelig å holde på de elevene man har. Det kan også være aktuelt å ta inn elever med grunnkurs etter gammel ordning som ikke har kommet videre med opplæringen. Buskerud, Aust-Agder og Nordland dimensjonerer med ekstra mange VK1-plasser i byggfag såvel som i trearbeidsfag.

Den studieretningen som peker seg mest ut når det gjelder misforhold mellom antall grunnkurselever og dimensjonert VK1-tilbud er tekniske byggfag. Her var det omtrent 800 grunnkurselever ved skolestart, mens det er dimensjonert for omtrent 1.500 elever på VK1-nivå. I tillegg kommer seks særløp som ikke er med i tallene. I samtlige fylker unntatt Telemark dimensjoneres det med flere VK1-plasser enn det er grunnkurselever på tekniske byggfag. I Aust-Agder og Møre og Romsdal er forholdet mellom VK1-plasser og grunnkurselever fire til en. En viktig forklaring på dette er at man nå forsøker å hente inn søkere med grunnkurs etter gammel ordning.

En annen forklaring på dimensjoneringen innen tekniske byggfag er at det finnes flere alternative veier til kurs på VK1-nivå i denne studieretningen. Ikke mindre enn sju forskjellige grunnkurs gir muligheten til å starte på VK1 i teknisk tegning, mens fem grunnkurs åpner veien til VK1 i kart og oppmåling. Rørlegger, som er det største VK1-kurset i tekniske byggfag, kan man også bli med grunnkurs i mekaniske fag. Dette kan vise seg å bli et alternativ for de med grunnkurs i mekaniske fag, fordi det her er vanskeligere å komme videre på VK1-nivå.

8.3 Over 100 ulike tilbud på VK1-nivå

Ved hjelp av de opplysningene vi har fått fra fylkene har vi kunnet registrere i alt 105 forskjellige typer tilbud på VK1-nivå. Da er særskilte tilbud i liten grad spesifisert. Av dette er 85 ordinære VK1-tilbud, 7 er fylkesspesifikke ordinære tilbud, 10 er fylkesspesifikke tilrettelagte kurs og 3 er særløp. I tillegg er 18 andre særløp gitt egen kurskode, men disse er ikke registrert i det materialet vi har hatt tilgang til. Vedleggstabell V 8.1 gir en fullstendig oversikt over antall plasser på de forskjellige tilbudene på landsbasis. Vi vil også vise til NORUT Samfunnsforsknings prosjekt om fagopplæringen i arbeidslivet (Bjørnåvold og Skinningsrud 1994). Tabell 8.3 viser hvordan tilbudene fordeler seg på kurs og elevplasser etter hvor mange fylker de tilbys i.

Tabell 8.3 Antall ulike VK1-tilbud og antall elevplasser planlagt for skoleåret 1995-96.

Tilbudstype og spredning	Antall VK1-kurs	Antall elevplasser
Ordinært tilbud i alle fylker	23	51.982
Ordinært tilbud i 18 av 19 fylker	5	4.980
Ordinært tilbud i 17 av 19 fylker	3	1.242
Ordinært tilbud i færre enn 17 fylker	37	3.136
Ordinært fylkesspesifikt tilbud	7	185
Særskilt fylkesspesifikt tilbud	10	116
Landslinje i to eller flere fylker	11	718
Landslinje i ett fylke	6	72
Særløp	3	42
Sum	105	62.473

23 VK1-tilbud gis i samtlige 19 fylker. I tillegg er det fem tilbud som gis i 18 av 19 fylker. Av de til sammen 62.473 elevplassene som vi har oversikt over finner vi 56.962 på disse 28 fagene. Det betyr at 83 prosent av VK1-tilbudet gis innenfor kurs som kan søkes i hjemfylket, og at ytterligere 7 prosent i hvert fall kan nås i nabofylket. De resterende 5.511 plassene er fordelt på i alt 78 forskjellige typer tilbud. Hvis vi ser bort fra særskilt tilrettelagt undervisning og særløpene, er det 13 tilbud som gis i bare ett enkelt fylke. Blant disse er det 6 såkalte landsdekkende linjer der søkere fra alle fylker stiller likt. I tillegg finnes det 11 andre landsdekkende linjer som tilbys i fra to til sju fylker.

Nøkkelspørsmål 1.1.26 Hvilke behov/konsekvensanalyser har fylkene foretatt for å bestemme tilbudet på VK1-nivå?

Nøkkelspørsmål 1.1.22.

Hvilke premisser ligger til grunn for dimensjoneringsbeslutningene når det gjelder VK1-tilbudet i de forskjellige fylkene?

Et overordnet premiss for dimensjoneringen ser ut til å være at flest mulig av grunnkurselevne skal sikres et VK1-tilbud. Uansett skal rettselevne sikres plass. Hvis vi sammenligner antall rettselever med antall planlagte plasser på VK1 pr studieretning, ligger det siste tallet alltid over det første. Det tilbys 27 prosent flere VK1-plasser enn det er grunnkurselever med rett. Overkapasiteten i forhold til antall rettselever ligger lavest der det er flest av dem, nemlig i elektrofag, allmennfag, idrettsfag og musikk/dans/drama.

Det vil alltid knytte seg en viss usikkerhet til dimensjoneringen av tilbudet i videregående opplæring, og denne usikkerheten øker når man innfører en ny kursstruktur. Om usikkerheten er større på VK1-nivå enn den er på grunnkursnivå er likevel ikke så sikkert. På VK1-nivå finner man tross alt tilbake til en del av den strukturen som gjaldt på grunnkursnivå før innføringen av Reform 94. I yrkesfagene har man tradisjoner og kompetanse i næringslivet og i skoleverket som man bygger videre på. Dette inngår som svært viktige premisser for dimensjoneringen i de enkelte fylkene. Disse premissene reflekteres ikke bare i VK1-tilbudet. I kapittel 3 har vi vist at dette er forhold som har betydning også for dimensjoneringen på grunnkursnivå.

For å planlegge VK1-tilbudet for skoleåret 1995-96 innenfor hver enkelt studieretning er det i de aller fleste fylkene foretatt en behovsanalyse

med basis i en spørreundersøkelse blant grunnkurselevne høsten 1994. Det er faktisk bare i Finnmark og Oppland at vi vet helt sikkert at det *ikke* ble foretatt en slik undersøkelse. Vi savner imidlertid slike data også fra Hordaland, Vest-Agder, Sør-Trøndelag og Buskerud.

Upresise opplysninger om VK1-tilbudet i allmenne og økonomisk/administrative fag

De største enkelttilbudene finner vi i allmenne og økonomisk/administrative fag, som til sammen omfatter 28.861 elevplasser, eller 45 prosent av det samlede VK1-tilbudet. Av dette er under 6.000 på VK1 for økonomisk/administrative fag. Tallet er usikkert fordi Nordland, Sør-Trøndelag og Hordaland oppgir samlet antall VK1-plasser for hele studieretningen. Det er store variasjoner fylkene i mellom når det gjelder størrelsesforholdet mellom kursene innenfor denne studieretningen. Oslo planlegger å gi 85 prosent av dette tilbudet som plasser i allmennfag, men den tilsvarende andelen er 56 prosent i Østfold.

Tilbudet i de to yrkesrettede fagene innen studieretningen, butikkfag og resepsjonsfag, er heller beskjedent. Med til sammen 224 plasser utgjør disse fagene mindre enn en prosent av det samlede VK1-tilbudet på studieretningen. Framtidsutsiktene for yrkesrettet opplæring innenfor studieretningen synes dermed dystre. Den gamle handelsskoletradisjonen kan se ut til å dø ut i forbindelse med innføringen av Reform 94. Butikk- og resepsjonsfag tilbys i henholdsvis sju og seks fylker, men vi må igjen ta forbehold fordi tre fylker ikke har spesifisert VK1-tilbudet for denne studieretningen i det hele tatt, mens to fylker har regnet fagene inn under VK1 i økonomisk/administrative fag.

Ni fylker tilbyr samtlige tre VK1-kurs innenfor studieretningen musikk/dans/drama. Musikk tilbys i samtlige fylker og utgjør drøyt 800 av de drøyt 1.300 plassene, mens dans tilbys i 11 og drama i 14 fylker. Aust-Agder, Hordaland og Troms tilbyr bare musikk. Idrettsfag har bare ett kurs på VK1-nivå, og dette tilbys i samtlige fylker.

Konsentrert og landsdekkende VK1-tilbud i helse- og sosialfag

Studieretningen for helse- og sosialfag kjennetegnes av en sterk konsentrasjon rundt fire store opplæringstilbud, nemlig barne- og ungdomsarbeider, omsorgsarbeider, hjelpepleier og helseservicefag. Med unntak av det siste faget, som ikke tilbys i Finnmark, gis disse fire tilbudene i samtlige fylker, og omfatter til sammen 6.800 elevplasser. Det er planlagt til sammen om-

trent 4.000 plasser i de to første kursene, som begge forutsetter opplæring i bedrift på VK2-nivå. Her ligger det en stor utfordring for fagopplæringskontorene i fylkene og for de aktuelle tilbyderne av plasser når det gjelder å skaffe opplæringsplasser fra høsten 1996. I praksis vil dette bety at ulike typer institusjoner i kommunene må involveres i planleggingen. En annen viktig utfordring er å fastsette yrkesstatusen til de nye fagene omsorgsarbeider og barne- og ungdomsarbeider i forhold til allerede eksisterende profesjoner.

Kurstilbudene renholdsoperatør, fotterapeut og hudpleier omfatter til sammen 570 plasser. Det første faget tilbys i sju fylker, de to siste i 13. Alt i alt gir studieretningen et omfattende tilbud som kan nås av søkere i samtlige fylker. Finnmark gir tilbud bare i de tre største kursene, men for øvrig tilbyr alle fylker minst fire forskjellige VK1-kurs. Seks fylker tilbyr samtlige sju kurs.

Innenfor studieretningen for naturbruk tilbys sju forskjellige VK1-tilbud. 965 av de til sammen 1.618 plassene tilbys i kurset landbruk og naturforvaltning. Dette kurset gis i samtlige fylker unntatt Oslo. Det leder mot VK2-kurs som forutsetter opplæring i skole. De øvrige kursene er små, med mellom 12 plasser (reindrift) og 171 plasser (skogbruk). Det mest varierte tilbudet gis i Hordaland, Nord-Trøndelag, Møre og Romsdal, Rogaland og Nordland. Det kan synes overraskende at skogbruksfylket Hedmark bare tilbyr kurset i landbruk og naturforvaltning. Riktignok danner dette kurset grunnlag for seinere spesialisering innenfor skogbruk, men uten opplæring i bedrift. Forklaringen på fraværet av VK1-kurset i skogbruksfag ligger nok i at det finnes tre statlige skogbruksskoler i Hedmark og at fylkeskommunen tar sikte på å kjøpe plasser der. 19 av 88 grunnkurselever som oppga kursønske hadde VK1 i skogbruksfag som førsteønske da de besvarte spørreskjemaundersøkelsen fylket foretok høsten 1994.

Sterk fragmentering i formgivningsfag

Studieretningen for formgivningsfag tilbyr ikke mindre enn 16 forskjellige VK1-kurs og seks særløp. Innenfor dette brede tilbudet finner vi såvidt forskjellige fag som frisør, fotograf, blomsterdekoratør og tanntekniker. Med til sammen drøyt 3.900 plasser på 16 VK1-tilbud, sier det seg selv at tilbudet må sprike mye fra fylke til fylke. Tre tilbud gis likevel i samtlige fylker, nemlig frisør, aktivtør og tegning/form/farge. I tillegg tilbys søm i alle fylker unntatt Sogn og Fjordane og Finnmark. Sju av de øvrige 12 kursene gis i mellom fem og 11 av fylkene. De fem siste tilbudene er såkalte

landsdekkende tilbud, fire av dem tilbys i bare ett fylke, mens gull- og sølvarbeid tilbys i tre fylker.

Studieretningen for formgivningsfag vil på denne måte framstå som svært forskjellig fra fylke til fylke når vi betrakter den på VK1-nivå. Riktignok går tre til fire kurs igjen i alle fylker, men utover dette finner det sted en sterk spesialisering mellom fylkene. I fire fylker finner vi ti eller flere VK1-tilbud. Dette gjelder Oslo, Akershus, Rogaland og Sør-Trøndelag. Sju fylker gir lite utover basistilbudet og tilbyr mellom tre og fem kurs. Det blir ut fra dette et viktig spørsmål hva slags identitet denne studieretningen etterhvert vil utvikle på landsbasis. Er de små fagenes behov blitt tilgodesett i tilstrekkelig grad på grunnkursnivå, og hvordan vil innholdet i grunnkurset påvirkes på lengre sikt når så mange forskjellige fag samles under en hatt? Hvordan kan man i det hele tatt få til et grunnkurs som er felles for alle fylker når fylkenes VK1-tilbud spriker såvidt mye?

Studieretningen for hotell- og næringsmiddelfag framstår som langt mer enhetlig enn formgivningsfagene. De litt mer enn 3.000 elevplassene tilbys innenfor seks forskjellige VK1-kurs, hvorav to (kokk og servitør) finnes i samtlige fylker. Tre fylker, Rogaland, Hordaland og Sør-Trøndelag, tilbyr samtlige seks kurs. Fiskeindustrifaget finnes, logisk nok, i kystfylkene fra Rogaland og nordover, med unntak av Nord-Trøndelag. De tre øvrige kursene tilbys i fra 12 til 15 fylker. Det eneste trekket ved tilbudet som kan virke litt overraskende er planene for kjøttfaget. Her er det til sammen dimensjonert med bare 36 plasser (3 klasser) i de fem fylkene Østfold, Akershus, Oslo, Hedmark og Oppland, mens det planlegges 54 plasser i de tre nabofylkene Buskerud, Vestfold og Telemark og ingen plasser i Agderfylkene.

Sterke tradisjoner i elektrofag og mekaniske fag

VK1-tilbud innenfor elektrofag og mekaniske fag bærer preg av sterke tradisjoner for fagopplæring og en relativt klar bransjeidentitet. Studieretningene er dessuten relativt store slik at mange kurs er landsdekkende. I elektrofag gjelder dette elektrofag og elektronikkfag, mens automatisering tilbys i samtlige fylker unntatt Troms. Disse tre kursene omfatter nesten 3.300 av de 3.700 plassene som planlegges. Studieretningen har imidlertid også to sterkt spesialiserte kurs som tilbys i henholdsvis tre og fire fylker, nemlig avionikk og flytekniske fag. Det er ikke planlagt særløp innenfor elektrofagene.

I studieretning for mekaniske fag tilbys hele 13 VK1-kurs og i tillegg seks særløp. Ikke mindre enn fem kurs tilbys i samtlige fylker. Det gjelder kjøretøy, elektromekaniske fag, plate- og sveisefag, maskinfag og transportfag. I tillegg tilbys kurset arbeidsmaskiner i alle fylker unntatt Oslo. Til sammen omfatter de seks nevnte kursene 4.840 av de 5.700 plassene på studieretningen. To av de resterende kursene er landsdekkende linjer, nemlig plastfag og børsemaker, mens skipsbygging og sykkeltekniske fag er eksempler på kurs enkeltfylker har organisert mer etter eget initiativ.

Små studieretninger med stor spredning i tilbudet

Hvis vi betrakter de to studieretningene for byggfag og tekniske byggfag under ett, finner vi at de til sammen tilbyr 13 VK1-kurs og sju særløp. På de 13 VK1-kursene gis det til sammen 3.600 plasser, mens vi har registrert 27 plasser på to av særløpene, begge i Buskerud. Selv om tilbudsspredningen her på mange måter ligner på den vi finner innenfor formgivningsfagene, er det likevel lettere å finne en felles identitet for fagene innenfor disse to studieretningene enn det er for formgivningsfagene. Akkurat som for hotell- og næringsmiddelfagene finner vi her en bransjevis tilknytning som er identitetsskapende. Bare to av fagene tilbys i samtlige 19 fylker, nemlig tømrefaget og rørfaget. Betongfaget og teknisk tegning mangler tilbud i bare to fylker. Steinfaget, som er en landsdekkende linje, tilbys i Vestfold og Møre og Romsdal.

Innenfor studieretningen for trearbeidsfag finner vi seks VK1-kurs og ett særløp. Snekkerfaget dominerer og tilbys i samtlige fylker, mens de øvrige kursene er svært små og ikke tilbys i flere enn maksimalt fem forskjellige fylker. I kjemi- og prosessfag konsentreres de drøyt 400 plassene til to VK1-kurs som tilbys i henholdsvis 11 og 10 fylker. Seks fylker tilbyr begge kurs, mens fire fylker ikke har tilbud innenfor denne studieretningen i det hele tatt.

Problemet med dimensjoneringen i de små fagene ligger i faren for at tilbudet kan falle helt bort dersom søkningen ikke er tilfredsstillende. Dette illustreres godt med Aust-Agder som eksempel. Her var det registrert bare 10 grunnkurselever på tekniske byggfag høsten 1994. Fylkets spørreundersøkelse blant elevene viser at fire ønsket å begynne på VK1 i teknisk tegning, mens to ville til rørfaget. De øvrige fire kjenner vi ikke ønskene til. Likevel planlegger fylket klasser innenfor teknisk tegning, rørfag og overflatebehandling. Til sammen kan dette gi 42 elevplasser ved full utnyttelse. Elever til disse fagene kan i noen utstrekning komme fra andre fylker, og de

kan også ha fulgt andre grunnkurs. I tillegg vil en del søkere med grunnkurs etter gammel ordning være aktuelle. Å sette i gang et kurs med færre enn 6-8 elever vil neppe være aktuelt. Med en ekstra ugunstig fordeling av søkerne på de tre tilbudene vil fylket kunne sitte igjen med 15 søkere som har sagt ja til et tilbud fordelt med fem elever i hver av tre klasser. Rettselevne vil ha krav på et tilbud innenfor studieretningen.

Aust-Agder har akkurat det samme problemet i trearbeidsfag som i tekniske byggfag. Her var det 27 grunnkurselever i to klasser høsten 1994. Fylket har planlagt to klasser i snekkerfaget, en i trelastfag og en i trebåtbyggerfaget, til sammen 56 elevplasser. Hvor mye av dette som vil bli igangsatt avhenger helt av søkningen. Spørreskjemaundersøkelsen viser at 14 vil søke seg til snekkerfaget, mens bare to vil bli trebåtbygger. Trebåtbyggerfaget er landsdekkende og kan påregne noe søkning fra andre fylker. Fylket er videre alene om å gi tilbud i trelastfaget langs hele kysten fra Buskerud til Hordaland.

8.4 Opplæringstilbud i små fag krever samarbeid

Når fylkene dimensjonerer med et tilbud på VK1-nivå som det tilsynelatende kan være vanskelig å få søkere til, betyr dette at tilbudet bare opprettholdes dersom det melder seg tilstrekkelig med søkere. Det er særlig vanskelig å forutse søkningen til de minste fagene, fordi disse ikke tilbys i alle fylker og man følgelig vil få søkere fra flere fylker. Fylkene samarbeider om tilbudet i slike fag. Prosjekt Sør omfatter i alt ni fylker. Dette er de fem fylkene langs kysten fra Vestfold til Rogaland og i tillegg Hedmark, Østfold, Buskerud og Sogn og Fjordane. De seks nordligste fylkene inngår på samme måte i Prosjekt Nord. Det er dessuten samarbeid mellom de fire resterende fylkene Akershus, Oslo, Oppland og Hordaland.

Som en illustrasjon på samarbeidet mellom fylkene og den betydningen det har for dimensjoneringen innenfor de små fagene vil vi vende tilbake til Aust-Agder. Dette fylket tilbyr fire små fag der det kan påregnes søkere fra andre fylker, nemlig gull- og sølvarbeid, overflatebehandling, trelastfag og trebåtbygger. Gull- og sølvarbeid og trebåtbygger er landsdekkende linjer, slik at søkere kan komme fra flere fylker enn de som inngår i Prosjekt Sør. Vi har sett nærmere på interessen for de fire fagene i fylkene i Prosjekt Sør, med unntak av Vest-Agder og Buskerud, og i tillegg Oslo og Akershus, slik den kom fram i forbindelse med spørreundersøkelsen blant grunnkurslevne høsten 1994. I tillegg har vi opplysninger fra fire av de seks fylkene i Prosjekt Nord.

Det viser seg at i alt 73 grunnkurselever hadde gull- og sølvarbeid som førsteønske. Fire av disse kommer fra Aust-Agder, mens 27 kommer fra Oslo, Hedmark og Akershus. Hele 21 kommer fra Vestfold, mens to er fra Telemark og to fra Rogaland. I tillegg kommer 17 fra fylkene i Prosjekt Nord. Kurset tilbys også i Oslo og Hordaland med en klasse i hvert fylke. Hvis interessen fra høsten 1994 holder seg, skulle det ikke by på problemer å fylle de plassene som er planlagt. Forutsetningen for at det skal bli noe av kurset i Aust-Agder er likevel at de som får tilbudet er villige til å tilbringe ett år i Valle for å følge VK1.

VK1 i trebåtbygging planlegges i Risør. I Aust-Agder var det bare to grunnkurselever som oppga dette som førsteønske da elevene ble spurt høsten 1994. I tillegg har vi opplysninger om ti elever fra fylkene i Prosjekt Sør og seks fra Akershus som vil bli trebåtbygger. Trebåtbygger kan man imidlertid bli også i Hordaland og i Nordland. Fra Hordaland har vi ikke opplysninger om prøvevalg. Når det gjelder fylkene som inngår i Prosjekt Nord, mangler vi opplysninger om grunnkurselevens preferanser fra Sør-Trøndelag og Finnmark. I de fire andre fylkene er det til sammen bare fire elever som har trebåtbygger som førstevalg. Dette betyr at det på landsbasis er 22 elever som vil gå denne veien. Siden vi mangler opplysninger om prøvevalg fra seks fylker, kan vi forsiktig antyde at rundt 30 grunnkurselever har trebåtbygger som førsteønske. Om disse elevene er klar over at VK1-tilbudet gis i bare tre fylker, vet vi ikke. Hvor mange voksne elever med grunnkurs etter gammel ordning som kan komme til å søke dette kurset vet vi heller ikke noe om. Oversøkning til andre VK1 innenfor studieretningen for trearbeidsfag kan også spille inn. Uansett er det mange brikker som skal falle på plass for at det skal bli satt i gang VK1 i trebåtbyggerfaget i alle tre fylker. Dette skaper usikkerhet i fylkene, men ikke minst kan det skape en uholdbar situasjon for de søkerne det gjelder.

Overflatebehandling og trelastfag er ikke landsdekkende linjer. Når Aust-Agder tilbyr kursene er det først og fremst søkere fra fylkene i Prosjekt Sør som er aktuelle. 10 grunnkurselever har overflatebehandling som førsteønske, 11 oppgir trelastfag. Etter det vi kan se kommer ingen av disse fra Aust-Agder. De som er interessert i overflatebehandling kommer først og fremst fra Rogaland, som selv tilbyr kurset, mens 8 av de som vil ta trelastfag kommer fra Hedmark der de kan følge det samme kurset. Hvis grunnkurselevens interesser skal være utslagsgivende, ser det ikke ut til å være grunnlag for å tilby noen av disse kursene i Aust-Agder. I motsatt fall må det være oversøkning til mer populære fag eller et tilstrekkelig antall voksne

søkere med gammelt grunnkurs som rettferdiggjør igangsetting av disse VK1-kursene.

Flere fylker vil være i samme situasjon som Aust-Agder. Hvor rasjonelt er det egentlig at dimensjoneringen av kurstilbudet foregår på fylkesplan når det gjelder de små tilbudene? Burde flere tilbud være organisert som landsdekkende linjer og dimensjoneringsansvaret og inntaket overlates til ett fylke, eller burde dette være et statlig ansvar? Slik dimensjonering og inntak nå er organisert, kan søkerne risikere å miste et opplæringstilbud fordi få søkere kan bli spredt på flere fylker. Det kan også synes å være en unødig ressurskrevende måte å organisere tilbudet på.

Enda viktigere er det kanskje at søkerne til de små fagene risikerer å bli kasteball mellom fylkene. I en situasjon med svak søkning til små fag vil fylkene i en viss forstand konkurrere om søkerne. Tradisjoner i fylket og investeringer i utstyr og lærerkrefter gjør at man lengst mulig vil forsøke å opprettholde tilbudet. Dette kan føre til at søkerne først får vite hvor tilbudet blir igangsatt like før skolestart.

Et mulig tiltak, som vil tjene søkerne såvel som inntakskontorene, er å legge koordineringsansvaret for inntaket til hvert enkelt av de små fagene til ett bestemt fylke. Søkerne søker da direkte til dette fylket, men med prioritering av skoler på vanlig måte. De vil da helt fra starten vite hvilket fylke de skal henvende seg til. De fylkene som planlegger kurset bør dessuten så tidlig som mulig bli enige seg i mellom om hvor kurset skal tilbys hvis det ikke er søkere nok i alle fylker. Dette må selvsagt ses i forhold til hvor det geografiske tyngdepunktet i søkermassen ligger. Uansett bør tendenser til konkurranse om søkerne motvirkes dersom dette fører til unødig usikkerhet og praktiske ulemper for søkerne. Når det gjelder de minste fagene, bør det foregå en koordinering på nasjonalt nivå. De tre samarbeidsregionene er ikke uten videre naturlige geografiske enheter for å finne løsninger på denne typen dimensjoneringsproblemer.

8.5 Mangelfull informasjon om særløpene

For enkelte yrkesfag vil opplæringen foregå i bedrift allerede rett etter grunnkurset (særløp). Søkingen til særløpene foregår på samme måte som til VK1, mens dimensjoneringen foregår ved fagopplæringskontoret i fylkene. Særløpene omtales i fylkenes skolekataloger, men gis liten plass. Det gis f.eks ikke opplysninger om hvor opplæringen skal finne sted, heller ikke om det er planlagt opplæring i fylket, eller om man må være innstilt på å flytte til et annet fylke.

Nøkkelspørsmål 1.1.17.

Hvor mange læreplasser tilbys på VK1-nivå, fordelt på særløpene under Lov om fagopplæring i arbeidslivet?

Dette spørsmålet kan ikke besvares med den informasjonen som Utredningsinstituttet har samlet inn til nå. Fylkene ble bedt om å sende inn slik informasjon i januar, men bare ett fylke (Buskerud) har gitt opplysninger om planlagte særløp. Dette henger sammen med at særløpene dimensjoneres endelig først etter at søknadene foreligger. I forbindelse med innhenting av data om søkning og elevinntak for skoleåret 1995-96 vil det være mulig å gå nærmere inn på denne gruppen.

8.6 Oppsummering og anbefalinger

Dimensjoneringen av grunnkurstilbudet for skoleåret 1995-96 følger i store trekk linjene fra foregående skoleår. Tilbudet er ikke justert i forhold til oversøkingen til helse- og sosialfag og formgivningsfag. Det kan virke litt overraskende at det planlegges flere elevplasser i de fire studieretningene som hadde den svakeste søkingen, mens det blir en liten nedgang i helse- og sosialfag, der det var 80 prosent flere søkere enn elevplasser i 1994.

Totalt planlegges det nesten like mange elevplasser på VK1 som det var grunnkurselever ved årsskiftet 1994-95. I hotell- og næringsmiddelfag, i helse- og sosialfag og i naturbruk er det imidlertid dimensjonert temmelig snaut i en del fylker, slik at det kan bli vanskelig å få plass til alle grunnkurselever som ønsker å gå videre. På den annen side planlegges det svært mange VK1-plasser i de små studieretningene byggfag, tekniske byggfag, kjemi- og prosessfag og trearbeidsfag. Dersom disse plassene skal fylles opp, må man få tak i et stort antall søkere med grunnkurs etter gammel ordning, eller søkere med alternative grunnkurs.

Det tilbys over 100 ulike kurs på VK1-nivå. 23 av dem gis i samtlige fylker, og disse kursene omfatter i alt 52.000 av de 62.500 plassene som planlegges. Opplysningene om VK1-kursene innenfor allmenne og økonomisk/administrative fag er temmelig upresise i en del fylker, slik at det er vanskelig å få tak i hvor stor andel som blir innenfor allmennfag og hvor mange plasser som tilbys i de andre tre kursene.

Kursstrukturen på de øvrige studieretningene vitner om stor grad av faglig spredning på den ene siden, og sterk identitet og tradisjon på den andre. Særlig sterk er fragmenteringen innenfor formgivningsfag med 16 forskjellige VK1-tilbud med lite innbyrdes sammenheng, og i tillegg seks

særløp. Bare tre tilbud gis i samtlige fylker. Helse- og sosialfag framstår som langt mer enhetlig med i alt sju VK1-tilbud, hvorav fire tilbys i samtlige fylker. I elektrofag og mekaniske fag er det lett å se at de gamle tradisjonene fra før Reform 94 for en stor del nedfeller seg i VK1-strukturen.

De små studieretningene byggfag, tekniske byggfag og trearbeidsfag tilbyr til sammen 19 VK1-kurs og åtte særløp. Det sier seg selv at tilbudsstrukturen vil variere sterkt fra fylke til fylke. I hvilken grad fylkene faktisk vil holde fast ved tilbudene når søknadene foreligger er høyst uklart. Det kan se ut til at det dimensjoneres vel optimistisk, særlig innenfor en del kurs i tekniske byggfag. Den usikkerheten som fylkene såvel som søkerne utsettes for i dimensjonerings-, søknads- og tildelingsprosessen tilsier at man bør finne fram til ordninger med en mer hensiktsmessig ansvarsfordeling enn den nåværende.

Anbefalinger

Ut fra det som er beskrevet i kapittel 8 om dimensjoneringen av grunnkurs- og VK1-tilbudet for skoleåret 1995-96, tillater vi oss å komme med følgende anbefalinger.

Det ser ut til å være dimensjonert med relativt få VK1-plasser på studieretningene for hotell- og næringsmiddelfag, helse- og sosialfag og naturbruk. Dette kan komme til å gå særlig hardt ut over søkere uten rett. I hvilken grad følges dette opp i fylkene? Det bør vurderes særlige tiltak dersom søkere som har fullført grunnkurset ikke gis et VK1-tilbud.

Flere fylker gir svært upresise opplysninger om det planlagte VK1-tilbudet innenfor studieretningen for allmenne- og økonomisk/administrative fag. Er dette et uttrykk for ufullstendig beslutningsgrunnlag, eller er det uttrykk for at fylkene ønsker å la søkerens preferanser styre dimensjoneringen? Premissene for dimensjoneringen innenfor studieretningen må gjøres klarere.

Fylkene synes å ha problemer i forbindelse med dimensjoneringen av VK1-tilbudet innenfor de minste studieretningene. Muligheten for å opprette flere landsdekkende linjer bør tas opp til nærmere vurdering. Det bør gjøres klarere hvem som bør ha det endelige ansvaret for dimensjonerings- og inntakbeslutningene når det gjelder de små fagene.

Man bør også ta sikte på en tidlig avklaring når det gjelder hvilket fylke som skal gi tilbudet når det er få søkere. Dette vil være til fordel både for inntakskontorene og for søkerne.

Litteratur

- Arnesen, C.Å. (1994): Er de omsorgsutdannede de siste års "vinnere" på arbeidsmarkedet? I Nygaard, T. & Vibe, N. (red.): *Utdanning og arbeidsmarked 1994*. Oslo, Utredningsinstituttet for forskning og høyere utdanning.
- Aust-Agder Fylkeskommune (1994): *Sektorplan for videregående opplæring i Aust-Agder. Reform 94 og ettertid*. Arendal, Aust-Agder fylkeskommune, Fylkesrådmannen.
- Berg, L. (1995): *Examen philosophicum: Studietilknytning, innsats og resultat for ulike grupper av begynnerstudenter ved Universitetet i Oslo*. Oslo, Utredningsinstituttet for forskning og høyere utdanning, Rapport 2/95.
- Bergli, T. (1995): *Evaluering av Reform '94. Innholdet i og tilretteleggingen av yrkes- og fagopplæringen*. Oslo, Høgskolen i Akershus. Avdeling for yrkesfagopplæring, Underveisrapport 2, Mai 1995.
- Bergli, T. & Frøyland, E. (1994): *Evaluering av Reform '94. Innholdet i og tilretteleggingen av yrkes- og fagopplæringen*. Oslo, Høgskolen i Akershus. Avdeling for yrkesfagopplæring, Underveisrapport I, November 1994.
- Bjørnåvold, J. & Skinningsrud, T. (1994): *Fagopplæringen i arbeidslivet og Reform 94. Første delrapport i evalueringen av Reform 94*. Tromsø, NORUT Samfunnsforskning, Rapport SF 28/94.
- Bogen, H. (1994): *På rett vei? Evaluering av oppfølgingstjenesten i sju fylker høsten 1994*. Oslo, FAFO, Notat 1994:13.
- Bukve, O. (1993): *Kommunal forvaltning og planlegging*. Oslo, Samlaget.
- Elster, J. (1989): *Nuts and Bolts for the Social Sciences*. Cambridge, Cambridge University Press.
- Engelstad, F. & Østerberg, D. (1983): *Samfunnsformasjonen. En innføring i sosiologi*. Oslo, Pax Forlag.

- Engesbak, H. (1995): *Voksne i videregående. Reform 94 og konsekvenser for voksne. Evalueringsrapport 1/95*. Trondheim, Norsk voksenpedagogisk forskningsinstitutt.
- Fevolden, T., Hagen, T.P. Sørensen, R. (1994): *Kommunal organisering. Styring, effektivitet og demokrati*. Oslo, Tano.
- Haaland, T. (1991): *Ungdom i arbeid: I kjø for å bli voksne*. Oslo, Norsk institutt for by- og regionforskning, NIBR-rapport 1991:19.
- Kirke-, utdannings og forskningsdepartementet (1992): *Ot.prp. nr. 31 (1992-93): Om lov om endringer i lov 21. juni 1974 nr. 55 om videregående opplæring og i lov 23. mai 1980 nr. 13 om fagopplæring i arbeidslivet*.
- Kirke-, utdannings og forskningsdepartementet (1993): *Forskrift om inntak til videregående opplæring og formidling av lærlinger til lærebedrift*. Oslo, KUF Rundskriv F-111-93.
- Kirke-, utdannings og forskningsdepartementet (1994): *Forskrift om omfang og beregningsgrunnlag for fylkeskommunens videregående opplæring og om overgangsbestemmelser for perioden 1994-98.* Oslo, KUF Rundskriv F-24-94.
- Kirke-, utdannings og forskningsdepartementet (1994): *Forskrift om fylkeskommunal oppfølgingstjeneste*. Oslo, KUF Rundskriv F-25-94.
- Kirke-, utdannings og forskningsdepartementet (1994): *Tilbudsstrukturen i Reform 94*. Oslo, KUF Rundskriv F-61-94.
- Kirke-, utdannings og forskningsdepartementet (1994): *Elevtall i klasser og grupper i videregående skole*. Oslo, KUF Rundskriv F-61-94.
- Kirke-, utdannings og forskningsdepartementet (1994): *Kommentarer til Lov om videregående opplæring og Lov om fagopplæring i arbeidslivet etter endringer med virkning fra 0.101.1994*. Oslo, KUF Rundskriv F-70-94.
- Kirke-, utdannings og forskningsdepartementet (1994): *Kurskoder for Reform '94, grunnkurs og videregående kurs I*. Oslo, KUF Rundskriv F-94-94.

- Kirke- og undervisningskomitéen (1992): *Innstilling fra kirke- og undervisningskomitéen om kunnskap og kyndighet. Om visse sider ved videregående opplæring (St. meld. nr 33).*
- Kirke- og undervisningskomitéen (1993): *Innstilling fra kirke- og undervisningskomitéen om lov om endringer i lov av 21. juni 1974 nr. 55 om videregående opplæring og i lov av 23. mai 1980 nr. 13 om fagopplæring i arbeidslivet. (Ot.prp. nr. 31(1992-93)).*
- Lauvdal, T. et. al (1994): *Evaluering av Reform '94 - Konsekvenser for voksne. Prosjektbeskrivelser.* Trondheim, Norsk voksenpedagogisk forskningsinstitutt.
- Lauvås, N. (1992): *Rekruttering og studieprogresjon i videregående skole.* Oslo, Institutt for sosialforskning, INAS-rapport 92:3.
- Linton, R. (1936): *The Study of Man,* New York, D. Appleton-Century Co.
- Lødding, B. (1994): *Fremmedspråklige elever i videregående opplæring. Evaluering av Reform 94. Underveisrapport 2/94.* Oslo, Utredningsinstituttet for forskning og høyere utdanning.
- Markussen, E. (1994): *Reell rett? Om retten til primært valg av grunnskole og om tilbud, søkning og inntak til særskilt tilrettelagt opplæring i seks fylker høsten 1994.* Oslo, FAFO, Notat 1994:12.
- Midtsundstad, T (1995): *Underveis - men mot hva? En første oversikt over oppfølgingstjenestens målgruppe, tilgjengelig tilbud og organisering av oppfølgingsarbeidet i sju fylker våren 1995.* FAFO, Notat 1995:7.
- NOU 1991:4: *Veien videre til studie- og yrkeskompetanse for alle.* Oslo, Kirke-, utdannings- og forskningsdepartementet.
- Persson, S. & Østvold, H. (1971): *Gymnasskole for alle.* Oslo, Universitetsforlaget.
- Pettersen, K. F. & Østvold, H. (1991): *Femten år med lov om videregående opplæring. I NOU 1991:4: Veien videre til studie- og yrkeskompetanse for alle.* Oslo, Kirke-, utdannings- og forskningsdepartementet.

- Rogaland Fylkeskommune (1993): *Reform - 94. Plan for ny tilbudsstruktur for videregående opplæring i Rogaland*. Stavanger, Rogaland fylkeskommune, Etat for opplæring.
- Samordnet opptak (1994): *Antall personer og søknader til høyere grunnutdanning*. Oslo, Samordnet opptak, Rapportbok nr 1, 1994.
- Sandberg, N. (1994a): Søking og opptak til høyere utdanning i 1993. I Nygaard, T. & Vibe, N. (red.): *Utdanning og arbeidsmarked 1994*. Oslo, Utredningsinstituttet for forskning og høyere utdanning.
- Sandberg, N. (1994b): *Tilbudsstruktur på grunnkursnivå for skoleåret 1994-95. Evaluering av Reform 94. Underveistrapport 3/94*. Oslo, Utredningsinstituttet for forskning og høyere utdanning.
- Statistisk Sentralbyrå (1994a): *Utdanningsstatistikk. Videregående skoler 1. oktober 1993*. Oslo-Kongsvinger, NOS, C 186.
- Statistisk Sentralbyrå (1994b): *Statistisk årbok 1994*. Oslo-Kongsvinger, NOS, C 161.
- Statistisk Sentralbyrå (1994c): *Utdanningsstatistikk. Grunnskolar 1. september 1993*. Oslo-Kongsvinger, NOS, C 186.
- Statistisk Sentralbyrå (1995): *Utdanningsstatistikk. Elever og studenter i videregående og høyere utdanning 1993*. Oslo-Kongsvinger, Særtrykk.
- Statistisk Sentralbyrå (1995): *Utdanningsstatistikk. Elever under lov om videregående opplæring. 1. oktober 1994. Foreløpige tall*. Oslo-Kongsvinger, Ukens statistikk nr 15/16.
- St.meld. nr 33 (1991-92): *Kunnskap og kyndighet. Om visse sider ved videregående opplæring*. Oslo, Kirke-, utdannings- og forskningsdepartementet.
- Stolzenberg, R. M. (1994): Educational Continuation by College Graduates. I *American Journal of Sociology*, Vol 99;4.
- Sør-Trøndelag Fylkeskommune (1992): *Prosjektplan for den nye reformen innenfor videregående opplæring*. Trondheim, Sør-Trøndelag fylkeskommune, Divisjon utdanning.

- Sør-Trøndelag Fylkeskommune (1994): *Prosjekt Reform 94. Revidert prosjektplan*. Trondheim, Sør-Trøndelag fylkeskommune, Divisjon utdanning.
- Teichler, U. (1988): *Changing Patterns of the Higher Education System. The Experience of Three Decades*. London, Jessica Kingsley, Higher Education Policy Series 5.
- Vassenden, Elisabetta (1993): Elevstrømmer i videregående utdanning. I *Sosialt utsyn 1993*, Oslo-Kongsvinger, Statistisk Sentralbyrå.
- Vestfold fylkeskommune (1993): *Skoleplan 1994-2000. De videregående skolene i Vestfold*. Tønsberg, Vestfold fylkeskommune, Fylkesskolesjefen.
- Vibe, N. (1994a): Veien fram til høyere utdanning. I I Nygaard, T. og Vibe, N. (red.): *Utdanning og arbeidsmarked 1994*. Oslo, Utredningsinstituttet for forskning og høyere utdanning.
- Vibe, N. (1994b): *Rekruttering, gjennomstrømning og kompetanseoppnåelse i videregående opplæring før Reform 94. Evaluering av Reform 94. Underveisrapport 1/94*. Oslo, Utredningsinstituttet for forskning og høyere utdanning.
- Vibe, N. (1994c): *Søking og opptak til grunnkurs i videregående opplæring for skoleåret 1994-95. Evaluering av Reform 94. Underveisrapport 1/94*. Oslo, Utredningsinstituttet for forskning og høyere utdanning.

Tabelloversikt

Tabell 3.1	Prosentandel elevplasser fordelt på grunnkurs før og etter Reform 94: Alle fylker	45
Tabell 3.2	Grunnkurstilbudet for skoleåret 1994/95. Absolutt og relativ fordeling av elevplasser på ettårige grunnkurs og første år av toårige grunnkurs. Alle fylker	46
Tabell 3.3	Andel elevplasser på allmennfaglige grunnkurs. Prosent	48
Tabell 4.1	Grunnkurssøkerne 1994 etter fire viktige kjennetegn ...	68
Tabell 4.2	Antall registrerte 9. klassinger 1. september 1993 og antall grunnkurssøkere med rett etter bostedsfylke skoleåret 1994-95	70
Tabell 4.3	Førsteønske for søkere med og uten rett. Absolutte tall og vertikal prosentuering	71
Tabell 4.4	Tilbudte elevplasser og førsteønske etter grunnkurs. Søkere med og uten rett	74
Tabell 4.5	Andel av grunnkurssøkerne med musikk/dans/drama, idrettsfag, helse- og sosialfag, hotell- og næringsmiddelfag, formgivningsfag eller elektrofag som førsteønske som har byggfag, tekniske byggfag og trearbeidsfag som annet- eller tredjeønske. Prosent	76
Tabell 4.6	Førsteønske for grunnkurssøkere med og uten rett etter kjønn. Vertikal prosentuering	77
Tabell 4.7	Ordinære, særskilte og fremmedspråklige grunnkurssøkere etter rett	81
Tabell 4.8	Kurstype for førsteønske for ordinære, særskilte og fremmedspråklige grunnkurssøkere. Vertikal prosentuering ..	82
Tabell 5.1	Grunnkurssøkere etter hva slags tilbud de ble gitt. Særskilte søkere er regnet med til studieretningen de søker til hvis denne er oppgitt. Horisontal prosentuering	89
Tabell 5.2	Grunnkurssøkere med rett etter hva slags tilbud de ble gitt. Særskilte søkere er regnet med til studieretningen de søker til hvis denne er oppgitt. Horisontal prosentuering	92
Tabell 5.3	Grunnkurssøkere uten rett etter hva slags tilbud de ble gitt. Særskilte søkere er regnet med til studieretningen de søker til hvis denne er oppgitt. Horisontal prosentuering	94

Tabell 5.4	Ordinære, særskilte og fremmedspråklige grunnkurs-søkere med og uten rett etter hva slags tilbud de blir gitt. Vertikal prosentuering	97
Tabell 5.5	Andel av grunnkursøkerne som får tilbud om skoleplass etter hvor tilbudet ligger. Søkere med og uten rett. Primær-, sekundær- og tertiærøkere. Horisontal prosentuering	99
Tabell 6.1	Antall elever med rett etter bostedsfylke høsten 1994. Antall elever med rett i prosent av antall 9. klassinger høsten 1993. Andel av 9. klassingene fra 1991 som gikk direkte til videregående opplæring. Fylkesvis	109
Tabell 6.2	Antall grunnkurselever i fylkeskommunale skoler høsten 1993 og høsten 1994 etter studieretning. Ettårige grunnkurs og første år av toårige grunnkurs. 1993-tall fra SSB via KUF, 1994-tall fra LINDA. Absolutte tall og prosent	111
Tabell 6.3	Aldersfordelingen blant grunnkurselever i fylkeskommunale skoler høsten 1993 og høsten 1994. Ettårige grunnkurs og første år av toårige grunnkurs. Kilde: SSB. Absolutte tall og prosent	112
Tabell 6.4	Rettslevene i 1994 fordelt på studieretning sammenliknet med de som gikk rett fra 9. klasse til videregående opplæring i 1991. Andel jenter blant elevene. Prosent	114
Tabell 6.5	Andel av søkere med tilbud om plass på grunnkurs som ikke er registrert som elever ved skolestart etter rettsstatus og hva slags tilbud de har fått. Prosent	118
Tabell 6.6	Resultater av logistisk regresjon for å måle ulike faktorerens betydning for sannsynligheten for å si fra seg et grunnkursstilbud	120
Tabell 6.7	Primærøkere, søkere med tilbud om elevplass og elever ved skolestart i forhold til antall elevplasser pr. grunnkurs. Antall elevplasser = 100	122
Tabell 7.1	Andel av grunnkurselevne fra høsten 1994 som er registrert som sluttet innen 31.12.94 Etter rettsstatus, kjønn, grunnkursstype og hva slags tilbud de fikk. 16 av 19 fylker. Prosent	128
Tabell 7.2	Resultater av logistisk regresjon for å måle ulike faktorerens betydning for sannsynligheten for å avbryte grunnkurset innen 31.12.94 for grunnkurselever som startet høsten 1994	129
Tabell 8.1	Antall elevplasser pr. grunnkurs ved 3. inntak i 1994 og antall planlagte plasser for skoleåret 1995-96	132

Tabell 8.2	Antall elever ved skolestart høsten 1994 og antall planlagte plasser på VK1 for skoleåret 1995-96. Studieretninger	135
Tabell 8.3	Antall ulike VK1-tilbud og antall elevplasser planlagt for skoleåret 1995-96	138

Figuroversikt

Figur 1.1	Demografisk utvikling. Endringer i sysselsetting og arbeidsledighet blant ungdom. Elev- og studenttallsutvikling, 1976-93.	16
Figur 1.2	Elevtallsutvikling i skoler under lov om videregående opplæring 1976-93. Fordelt på studieretninger.	18
Figur 6.1	Kapasitet i videregående opplæring. Opplæringsplasser i prosent av et gjennomsnittskull av 9.klassinger, 1992 og 1994. Fylkesvis fordeling.	104
Figur 6.2	Skjematisk framstilling av prosessen fra søkning til skolestart.	107

Vedleggstabeller

Tabell V 3.1 Fordeling av elevplasser pr studieretning ved inntakene, ny og gammel struktur inkludert. Prosent

Grunnkurs	3. inntak	2. inntak	1. inntak
Allmenne og økonomisk/administrative fag	46	45	46
Helse- og sosialfag	13	13	13
Mekaniske fag	10	10	10
Elektrofag	6	6	6
Formgivningsfag	6	6	6
Hotell- og næringsmiddelfag	6	6	6
Byggfag	3	3	3
Idrettsfag	3	3	3
Naturbruk	3	3	3
Musikk, dans og drama	2	2	2
Tekniske byggfag	1	1	1
Trearbeidsfag	1	1	1
Kjemi- og prosessfag	1	1	1
Totalt antall plasser	67.820	66.753	67.423

Tabell V 3.2 - V 3.20: Tilbuds- og elevtall i de enkelte fylkene.

Tabellene på denne og de følgende sidene gir disse opplysningene fylkesvis:

Endelig tilbud på grunnkurs pr studieretning ved skolestart 1994

Antall primærsøkere pr grunnkurs

Antall søkere som fikk tilbud pr grunnkurs

Antall elever ved skolestart pr grunnkurs

Antall elevplasser planlagt for hvert grunnkurs for skoleåret 1995-96

Antall elevplasser planlagt på VK1 pr studieretning for skoleåret 1995-96

Tabell V 3.2						
ØSTFOLD	Tilbud 94-95	Antall pri-	Antall som	Elever ved	Dim. 95-96	Dim. 95-96
Studieretning	GK ord+tilr	mærsøkere	fikk tilbud	skolestart	GK	VK1
Allm.øk.ad.fag	1776	1720	1839	1681	1716	1635
Mus.dans,drama	83	136	91	82	84	76
Idrettsfag	142	218	149	139	142	142
Helse+sosialfag	535	954	626	526	493	473
Naturbruk	96	99	124	93	96	72
Formgivningsfag	152	381	236	212	232	237
Hotell+nær.fag	154	303	173	151	176	138
Byggfag	126	142	147	125	193	128
Tekn.byggfag	60	53	64	60	60	93
Elektrofag	243	330	269	227	236	219
Mekaniske fag	316	364	341	296	308	255
Kjem.pro.fag	30	37	37	30	30	30
Trearbeidsfag	24	22	35	20	30	30
Ialt	3737	4759	4131	3642	3796	3528
Sær/tilr.						
Totalt	3737	4759	4131	3642	3796	3528
8019 innf frspr					30	

Tabell V 3.3						
AKERSHUS	Tilbud 94-95	Antall pri-	Antall som	Elever ved	Dim. 95-96	Dim. 95-96
Studieretning	GK ord+tilr	mørsøkere	fikk tilbud	skolestart	GK	VK1
Allm.øk.ad.fag	3375	3443	3599	3334	3259	3002
Mus.dans,drama	126	274	155	123	126	114
Idrettsfag	257	381	290	252	227	253
Helse+sosialfag	733	972	870	680	781	657
Naturbruk	142	167	169	123	147	127
Formgivningsfag	506	753	581	495	490	470
Hotell+nær.fag	237	329	306	236	253	197
Byggfag	144	143	152	137	162	135
Tekn.byggfag	75	61	85	67	75	109
Elektrofag	336	403	353	328	347	271
Mekaniske fag	421	457	459	407	465	318
Kjem.pro.fag	14	16	16	11	14	13
Trearbeidsfag	75	91	90	65	62	65
Ialt	6441	7490	7125	6258	6408	5731
Sær/tilr.				17	73	
Totalt	6441	7490	7125	6275	6481	5731
8026infAØfrspr					44	
8726 infMEfrspr					8	

Tabell V 3.4						
OSLO	Tilbud 94-95	Antall pri-	Antall som	Elever ved	Dim. 95-96	Dim. 95-96
Studieretning	GK ord+tilr	mørsøkere	fikk tilbud	skolestart	GK	VK1
Allm.øk.ad.fag	2361	2548	2539	2451	2411	2294
Mus.dans,drama	144	200	152	142	162	174
Idrettsfag	135	157	148	131	180	135
Helse+sosialfag	537	817	734	559	596	510
Naturbruk	23	31	44	20	23	15
Formgivningsfag	380	729	458	367	398	348
Hotell+nær.fag	183	308	236	181	235	204
Byggfag	96	121	103	93	141	96
Tekn.byggfag	51	66	60	49	81	60
Elektrofag	225	325	264	250	255	204
Mekaniske fag	252	374	313	279	304	192
Kjem.pro.fag	15	19	17	13	15	12
Trearbeidsfag	42	69	49	39	50	36
Ialt	4444	5764	5117	4574	4851	4280
Sær/tilr.					30	
Totalt	4444	5764	5117	4574	4881	4280
ulike innkurs					95	

Tabell V3.5						
HEDMARK	Tilbud 94-95	Antall pri-	Antall som	Elever ved	Dim. 95-96	Dim. 95-96
Studieretning	GK ord+tilr	mørsøkere	fikk tilbud	skolestart	GK	VK1
Allm.øk.ad.fag	1113	1099	1127	1073	1189	1002
Mus.dans,drama	54	97	76	52	69	54
Idrettsfag	90	99	106	86	75	84
Helse+sosialfag	370	651	435	360	386	316
Naturbruk	104	139	131	104	104	93
Formgivningsfag	179	325	208	179	181	132
Hotell+nær.fag	127	201	159	125	143	111
Byggfag	89	85	92	89	110	144
Tekn.byggfag	34	39	41	31	49	48
Elektrofag	177	235	188	176	180	144
Mekaniske fag	237	285	246	215	262	216
Kjem.pro.fag	0				0	0
Trearbeidsfag	62	49	72	50	57	51
Ialt	2636	3304	2881	2540	2805	2395
Sær/tilr.		4		98	105	
Totalt	2636	3308	2881	2638	2910	2395
tilr forkurs					24	

Tabell V3.6						
OPPLAND	Tilbud 94-95	Antall pri-	Antall som	Elever ved	Dim. 95-96	Dim. 95-96
Studieretning	GK ord+tilr	mørsøkere	fikk tilbud	skolestart	GK	VK1
Allm.øk.ad.fag	1161	1177	1207	1168	1157	1190
Mus.dans,drama	33	57	37	35	40	40
Idrettsfag	148	174	157	144	150	150
Helse+sosialfag	351	634	402	349	413	324
Naturbruk	98	108	104	90	104	84
Formgivningsfag	174	305	205	172	218	168
Hotell+nær.fag	194	216	231	190	212	174
Byggfag	91	103	97	91	102	90
Tekn.byggfag	15	14	19	14	15	39
Elektrofag	177	199	194	169	162	162
Mekaniske fag	283	258	281	256	299	231
Kjem.pro.fag	0				0	0
Trearbeidsfag	36	38	43	26	62	48
Ialt	2761	3283	2977	2704	2934	2700
Sær/tilr.		127	129	126		
Totalt	2761	3410	3106	2830	2934	2700

Tabell V3.7						
BUSKERUD	Tilbud 94-95	Antall pri-	Antall som	Elever ved	Dim. 95-96	Dim. 95-96
Studieretning	GK ord+tilr	mørsøkere	fikk tilbud	skolestart	GK	VK1
Allm.øk.ad.fag	1522	1405	1577	1464	1606	1548
Mus.dans,drama	39	81	41	39	39	40
Idrettsfag	103	215	113	100	74	118
Helse+sosialfag	348	798	384	343	310	390
Naturbruk	130	154	159	124	152	123
Formgivningsfag	198	352	258	210	182	278
Hotell+nær.fag	200	237	245	196	187	197
Byggfag	186	144	180	169	173	196
Tekn.byggfag	60	27	52	41	60	134
Elektrofag	225	317	244	218	200	242
Mekaniske fag	285	315	313	271	286	336
Kjem.pro.fag	15	10	18	14	15	30
Trearbeidsfag	24	26	30	18	24	31
Ialt	3335	4081	3614	3207	3308	3663
Sær/tilr.						
Totalt	3335	4081	3614	3207	3308	3663
8016innfrspr					20	

Tabell V3.8						
VESTFOLD	Tilbud 94-95	Antall pri-	Antall som	Elever ved	Dim. 95-96	Dim. 95-96
Studieretning	GK ord+tilr	mørsøkere	fikk tilbud	skolestart	GK	VK1
Allm.øk.ad.fag	1473	1546	1545	1464	1613	1586
Mus.dans,drama	30	71	34	30	30	39
Idrettsfag	116	193	132	116	86	116
Helse+sosialfag	328	638	421	325	278	232
Naturbruk	66	102	90	66	68	72
Formgivningsfag	201	386	263	227	188	243
Hotell+nær.fag	174	255	198	172	145	179
Byggfag	72	66	73	69	78	72
Tekn.byggfag	42	28	42	35	72	69
Elektrofag	170	226	188	169	170	164
Mekaniske fag	281	296	309	265	255	222
Kjem.pro.fag	30	23	34	26	30	24
Trearbeidsfag	33	29	36	26	39	38
Ialt	3016	3859	3365	2990	3052	3056
Sær/tilr.		3	4	3		
Totalt	3016	3862	3369	2993	3052	3056
8016 innf.kl.					30	

Tabell V3.9						
TELEMARK	Tilbud 94-95	Antall pri-	Antall som	Elever ved	Dim. 95-96	Dim. 95-96
Studieretning	GK ord+tilr	mærsekere	fikk tilbud	skolestart	GK	VK1
Allm.øk.ad.fag	971	963	1035	969	998	960
Mus.dans,drama	26	68	26	25	26	30
Ildrettsfag	58	91	60	58	118	58
Helse+sosialfag	334	684	382	339	346	278
Naturbruk	67	99	72	66	68	60
Formgivningsfag	142	274	166	140	143	135
Hotell+nær.fag	143	244	183	170	127	126
Byggfag	130	125	144	130	134	120
Tekn.byggfag	35	36	51	35	38	30
Elektrofag	146	189	154	145	149	147
Mekaniske fag	275	323	347	317	291	222
Kjem.pro.fag	57	44	73	57	58	60
Trearbeidsfag	12	14	15	12	14	11
Ialt	2396	3154	2708	2463	2510	2237
Sær/tilr.					46	
Totalt	2396	3154	2708	2463	2556	2237
1010 innf frspr					18	

Tabell V3.10						
AUSTAGDER	Tilbud 94-95	Antall pri-	Antall som	Elever ved	Dim. 95-96	Dim. 95-96
Studieretning	GK ord+tilr	mærsekere	fikk tilbud	skolestart	GK	VK1
Allm.øk.ad.fag	860	919	903	852	810	834
Mus.dans,drama	15	20	23	14	15	15
Ildrettsfag	42	55	58	50	60	56
Helse+sosialfag	181	429	226	191	180	168
Naturbruk	48	64	59	47	24	48
Formgivningsfag	82	161	97	87	90	84
Hotell+nær.fag	84	129	133	98	105	72
Byggfag	48	44	52	50	60	130
Tekn.byggfag	12	10	17	10	30	42
Elektrofag	98	107	105	93	105	84
Mekaniske fag	145	184	176	144	165	154
Kjem.pro.fag	0	4			15	0
Trearbeidsfag	26	32	36	27	30	56
Ialt	1641	2158	1885	1663	1689	1743
Sær/tilr.		10	6	6	70	
Totalt	1641	2168	1891	1669	1759	1743
innffrspr					15	

Tabell V3.11						
VESTAGDER	Tilbud 94-95	Antall pri-	Antall som	Elever ved	Dim. 95-96	Dim. 95-96
Studieretning	GK ord+tilr	mørsøkere	fikk tilbud	skolestart	GK	VK1
Allm.øk.ad.fag	1247	1251	1300	1216	1290	1230
Mus.dans,drama	30	63	30	30	30	30
Idrettsfag	60	90	55	53	60	60
Helse+sosialfag	300	648	338	300	245	248
Naturbruk	49	59	61	49	68	60
Formgivningsfag	176	266	202	175	143	165
Hotell+nær.fag	143	235	182	166	183	120
Byggfag	90	106	93	90	121	90
Tekn.byggfag	25	25	35	24	30	60
Elektrofag	143	203	153	144	120	120
Mekaniske fag	306	312	330	303	356	259
Kjem.pro.fag	24	19	32	23	30	30
Trearbeidsfag	13	11	17	13	15	15
Ialt	2606	3288	2828	2586	2691	2487
Sær/tilr.		26	17	15		
Totalt	2606	3314	2845	2601	2691	2487

Tabell V3.12						
ROGALAND	Tilbud 94-95	Antall pri-	Antall som	Elever ved	Dim. 95-96	Dim. 95-96
Studieretning	GK ord+tilr	mørsøkere	fikk tilbud	skolestart	GK	VK1
Allm.øk.ad.fag	2337	2449	2572	2513	2388	2362
Mus.dans,drama	118	267	139	121	126	150
Idrettsfag	146	213	170	150	182	146
Helse+sosialfag	614	1213	802	749	658	650
Naturbruk	142	148	189	162	174	129
Formgivningsfag	279	683	353	316	330	312
Hotell+nær.fag	211	492	267	256	239	192
Byggfag	165	160	181	174	188	173
Tekn.byggfag	120	92	144	114	120	237
Elektrofag	381	474	419	391	366	383
Mekaniske fag	602	738	749	698	690	617
Kjem.pro.fag	55	79	53	55	55	57
Trearbeidsfag	34	46	47	41	34	34
Ialt	5204	7054	6085	5740	5550	5442
Sær/tilr.		173	188	201		
Totalt	5204	7227	6273	5941	5550	5442
8016innffrspr					45	
8018innfindividuell					80	
9531innfgk					241	

Tabell V3.13						
HORDALAND	Tilbud 94-95	Antall pri-	Antall som	Elever ved	Dim. 95-96	Dim. 95-96
Studieretning	GK ord+tilr	mærskere	fikk tilbud	skolestart	GK	VK1
Allm.øk.ad.fag	2972	2990	3122	2881	2972	2835
Mus.dans,drama	63	194	89	63	63	60
Idrettsfag	84	264	106	84	84	67
Helse+sosialfag	954	1349	1228	961	954	926
Naturbruk	220	194	215	168	220	108
Formgivningsfag	328	644	447	335	328	270
Hotell+nær.fag	541	732	650	534	541	294
Byggfag	207	208	224	205	207	228
Tekn.byggfag	61	64	70	60	61	132
Elektrofag	462	578	519	448	462	384
Mekaniske fag	766	727	785	709	766	582
Kjem.pro.fag	53	55	60	46	53	48
Trearbeidsfag	48	44	48	36	48	36
Ialt	6759	8043	7563	6530	6759	5970
Sær/tilr.						
Totalt	6759	8043	7563	6530	6759	5970

Tabell V3.14						
SOGNOGFJOR	Tilbud 94-95	Antall pri-	Antall som	Elever ved	Dim. 95-96	Dim. 95-96
Studieretning	GK ord+tilr	mærskere	fikk tilbud	skolestart	GK	VK1
Allm.øk.ad.fag	842	767	820	775	815	805
Mus.dans,drama	28	42	32	28	27	24
Idrettsfag	72	82	73	66	72	72
Helse+sosialfag	188	362	260	185	182	171
Naturbruk	40	56	43	40	52	63
Formgivningsfag	47	125	65	47	59	36
Hotell+nær.fag	96	136	128	94	95	75
Byggfag	80	73	78	69	101	63
Tekn.byggfag	24	25	25	21	24	24
Elektrofag	102	148	145	121	126	120
Mekaniske fag	221	235	226	204	221	195
Kjem.pro.fag	26	23	27	22	26	24
Trearbeidsfag	13	11	19	12	13	13
Ialt	1779	2085	1941	1684	1813	1685
Sær/tilr.						
Totalt	1779	2085	1941	1684	1813	1685

Tabell V3.15						
MØREOGROMS	Tilbud 94-95	Antall pri-	Antall som	Elever ved	Dim. 95-96	Dim. 95-96
Studieretning	GK ord+tilr	mørsøkere	fikk tilbud	skolestart	GK	VK1
Allm.øk.ad.fag	1842	1819	1805	1718	1745	1797
Mus.dans,drama	109	146	125	111	135	109
Idrettsfag	112	132	119	106	110	137
Helse+sosialfag	609	830	753	604	420	550
Naturbruk	140	137	156	125	142	151
Formgivningsfag	253	395	316	254	274	238
Hotell+nær.fag	184	314	238	186	173	177
Byggfag	99	85	107	88	100	100
Tekn.byggfag	24	17	23	24	24	74
Elektrofag	226	302	265	222	226	233
Mekaniske fag	519	467	521	450	456	544
Kjem.pro.fag	26	17	23	14	26	26
Trearbeidsfag	108	117	127	109	121	108
Ialt	4251	4778	4578	4011	3952	4244
Sær/tilr.		66	57	55		
Totalt	4251	4844	4635	4066	3952	4244

Tabell V3.16						
SØRTRØNDEL	Tilbud 94-95	Antall pri-	Antall som	Elever ved	Dim. 95-96	Dim. 95-96
Studieretning	GK ord+tilr	mørsøkere	fikk tilbud	skolestart	GK	VK1
Allm.øk.ad.fag	1569	1568	1653	1519	1585	1502
Mus.dans,drama	98	168	105	97	98	98
Idrettsfag	182	199	198	171	210	182
Helse+sosialfag	348	955	416	380	448	288
Naturbruk	112	151	136	108	119	66
Formgivningsfag	242	428	275	242	242	222
Hotell+nær.fag	240	370	276	248	240	204
Byggfag	90	93	94	90	102	84
Tekn.byggfag	72	40	77	63	72	96
Elektrofag	156	306	174	156	156	144
Mekaniske fag	348	358	371	337	417	356
Kjem.pro.fag	12	19	17	11	24	12
Trearbeidsfag	72	46	62	49	72	48
Ialt	3541	4701	3854	3471	3785	3302
Sær/tilr.		185	177	188		
Totalt	3541	4886	4031	3659	3785	3302
8010forber gk					94	

Tabell V3.17						
NORDTRØNDEL	Tilbud 94-95	Antall pri-	Antall som	Elever ved	Dim. 95-96	Dim. 95-96
Studieretning	GK ord+tilr	mærsekere	fikk tilbud	skolestart	GK	VK1
Allm.øk.ad.fag	875	826	876	836	902	859
Mus.dans,drama	81	114	84	81	76	76
Idrettsfag	111	136	120	111	110	110
Helse+sosialfag	298	505	377	299	236	280
Naturbruk	126	146	146	126	106	97
Formgivningsfag	145	219	183	142	144	151
Hotell+nær.fag	130	183	143	134	124	128
Byggfag	80	76	84	78	80	85
Tekn.byggfag	57	35	44	62	57	72
Elektrofag	120	144	138	118	113	113
Mekaniske fag	245	261	257	236	220	204
Kjem.pro.fag	15	20	20	15	15	15
Trearbeidsfag	20	14	18	13	20	20
Ialt	2303	2679	2490	2251	2203	2210
Særtilr.						
Totalt	2303	2679	2490	2251	2203	2210

Tabell V3.18						
NORLAND	Tilbud 94-95	Antall pri-	Antall som	Elever ved	Dim. 95-96	Dim. 95-96
Studieretning	GK ord+tilr	mærsekere	fikk tilbud	skolestart	GK	VK1
Allm.øk.ad.fag	1613	1655	1761	1643	1806	1860
Mus.dans,drama	90	132	103	89	120	120
Idrettsfag	113	193	129	112	120	120
Helse+sosialfag	573	1176	755	572	627	540
Naturbruk	175	215	216	177	218	138
Formgivningsfag	261	402	340	258	283	270
Hotell+nær.fag	253	367	302	253	282	244
Byggfag	88	90	97	88	105	150
Tekn.byggfag	53	47	64	52	75	105
Elektrofag	252	322	294	251	270	345
Mekaniske fag	401	451	456	401	441	450
Kjem.pro.fag	12	20	13	12	30	15
Trearbeidsfag	32	36	42	32	45	52
Ialt	3916	5106	4572	3940	4422	4409
Særtilr.						
Totalt	3916	5106	4572	3940	4422	4409
8016 innf frspr					15	
andre forkurs					34	

Tabell V3.19						
TROMS	Tilbud 94-95	Antall pri-	Antall som	Elever ved	Dim. 95-96	Dim. 95-96
Studieretning	GK ord+tilr	mærøkere	fikk tilbud	skolestart	GK	VK1
Allm.øk.ad.fag	1203	1098	1162	1093	1103	1171
Mus.dans,drama	49	81	58	49	48	48
Idrettsfag	85	124	93	85	87	87
Helse+sosialfag	310	557	388	302	279	243
Naturbruk	92	100	101	82	92	80
Formgivningsfag	163	230	186	154	133	105
Hotell+nær.fag	165	231	183	156	165	135
Byggfag	76	61	70	60	61	54
Tekn.byggfag	45	35	48	31	42	66
Elektrofag	150	196	161	141	134	143
Mekaniske fag	259	304	283	239	295	223
Kjem.pro.fag	15	11	18	13	15	15
Trearbidsfag	15	9	12	6	15	15
Ialt	2627	3037	2763	2411	2469	2385
Sær/tilr.						
Totalt	2627	3037	2763	2411	2469	2385
forkurs/innkurs					31	

Tabell V3.20						
FINNMARK	Tilbud 94-95	Antall pri-	Antall som	Elever ved	Dim. 95-96	Dim. 95-96
Studieretning	GK ord+tilr	mærøkere	fikk tilbud	skolestart	GK	VK1
Allm.øk.ad.fag	512	586	582	495	652	389
Mus.dans,drama	22	31	32	21	24	25
Idrettsfag	26	30	29	26	26	26
Helse+sosialfag	140	293	206	138	130	111
Naturbruk	36	46	43	35	67	32
Formgivningsfag	56	99	80	54	51	55
Hotell+nær.fag	127	158	171	125	116	84
Byggfag	20	37	24	19	41	41
Tekn.byggfag	10	8	14	10	12	15
Elektrofag	93	110	119	93	98	78
Mekaniske fag	136	186	165	133	126	137
Kjem.pro.fag	0				2	1
Trearbidsfag	11	9	12	9	0	12
Ialt	1189	1593	1477	1158	1345	1006
Sær/tilr.		40	41	34	40	
Totalt	1189	1633	1518	1192	1385	1006
8001innf frspr					14	
forkurs/div					24	

Tabell V 4.1 Primærønske blant grunnkurssøkere etter fylke. Vertikal prosentuering.

1. ønske	Øst fold	Akers hus	Oslo	Hed mark	Opp land	Buske rud	Vest fold	Tele mark	Aust Agder	Vest Agder
Allmenn/øk-ad	33,3	42,6	40,7	27,3	28,7	29,6	37,9	27,3	39,6	35,6
Mus/dans/dram	2,6	3,4	3,2	2,4	1,4	1,7	1,7	1,9	0,9	1,8
Idrett	4,2	4,7	2,5	2,5	4,2	4,5	4,7	2,6	2,4	2,6
Helse og sosial	18,5	12,0	13,1	16,2	15,5	16,8	15,6	19,4	18,5	18,5
Naturbruk	1,9	2,1	0,5	3,5	2,6	3,2	2,5	2,8	2,8	1,7
Formgivning	7,4	9,3	11,7	8,1	7,4	7,4	9,5	7,8	6,9	7,6
Hotell og næring	5,9	4,1	4,9	5,0	5,3	5,0	6,3	6,9	5,6	6,7
Bygg	2,8	2,8	1,8	1,9	2,1	2,5	3,0	1,6	3,5	1,9
Teknisk bygg	1,0	0,8	1,1	1,0	0,3	0,6	0,7	1,0	0,4	0,7
Elektro	6,4	5,0	5,2	5,8	4,9	6,7	5,5	5,4	4,6	5,8
Mekanisk	7,1	5,7	6,0	7,1	6,3	6,6	7,3	9,1	7,9	8,9
Kjemi og prosess	0,7	0,2	0,3	-	-	0,2	0,6	1,2	0,2	0,5
Trearbeid	0,4	0,4	1,1	1,1	1,2	0,9	0,5	0,7	0,4	1,4
Uspes. tilr.lagt	-	-	-	0,1	3,1	-	0,1	-	0,4	0,7
Annet tilbud	7,8	7,2	7,9	17,8	16,9	14,1	5,3	10,6	6,6	5,6
Antall	5161	8073	6256	4025	4102	4751	4078	3531	2320	3511

1. ønske	Roga land	Horda land	Sogn & Fjor	Møre & Ro	Sør Trønd	Nord Trønd	Nord land	Troms	Finn mark	Hele Norge
Allmenn/øk-ad	30,1	35,3	31,2	33,5	29,5	26,8	30,4	33,2	33,7	33,4
Mus/dans/dram	3,3	2,3	1,7	2,7	3,2	3,7	2,4	2,5	1,8	2,5
Idrett	2,6	3,1	3,3	2,4	3,7	4,4	3,5	3,8	1,7	3,4
Helse og sosial	14,9	15,9	14,7	15,3	18,0	16,4	21,6	16,8	16,9	16,2
Naturbruk	1,8	2,3	2,3	2,5	2,8	4,7	3,9	3,0	2,6	2,5
Formgivning	8,4	7,6	5,1	7,3	8,1	7,1	7,4	7,0	5,7	8,0
Hotell og næring	6,0	8,7	5,5	5,8	7,0	5,9	6,7	7,0	9,1	6,1
Bygg	2,0	2,5	3,0	1,6	1,8	2,5	1,7	1,8	2,1	2,2
Teknisk bygg	1,1	0,8	1,0	0,3	0,8	1,1	0,9	1,1	0,5	0,8
Elektro	5,8	6,8	6,0	5,6	5,8	4,7	5,9	5,9	6,3	5,7
Mekanisk	9,1	8,6	9,5	8,6	6,7	8,5	8,3	9,2	10,7	7,7
Kjemi og prosess	1,0	0,7	0,9	0,3	0,4	0,6	0,4	0,3	-	0,5
Trearbeid	0,6	0,5	0,4	2,2	0,9	0,5	0,7	0,3	0,5	0,8
Uspes. tilr.lagt	2,1	-	-	1,2	3,5	-	-	-	2,3	0,7
Annet tilbud	11,2	4,9	15,3	10,9	8,0	13,2	6,3	8,1	6,0	9,3
Antall	8138	8460	2462	5437	5311	3087	5452	3306	1738	89199

Tabell V 4.2 Primærønske blant grunnkurssøkere med rett etter fylke. Vertikal prosentuering.

1. ønske	Øst fold	Akers hus	Oslo	Hed mark	Opp land	Buske rud	Vest fold	Tele mark	Aust Agder	Vest Agder
Allmenn/øk-ad	47,2	54,9	57,8	46,3	45,5	45,6	54,3	43,3	56,2	49,8
Mus/dans/dram	2,9	4,0	3,8	3,6	1,7	2,2	1,9	2,4	0,6	2,2
Idrett	6,0	6,8	3,6	3,7	6,6	7,1	6,6	4,0	2,7	3,4
Helse og sosial	12,5	8,6	10,0	11,5	12,4	12,0	8,5	13,3	9,5	10,9
Naturbruk	2,0	2,0	0,3	3,9	3,1	2,8	2,2	3,2	3,5	1,9
Formgivning	5,6	6,9	5,5	6,3	4,9	5,5	5,5	5,7	5,7	4,8
Hotell og næring	4,9	3,1	3,2	4,9	5,4	4,7	5,1	5,8	4,6	5,7
Bygg	2,3	1,5	1,7	2,2	3,1	2,9	1,3	3,9	1,8	3,0
Teknisk bygg	0,8	0,5	0,7	0,6	0,3	0,3	0,4	0,7	0,1	0,5
Elektro	8,0	5,7	5,6	7,7	7,0	8,5	6,4	6,7	5,4	7,3
Mekanisk	7,2	5,2	6,4	8,5	7,8	7,6	6,9	9,8	8,6	9,7
Kjemi og prosess	0,4	0,1	0,1	-	-	0,1	0,5	0,8	0,1	0,3
Trearbeid	0,2	0,6	0,3	0,9	0,7	0,4	0,5	0,2	1,1	0,2
Uspes. tilr.lagt	-	-	-	-	1,5	-	-	-	-	-
Annet tilbud	0,1	0,1	1,0	-	-	0,1	-	-	-	-
Antall	2947	5199	3677	2051	2213	2671	2494	2022	1357	2098

1. ønske	Roga land	Horda land	Sogn & Fjor	Møre & Ro	Sør Trønd	Nord Trønd	Nord land	Troms	Finn mark	Hele Norge
Allmenn/øk-ad	42,9	48,9	48,7	49,8	42,9	40,9	43,7	47,3	50,0	48,4
Mus/dans/dram	3,8	2,6	2,2	3,0	4,1	5,1	2,8	3,0	2,2	3,0
Idrett	3,6	4,2	4,6	3,3	5,7	6,6	5,5	5,8	3,0	5,0
Helse og sosial	12,2	10,5	10,9	11,1	13,5	12,2	12,7	11,4	8,1	11,1
Naturbruk	1,9	2,2	2,3	2,3	2,8	4,4	4,7	2,2	2,3	2,5
Formgivning	5,7	4,9	2,0	5,5	5,6	5,9	4,9	4,9	4,0	5,4
Hotell og næring	5,2	5,9	3,8	4,6	5,7	6,0	5,7	6,3	6,5	5,0
Bygg	2,4	2,3	3,2	1,6	1,5	2,3	1,4	1,3	2,0	2,1
Teknisk bygg	1,0	0,7	1,2	0,1	0,4	0,8	0,7	0,3	0,2	0,6
Elektro	7,9	8,3	8,1	6,9	6,9	5,7	7,4	7,1	5,8	5,0
Mekanisk	10,2	9,0	11,4	9,5	7,3	9,0	9,6	10,2	13,7	8,4
Kjemi og prosess	0,9	0,4	1,2	0,1	0,3	0,6	0,4	0,1	-	0,4
Trearbeid	0,4	0,2	0,3	1,9	0,7	0,3	0,5	0,2	0,1	0,5
Uspes. tilr.lagt	1,9	-	-	0,4	2,6	-	-	-	2,2	0,5
Annet tilbud	0,0	-	-	0,1	-	-	-	-	-	0,0
Antall	4956	5195	1389	3175	2916	1715	2975	1775	832	51657

Tabell V 4.3 Primærønske blant grunnkurssøkere uten rett etter fylke.
Vertikal prosentuering.

1. ønske	Øst fold	Akers hus	Oslo	Hed mark	Opp land	Buske rud	Vest fold	Tele mark	Aust Agder	Vest Agder
Allmenn/øk-ad	14,5	19,7	15,8	7,5	8,6	8,6	12,1	5,6	15,4	14,6
Mus/dans/dram	2,4	2,3	2,3	1,2	1,1	1,0	1,5	1,3	1,1	1,1
Idrett	1,8	1,0	1,0	1,2	1,5	1,2	1,8	0,7	1,9	1,3
Helse og sosial	26,7	18,4	17,6	21,1	19,2	23,2	27,0	27,8	31,8	29,7
Naturbruk	1,7	2,2	0,6	3,0	2,1	3,7	3,0	2,3	1,7	1,3
Formgivning	9,8	14,0	20,5	9,9	10,6	10,0	15,8	10,6	8,8	11,7
Hotell og næring	7,2	5,9	7,4	5,1	5,2	5,3	8,2	8,5	7,1	8,1
Bygg	3,4	2,1	2,2	2,0	1,7	3,1	2,0	2,9	2,1	3,0
Teknisk bygg	1,2	1,3	1,5	1,4	0,4	0,8	1,1	1,1	1,0	1,0
Elektro	4,3	3,8	4,6	4,0	2,3	4,3	4,2	3,5	3,3	3,5
Mekanisk	6,9	6,3	5,5	5,6	4,4	5,2	7,7	8,1	6,9	7,6
Kjemi og prosess	1,1	0,3	0,6	-	-	0,3	0,6	1,7	0,2	0,9
Trearbeid	0,7	2,0	2,2	1,5	1,1	0,8	1,1	0,6	1,7	0,5
Uspes. tilr.lagt	-	-	-	0,2	4,7	-	0,2	-	1,1	1,5
Annet tilbud	18,2	20,7	18,1	36,3	37,2	32,4	13,7	25,3	16,1	14,0
Antall	2195	2799	2524	1974	1861	2059	1581	1495	944	1412

1. ønske	Roga land	Horda land	Sogn & Fjor	Møre & Ro	Sør Trønd	Nord Trønd	Nord land	Troms	Finn mark	Hele Norge
Allmenn/øk-ad	9,9	13,9	8,4	10,4	12,1	9,0	14,3	16,9	18,8	12,5
Mus/dans/dram	2,5	1,7	1,0	2,3	2,1	1,9	2,0	1,8	1,4	1,8
Idrett	1,0	1,5	1,7	1,2	1,4	1,7	1,2	1,4	0,6	1,3
Helse og sosial	19,2	24,6	19,6	21,2	24,0	21,5	32,2	23,2	24,9	23,3
Naturbruk	1,7	2,5	2,2	2,8	2,9	5,1	3,0	4,0	3,0	2,5
Formgivning	12,7	12,0	9,0	9,7	11,3	8,5	10,3	9,3	7,3	11,6
Hotell og næring	7,2	13,1	7,7	7,5	8,6	5,8	8,0	7,8	11,5	7,7
Bygg	1,3	2,7	2,7	1,5	1,9	2,7	1,9	2,5	2,2	2,3
Teknisk bygg	1,3	0,9	0,7	0,6	0,9	1,5	1,1	2,0	0,7	1,1
Elektro	2,5	4,5	3,4	3,7	4,5	3,4	4,2	4,6	6,8	3,9
Mekanisk	7,4	7,9	7,2	7,3	6,1	7,8	6,7	8,0	7,9	6,8
Kjemi og prosess	1,1	1,1	0,6	0,7	0,3	0,7	0,3	0,6	-	0,6
Trearbeid	0,8	1,1	0,7	2,6	1,1	0,7	0,9	0,4	0,9	1,2
Uspes. tilr.lagt	2,4	-	-	2,4	4,7	-	-	-	2,4	1,0
Annet tilbud	28,8	12,6	35,1	26,2	18,2	29,7	14,0	17,6	11,6	22,3
Antall	3154	3259	1073	2259	2340	1372	2476	1531	906	37214

Tabell V4.4 Preferanser blant grunnkurssøkere. Andel av søkerne som har hvert av de 13 grunnkursene som enten annet- eller tredjeønske. Viktigste alternativer til førsteønske.

Grunnkurs	2. eller 3. ønske	Viktigste alternativ	Nest viktigste alternativ	3. viktigste alternativ
Allmenn/øk-adm	17 %	HS 35 %	ID 34 %	FO 20 %
Mus/dans/drama	9 %	AA 65 %	FO 28 %	HS 25 %
Idrett	16 %	AA 76 %	HS 24 %	EL 21 %
Helse og sosial	22 %	FO 29 %	HN 27 %	AA 26 %
Naturbruk	5 %	ME 26 %	AA 20 %	BY 16 %
Formgivning	17 %	HS 35 %	HN 23 %	AA 20 %
Hotell og næring	17 %	HS 31 %	FO 22 %	AA 17 %
Bygg	6 %	ME 43 %	EL 23 %	TB 20 %
Teknisk bygg	4 %	ME 32 %	BY 27 %	EL 26 %
Elektro	14 %	ME 51 %	AA 33 %	BY 14 %
Mekanisk	11 %	EL 41 %	BY 30 %	TB 14 %
Kjemi og prosess	3 %	EL 31 %	AA 27 %	HS 19 %
Trearbeid	2 %	BY 26 %	ME 24 %	EL 11 %

Tabellen leses slik: Allmenne- og økonomiske/administrative fag er nevnt som annet- eller tredjeønske av 17 % av alle grunnkurssøkerne. Av primærsøkerne til dette grunnkurset er helse- og sosial, idrett og formgivning de viktigste alternativene. Disse tre grunnkursene er nevnt som annet eller tredjevalg av hhv 35 %, 34 % og 20 % av primærsøkerne til grunnkurset for allmenne- og økonomisk/administrative fag.

Helse- og sosialfag er det grunnkurset som er nevnt av flest (22 %) som annet- eller tredjevalg. Primærsøkerne til dette grunnkurset har tre omtrent like viktige hovedalternativer, nemlig formgivning, hotell- og næringsmiddel og allmenne- og økonomisk/administrative fag. Fordi svært mange av primærsøkerne til dette grunnkurset unnlater å oppgi annet- og tredjevalg, får vi relativt lave prosentandeler på de viktigste alternativene.

Kjemi- og prosessfag og trearbeidsfag er de grunnkursene som nevnes som annet- eller tredjevalg av færrest av grunnkurssøkerne. Ingen av de andre grunnkursene har disse grunnkursene blant de tre viktigste alternative valgene. Tekniske byggfag er heller ikke nevnt av mange som alternativ, men når vi bryter ned på førsteønske, ser vi at tekniske byggfag er tredje viktigste alternativ for primærsøkerne til byggfag og mekaniske fag.

Tabell V4.5 Antall registrerte grunnkurssøkere over 16 år uten rett til opptak etter fylke og alder og i prosent av alle grunnkurssøkere i fylket. Horisontal prosenttuering.

Fylke	17-19 år	20-24 år	25 år og mer	Sum	Antall voksne søkere	% av alle GK-søkere
Østfold	65,5	23,6	10,8	100	2280	44,2
Akershus	65,8	23,5	10,7	100	2979	36,8
Oslo	50,4	30,3	19,4	100	2560	40,1
Hedmark	65,9	21,2	13,0	100	2003	49,1
Oppland	63,7	22,6	13,7	100	1908	46,5
Buskerud	64,7	23,6	11,7	100	2110	44,4
Vestfold	58,6	27,6	13,8	100	1578	38,7
Telemark	61,0	24,5	14,5	100	1521	43,1
Aust-Agder	62,1	22,8	15,1	100	941	40,6
Vest-Agder	59,5	25,1	15,4	100	1393	39,7
Rogaland	68,8	19,4	11,8	100	3206	39,3
Hordaland	59,5	26,9	13,7	100	3229	38,2
Sogn og Fjordane	69,8	22,9	7,3	100	1086	44,1
Møre og Romsdal	60,6	26,5	13,0	100	2279	41,9
Sør-Trøndelag	55,1	28,0	16,9	100	2344	44,0
Nord-Trøndelag	58,1	27,4	14,4	100	1381	44,2
Nordland	55,9	25,3	18,9	100	2491	45,6
Troms	55,8	24,2	20,0	100	1709	51,7
Finnmark	53,3	26,7	20,1	100	937	53,9
Hele landet	60,9	24,8	14,3	100	37935	42,4

Tabell V 4.6 Antall registrerte grunnkurssøkere over 16 år uten rett til opptak etter førsteønske og alder og i prosent av alle søkere til grunnkurset. Horisontal prosenttuering.

1. ønske	17-19 år	20-24 år	25 år og mer	Sum	Antall voksne søkere	% av alle søkere
Allmenn/øk-adm	67,7	18,9	13,4	100	4473	15,0
Mus/dans/drama	76,4	18,6	5,0	100	660	29,4
Idrett	83,6	13,0	3,4	100	445	14,6
Helse og sosial	44,1	33,6	22,3	100	8655	59,8
Naturbruk	58,7	24,9	16,5	100	917	41,4
Formgivning	46,8	32,3	20,9	100	4313	60,3
Hotell og næring	56,9	30,0	13,1	100	2846	52,3
Bygg	65,3	24,4	10,3	100	833	42,5
Teknisk bygg	46,3	34,9	18,8	100	404	44,2
Elektro	52,2	31,9	15,9	100	1447	28,3
Mekanisk	71,2	19,8	9,0	100	2479	36,0
Kjemi og prosess	30,8	41,4	27,8	100	227	54,6
Trearbeid	39,8	37,0	23,2	100	435	61,0
Uspes. tilr.lagt	72,6	21,9	5,5	100	379	59,8
Kurs gml. ordning	79,1	14,4	6,5	100	9365	
Hele landet	60,9	24,8	14,3	100	37935	42,4

Tabell V4.7 Antall særskilte og fremmedspråklige grunnkurssøkere med og uten rett etter fylke.

Fylke	Særskilte m. rett	Særskilte u. rett	Frem. språkl. m.rett	Frem. språkl. u. rett
Østfold	161	226	22	54
Akershus	117	365	19	130
Oslo	171	226	184	58
Hedmark	108	207	6	11
Oppland	173	297	0	0
Buskerud	108	170	17	68
Vestfold	157	341	0	0
Telemark	163	212	20	57
Aust-Agder	74	93	3	30
Vest-Agder	148	149	0	0
Rogaland	433	503	43	142
Hordaland	404	516	12	191
Sogn og Fjordane	87	98	13	16
Møre og Romsdal	221	379	0	1
Sør-Trøndelag	207	294	4	145
Nord-Trøndelag	157	156	5	42
Nordland	241	293	2	35
Troms	149	131	3	14
Finnmark	103	78	0	2
Hele landet	3.382	4.770	353	996

Tabell V4.8 Kurstype for førsteønske for ordinære, særskilte og fremmedspråklige grunnkurssøkere med og uten rett. Vertikal prosentuering.

Kurstype førsteønske	Særskilt m. rett	Særskilt u.rett	Fr.språklig m. rett	Fr.språklig u. rett
Ordinært kurs	54,8	48,0	27,8	42,3
Særskilt tilrettelagt	35,2	31,9	5,7	4,0
GK over 2 år	7,6	3,6	2,5	3,4
APO/div forkurs/dagligliv	2,0	6,3	2,0	8,1
Innføring fremmedspråklig	-	-	34,0	25,8
Fr. språklig GK over 1 år	-	-	0,6	6,7
Fr.språklig GK over 2 år	-	-	17,6	6,9
Kurs gammel struktur	0,2	10,1	-	2,7
Grunnskole/folkehøgskole	0,2	0,1	9,9	-
Sum	100,0	100,0	100,0	100,0
Antall	(n=3382)	(n=4770)	(n=353)	(n=996)

Tabell V4.9 Førsteønske for ordinære, særskilte og fremmedspråklige grunnkurssøkere med og uten rett. Vertikal prosentuering.

1. ønske	M. rett			U. rett		
	Ordi nær	Sær skilt	Fr. språk	Ordi nær	Sær skilt	Fr. språk
Allmenn og økonomisk/adm	50,9	13,2	47,0	11,0	14,5	51,2
Musikk/dans/drama	3,2	0,7	0,6	2,0	0,9	0,7
Idrett	5,3	1,0	0,8	1,5	0,3	-
Helse og sosial	10,7	17,6	16,4	23,9	21,6	15,8
Naturbruk	2,2	5,8	0,6	2,3	4,0	0,5
Formgivning	5,4	6,3	3,4	12,5	7,0	6,0
Hotell og næring	4,5	11,4	1,1	7,3	11,7	2,2
Bygg	2,0	4,8	0,3	2,2	3,1	0,6
Teknisk bygg	0,6	0,6	-	1,1	0,8	1,1
Elektro	7,3	4,1	4,0	4,2	1,9	4,6
Mekanisk	7,1	26,2	14,2	5,2	15,7	13,8
Kjemi og prosess	0,4	0,1	0,3	0,7	0,1	0,5
Trearbeid	0,4	1,5	0,6	1,2	1,2	0,1
Uspesifisert. tilrettelagt	0,0	6,4	0,8	0,2	6,9	0,2
Kurs gammel ordning	0,0	0,2	-	24,7	10,1	2,7
Grunnskole/folkehøgskole	-	0,2	9,9	-	0,1	-
Sum	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Antall	47.922	3.382	353	31.448	4.770	996

Tabell V 5.1 Grunnkurssøkere etter hva slags tilbud de ble gitt. Fylkesvis fordeling. Horisontal prosentuering.

Søkt i fylke	Tilbud = 1. ønske	Tilbud = 2. ønske	Tilbud = 3. ønske	Annet tilbud	Ikke noe tilbud	Antall søkere
Østfold	75,5	8,0	2,6	0,7	13,2	5.161
Akershus	84,4	6,5	1,6	1,1	6,4	8.073
Oslo	78,8	4,4	1,5	1,2	14,2	6.256
Hedmark	77,7	6,9	2,0	0,8	12,6	4.025
Oppland	79,8	7,1	2,3	0,9	9,8	4.102
Buskerud	73,7	9,6	2,9	1,0	12,7	4.751
Vestfold	77,9	7,3	1,8	0,3	12,7	4.078
Telemark	75,9	7,9	2,0	1,2	13,0	3.531
Aust-Agder	81,3	3,9	0,9	0,6	13,3	2.320
Vest-Agder	76,7	7,0	1,7	0,5	14,1	3.511
Rogaland	72,0	8,8	2,9	1,6	14,6	8.138
Hordaland	84,6	7,3	1,3	0,3	6,5	8.454
Sogn og Fjordane	83,2	6,8	1,9	0,6	7,5	2.462
Møre og Romsdal	84,3	6,7	1,7	0,6	6,7	5.437
Sør-Trøndelag	68,7	8,8	2,4	0,8	19,2	5.311
Nord-Trøndelag	82,4	7,0	1,7	0,6	8,3	3.087
Nordland	81,2	6,0	1,5	0,5	10,8	5.452
Troms	82,5	6,2	1,8	0,1	9,5	3.306
Finnmark	84,2	5,6	1,6	0,3	8,4	1.738
Alle GK-søkere	79,0	7,1	1,9	0,8	11,2	89.193

Tabell V 5.2 Grunnkurssøkere med og uten rett etter hva slags tilbud de ble gitt. Fylkesvis fordeling. Horisontal prosentuering.

Søkt i fylke	Med rett			Uten rett		
	Tilbud = 1. ønske	Annet tilbud	Ikke noe tilbud	Tilbud = 1. ønske	Annet tilbud	Ikke noe tilbud
Østfold	95,0	4,9	0,1	49,3	19,8	30,9
Akershus	95,9	4,1	0,0	62,8	18,9	18,3
Oslo	97,1	2,5	0,4	52,5	13,7	33,8
Hedmark	98,2	1,7	0,1	56,4	18,0	25,6
Oppland	95,3	4,2	0,5	61,3	17,7	21,0
Buskerud	90,5	9,5	0,0	51,7	19,1	29,2
Vestfold	93,1	6,3	0,6	53,9	14,3	31,8
Telemark	95,2	4,8	-	49,7	19,5	30,8
Aust-Agder	99,0	0,9	0,1	55,4	12,1	32,5
Vest-Agder	93,0	6,4	0,6	52,4	13,4	34,2
Rogaland	88,5	9,3	2,2	46,0	19,8	34,2
Hordaland	93,7	6,0	0,3	70,3	13,4	16,3
Sogn og Fjordane	94,7	5,2	0,1	68,3	14,6	17,1
Møre og Romsdal	95,8	4,0	0,2	68,0	16,2	15,8
Sør-Trøndelag	91,5	8,4	0,1	39,6	16,9	43,5
Nord-Trøndelag	94,7	5,0	0,3	67,0	14,8	18,2
Nordland	96,5	3,4	0,1	62,9	13,4	23,7
Troms	95,9	3,6	0,5	66,9	13,2	19,9
Finnmark	96,6	2,8	0,6	72,7	11,7	15,6
Alle GK-søkere	94,3	5,3	0,4	57,6	16,2	26,2

Tabell V 6.1 Antall registrerte grunnkurselever med rett i 1994 og grunnkurselever som kom rett fra 9. klasse i 1991 etter studieretning og kjønn. Vertikal prosentuering.

	1991			1994		
	Jenter	Gutter	Alle	Jenter	Gutter	Alle
Allmenn/øk-adm	73,0	53,6	63,0	56,4	45,0	50,5
Mus/dans/drama	1,1	0,7	0,9	3,0	1,4	2,1
Idrett	1,6	2,4	2,0	2,9	4,3	3,7
Helse og sosial	11,1	0,4	5,6	20,3	1,7	10,7
Naturbruk	1,0	2,4	1,7	1,6	3,1	2,4
Formgivning	5,2	0,7	2,9	9,3	2,1	5,6
Hotell og næring	4,5	2,7	3,6	4,9	4,8	4,9
Bygg	0,2	4,9	2,6	0,0	4,6	2,4
Teknisk bygg	0,3	1,9	1,1	0,1	1,3	0,7
Elektro	0,4	9,4	5,0	0,3	12,6	6,6
Mekanisk	0,8	18,6	10,0	0,4	16,9	8,9
Kjemi og prosess	0,1	0,3	0,2	0,2	0,6	0,4
Trearbeid	0,2	1,0	0,6	0,1	0,9	0,5
Uspes. tilr.lagt	0,7	1,1	0,9	0,5	0,7	0,6
Sum	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Antall	25.083	26.744	51.827	23.796	25.374	49.170

Tabell V 6.2 Andel av søkere med tilbud om plass på grunnkurs som ikke er registrert som elever ved skolestart etter rettsstatus og hva slags tilbud de ble gitt. Prosent.

	Med rett			Uten rett		
	Tilbud = 1.ønske	Annet tilbud	Alle	Tilbud = 1.ønske	Annet tilbud	Alle
Allmenn/øk-adm	4	7	4	26	28	27
Mus/dans/drama	5	0	5	27	55	30
Idrett	4	11	5	24	44	28
Helse og sosial	5	9	6	33	35	33
Naturbruk	9	8	9	32	49	40
Formgivning	5	12	6	32	43	44
Hotell og næring	5	13	5	27	51	32
Bygg	3	11	4	24	35	28
Teknisk bygg	4	11	6	36	37	36
Elektro	2	5	2	31	40	33
Mekanisk	5	5	5	24	30	25
Kjemi og prosess	2	12	3	37	37	37
Trearbeid	6	17	8	37	43	39
Uspes. tilr.lagt	6	10	7	4	17	5
Alle med tilbud	4	8	5	29	36	30
Antall	(n=48.765)	(n=2.700)	(n=51.465)	(n=16.524)	(n=4.584)	(n=21.108)

Tabell V 8.1 Antall elevplasser på VK1-nivå for skoleåret 1995-96. Basert på tall fra fylkene. Særlop er ikke medregnet.

* = Fylkespesifikt tilbud (Tall i parentes er fylkesnummeret)

□ = Tilbys i samtlige fylker

£ = Landslinje

\$ = Særlop

Studieretning for allmenne, økonomiske og administrative fag

Kode	Kursnavn	Plasser	Kode	Kursnavn	Plasser
8030□	Allmenne fag	22.639	8032*	Allm.fag 3. vei (02)	36
8031	Allmen. for fr.språklige	105	8033*	AF, EDB, media (10)	30
8034□	Økon. og adminis. fag	5.762	8051*	AF m. russisk (19)	14
8035	Butikkfag	128	8054*	AF m. ski (19)	15
8036	Resepsjonsfag	96	9143*	AF hørselshem. (03)	8
8032*	Allm.fag m. idr. (11)	28	Sum	Allmenne og øk/adm	28.861

Studieretning for musikk, dans og drama

Kode	Kursnavn	Plasser	Kode	Kursnavn	Plasser
8070□	Musikk	823	8074	Drama	288
8072	Drama	211	Sum	Musikk/dans/drama	1.322

Studieretning for idrettsfag

Kode	Kursnavn	Plasser	Kode	Kursnavn	Plasser
8110□	Idrettsfag	2.119	Sum	Idrettsfag	2.119

Studieretning for helse- og sosialfag

Kode	Kursnavn	Plasser	Kode	Kursnavn	Plasser
8150□	Omsorgsarbeider	1.838	8158	Hudpleier	197
8151	Renholdsoperatør	156	8160□	Helseservicefag	957
8152□	Barne- og ungdomsarb.	2.115	8144*	Tilrettelagt VK1 (10)	8
8154□	Hjelpepleier	1.855	*	Samordnet VK1 (07)	12
8156	Fotterapeut	217	Sum	Helse- og sosialfag	7.355

Tabell V 8.1 fortsetter

Studieretning for naturbruk

Kode	Kursnavn	Plasser	Kode	Kursnavn	Plasser
8220	Fiske og fangst	150	8230	Gartneri og hagebruk	67
8222	Akvakultur	130	8232£	Anl.gartner/idr.anlegg	84
8224	Landbruk og naturforv.	965	7010*	Økologisk linje (14)	27
8226£	Reindrift	12	8225*	Tilrettelagt VK1 (03)	12
8228	Skogbruk	171	Sum	Naturbruk	1.618

Studieretning for formgivningsfag

Kode	Kursnavn	Plasser	Kode	Kursnavn	Plasser
8290	Søm	472	8310£	Duodji	12
8292□	Aktivitør	658	8312£	Tannteknikk	13
8293	Strikking/veving	123	8313£	Taksidermist	16
8294	Tekstiltrykk/broderi	51	8314£	Bokbind	13
8295	Harde/plastiske mater.	54	8315\$	Skomaker	-
8296□	Tegning/form/farge	1.325	8316\$	Ortose/protese	-
8298	Fotografi	112	8317\$	Ortopedisk skotøy	-
8300	Førtrykk	154	8318\$	Buntmaker	-
8302	Trykk	98	8319\$	Glasshåndverker	-
8304	Blomsterdekoratør	124	8320\$	Gravør	-
8306□	Frisør	654			
8308£	Gull/sølvarbeid	40	Sum	Formgivningsfag	3.919

Studieretning for hotell og næringsmiddelfag

Kode	Kursnavn	Plasser	Kode	Kursnavn	Plasser
8420	Ind. næringsmidd.prod.	236	8428□	Kokk	1.751
8422	Fiskeindustri	145	8430□	Servitør	459
8424	Kjøttfag	196	8412	Tilr.lagt assistentoppl.	4
8426	Baker- og konditorfag	260	Sum	Hotell og næringsmidd.	3.051

Tabell V 8.1 fortsetter

Studieretning for byggfag

Kode	Kursnavn	Plasser	Kode	Kursnavn	Plasser
8490□	Tømrer	1.263	8500£	Steinfag	25
8492	Murer	187	8502\$	Gipsmaker	-
8494	Betongfag	364	*	Samordnet VK1 (07)	12
8496£	Anlegg og bergverk	90	9010*	Tilrettelagt (03)	8
8498£	Anleggsmaskinfører	230	Sum	Byggfag	2.179

Studieretning for tekniske byggfag

Kode	Kursnavn	Plasser	Kode	Kursnavn	Plasser
8560	Kart og oppmåling	93	8572\$	Feier	-
8562	Teknisk tegning	406	8573\$	Taktekker	-
8564□	Rørfag	490	8574\$	Isolatør (06)	12
8566	Kobber- og blikkenslag.	118	8575\$	Glassfaget (06)	15
8568	Maler- og byggtapetser.	201	8576\$	Blyglassmester	-
8570	Overflatebehandling	89	8577\$	Glassliper/speilbelegger	-
8571	Stillasbygging	81	Sum	Tekniske byggfag	1.505

Studieretning for elektrofag

Kode	Kursnavn	Plasser	Kode	Kursnavn	Plasser
8630□	Elektro	1.533	8638£	Avionikk	43
8632□	Elektronikk	1.256	8640£	Flyteknikk	80
8634	Automatisering	503			
8636	Sjøfartsfag	285	Sum	Elektrofag	3.700

Tabell V 8.1 fortsetter

Studieretning for mekaniske fag

Kode	Kursnavn	Plasser	Kode	Kursnavn	Plasser
8730□	Maskinfag	671	8751	Industrisøm	36
8732□	Plate- og sveisefag	934	8752\$	Urmaker (06)	15
8734□	Kjøretøy	1.307	8754\$	Garnframstill./spinning	
8735	Billakkerer	89	8756\$	Ind. veving	
8736	Arbeidsmaskiner	462	8757\$	Ind. trikotasje	
8738	Skipsteknisk drift	403	8758\$	Ind. farging/trykking	
8740□	Transportfag	350	8759\$	Ind. fiskeredskap	
8742	Mekaniske prosessfag	120	8760*	Tilr.lagt VK1 (10)	4
8744□	Elektromekaniske fag	1.116	8733*	Skipsbygging (15)	56
8746	Kuldemontør	76	9510*	Sykkelteknisk (11)	15
8748£	Plastfag	39			
8750£	Børsemaker	20	Sum	Mekaniske fag	5.713

Studieretning for kjemi- og prosessfag

Kode	Kursnavn	Plasser	Kode	Kursnavn	Plasser
8870	Kjemiske prosessfag	267	8874\$	Tekstilrenholdsfag	-
8872	Laboratoriefag	145	Sum	Kjemi- og prosessfag	412

Studieretning for trearbeidsfag

Kode	Kursnavn	Plasser	Kode	Kursnavn	Plasser
8920	Trelastfag	63	8928£	Pianostemmer/reparat.	6
8922□	Snekkerfag	480	8930\$	Tredreier	-
8923£	Treskjærer	25	*	Samordnet VK1 (07)	12
8924	Møbeltapetserer	91			
8926£	Trebåtbygger	42	Sum	Trearbeidsfag	719

De siste publikasjoner fra Utredningsinstituttet for forskning og høyere utdanning

Rapporter:

- 3/94 Hans Skoie:
Science Policy Studies in Norway

The main article in this report gives an overview of centers and groups working in what broadly might be called "science policy studies". The article also gives an account of significant developments in this area in the post-war period in Norway. In addition, the report includes a brief description of such activities at the Institute for Studies in Research and Higher Education, including a list of publications.

Kr 60,-

- 4/94 Ole-Jacob Skodvin og Svein Kyvik:
Forskning og annen faglig aktivitet i den regionale høyskolesektoren

Rapporten gir en oversikt over hva som foregår av forskning og andre faglige aktiviteter blant lærerpersonalet i den regionale høyskolesektoren. Spørsmål som står i fokus er i hovedsak relatert til *omfanget* av forskning, utviklingsarbeid, annet faglig arbeid, tidsbruk på ulike faglige aktiviteter, faglig kontakt, prosjektarbeid og publiseringsvirksomhet blant lærerpersonalet.

Den regionale høyskolesektoren omfatter i rapporten distriktshøgskoler, pedagogiske høyskoler, kommunal- og sosialhøgskoler, ingeniørhøgskoler (inklusive maritime høyskoler) og helsefaghøgskoler.

Kr 80,-

- 5/94 Ole Wiig og Werner Christie Mathisen:
Instituttsektoren - mangfold og utvikling
En studie med særlig vekt på perioden 1983-91

Siktemålet med rapporten er å gi et bilde av den delen av det norske FoU-systemet som kalles instituttsektoren. Sektorens målsetning og oppgaver, den institusjonelle sammensetning og FoU-ressursene belyses. Særlig vektlegges utviklingen i FoU-ressursene i perioden 1983-91. Fremstillingen er her i hovedsak basert på den norske FoU-statistikken, som utarbeides ved Utredningsinstituttet.

Kr 80,-

- 6/94 Clara Åse Arnesen og Bjørn Stensaker (red.):
Søkelys på økonomisk-administrativ utdanning
Studiekvalitet, kompetanseutnyttelse og arbeidsmarkedstilpasning

Denne rapporten sammenfatter noe av det arbeidet Utredningsinstituttet for forskning og høyere utdanning har gjort de seneste årene vedrørende økonomisk-administrativ utdanning. Rapporten er organisert som en artikkelsamling hvor hver artikkel behandler ulike tema.

Temaer som tas opp i denne rapporten er blant annet; nyutdannede økonomers situasjon på arbeidsmarkedet, økonomers sektortilknytning på et arbeidsmarked i endring, nytten av grunnutdanningen i yrkesutøvelsen og en sammenfatning av de sakkyndiges vurderinger i evalueringen som nylig er foretatt av norsk økonomutdanning.

Kr 80,-

- 7/94 Werner Christie Mathisen:
Universitetsforskeres problemvalg - akademisk autonomi og styring gjennom forskningsprogrammer

Rapporten gir først en vitenskapssosiologisk drøfting av hvordan universitetsforskeres problemvalg reguleres, med utgangspunkt i foreliggende litteratur og ulike teoretiske tilnærminger. Den går også inn på debatten om i hvilken grad de akademiske institusjoner nå utsettes for et sterkt og problematisk styringspress utenifra. Rapportens empiriske del tar for seg to av de norske hovedinnsatsområdene. Beslutningsprosessen bak disse blir gjennomgått. Deretter belyses virkningene av innsatsområdet Ledelse, organisasjon og styring (LOS) og programmet for Petroleumsrelatert naturvitenskapelig grunnforskning (PNG) ved instituttene for statsvitenskap, fysikk og geologi ved universitetene i Oslo og Bergen. Rapporten inneholder også resultater fra en spørreskjemaundersøkelse om universitetspersonalets erfaringer med og vurderinger av programforskning. Med utgangspunkt i programforskningen analyseres dessuten forskernes vurderinger av og diskusjon om forholdet mellom vitenskap og samfunn mer generelt.

Kr 150,-

- 8/94 **Statsbudsjettet 1995**

En oversikt over bevilgningsforslag, nye stillinger og prioriteringer som berører universiteter, høyskoler, forskningsråd og institusjoner med forskning

I denne rapporten gir vi en oversikt over forslaget til statsbudsjett for 1995 med hensyn til bevilgninger, nye stillinger og prioriteringer som berører universiteter, høyskoler, forskningsråd og institusjoner med forskning. Analysen er foretatt med utgangspunkt i St.prp. nr. 1 (1994-95).

Rapporten belyser endringer i bevilgninger og prioriteringer innen forskning og høyere utdanning i forhold til fjorårets budsjett. Det er lagt vekt på å gjøre tallene sammenlignbare ved å korrigere for overføringer mellom ulike kapitler og poster. Omtale av nye tiltak og nye prinsipper og prioriteringer vies særlig oppmerksomhet.

Kr 70,-

9/94 Terje Bruen Olsen:

Norske doktorgrader i tall - med særlig vekt på tiårsperioden 1984-93

Den første norske doktorgrad ble utstedt i 1817. Siden da er det avlagt nærmere 6 000 doktorgrader i Norge. Særlig i de senere år har "doktorgradsproduksjonen" vært stor. Det utstedes nå om lag 500 doktorgrader per år. Dette er mer enn dobbelt så mange som for ti år siden.

I denne rapporten gir vi en oversikt over avlagte doktorgrader ved norske lærersteder. Materialet bygger på Utredningsinstituttets register over norske doktor- og lisensiatgrader. Vi ser også på doktorandenes kjønn og alder, og på tidsspennet mellom embetseksamen og doktorgrad. Hele tidsrommet 1817-1993 er dekket, men hovedvekten er lagt på tiårsperioden 1984-93. Doktorgrader blant forskerpersonalet gis spesiell omtale.

Kr 70,-

10/94 Bjørn Stensaker og Rita Karlsen:

Å vurdere kvalitet?

En studie av den eksterne evalueringen i økonomisk-administrativ utdanning

Denne rapporten er en videreføring av det arbeidet som ble påbegynt ved rapporten: Å organisere kvalitet? (NAVFs utredningsinstitutt, Rapport 9/93).

Rapportens generelle del gjennomgår bakgrunn og metode for eksterne evalueringer - Peer review: Metoden settes inn i et større utdanningsmessig og samfunnsmessig perspektiv, og ulike fordeler og ulemper ved metoden diskuteres. I et eget kapittel går man gjennom prosedyrer for utnevning og gjennomføring av en ekstern evaluering.

Rapportens spesielle del er en presentasjon av den eksterne evaluering som ble gjennomført ved evalueringen av økonomisk-administrativ utdanning. Det drøftes hvordan prosessen har forløpt, samt at de sakkyndiges rapporter analyseres. I sluttkapittelet oppsummeres evalueringen av økonomisk-administrativ utdanning: Hva kan man lære av prosessen?

Kr 80,-

11/94 **Kandidatundersøkelsen 1993**

Kandidater med høyere grad og DH-kandidater. Graduate Survey 1993.

For de nyutdannede kandidatene med høyere grad tar det stadig lenger tid å få arbeid etter endt utdanning, og andelen arbeidsledige et halvt år etter eksamen øker. Det er imidlertid store forskjeller mellom utdanningsgruppene. Av de nyutdannede DH-kandidatene har en høy andel studier som hovedbeskjeftigelse et halvt år etter eksamen. Selv om mange på denne måten utsetter sin inntreden på arbeidsmarkedet er ledigheten et halvt år etter eksamen relativ høy.

Personer som skal inn på arbeidsmarkedet for første gang vil være særlig følsomme overfor endringer på arbeidsmarkedet, og undersøkelsen av de nyutdannede kandidatene et halvt år etter eksamen bidrar til å gi et bilde av situasjonen på dagens arbeidsmarked. I den foreliggende tabellrapporten presenteres omfattende statistikk fra undersøkelsen av kandidatene. I rapporten "Utdanning og arbeidsmarked 1994" er resultatene for de ulike utdanningsgruppene nærmere omtalt.

Kr 80,-

12/94 Randi Sjøgnen:

Dynamisk treghet

Endringsprosesser i NAVFs råd for medisinsk forskning (RMF) 1975-1993

Rapporten retter søkelyset mot fagpolitiske omstillingsprosesser i det tidligere Rådet for medisinsk forskning (RMF) i NAVF. Studien dekker perioden fra midten av 70-tallet til begynnelsen av 90-tallet - til de første spede erfaringer med etterfølgeren, Området for medisin og helse (MH) i Norges forskningsråd i 1993.

Framstillingen beskriver og analyserer primært den helsefaglige omleggingen i RMF - fra et fagråd hovedsakelig for de basale medisinske fag til et bredt helseforskningsråd. Hovedsiktemålet med studien er å vinne innsikt i graden av og betingelsene for de fagpolitiske endringsprosessene.

I analysen blir RMF betraktet som en institusjon der fagrådets mål og virkemidler så vel som dets historie, tradisjon, grunnleggende interesser og verdier blir viet oppmerksomhet.

Kr 80,-

13/94 Erik Knain:

Sentre og randsoneinstitusjoner ved norske universiteter og vitenskapelige høyskoler

I de senere årene har det utfra forskjellige motiver blitt opprettet en rekke sentre og institusjoner med nær tilknytning til universiteter og vitenskapelige høyskoler. Enkelte

enheter er integrert i den ordinære strukturen ved lærestedet, mens andre er klart adskilt fra lærestedet.

De enkelte lærestedenes FoU-utførende randsoner er klassifisert etter tilknytningsform og ulike randsonekriterier. Rapporten beskriver trekk ved randsoneneenheterens organiseringsformer, virksomhet, grunnbevilgninger og faglig personale.

En kort beskrivelse av de enkelte randsonenehetene inngår i rapportens katalogdel.

Kr 80,-

14/94 Svein Kyvik & Olaf Tvede (red.)

Mobilitetsmønstre blant norske forskere.

Mange hevder at mobiliteten i det norske forskningssystemet er for lav. Det er for liten utveksling av personale internt mellom de høyere utdanningsinstitusjonene, mellom universiteter og høyskoler på den ene siden og de frittstående forskningsinstituttene på den andre siden, og mellom disse forskningsstedene og industri, næringsliv og forvaltning. I tillegg blir det hevdet at for få forskere foretar lengre studie- og forskningsopphold ved utenlandske institusjoner.

I denne rapporten legger vi frem materiale som belyser viktige sider knyttet til spørsmål om mobilitet.

- I kapittel 1 ser vi på hovedtrekk ved forskermobiliteten i perioden fra 1977.
- I kapittel 2 foretar vi nærmere analyse av mobilitetsmønstrene i perioden 1989-93.
- I kapittel 3 og 4 har vi undersøkt hvilken yrkesbakgrunn personalet i henholdsvis universitets- og høyskolesektoren har.
- I kapittel 5 stiller vi spørsmål om regional tilknytning - hvor en har vokst opp - har betydning for mobilitetsmønsteret - hvor en senere slår seg ned.
- I kapittel 6 undersøker vi omfanget av forskningsopphold og forskningserfaring fra utlandet.
- I kapittel 7 ser vi nærmere på professor -II ordningen.

Kr 80,-

1/95 Hans Skoie, Thomas Nygaard og Randi Søgne (red.)

Norsk forskning mot sekelskiftet - en seminarrapport.

Norsk forskning påvirkes for tiden av en rekke nye impulser - ikke minst omorganiseringer både på det forskningsutførende- og det finansielle plan. De siste statsbudsjetter vitner om kjørligere vinder for forskning samtidig som studentøkningen fortsetter. Norsk økonomi er fortsatt preget av betydelig arbeidsløshet og en oljeproduksjon som etter hvert vil gå nedover. Også internasjonalt er impulsene andre - den kalde krigen er over, globaliseringstendensene øker - det samme gjør kampen mellom de store handelsblokkene (USA, EU, Det fjerne Østen.) Tilsier denne utviklingen justeringer i hovedlinjene i norsk forskningspolitikk? Dette spørsmålet ønsket Utredningsinstituttet å sette

under debatt - ikke minst i lys av at Norges forskningsråd nå ha lagt fram sin strategiplan for norsk forskning. Det skjedde ved et stort kveldsseminar ved Utrekningsinstituttet 18.01.95

I denne rapporten publiserer vi innledningene fra 6 sentrale aktører i norsk forskning og et referat av debatten. I del II publiserer vi en del artikler og foredrag som belyser seminarets hovedtema.

Kr 80,-

2/95 Lisbet Berg:

Examen philosophicum: Studietilknytning, innsats og resultat for ulike grupper av begynnerstudenter ved Universitetet i Oslo.

Hvordan er det å være begynnerstudent ved Universitetet i Oslo i første halvdel av 1990-årene? Er det spesielle grupper av studenter som tilpasser seg universitetet bedre enn andre? Gjennom en spørreskjemaundersøkelse blant examen philosophicum studentene ved Universitetet i Oslo høsten 1993 har vi blant annet belyst følgende problemstillinger:

Har økt konkurranse om studie plassene ført til at studenter som har foreldre med høyere utdanning klarer seg bedre enn andre på universitetet? Gir dette seg eventuelt utslag i resultatene til examen philosophicum?

Ikke alle examen philosophicum-studenter har søkt eller fått studie plass ved fakultetet, og bare noen påbegynner fagstudiet første semester. Skyldes ulik tilknytning til universitetet ulike ambisjoner, preferanser og valg knyttet til evner, kjønn, sosial og geografisk bakgrunn? Eller er det fakultetenes ulike rammebetingelser med ulike forventninger og ulikt faglig tilbud som styrer begynnerstudentenes valg om å påbegynne fagstudiet eller ikke?

Hvor intensiv er studiestarten? Gir examen philosophicum et skjevt bilde av hvor stor innsats et universitetsstudium krever? Er det gunstig å påbegynne fagstudiet samtidig med examen philosophicum? Har studentenes tidsbruk sammenheng med evner, kjønn, sosial og geografisk bakgrunn, eller fakultetenes ulike rammebetingelser?

Kr 80,-

Annet:

Utdanning og arbeidsmarked 1994

Redaktører Nils Vibe og Thomas Nygaard

"Utdanning og arbeidsmarked" er en årlig rapport fra Utredningsinstituttet for forskning og høyere utdanning skrevet med særlig tanke på å gi informasjon til utdanningsplanleggere, studie- og yrkesveiledere og andre rådgivere av ungdom.

Rapporten tar opp aktuelle spørsmål innen utdanning og arbeidsmarked og belyser disse. Resultater fra vitenskapelige undersøkelser utført ved instituttet danner grunnlaget for analysene.

Årets rapport ser bl.a. på ungdoms vei fram til høyere utdanning, hvilke forhold som forstyrrer studieprogresjonen, endringer i arbeidsmarkedstilknytning og jobbmulighetene ved avsluttet utdanning.

I anledning Utredningsinstituttets 25-års jubileum, inneholder årets rapport også et kritisk tilbakeblikk på de siste tiårenes utdanningspolitiske utvikling.

Kr 80,-

FoU-statistikk og indikatorer. Forskning og utviklingsarbeid 1995

Dette er en tabell- og figursamling som inneholder statistiske opplysninger om norsk forskning og utviklingsarbeid (FoU). Hovedtyngden av publikasjonen er viet resultater fra den FoU-statistiske undersøkelsen for 1993 og bygger på innsamlet materiale fra FoU-utførende institusjoner i universitets- og høyskolesektoren, næringslivet og instituttsektoren. Undersøkelsene er basert på internasjonale retningslinjer anbefalt av OECD, og er blitt gjennomført hvert annet år siden 1963.

I tillegg er det denne gang tatt med anslag for FoU-bevilgninger over statsbudsjettet og statistikk over doktorgrader. Dessuten er det sammenstilt en del materiale fra internasjonale databaser. Dette gjelder særlig opplysninger om FoU-ressurser fra OECDs databank, men det er også tatt inn enkelte bibliometriske data.

Gratis

FoU-statistikk 1993

Dette informasjonsbladet gir en oversikt over hovedtrekk ved den norske FoU-innsatsen. En mer detaljert og omfattende presentasjon av tallmaterialet fra undersøkelsen finnes i tabellsamlingen "FoU-statistikk 1991 og indikatorer".

Gratis

R&D Statistics 1993-95

Engelsk versjon av informasjonsbladet "FoU-statistikk 1993".

Gratis

R&D-trends

Dette er et informasjonsblad fra Nordisk Industrifond som tematiserer ulike sider ved den nordiske FoU-virksomheten.

No 1:1992:	Nordic R&D Facing the Nineties
No 2:1992:	Science and Technology Indicators for the Nordic Countries.
No 1:1994:	R&D in the Nordic Countries 1991
No 2:1994	Industrial structure and R&D in the Nordic countries
No 3:1994	Nordic trade in R&D-intensive products

Gratis

Nordisk FoU-statistik för 1991 och statsbudgetanalys 1993

Nordisk Industrifond, NI rapport 7:1993.

Tabellsmalingen inneholder sammenlignende oversikter over forsknings- og utviklingsarbeidet i Danmark, Finland, Island, Norge og Sverige i 1991.

De data som inngår i tabellsamlingen er samlet inn av de ulike nasjonale organer, hvor Utredningsinstituttet er leverandør av det norske materialet.

Gratis

I tillegg foreligger gratis årsmelding med prosjektoversikt for 1993 samt komplett liste over instituttets publikasjoner.

Abonnement på samtlige rapporter gir 25 % rabatt.

Bestilling sendes:

Utredningsinstituttet for forskning og høyere utdanning

Munthes gate 29

0260 Oslo

Telefon: 22 92 51 00

Telefax: 22 43 89 70

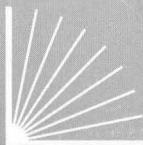
Alle kan ikke bli frisører

Utredningsinstituttet er sammen med seks andre forskningsinstitusjoner engasjert i evalueringen av Reform 94. Instituttets arbeid er innenfor evalueringsområdene Dimensjonering og kapasitet og Gjennomstrømning og kompetanse. Evalueringsarbeidet er planlagt å være ferdig i 1998.

I denne underveisrapporten presenteres resultater fra analyser av undervisningstilbud, søkning og opptak til grunnkursene i videregående skole for skoleåret 1994-95, det første året etter innføringen av Reform 94. I tillegg ser vi på det tilbudet som planlegges for skoleåret 1995-96.

Reformens mål om å gi all ungdom som ønsker det et tilbud om videregående opplæring innenfor tre ønsker ser ut til å være oppfylt. 94 prosent av 16-åringene fikk innfridd sitt førsteønske om grunnkurs. Grunnkursene i musikk, dans og drama og i idrettsfag hadde størst oversøkning blant 16-åringene, og bare 75 prosent kom inn her.

Innføringen av rett til tre års videregående opplæring for de som kommer rett fra grunnskolen 9. klasse har ført til at voksne søkere kommer dårligere ut etter innføringen av reformen. Dette forsterkes av at det har blitt foretatt en kraftig reduksjon i tilbudsomfanget. Det er særlig på grunnkursene i helse- og sosialfag og formgivningsfag at 16-åringene fortrenger de voksne søkerne.

Utredningsinstituttet

FOR FORSKNING OG HØYERE UTDANNING

Munthes gate 29, N-0260 Oslo. Tlf.: 22 92 51 00. Faks: 22 43 89 70

Institute for Studies
in Research and
Higher Education